

แนวทางในการพัฒนากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ ไม่สังกัดภาควิชา/เทียบเท่า

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Guideline for Developing the Process of Eyewitness Identification

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws
Common Course
Faculty of Law
Chulalongkorn University
Academic Year 2018
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางในการพัฒนากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา
โดย	น.ส.พิชญภา เลอวงศ์รัตน์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร.ณัชพล จิตดิรัตน์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณะบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์)

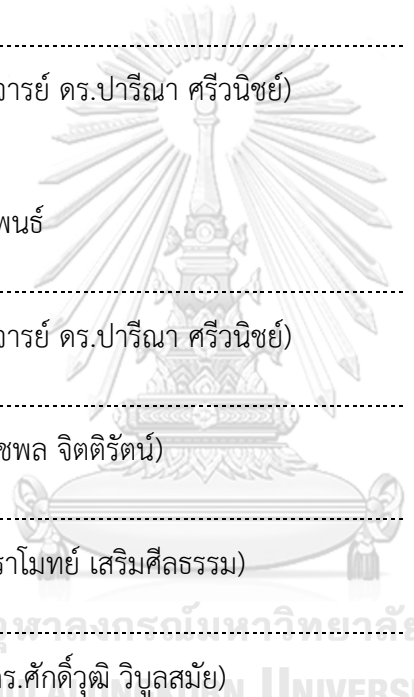
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.ณัชพล จิตดิรัตน์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ปราโมทย์ เสริมศีลธรรม)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(พันตำรวจโท ดร.ศักดิ์วุฒิ วิบูลสมัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

พินิจญา เลอวงส์รัตน์ : แนวทางในการพัฒนากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา. (The Guideline for Developing the Process of Eyewitness Identification) อ.ที่ปรึกษาหลัก : อ. ดร.ณัชพล จิตติรัตน์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและกฎหมายเกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทย รวมทั้งศึกษาแนวคิด รูปแบบวิธีการดำเนินกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในต่างประเทศ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบทบัญญัติกฎหมายและกระบวนการที่เกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทยยังมีข้อบกพร่องและไม่รัดกุม เนื่องจากไม่มีกฎหมายกำหนดเรื่องการทำความเข้าใจกับพยานก่อนเริ่มกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ในระเบียบการชี้ตัวผู้ต้องหา มีการกำหนดห้ามเจ้าหน้าที่ตำรวจสืบสวนเข้าเกี่ยวข้องกับการชี้ตัวผู้ต้องหาแต่ไม่ได้ห้ามเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีวิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาก่อให้เกิดการชี้หน้า การบันทึกกระบวนการไม่สามารถตรวจสอบได้ถึงความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ในการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาไม่ได้มีหลักเกณฑ์เคร่งครัดโดยเฉพาะกำหนดให้ดุลพินิจกับเจ้าหน้าที่มากเป็นเหตุให้ไม่สามารถป้องกันและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาได้เท่าที่ควร และประการสุดท้ายไม่มีการกำหนดผลของการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ อาจก่อให้เกิดความลึกลับในการพิจารณาคดีได้ เมื่อพิจารณากฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในต่างประเทศพบว่าประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศฟิลิปปินส์ ต่างก็มีกฎหมายที่ชัดเจนครอบคลุม และสามารถช่วยลดปัจจัยเสี่ยงอันจะก่อให้เกิดข้อผิดพลาดในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาได้

ด้วยเหตุผลที่กล่าวไปข้างต้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการแจ้งทำความเข้าใจกับพยานก่อนการชี้ตัวผู้ต้องหา ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ในการดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นพนักงานสอบสวนเจ้าของคดี และกำหนดให้นำเสนอผู้ถูกกล่าวหาให้พยานดูทีละคน รวมถึงให้บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นวิดีโอ นอกจากนี้ในการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาให้ดำเนินการผ่านวิดีโอเทปและกำหนดกระบวนการให้เคร่งครัด และกำหนดให้กรณีที่ไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาให้ศาลพิจารณาไม่รับฟังเป็นพยานหลักฐาน โดยนำแนวทางของกฎหมายต่างประเทศมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย เพื่อให้การระบุตัวผู้กระทำความผิดจากการชี้ตัวผู้ต้องหาเกิดความแม่นยำและมีประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2561

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5985996334 : MAJOR LAWS

KEYWORD: eyewitness identification, identification parade, video identification

Phichayapha Lerwongrat : The Guideline for Developing the Process of Eyewitness Identification. Advisor: Natchapol Jitirat, Ph.D.

This thesis aims to study the problems and doctrines of eyewitness identification in Thailand. The thesis also studies the concepts and processes of eyewitness identification in foreign countries and propose the appropriate legal measures for Thailand.

The research show that the eyewitness identification procedure in Thailand is not explicit and clear enough as there is no “witnesses pre-instruction” process. secondly, there is an issue regarding the police officers who involve in the case. Thailand currently applies simultaneous identification procedure, in which may lead witnesses' judgment. Moreover, the recording of identification procedure might lack reliability. In addition, there is no efficient doctrines on photo identification, which may leave the procedure to police officers' discretion. Finally, there is no sanctions of violating the identification process. This makes adverse impacts on criminal justice. Comparing with foreign legal measures, the study shows that the United States of America, England, New Zealand and the Philippines all apply legal measures that cover the aforementioned problematic issue that help reduce eyewitness misidentification.

As a consequence, the author of this thesis suggests Thailand to amend the process of eyewitness identification by including instructions given to eyewitnesses, by not allowing a responsible inquiry official to conduct the identification procedure, and by applying the sequential identification procedure. Also, video recordings should be made during the process. Moreover, the photo identification shall be made via the video identification. Lastly, In the case of not complying with the legal processes, the court should exclude such eyewitness evidence. The proposed amendment of the eyewitness identification would improve the accuracy and efficiency, and reduce the risks of mistaken identification.

Field of Study: Laws

Student's Signature

Academic Year: 2018

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างยิ่งของท่านอาจารย์ ดร.ณัชพล จิตติรัตน์ ที่กรุณาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และช่วยให้คำแนะนำตั้งแต่การจัดทำเค้าโครง ชี้แนะแนวทางการหาข้อมูล วิธีการเขียนวิทยานิพนธ์ และกรุณาช่วยตรวจสอบความถูกต้องจนผู้เขียนได้จัดทำวิทยานิพนธ์สำเร็จสมบูรณ์ รวมทั้งยังให้ข้อคิด คติเตือนใจเมื่อผู้เขียนประสบกับอุปสรรคปัญหา ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างยิ่ง

ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปาริณา ศรีวินิชย์ ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ แม้ท่านจะมีภารกิจมากแต่ยังกรุณาให้คำแนะนำงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ และขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร.ปราโมทย์ เสริมศีลธรรม รวมถึงท่านอาจารย์ พันตำรวจโท ดร.ศักดิ์วุฒิ วิบูลสมัย ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าเป็นกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ โดยตลอดเวลาผู้เขียนได้รับคำแนะนำและชี้แนะแนวทางอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก ดร. กิตติธเนศ เลอวงค์รัตน์ ผู้มีพระคุณกับผู้เขียนและครอบครัวเสมอมา ท่านเป็นผู้ให้คำปรึกษา กำลังใจ และแนะนำแหล่งข้อมูลอันเป็นประโยชน์กับผู้เขียน และขอขอบพระคุณบิดามารดาบุคคลอันเป็นที่รักยิ่งที่คอยรับฟังปัญหา สนับสนุนผู้เขียนในการดำเนินชีวิตทุกอย่างและเป็นกำลังใจสำคัญในการทำวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ขอขอบคุณ นายณภัทร เลอวงค์รัตน์ น้องชายของผู้เขียน รวมถึงเพื่อน ๆ รุ่นพี่ รุ่นน้องทุกท่าน ที่ช่วยให้คำปรึกษา รับฟังปัญหา และคอยอยู่เคียงข้างกันเสมอ

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะ เป็นประโยชน์กับสังคมไทยและบุคคลทั่วไป หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณประโยชน์ประการใด ขอมอบความดีทั้งปวงให้กับทุกท่านที่ได้กล่าวมา แต่ถ้าหากวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนต้องขอกราบอภัยและขอน้อมรับไว้แต่ผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	10
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	10
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	10
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	11
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
บทที่ 2 การแสวงหาพยานหลักฐานกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา.....	14
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐาน.....	15
2.1.1 หลักการค้นหาความจริง (Truth Finding Principle).....	15
2.1.2 หลักเหตุผล (Rational Principle).....	17
2.2 แนวคิดของการชี้ตัวผู้ต้องหากับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นสอบสวน.....	20
2.2.1 ความหมายและวัตถุประสงค์ของการชี้ตัวผู้ต้องหา.....	21
2.2.2 วิธีการระบุตัวบุคคลในการดำเนินคดีอาญา.....	22
2.2.2.1 การระบุตัวบุคคลด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์.....	22

2.2.2.2 การระบุตัวบุคคลด้วยความทรงจำของประจักษ์พยานหรือการชี้ตัวผู้ต้องหาโดย ประจักษ์พยาน.....	23
2.3 หลักความชอบธรรมที่เกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหา	29
2.3.1 ทฤษฎีควบคุมอาชญากรรม (Crime Control)	30
2.3.2 ทฤษฎีหลักศุภนิติกระบวนการ (Due Process).....	31
2.3.3 หลักนิติธรรม (Rule of Law).....	33
2.4 แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา.....	36
2.4.1 ความหมายและความสำคัญของสิทธิเสรีภาพ.....	36
2.4.2 หลักการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาที่ควรได้รับการคุ้มครอง	37
2.4.2.1 สิทธิในการได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์	39
2.4.2.2 สิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์แก่ตนเองในคดีอาญา	40
2.4.3 หลักประกันด้านสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาตามกฎหมายระหว่าง ประเทศ.....	42
2.4.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	43
2.4.3.2 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยุโรป	45
2.4.4 หลักประกันด้านสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย.....	50
บทที่ 3 กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา	53
3.1 กฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทย.....	53
3.1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการชี้ตัวผู้ต้องหาต่อการดำเนินคดีอาญา.....	53
3.1.2 กฎหมายและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทย	56
3.1.2.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	56
3.1.2.2 ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี.....	58
3.1.3 ผลของการที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและมาตรการในการชี้ตัวผู้ต้องหา	61
3.1.4 การใช้พยานผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา	63

3.2 กฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของต่างประเทศ	64
3.2.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการชี้ตัวผู้ต้องหาต่อการดำเนินคดีอาญาของ ต่างประเทศ	64
3.2.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	65
3.2.1.2 ประเทศอังกฤษ	68
3.2.1.3 ประเทศนิวซีแลนด์	70
3.2.1.4 ประเทศฟิลิปปินส์	72
3.2.2 กฎหมายและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการชี้ตัวผู้ต้องหาของต่างประเทศ.....	73
3.2.2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	73
3.2.2.2 ประเทศอังกฤษ	76
3.2.2.3 ประเทศนิวซีแลนด์	81
3.2.2.4 ประเทศฟิลิปปินส์	84
3.2.3 ผลของการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและมาตรการในการชี้ตัวผู้ต้องหาของต่างประเทศ	84
3.2.3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	85
3.2.3.2 ประเทศอังกฤษ	85
3.2.3.3 ประเทศนิวซีแลนด์	87
3.2.3.4 ประเทศฟิลิปปินส์	88
3.2.4 การใช้พยานผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของต่างประเทศ.....	89
3.2.4.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	90
3.2.4.2 ประเทศอังกฤษ	91
3.2.4.3 ประเทศนิวซีแลนด์	91
3.2.4.4 ประเทศฟิลิปปินส์	93
บทที่ 4 บทวิเคราะห์ปัญหาในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา	94
4.1 กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา	95

4.1.1 การแจ้งให้พยานหรือผู้เสียหายทราบก่อนจะชี้ตัวผู้ต้องหา	97
4.1.2 ผู้ที่มีหน้าที่ในการดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา (ผู้อำนวยการชี้ตัวผู้ต้องหา).....	102
4.1.3 วิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่นในกระบวนการชี้ตัวให้พยานพิจารณา	107
4.1.4 การบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา.....	113
4.2 การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้วิดีโอ 123	123
4.3 ผลของการไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนด	132
4.4 การใช้พยานผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา.....	143
4.5 ความเหมาะสมในการบัญญัติกฎหมาย.....	146
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	149
5.1 บทสรุป	149
5.2 ข้อเสนอแนะ	160
บรรณานุกรม.....	165
ประวัติผู้เขียน.....	173

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความผิดและการลงโทษ มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม และคุ้มครองความปลอดภัยของคนในสังคม เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นการดำเนินกระบวนการยุติธรรมจะเริ่มต้นจากการสืบสวนสอบสวนแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิด โดยกฎหมายจะให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินการต่าง ๆ การสืบสวนสอบสวนคดีอาญาจึงต้องดำเนินไปด้วยความระมัดระวัง มีความเป็นกลาง มิใช่กระทำไปเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพียงอย่างเดียว แต่ต้องให้ความยุติธรรมกับทุกฝ่าย มิใช่ใช้อำนาจเพื่อปราบปรามอาชญากรรมอย่างเคร่งครัดโดยปราศจากการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน¹ ดังนั้นการสอบสวนคดีอาญาซึ่งถือเป็นขั้นตอนหนึ่งในการค้นหาความจริงจากการรวบรวมพยานหลักฐานที่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการยุติธรรมในขั้นต้นต้องดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และขณะเดียวกันต้องสามารถปกป้องคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของบุคคลทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ด้วย

การชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นกระบวนการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานอย่างหนึ่งของพนักงานสอบสวน เมื่อมีการกระทำความผิดและเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการจับกุมและแจ้งข้อหาผู้ถูกกล่าวหาตามคำให้การของพยานแล้ว เพื่อความแน่นอนว่าบุคคลที่พนักงานสอบสวนจับกุมได้เป็นผู้กระทำความผิดจริงจึงต้องมีการตรวจสอบโดยวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหา² พนักงานสอบสวนจะใช้ดุลพินิจจัดให้พยานหรือผู้เสียหายชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน โดยให้ประจักษ์พยานยืนยันว่าผู้ถูกกล่าวหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมมาได้นั้นคือผู้กระทำความผิด³ การชี้ตัวผู้ต้องหาจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นพยานหลักฐานอย่างหนึ่งที่จะสามารถพิสูจน์ถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาได้ เป็นกระบวนการที่ช่วยกลั่นกรองผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดี หากพยานไม่สามารถยืนยันได้ว่าบุคคลที่

¹จักรพงษ์ วิวัฒน์พานิช, หลักทฤษฎีการสอบสวนและการรับฟังพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551), หน้า 308

²Mukund Sarda, "Test Identification Parade: A Study in the Light of Supreme Court Decision in Mulla's Case," *All India Law Digest Statutory Diary* 8(2011): 18

³ธานีศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 12 (สำนักพิมพ์กรุงเทพมหานคร: 2558), หน้า 380

เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมมาคือผู้กระทำความผิด หรือชี้ตัวไม่ถูกต้องแล้วก็มีเหตุอันน่าเชื่อว่าบุคคลนั้นอาจมิใช่ผู้กระทำความผิดก็จะต้องปล่อยตัวไป⁴ แต่ถ้าหากสามารถชี้ตัวได้ถูกต้อง ก็มีเหตุอันเชื่อได้ว่าบุคคลที่ได้ถูกจับมาคือผู้กระทำความผิดจริงตามคำยืนยันของประจักษ์พยาน เนื่องจากการชี้ตัวผู้ต้องหาส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง จึงต้องมีกฎหมายให้อำนาจและต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน เพื่อเป็นหลักประกันและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้ถูกกล่าวหาให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้ว่าเมื่อมีความจำเป็นต้องจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาให้เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวน ที่จะดำเนินการชี้ตัวผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาหรือไม่ก็ได้⁵ กฎหมายไม่ได้บังคับให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาทุกคดี และมีระเบียบกำหนดว่าหากจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาตามดุลพินิจของพนักงานสอบสวนแล้วต้องปฏิบัติตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี⁶ ที่วางหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการชี้ตัวบุคคลหรือชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาไว้⁷

⁴ จักรพงษ์ วัฒนพานิช, หลักทฤษฎีการสอบสวนและการรับฟังพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน, หน้า 207

⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 บัญญัติว่า “... ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานยืนยันตัวผู้กระทำความผิดในชั้นจับกุมหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวน จัดให้มีการยืนยันตัวผู้กระทำความผิดหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถจะป้องกัน มิให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยาน โดยให้คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายหรือพยานเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งกรณี เว้นแต่ผู้เสียหายหรือพยานนั้นยินยอม และให้บันทึกความยินยอมนั้นไว้”

⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 2834/2550

⁷ ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี

ข้อ 261 วิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาให้ปฏิบัติดังนี้

1. อย่าให้ผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ผู้สืบสวนซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับผู้ต้องหาในคดีเข้าไปเกี่ยวข้องในการชี้ตัว
2. ก่อนทำการชี้ตัวอย่าให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสติดต่อกับผู้ใดที่เห็นว่าจะก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมแก่คดีได้ทั้งอย่าให้เห็นตัวผู้ต้องหาหรือรูปหรือตำหนิรูปพรรณของผู้ต้องหาก่อนการชี้
3. จัดให้ผู้ต้องหาสวมเสื้อคล้ายคลึงกับเวลาเกิดเหตุ และจัดให้บุคคลอื่นซึ่งมีเพศ รูปร่าง ขนาด อายุ และการแต่งกายคล้ายคลึงกับผู้ต้องหา อยู่ร่วมในที่เดียวกันไม่น้อยกว่า 5 คน ถ้าผู้ต้องหาประสงค์จะเลือกที่ยืนตามความพอใจภายในเขตที่จัดขึ้นสำหรับการชี้ตัวนั้นแล้วก็ให้เลือกได้ และถ้าประสงค์จะเปลี่ยนที่อีกระหว่างที่ยานคนหนึ่งๆชี้ตัวไปแล้วก็ให้เลือกได้เช่นเดียวกัน
4. ก่อนให้ผู้กล่าวหาหรือพยานชี้ตัวต้องสอบถามผู้ต้องหาก่อนว่า การจัดให้มีการชี้ตัววันนี้เป็นที่ถูกต้องพอใจหรือไม่ มีสิ่งใดที่ต้องการให้ผ่อนผันหรือจัดการให้หรือไม่ หรือให้แก้ไขตามความประสงค์ที่ควรผ่อนตามได้ แล้วให้บันทึกไว้เป็นหลักฐานและให้ผู้มีส่วนรู้เห็นในเวลานั้นและผู้ต้องหาลงมือชื่อรับรู้ว่าเป็นที่พอใจแล้ว
5. ต้องจัดการให้พยานหรือผู้กล่าวหาเข้าชี้ตัวผู้ต้องหาทีละคน และต้องระวังมิให้ผู้ใดกระทำการอย่างใดอันเป็นเชิงแนะนำพยานให้ชี้ตัวได้ ในเวลาที่พยานชี้ตัวผู้ต้องหาควรสังเกตโดยละเอียดว่าพยานชี้ตัวผู้ต้องหาโดยถูกต้อง หรือแสดง ความไม่แน่ใจหรือชี้ตัวผิดหรือไม่ หรือมีเหตุอย่างอื่นที่ไม่เป็นธรรมอย่างใดให้บันทึกไว้
6. เมื่อพยานออกไปจากที่ชี้ตัวผู้ต้องหาแล้ว อย่าให้ไปรวมหรือมีโอกาสติดต่อกับผู้กล่าวหาหรือพยานคนอื่นๆที่ยังไม่ได้ทำการชี้ตัวผู้ต้องหา

แม้จะมีประมวลระเบียบการตำรวจที่กำหนดแนวปฏิบัติแล้ว แต่ระเบียบดังกล่าวมีความบกพร่องและไม่รัดกุมพอ ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องการถูกคัดค้านว่ากระบวนการชี้ตัวไม่เป็นธรรมกับผู้ถูกกล่าวหา กระบวนการมีความไม่ชอบด้วยกฎหมาย เปิดโอกาสให้ใช้ดุลพินิจในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการมากจนเกินไป ซึ่งอาจเป็นการชี้หน้าพยานให้ทำการชี้ตัวผู้ต้องหาแทนที่จะเป็นการระบุยืนยันจากการรับรู้ของพยานเอง ซึ่งกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ไม่มีความแม่นยำส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาอย่างร้ายแรง เนื่องจากทำให้โอกาสที่ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกระบุว่าเป็นผู้กระทำความผิดมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่กระบวนการดังกล่าวควรจะทำให้พยานได้ตรวจสอบเองว่าบุคคลที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมมาเป็นผู้กระทำความผิดตามที่พยานพบจริงหรือไม่ อีกทั้งไม่มีมาตรการตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวที่เกิดขึ้นว่าได้กระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย จะเห็นว่ากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กฎหมายกำหนดไว้มีโอกาสเกิดความผิดพลาดได้ง่าย ดังเช่น คดีของนาย ชรินทร์ พนักงานขับแท็กซี่ที่ถูกพยานทุกคนในคดีชี้ตัวว่าเป็นผู้กระทำความผิด เป็นเหตุให้ถูกคุมขังเป็นเวลา 9 วัน จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ที่มีความใกล้เคียงกันและมีการสอบสวนจึงพบว่านายชรินทร์เป็นผู้บริสุทธิ์ หากผู้กระทำความผิดไม่ก่อเหตุขึ้นนายชรินทร์อาจต้องถูกดำเนินคดีต่อไป⁸ และอีกคดีหนึ่งเป็นคดีชิงทรัพย์โดยผู้เสียหายเป็นหญิงชรายืนยันว่าจำหน้าคนร้ายได้และชี้ตัวผู้ถูกกล่าวหา ทั้งที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้อยู่ใกล้เคียงสถานที่เกิดเหตุ ก่อนการพิจารณาคดีของศาลผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับอนุญาตให้ประกันตัวและยังถูกจำคุกถึง 2 ปีครึ่งจนมีทนายความให้ความช่วยเหลือ ภายหลังศาลฎีกาจึงได้พิพากษายกฟ้องผู้ถูก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

7. เมื่อพยานชี้ตัวผู้ต้องหาแล้ว ให้สอบปากคำพยานในเรื่องที่ได้ชี้ตัวนั้นไว้ตามลักษณะแห่งการสอบสวน
- ข้อ 262 เมื่อมีเหตุจำเป็นอันไม่อาจชี้ตัวผู้ต้องหาได้จะจัดให้ชี้รูปผู้ต้องหาแทนก็ได้ หรือมีเหตุอย่างอื่นที่เห็นว่าการชี้รูปจะไม่เสียหายแก่ความยุติธรรมก็ให้ชี้รูปแทนได้ หากไม่จำเป็นจริงจึงแล้วให้ผู้กล่าวหาหรือพยานชี้ตัวผู้ต้องหาดีกว่า
- ข้อ 263 วิธีชี้รูปผู้ต้องหานั้น ให้นำวิธีการชี้ตัวมาอนุโลมใช้เท่าที่พอจะใช้ได้ แต่มีข้อที่จะต้องกระทำเป็นพิเศษอยู่บ้าง ดังนี้
1. รูปที่จะให้ชี้ต้องเหมือนหรือใกล้เคียงความจริงกับตัวผู้ต้องหาขณะนั้น
 2. รูปทุกรูปที่เอามาละรวมกันต้องอย่าให้มีเครื่องหมายใดๆอันอาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม
 3. ต้องนำรูปผู้ต้องหามาให้พยานดูรวมกับรูปคนอื่นๆที่คละไว้ในคราวเดียวพร้อมกัน แล้วใช้พยานชี้ว่ารูปไหนคือรูปผู้ต้องหา
- ข้อ 264 เมื่อทำการชี้ตัวหรือชี้รูปผู้ต้องหาแล้ว ให้ลงรายงานบันทึกไว้เป็นหลักฐานและให้ผู้ต้องหาลงลายมือชื่ออีกฉบับหนึ่งเนื้อความต้องกันรวมเข้าสำนวนไว้

⁸ สำนักข่าวอิศรา, "[ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2560. แหล่งที่มา : <https://www.isranews.org/isranews-scoop/22880-1-sp-813.html>

กล่าวหาจึงเป็นอิสระ⁹ จากสิ่งที่กล่าวมาจึงนำไปสู่การศึกษาปัญหาทางกฎหมายและปัญหาในทางปฏิบัติ ดังนี้

1. ในกระบวนการชี้ตัวหรือชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาไม่ได้มีกฎหมายกำหนดเรื่องการแจ้งเตือนพยานให้ทราบก่อนทำการชี้ตัว การแจ้งพยานจะทำให้พยานได้ตระหนักว่าหากพยานไม่แน่ใจหรือพยานถูกชักจูงใจประการใดสามารถที่จะไม่ทำการชี้ตัวผู้ถูกกล่าวหาได้ อันเป็นการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาเบื้องต้นด้วย และการที่พยานยืนยันตัวผู้กระทำความผิดด้วยความไม่มั่นใจนอกจากจะเป็นการละเมิดต่อผู้ถูกกล่าวหา ยังอาจทำให้ผู้กระทำความผิดที่แท้จริงไม่ได้รับโทษ นอกจากนี้บางครั้งพยานมิได้ชี้ตัวหรือชี้รูปถ่ายจากความทรงจำของตน แต่เกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น เข้าใจผิดคิดว่าบุคคลที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมมาเป็นผู้กระทำความผิดจึงยืนยันไปตามนั้นหรือพยานยืนยันการชี้ตัวผู้ต้องหาเพราะคิดว่าหากมิใช่ผู้กระทำความผิดเจ้าหน้าที่ตำรวจคงไม่จับกุมมา ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบทำให้ผู้ต้องหาตกอยู่ในฐานะผู้กระทำความผิดได้ จึงควรมีการแจ้งให้พยานได้ตระหนักและทบทวนการยืนยันตัวผู้กระทำความผิดก่อนที่จะชี้ตัวผู้ต้องหา

2. ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีกำหนดไว้ว่าห้ามเจ้าหน้าที่ตำรวจสืบสวนหรือบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการชี้ตัวเพื่อป้องกันการแนะนำพยาน แต่มิได้หมายความว่าห้ามเจ้าหน้าที่ตำรวจคนอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับคดีที่อาจมีอิทธิพลต่อการชี้ตัวของพยานได้ เนื่องด้วยลักษณะงานที่ทำกับทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะที่ปฏิบัติงานกับผู้ต้องหา ย่อมคาดหวังในผลแห่งคดีเพราะต้องการให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยเร็ว และมุ่งเอาผิดกับผู้ถูกกล่าวหาเพื่อเยียวยาผู้เสียหาย อาจทำให้เกิดการชี้นำพยานให้ชี้ตัวผู้ต้องหาได้ ซึ่งระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดียังไม่มีการป้องกันการป้องกันและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาให้ได้รับความยุติธรรมอย่างเต็มที่

3. ในประเด็นปัญหากระบวนการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา¹⁰ กฎหมายกำหนดให้เป็นดุลพินิจเจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำได้ในกรณีที่มีความจำเป็นที่มีอาจจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลได้ให้ดำเนินการชี้รูป

⁹ ศุทธิณี อยู่สวัสดิ์, "การปฏิรูปการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย : กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก," วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 9, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559): 108-110

¹⁰ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี

ข้อ 262 เมื่อมีเหตุจำเป็นอันไม่อาจชี้ตัวผู้ต้องหาได้จะจัดให้ชี้รูปผู้ต้องหาแทนก็ได้ หรือมีเหตุอย่างอื่นที่เห็นว่าการชี้รูปจะไม่เสียหายแก่ความยุติธรรมก็ให้ชี้รูปแทนได้ หากไม่จำเป็นจริงจึงแล้วให้ผู้กล่าวหาหรือพยานชี้ตัวผู้ต้องหาดีกว่า

ข้อ 263 วิธีชี้รูปผู้ต้องหานั้น ให้นำวิธีการชี้ตัวมาอนุโลมใช้เท่าที่พอจะใช้ได้ แต่มีข้อที่จะต้องกระทำเป็นพิเศษอยู่บ้าง ดังนี้

1. รูปที่จะให้ชี้ต้องเหมือนหรือใกล้เคียงความจริงกับตัวผู้ต้องหาขณะนั้น
2. รูปทุกรูปที่เอามาคละรวมกันต้องอย่าให้มีเครื่องหมายใดๆอันอาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม

ถ่ายแทน ซึ่งประมวลระเบียบการตำรวจมีได้มีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ชัดเจนและครอบคลุมเหมือนกระบวนการชี้ตัวบุคคล เพียงแต่กำหนดว่าให้นำกระบวนการชี้ตัวมาใช้โดยอนุโลม โดยมีข้อคำนึงพิเศษที่ต้องกระทำ คือ รูปที่จะใช้ต้องเหมือนหรือใกล้เคียงกับผู้ต้องหาขณะนั้น ให้นำรูปผู้ถูกกล่าวหา มาคละรวมกับบุคคลอื่นและห้ามทำเครื่องหมายใด ๆ บนรูปถ่าย ในทางปฏิบัติกรชี้รูปถ่ายจึงถูกนำมาใช้มากกว่าเพราะกระบวนการไม่ซับซ้อนและไม่มีความละเอียดมาก ซึ่งการที่กระบวนการชี้รูปถ่ายดังกล่าวไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ ขั้นตอนและวิธีการที่เคร่งครัดดังเช่นกระบวนการชี้ตัวบุคคล จึงสร้างความไม่ยุติธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหา แม้การชี้รูปถ่ายไม่ได้กระทำกับผู้ต้องหาโดยตรงแต่มีผลทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจรวบรวมเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาได้ ซึ่งกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาเช่นเดียวกับกระบวนการชี้ตัวบุคคล นอกจากนี้ หากมีกระบวนการและเทคโนโลยีมาปรับใช้แล้วการชี้ตัวผู้ต้องหาจากรูปถ่ายก็สามารถให้คุณค่าในเชิงพิสูจน์ได้ทำนองเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้การใช้ดุลพินิจและกระบวนการทางกฎหมายเป็นไปอย่างเป็นธรรม เกิดประโยชน์ต่อคู่กรณีและกระบวนการยุติธรรมมากที่สุด ควรจะต้องกำหนดวิธีการอย่างเคร่งครัดในกระบวนการชี้รูปถ่ายให้เหมือนกับกระบวนการชี้ตัวบุคคล

4. ในขั้นตอนการบันทึกการสอบสวนของกระบวนการชี้ตัวและชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา ประมวลระเบียบการตำรวจมีเพียงการบันทึกข้อมูลเป็นเอกสารและในทางปฏิบัติให้บันทึกภาพนิ่งไว้ และระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 ว่าด้วยบันทึกการสอบสวนเรื่องการจดบันทึกไม่ว่าจะด้วยการเขียนหรือใช้ระบบคอมพิวเตอร์เป็นการจดในรูปแบบเอกสาร ระบบการบันทึกข้อมูลดังกล่าวไม่สามารถแสดงให้เห็นกระบวนการที่ดำเนินไปมีความถูกต้องชอบธรรมหรือไม่ มีความบกพร่องอย่างไร ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบได้ เพราะบุคคลอื่นย่อมไม่สามารถรู้ความเป็นไปในกระบวนการได้ ทำให้กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาถูกโต้แย้งบ่อยครั้งว่ามีความไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะขั้นตอนดังกล่าวอยู่ในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน บุคคลอื่นย่อมมิอาจรู้ได้ถึงอากัปกริยาตลอดจนพฤติกรรมของพยานและบุคคลอื่นที่อยู่ร่วมในการชี้ตัว ทำให้ส่งผลต่อการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของกระบวนการยุติธรรมในขั้นต่อไป

5. การไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่มีการบัญญัติผลของกฎหมายไว้เฉพาะ แต่พบว่ามีคำพิพากษาของศาลที่เคยกล่าวว่าการที่ผู้ถูกกล่าวหา มีผ้าพันแผลเพียงคนเดียวในการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา ศาลมองว่ากรณีดังกล่าวยังมีข้อแตกต่างอื่นอีกเพียงแค่ว่ามีผ้าพันแผลจึงไม่มีเหตุ

3. ต้องนำรูปผู้ต้องหามาให้พยานดูรวมกับรูปคนอื่นที่คละไว้ในคราวเดียวกัน แล้วใช้พยานชี้ว่ารูปไหนคือรูปผู้ต้องหา

เพียงพอที่จะไม่เชื่อถือการชี้ตัวผู้ต้องหา¹¹ และการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จำเลยอ้างว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจัดให้มีการสวมเสื้อทับไว้ในกางเกงทำให้จำเลยมีลักษณะที่ผิดสังเกตไปจากบุคคลอื่น¹² ศาลให้เหตุผลว่าแค่เพียงแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจบอกให้พยานหรือผู้เสียหายชี้ตัวก็ยอมทำได้แล้วจึงมองว่าไม่ใช่ข้อพิรุธในคดี จากคำพิพากษาของศาลแม้จะไม่ได้ทำให้ผลการพิจารณาคลาดเคลื่อนไปจากความจริงแต่น่าจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับผู้ถูกกล่าวหาในลักษณะที่เป็นการชี้นำพยานเกินสมควร

การดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันผู้ถูกกล่าวหาในฐานะเป็นประธานแห่งคดี (procedural subject) ไม่เป็นวัตถุแห่งการซักพอกอีกต่อไป (Procedural object)¹³ ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption of innocent) และมีสิทธิต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในชั้นสอบสวนซึ่งเป็นขั้นตอนการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐาน อย่างไรก็ตามการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐในการหาพยานหลักฐานมาดำเนินคดี ย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาได้ แต่การใช้อำนาจตามกฎหมายนั้นต้องเป็นไปตามกระบวนการที่ชอบธรรมและมีประสิทธิภาพ เพื่อมิให้ผู้บริสุทธิ์ถูกลงโทษ แม้เป็นผู้กระทำผิดก็ควรจะต้องได้รับความยุติธรรมจากการปฏิบัติอย่างเหมาะสม กฎหมายที่ดีควรจะต้องมีความสมดุลระหว่างการใช้อำนาจรัฐในการหาตัวผู้กระทำผิดกับการให้ประกันกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่น้อมเอียงไปยังทางใดทางหนึ่ง¹⁴ นอกจากนี้มาตรการต่าง ๆ ที่รัฐบังคับใช้ควรต้องสามารถตรวจสอบการทำงานได้เพื่อความยุติธรรมต่อทุกฝ่าย

ตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) ได้ให้การรับรองว่ามนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียง ในการพิจารณาถึงสิทธิหน้าที่หรือ

¹¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 77/2532 “...แม้ขณะที่ยื่นเข้าแถวให้ชี้ตัว จำเลยมีผ้าพันแผลที่แขนซ้ายต่างจากคนอื่น ๆ เมื่อไม่ปรากฏว่าได้มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบล่วงหน้าก่อนชี้ตัวว่าจำเลยมีผ้าพันแผลดังกล่าว ถือว่ามีข้อแตกต่างอื่น ๆ ในระหว่างผู้ถูกชี้ตัวให้พิจารณา ดังนั้นข้อที่มีผ้าพันแผลดังกล่าวจึงไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะไม่เชื่อถือการชี้ตัวจำเลย”

¹² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 575/2548 “...ส่วนที่จำเลยฎีกาอ้างว่าในการชี้ตัวผู้ต้องหาของผู้เสียหายตามบันทึกผลการชี้ตัวผู้ต้องหาและภาพถ่ายการชี้ตัวผู้ต้องหาเอกสารหมาย จ.1 ไม่น่าเชื่อถือเพราะในจำนวนผู้ถูกชี้ตัวทั้งหมดคนมีจำเลยเพียงคนเดียวเท่านั้นที่เจ้าพนักงานตำรวจจัดให้มีการสวมเสื้อทับไว้ในกางเกงให้เป็นที่สังเกต ผิดไปจากบุคคลอื่นอีก 5 คน เพียงแต่มีเจ้าพนักงานตำรวจบางคนบอกผู้ทำการชี้ตัวถึงการแต่งกายของจำเลย พยานยอมชี้ตัวจำเลยได้ถูกต้องนั้น เห็นว่าเป็นเรื่องที่จำเลยคาดคะเนเอาเองจึงหาเป็นข้อพิรุธตั้งที่จำเลยอ้างไม่”

¹³ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), หน้า 134

¹⁴ ธีรญา ชุ่มใจชน, "ขอบเขตในการใช้อำนาจรัฐในการรวบรวมพยานหลักฐานจากตัวผู้ต้องหา" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), หน้า 19

ข้อกล่าวหาทางอาญาใดต่อตนเอง¹⁵ นอกจากนี้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญายังมีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย¹⁶ ดังนั้น ตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ผู้ที่ถูกดำเนินคดีอาญาพึงจะได้รับหลักประกันในการต่อสู้คดีอย่างถึงที่สุด นอกจากนี้ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (European Convention on Human Rights) ได้รับรองและคุ้มครองสิทธิของประชาชนภายในภูมิภาคยุโรป โดยกำหนดว่ารัฐที่เป็นสมาชิกจะต้องเคารพและปฏิบัติตามรวมถึงรับรองว่าจะไม่กระทำการอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญา โดยมีหลักการว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย¹⁷ ซึ่งหลักการนี้ได้บัญญัติคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไว้ทำนองเดียวกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และในอนุสัญญายังได้ให้การรับรองสิทธิในการที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม¹⁸ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพิจารณาอย่างเป็นธรรมจากศาลของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนด้วย

เรื่องหลักการที่บุคคลใดถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด และการมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมจากการถูกดำเนินคดี ถือได้ว่าเป็นหลักการที่คุ้มครองผู้ถูกดำเนินคดีอาญา เป็นการให้หลักประกันกับผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาที่จะได้รับการปกป้องจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและการปฏิบัติโดยมิชอบ ซึ่งในระดับสากลหลักการข้างต้นนั้นก็มีลักษณะที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญของประเทศไทย¹⁹ ที่มุ่ง

¹⁵ The Universal Declaration of Human Rights

Article 10 “Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.”

¹⁶ The Universal Declaration of Human Rights

Article 11 “Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.”

¹⁷ European Convention on Human Rights

Article 6 Right to a fair trial

(2) “Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law”

¹⁸ European Convention on Human Rights

Article 6 Right to a fair trial

¹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 29 “ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

หมายที่จะคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่ถูกกล่าวหาในคดี ดังนั้น ในการดำเนินกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในการค้นหาความจริงในคดีที่มีผลเป็นการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาอันมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพโดยตรง จึงต้องคำนึงถึงบทสันนิษฐานความผิดและความบริสุทธิ์ดังกล่าว กระบวนการที่ใช้ในการทดสอบพยานจากการชี้ตัวผู้ต้องหาจึงควรมีมาตรฐาน แม่นยำ และมีความเป็นกลางมิใช่ให้อำนาจรัฐมุ่งหาตัวผู้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียว ซึ่งจะทำให้กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยสอดคล้องกับสากลและนานาชาติอารยประเทศ

สำหรับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาได้มีการกำหนดแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ โดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการปรับปรุงกฎหมายเพราะมีผู้บริสุทธิ์ถูกดำเนินคดีจำนวนมาก โดยความผิดพลาดส่วนหนึ่งมาจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ทำให้มีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเพื่อกลับกรองผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดี เช่น ในมลรัฐนอร์ทแคโรไลนา (North Carolina) กำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจนทั้งกระบวนการชี้รูปถ่ายและการชี้ตัวบุคคล โดยกำหนดว่าพยานต้องได้รับคำแนะนำ (eyewitness shall be instructed) ดังนี้ 1. ผู้ต้องสงสัยอาจจะอยู่หรือมิได้อยู่ในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาก็ได้ 2. เจ้าหน้าที่ไม่รู้ว่าคุณคนใดคือผู้ต้องสงสัย 3. พยานจะต้องไม่รู้สึกรู้ว่าถูกกดดัน 4. ถ้ากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นไปอย่างถูกต้องก็จะเป็นการคัดกรองผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดี 5. กระบวนการสืบสวนสอบสวนยังคงดำเนินต่อไป แม้ว่าพยานจะไม่ได้ระบุว่าบุคคลใดในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ยังกำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่อำนวยความสะดวกชี้ตัวผู้ต้องหาต้องไม่ใช่เจ้าหน้าที่สืบสวนและต้องเป็นบุคคลที่ไม่รู้มาก่อนว่าใครคือผู้ต้องสงสัย หากไม่สามารถหาบุคคลดังกล่าวได้ให้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยแทน ในขั้นตอนนำเสนอผู้ถูกชี้ตัวให้แสดงผู้ที่จะถูกชี้ตัวออกไปทีละคน (sequentially) และให้บันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นเป็นวิดีโอ ส่วนการชี้รูปถ่ายกำหนดให้กระทำเหมือนกับการชี้ตัวบุคคล ในกรณีที่ผู้อำนวยความสะดวกชี้ตัวผู้ต้องสงสัยให้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการแสดงรูปแทน และผู้อำนวยความสะดวกชี้ตัวจะไม่รู้เห็นจนจบกระบวนการ และจะต้องไม่มีบุคคลใดเข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการนอกจากทนายความ²⁰ ประเทศอังกฤษและประเทศนิวซีแลนด์ก็ได้กำหนดไว้ทำนองเดียวกันว่าให้แจ้งต่อพยานก่อนทำการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยให้แจ้งว่า ผู้ต้องสงสัยอาจจะอยู่หรือมิได้อยู่ในกระบวนการที่จัดขึ้น

ในประเทศอังกฤษใช้วิธีการชี้ตัวผ่านวิดีโอเป็นหลัก แม้ไม่ได้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาจากคนจริงๆ แต่กำหนดหลักเกณฑ์ชัดเจนและครอบคลุม โดยกำหนดว่ารูปภาพที่ต้องมีอย่างน้อย 8 รูป หากรูปภาพผู้ต้องสงสัยแตกต่างจากบุคคลอื่นจะต้องทำการแก้ไข โดยปกปิดลักษณะที่แตกต่างนั้น หรือ

²⁰ North Carolina Eyewitness Identification Act of 2007

สร้างลักษณะที่แตกต่างนั้นให้กับบุคคลอื่นด้วย ห้ามมิให้บุคคลใดเข้าไปอยู่ร่วมในกระบวนการ เว้นแต่ที่ปรึกษากฎหมายที่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ หากเจ้าหน้าที่ไม่อนุญาตก็จะต้องมีการบันทึกไว้ และควรให้ที่ปรึกษากฎหมายหรือพยานรูปที่จะให้ชี้ตัวก่อน²¹

การไม่ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลมีคำพิพากษาว่าแม้การสวมใส่เสื้อผ้าที่พอดีตัวกว่าบุคคลอื่น²² หรือการใช้วิธีการชี้ตัวแบบเดียว (show up) ถือว่าเป็นการกระทำเชิงแนะนำแล้ว²³ และตามกฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนดไว้ว่าหากมิได้ปฏิบัติตามกฎหมายศาลควรจะต้องพิจารณามิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน และลูกขุนจะต้องพิจารณาถึงการปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามกระบวนการดังกล่าวเพื่อชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานด้วย ในประเทศอังกฤษมีคำพิพากษาของศาลวางหลักไว้ว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาให้ลูกขุนคำนึงถึงระยะเวลาที่พยานพบเห็นผู้ต้องสงสัยในการกระทำความผิด ระยะห่างระหว่างผู้ต้องสงสัยกับพยาน แสงสว่าง ระยะเวลาที่ดำเนินการชี้ตัวกับวันเกิดเหตุด้วย²⁴ ส่วนประเทศนิวซีแลนด์กฎหมายกำหนดว่าหากมิได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดให้ศาลไม่รับฟังเป็นพยานหลักฐาน เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นของกฎหมายหรือสามารถพิสูจน์ความน่าเชื่อถือได้ และในประเทศฟิลิปปินส์มีคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจนำรูปถ่ายเพียงรูปเดียวให้พยานชี้ตัวในการวินิจฉัยศาลได้คำนึงถึงการมองเห็นของพยาน ความสนใจของพยาน ณ ขณะนั้น สิ่งที่พยานได้ให้ข้อมูลไว้ก่อน ระดับความมั่นใจของพยาน ระยะเวลาระหว่างเกิดเหตุกับเวลาที่มาชี้ตัว และการชี้พยานประกอบการพิจารณาด้วย²⁵

นอกจากนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศนิวซีแลนด์ในชั้นการพิจารณาคดีได้มีการเสนอให้นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นหรือคำแนะนำแก่ลูกขุนถึงความไม่แน่นอนในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา แต่หลายคดีศาลก็ไม่ได้อนุญาตให้นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีเพราะเกรงว่าจะทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความยุ่งยากสับสน และเสียเวลาเพิ่มขึ้น อีกทั้งการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีมิได้จะทำให้พยานสามารถชี้ตัวผู้ต้องหาได้แม่นยำเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด

²¹ Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) CODE D 2017

²² People v. Franklin, 22 Ill.App.3d 775, 317 N.E.2d 611 (1st Dist. 1974)

²³ People v. Magadan, 126 Ill.App.2d 335, 261 N.E.2d 703 (1st Dist. 1970)

²⁴ R v. Turnbull [1977] QB 224.

²⁵ People v. Claudio Teehanke Jr., G.R. Nos. 111206-08, 6 October 1995

จากเหตุผลดังกล่าวจึงสมควรที่จะศึกษาหลักกฎหมายต่างประเทศเพื่อเปรียบเทียบหาแนวทางและนำมาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและมาตรการทางอาญาในการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงความสำคัญและสภาพปัญหาการชี้ตัวผู้ต้องหาในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย
2. เพื่อรวบรวมแนวคิดและทฤษฎีในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ
3. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายปัจจุบัน รวมถึงข้อดีข้อเสียระหว่างกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ
4. เพื่อแสวงหาแนวทางในการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมต่อไป

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาตามระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีมีข้อบกพร่องไม่รัดกุม ในเรื่องการชี้หน้าพยานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดี วิธีการนำเสนอผู้ต้องหา และการตรวจสอบกระบวนการดังกล่าว อีกทั้งยังมีได้มีกฎหมายกำหนดผลของการไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ดังนั้น จึงควรนำกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของต่างประเทศในเรื่องดังกล่าวมาปรับใช้ภายใต้บริบทของประเทศไทย และกำหนดให้ผลของการไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ เพื่อให้การชี้ตัวผู้ต้องหา มีมาตรฐานและรัดกุม สามารถตรวจสอบได้และมีความเป็นธรรมยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยมุ่งศึกษาแนวคิดและหลักเกณฑ์กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเป็นกระบวนการภายหลังจากที่ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้ว และศึกษากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนที่นำไปรับฟังเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาล โดยนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศเพื่อนำเสนอแนวทางแก้ไขให้เกิดประสิทธิภาพและความยุติธรรม

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวិทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าจากตำรากฎหมาย บทความ วารสาร คำพิพากษากฎีกา การสัมภาษณ์ รวมถึงตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งประเทศไทยและต่างประเทศ ตลอดจนข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเพื่อใช้ข้อมูลในการศึกษาและวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบความสำคัญและสภาพปัญหาการชี้ตัวผู้ต้องหาในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย
2. ทำให้เข้าใจแนวคิดและทฤษฎีในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ
3. ทำให้ทราบและตระหนักถึงปัญหาและอุปสรรค ของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา รวมถึงทราบมาตรการของกฎหมายต่างประเทศว่าเป็นเช่นไร มีข้อดีและข้อเสียอย่างไรบ้าง
4. สามารถแสวงหาแนวทางในการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพสังคมต่อไป

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นายสุรศักดิ์ ตรีรัตน์ตระกูล , 2526. จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การชี้ตัวผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา” ในเรื่อง มาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา วิทยานิพนธ์ มีประเด็นข้อถกเถียงทางวิชาการ เรื่อง พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยฝ่าฝืนระเบียบอันก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม สาเหตุเพราะไม่มีพยานที่เป็นกลางเนื่องจากระเบียบมิได้กำหนดไว้ และได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งในขณะนั้นไม่ได้มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์การชี้ตัวผู้ต้องหาไว้แต่ได้นำหลักรัฐธรรมนูญที่แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6 ว่าการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาภายหลังจากการยื่นฟ้องคดีต่อศาลจะต้องมีนายอยู่ด้วย และกำหนดให้ตำรวจต้องจดรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหา ข้อเสนอแนะของวิทยานิพนธ์ คือ กำหนดให้มีพยานคนกลาง คือ ทนายความที่ไม่มีส่วนได้เสียในคดี โดยให้มีการจัดทำบัญชีรายชื่อทนายความเช่นเดียวกับนายขอแรง หากไม่สามารถหาทนายความได้ให้ญาติพี่น้องผู้ต้องหาเป็นคนคอยสังเกตการณ์และเสนอให้มีการบันทึกรายละเอียด เช่น ชื่อ ที่อยู่ เวลา สถานที่ พยาน เจ้าหน้าที่ ผู้ต้องหา อาชีพบุคคลผู้เข้าร่วมในแถวกับผู้ต้องหา หากเกิดเหตุสงสัยจะได้เรียกมาสอบถาม ในประเด็นต่อมาเรื่อง สถานที่ มีประเด็นข้อถกเถียงว่า สถานที่ที่จัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่เหมาะสม เนื่องจากในระเบียบมิได้กำหนดไว้ว่า

ต้องทำที่สถานีตำรวจ ในทางปฏิบัติจึงให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาในเรือนจำซึ่งผู้ต้องหาอาจมีรูปร่าง หน้าตาที่เปลี่ยนไปเนื่องจากกระเปียบของเรือนจำ และได้ศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกาว่าไม่ได้จำกัดสถานที่ชี้ตัวผู้ต้องหาให้แน่นอนเช่นกัน ข้อเสนอแนะ ให้กำหนดสถานที่เป็นกิจจะลักษณะ มีห้องชี้ตัวโดยเฉพาะ²⁶

ดังนั้น ทำให้เกิดช่องว่างที่ยังไม่ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการที่จัดขึ้นในการชี้ตัวผู้ต้องหา ในประเด็น การชี้แจงทำความเข้าใจให้พยาน เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา วิธีการที่ใช้ในแสดงตัวผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่นในกระบวนการชี้ตัว การบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา (North Carolina) ประเทศอังกฤษ และประเทศนิวซีแลนด์ มีการกำหนดให้แจ้งพยานก่อนที่จะชี้ตัวผู้ต้องหา

นอกจากนี้ประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไลนาได้กำหนดไว้ว่าห้ามมิให้เจ้าหน้าที่อำนาจการชี้ตัวเป็นบุคคลที่รู้ตัวผู้ต้องสงสัย วิธีการนำเสนอผู้ถูกชี้ตัวให้แสดงให้พยานดูทีละคน และกำหนดเรื่องการบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ ซึ่งอยู่ในพระราชบัญญัติการชี้ตัวของพยาน (Eyewitness Identification Act)²⁷ ในทำนองเดียวกันประเทศอังกฤษมีพระราชบัญญัติเกี่ยวตำรวจและพยานในคดีอาญา (Police and Criminal Evidence Act)²⁸ กำหนดกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาและการบันทึกข้อมูลไว้ที่ควรบันทึกเป็นวิดีโอไว้เช่นกัน

และยังมีช่องว่างที่ยังไม่ได้ศึกษาในเรื่องกระบวนการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา ซึ่งกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่าการชี้รูปถ่ายต้องกระทำเช่นเดียวกับการชี้ตัวบุคคล ทำนองเดียวกับประเทศอังกฤษกฎหมายกำหนดมาตรการชี้ตัวผ่านวิดีโออย่างละเอียด ในเรื่อง การที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กฎหมายกำหนดก็เป็นอีกหนึ่งที่ยังมิได้มีการศึกษา โดยประเทศสหรัฐอเมริกากฎหมายกำหนดไว้ว่าไม่ให้ศาลรับฟังเป็นพยานหลักฐาน เว้นแต่มีเหตุผลอันควร และต้องให้คำแนะนำกับลูกขุนในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานถึงการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามกระบวนการที่กำหนดไว้ ในประเทศนิวซีแลนด์ก็กำหนดไว้สอดคล้องกันว่ามีให้ศาลรับฟังเป็นพยานหลักฐานเว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นของกฎหมายหรือพิสูจน์ได้ถึงความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ในประเทศอังกฤษและประเทศฟิลิปปินส์มีคำพิพากษาของศาลได้วางแนวทางในการพิจารณาชั่งน้ำหนักการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ว่าต้องคำนึงถึงโอกาสในการมองเห็นของพยาน ความสนใจของพยาน ณ เวลาเกิดเหตุ ข้อมูลที่พยานได้ให้ไว้ ความมั่นใจของพยาน ช่วงระยะเวลาระหว่างเกิดเหตุจนถึงวันที่ทำการชี้ตัว การกระทำที่เป็นเชิงแนะนำพยานประกอบด้วย

²⁶ โปรตดู สุรศักดิ์ ตรีรัตน์ตระกูล, “การชี้ตัวผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526) หน้า 78-84.

²⁷ North Carolina Eyewitness Identification Act of 2007

²⁸ Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) CODE D 2017

เอกสารและงานวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นแนวคิดเบื้องต้น ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางในการพัฒนากระบวนการซื้อผู้ต้องหา โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนมุ่งเน้นศึกษาเรื่อง ขั้นตอนในกระบวนการซื้อผู้ต้องหา กล่าวคือ การแจ้งต่อพยาน วิธีแสดงผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ต่อพยาน เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการซื้อผู้ต้องหา บันทึกการซื้อผู้ต้องหา การซื้อผู้ต้องหาผ่านวิดิทัศน์ ผลของการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด การนำเสนอพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีที่มีการซื้อผู้ต้องหา และความเหมาะสมในการบัญญัติกฎหมาย ซึ่งเป็นประเด็นใหม่ที่ยังไม่ได้มีการ ทำการศึกษาวิจัย

บทที่ 2

การแสวงหาพยานหลักฐานกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันจนเกิดเป็นสังคม รัฐในฐานะผู้ปกครองจึงมีบทบาทและหน้าที่ในการกำกับดูแลความสงบเรียบร้อยและจัดระเบียบสังคม และหนึ่งในภารกิจของรัฐ คือ การอำนวยความสะดวกให้ประชาชนทั้งทางแพ่งและทางอาญาเมื่อเกิดการกระทำความผิดขึ้น ในส่วนของกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความผิดและการลงโทษ มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมคุ้มครองความปลอดภัยของคนในสังคม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลโดยตรง

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดการดำเนินกระบวนการยุติธรรมจะเริ่มต้นขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ทำหน้าที่ในการรับแจ้งเหตุและสืบสวนสอบสวนหาพยานหลักฐานเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิด การรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดนั้นกฎหมายให้อำนาจกับพนักงานสอบสวนเป็นผู้แสวงหาพยานหลักฐานโดยกระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย การสอบปากคำผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือพยานบุคคล การจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา การทำแผนที่เกิดเหตุ ประกอบคำรับสารภาพ เป็นต้น²⁹ เพื่อนำมาซึ่งน้ำหนักและความเห็นในการสั่งฟ้องคดี พนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาดำเนินคดี การสอบสวนจึงต้องดำเนินไปด้วยความระมัดระวัง ระลึกถึงความเป็นธรรม มีความเป็นกลางเสมอมิใช่กระทำไปเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพียงอย่างเดียวแต่ต้องให้ความยุติธรรมทุกฝ่าย กระบวนการสอบสวนต้องประกันสิทธิ เสรีภาพให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เพื่อใช้อำนาจปราบปรามอาชญากรรมอย่างเคร่งครัดเท่านั้น³⁰ ทำให้เห็นได้ว่าการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนนั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อผู้ถูกกล่าวหา เพราะเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี เมื่อกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นส่วนหนึ่งในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน ในฐานะเป็นพยานหลักฐานชั้นหนึ่งที่จะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงรายละเอียดของกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน และการอำนวยความสะดวกคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาด้วยว่ามีการคุ้มครองที่เป็นธรรมหรือไม่ เพียงใด

²⁹ ชัยเกษม นิตสิริ, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2 สอบสวน, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักอบรมศึกษากฎหมายเนติบัณฑิตยสภา, 2556), หน้า 129

³⁰ จักรพงษ์ วิวัฒน์พานิช, หลักทฤษฎีการสอบสวนและการรับฟังพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน, หน้า 308

ในบทที่ 2 จึงจะเป็นการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐาน และแนวคิดของการชี้ตัวผู้ต้องหากับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นสอบสวน นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องศึกษาหลักความชอบธรรมที่เกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหา รวมถึงแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาต่อไป

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐาน

เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่แสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐาน โดยจะทำการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้รู้ถึงข้อเท็จจริง รายละเอียดของเหตุการณ์ให้ได้มากที่สุด เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงและความน่าเชื่อถือของเรื่องราวที่เกิดขึ้น ในการจะพิสูจน์ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง และหาตัวบุคคลที่กระทำความผิดมาลงโทษ วิธีการค้นหาความจริงประกอบกับการใช้หลักการและเหตุผลของเจ้าหน้าที่ตำรวจย่อมมีความสำคัญต่อการรวบรวมพยานหลักฐาน จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาหลักการดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อเป็นแนวทางกำหนดกระบวนการทางกฎหมายให้เกิดความยุติธรรมและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.1.1 หลักการค้นหาความจริง (Truth Finding Principle)

การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนมีความสำคัญมากต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะถือว่าเป็นขั้นตอนแรกที่พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการแสวงหาพยานหลักฐานอันส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องค้นหาความจริงจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ได้มากที่สุด เพื่อทำความเห็นทางคดีในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อไป กล่าวได้ว่าพยานหลักฐานที่จะใช้พิสูจน์ความผิดหรือแสดงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ก็คือพยานหลักฐานที่มาจากกระบวนการในชั้นสอบสวน หากกระบวนการที่พนักงานสอบสวนใช้ในการค้นหาความจริงไม่มีความเป็นธรรม สิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาอาจถูกระทบกระเทือน³¹ บุคคลที่กระทำความผิดที่แท้จริงก็หลุดพ้นจากการถูกลงโทษ ผลที่จะตามมาคือ ความล้มเหลวในการบังคับใช้กฎหมายและประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญาก็จะลดลง ซึ่งหลักการค้นหาความจริงในงานเจ้าหน้าที่ตำรวจแบ่งออกได้ 6 กรณี³² ดังนี้

³¹ สุเมธ จิตต์พาณิชย์, "หลักการค้นหาความจริงในการสอบสวน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 7

³² จักรพงษ์ วิวัฒน์พานิช, หลักทฤษฎีการสอบสวนและการรับฟังพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน, 178

1. การฟังความทุกฝ่าย การค้นหาความจริงในชั้นสอบสวนมักจะเน้นหนักไปทางค้นหาความผิดมากกว่าค้นหาความจริงของคดี ซึ่งในความเป็นจริงการค้นหาความจริงควรรวบรวมพยานหลักฐานไม่ว่าจากฝ่ายผู้เสียหายหรือฝ่ายผู้ต้องหา ค้นหาทั้งข้อเท็จจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาควบคู่กันไป ค้นหาความจริงทุกด้านไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานวัตถุหรือพยานเอกสาร เพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้องชอบธรรม และมีมูลความจริงของคดีซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการสอบสวนคดีอาญา

2. การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุให้ละเอียด เป็นการค้นหาความจริงเพื่อหาร่องรอยพยานหลักฐานทางคดีในที่เกิดเหตุ ได้แก่ รอยนิ้วมือ หยดเลือด เส้นผม ปลอดภัยสนิปินของผู้กระทำความผิด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นพยานหลักฐานที่ใช้ยืนยันความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้

3. การตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ จะช่วยให้การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการค้นหาความจริงด้วยหลักวิทยาศาสตร์สามารถตรวจพิสูจน์ยืนยันได้แน่นอน สามารถใช้พิสูจน์ยืนยันความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้เป็นอย่างดี นับว่าเป็นพยานหลักฐานที่มีความแน่นอน ยากที่ฝ่ายใดจะพิสูจน์หักล้างได้ และเป็นพยานหลักฐานที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง อาจเรียกได้ว่าเป็นพยานหลักฐานที่ดีที่สุด

4. การนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ มีความสำคัญในการช่วยเหลือการค้นหาความจริงด้วยการพิจารณาถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ และสมัครใจพาเจ้าพนักงานไปนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ ถ้าหากเป็นความจริงตามที่ให้การก็จะมีผลสอดคล้องเชื่อมโยงกับพยานหลักฐานอื่น ๆ ด้วย แต่ถ้าหากไม่สอดคล้องกับพยานหลักฐานอื่น ก็แสดงถึงความไม่น่าเชื่อถือในคำรับสารภาพที่ให้การไว้

5. การจัดให้พยานชี้ตัวผู้ต้องหา เป็นการค้นหาความจริงโดยการให้ผู้เสียหายหรือประจักษ์พยานระบุตัวผู้กระทำความผิด โดยเจ้าหน้าที่จะพิจารณาประกอบคำให้การที่พยานหรือผู้เสียหายอ้างไว้เพื่อรวบรวมเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา³³ อย่างไรก็ตามความทรงจำประจักษ์พยานยังเกิดข้อโต้แย้งในการพิสูจน์ความจริง เนื่องจากมีอคติหลายประการที่มักจะส่งผลให้กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่ถูกต้อง และยอมส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพผู้ถูกกล่าวหาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กระบวนการในการชี้ตัวผู้ต้องหาจึงควรมีความเป็นธรรม³⁴

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206

³⁴ John D. Jackson, "Theories of Truth Finding in Criminal Procedure: An Evolutionary Approach," *Cardozo Law Review* 10(1988): 478

เพราะหากพยานหรือผู้เสียหายยืนยันว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดจะทำให้ทิศทางการสอบสวนดำเนินคดีมุ่งไปที่บุคคลนั้นโดยตรง

6. การใช้วิธีการสืบสวนก่อนการกระทำความผิดเกิดขึ้น เป็นการเตรียมการหาพยานหลักฐานไว้ก่อน เผื่อติดตามสืบสวนการกระทำของคนร้ายก่อนความผิดเกิด ได้แก่ การสะกดรอยติดตาม ปลอมตัวเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ เป็นต้น ความผิดบางประเภทผู้กระทำผิดใช้วิธีที่สลับซับซ้อน หรือเทคโนโลยีทันสมัย มีเครือข่ายเชื่อมโยงเป็นกระบวนการในรูปแบบองค์กรอาชญากรรม ซึ่งยากต่อการแสวงหาพยานหลักฐาน เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นจึงใช้วิธีการสืบสวนก่อนการกระทำความผิด จะทำให้เจ้าหน้าที่เห็นพฤติการณ์การกระทำผิดได้อย่างต่อเนื่อง มีประโยชน์ต่อการรวบรวมเป็นพยานหลักฐาน

จะเห็นได้ว่า การชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นกระบวนการหนึ่งในการค้นหาความจริงของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะกระทำเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงจากพยานที่พบเห็นการกระทำความผิด ตามกฎหมายลักษณะพยานประจักษ์พยานถือเป็นผู้สำคัญในการดำเนินคดีอาญา³⁵ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดตามคำให้การของพยาน จึงต้องมีการทดสอบพยานขึ้นด้วยกระบวนการทางกฎหมายเพื่อแสดงให้เห็นถึงน้ำหนักและความน่าเชื่อถือ³⁶ พยานหลักฐานที่ได้จากการให้ข้อมูลของประจักษ์พยานประกอบการพยานหลักฐานอื่น ๆ จะเป็นประโยชน์และช่วยให้ทิศทางการดำเนินคดีดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว จึงเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นต่อการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในเบื้องต้น

2.1.2 หลักเหตุผล (Rational Principle) วิทยาลัย

นอกจากเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องมุ่งค้นหาความจริงในคดีแล้วจำเป็นต้องมีการพินิจพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ได้มาประกอบกัน โดยใช้หลักเหตุผลเชื่อมโยงถึงสอดคล้องของพยานหลักฐานที่ได้มา การที่กฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจในการรวบรวมพยานหลักฐานกฎหมายไม่ได้บังคับไว้ว่าพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมให้ได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงแต่ละคดี เพราะฉะนั้นในการพิจารณาพยานหลักฐานจึงต้องคำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผลของพยานหลักฐานที่ได้มามีมูลความจริงและสามารถค้นหาความจริงได้อย่างสมบูรณ์แล้ว และต้องใช้

³⁵ Gary L. Wells, "Scientific Study of Witness Memory: Implications for Public and Legal Policy," *Psychology Public Policy and Law* 1(1995): 726

³⁶ John D. Jackson, "Theories of Truth Finding in Criminal Procedure: An Evolutionary Approach," *Cardozo Law Review*: 512

การวิเคราะห์อย่างละเอียดรอบคอบในทุกแง่มุมของพยานหลักฐานที่ได้มาเพื่อให้เห็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นให้ได้มากที่สุดและเกิดประโยชน์ต่อรูปคดี ซึ่งหลักเหตุผลสามารถแบ่งออกเป็น 3 กรณี³⁷ ดังนี้

1. เหตุผลธรรมดา (Normal Rational) หมายถึง เหตุธรรมดาทั่วไปซึ่งวิญญูชนหรือบุคคลทั่วไปย่อมรู้และเข้าใจในสิ่งนั้น โดยไม่ต้องมีความรู้หรือความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ ในการพิจารณาซึ่งนำพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องพิจารณาถึงที่มาของสิ่งที่พยานอ้างถึง เหตุใดจึงรู้เห็นพิจารณาถึงสิ่งแวดล้อมของสถานที่หรือสิ่งใกล้เคียง พยานหลักฐานจากบุคคลที่อ้างว่าได้รับรู้เห็นหรือจำสิ่งใดได้ ต้องมีความเชื่อมโยง เป็นเหตุเป็นผล สอดคล้องกับเหตุการณ์ ถึงจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ และต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ จากการกล่าวอ้างของพยานด้วยว่าน่าเชื่อถือเพียงใด หากขัดแย้งไม่เป็นเหตุเป็นผลย่อมแสดงให้เห็นถึงความไม่น่าเชื่อถือ³⁸ ในทางกลับกัน ถ้าพยานสามารถให้การได้อย่างละเอียด ไม่กลับไปกลับมา ย่อมถือว่ามีเหตุเป็นผลมีความน่าเชื่อถือ

2. เหตุผลทางวิทยาการ (Scientific Rational) หรือเหตุผลทางหลักวิทยาศาสตร์เป็นเหตุผลที่บุคคลธรรมดาไม่สามารถให้เห็นได้ต้องอาศัยความรู้ของผู้เชี่ยวชาญ เหตุผลทางวิทยาการนี้มีความสำคัญอย่างมากต่อการวินิจฉัยคดีสามารถหาความจริงได้อย่างแน่นอนและมีความน่าเชื่อถือ ยากต่อการหักล้าง เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถนำเหตุผลทางวิทยาการมาใช้เพื่อถ่วงดุลผู้กระทำ ความผิดในคดีและแยกผู้บริสุทธิ์ออกไปได้ ถือว่ากระบวนการได้รับการยอมรับและมีประสิทธิภาพในการรวบรวมพยานหลักฐาน แต่ในทางปฏิบัติแล้วการพิสูจน์ความจริงทางวิทยาศาสตร์มีขั้นตอนและกระบวนการที่ซับซ้อน การเก็บหลักฐานมาพิสูจน์ก็ยังเป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ง่าย จึงจำเป็นต้องนำหลักในเรื่องอื่นของการสอบสวนมาใช้ร่วมด้วย ซึ่งการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นอีกวิทยาการหนึ่งที่สามารถใช้พิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ผู้ถูกกล่าวหาได้ในเบื้องต้น แต่มีความน่าเชื่อถือน้อยกว่าพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ จึงได้มีการนำวิทยาการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์โดยการเสนอให้พยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดี โดยเชื่อว่าความเห็นหรือคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีความชำนาญด้านจิตวิทยาจะเป็นประโยชน์กับลูกขุนในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานจากการชี้ตัวผู้ต้องหา และเพื่อให้ผลการชี้ตัวมีความน่าเชื่อถือและมีคุณค่าในเชิงพิสูจน์มากขึ้น³⁹

³⁷ จักรพงษ์ วิวัฒน์พานิช, หลักทฤษฎีการสอบสวนและการรับฟังชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน, 223-224

³⁸ Brian L. Cutler, Steven D. Penrod, and Todd K. Martens, "The Reliability of Eyewitness Identification: The Role of System and Estimator Variables," *Law and Human Behavior* 11(1987): 237

³⁹ Elizabeth F. Loftus, "Impact of Expert Psychological Testimony on the Unreliability of Eyewitness Identification," *Journal of Applied Psychology* 65(1980): 9

3. ในการรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ที่จะต้องอาศัยเหตุผลทางจิตวิทยา (Psychological Rationality) ในวิเคราะห์พยานหลักฐาน ซึ่งหลักดังกล่าวอาศัยภาวะจิตใจ ความนึกคิดและแสดงออกมาภายใต้อำนาจจิตใจนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาเกี่ยวกับปฏิกิริยาของการกระทำ ข้อพิรุธต่าง ๆ ถึงแม้คำให้การจะสอดคล้องกับเหตุผลธรรมดาไม่ขัดกับหลักวิทยาการเลย⁴⁰ ก็ต้องพิจารณาอย่างละเอียดให้ได้ข้อเท็จจริงทางคดีที่สมบูรณ์ที่สุด

การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดต้องมีการค้นหาความจริงโดยอาศัยกฎหมายและกระบวนการทางกฎหมาย ทักษะความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อให้ได้ความจริง รวมถึงจะต้องใช้ศาสตร์ในหลายด้านพิจารณาประกอบกับพยานหลักฐานในคดี ไม่ว่าจะเป็นการใช้เหตุผลในการวิเคราะห์คำให้การประกอบพยานหลักฐานที่ได้มา⁴¹ หากพิจารณาประกอบกับการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มักพบที่มีความผิดพลาดในการระบุตัวผู้กระทำความผิดแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐยังต้องระมัดระวังพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ใช้เหตุผลทางด้านจิตวิทยาประกอบ หากผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกระบวนการต่าง ๆ มีความสอดคล้องกัน จะทำให้เชื่อได้ว่าพยานหลักฐานที่หามาได้มีความน่าเชื่อถือ สามารถนำไปเป็นพยานหลักฐานในชั้นการพิจารณาคดีของศาลได้ การค้นหาความจริงในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการชี้ตัวผู้ต้องหาและการใช้เหตุผลประกอบการพิจารณาพยานหลักฐานจะช่วยให้กระบวนการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานอำนวยความสะดวกได้มากขึ้น จะเป็นกลไกในการกลั่นกรองความจริงและกลั่นกรองดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐอีกทาง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความถูกต้อง ความชอบธรรมของกระบวนการยุติธรรม

เมื่อศึกษาถึงวิธีการค้นหาความจริงและหลักการสำคัญในการวิเคราะห์พยานหลักฐานต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินคดีอาญาแล้ว ในลำดับต่อไปจะเป็นการศึกษาถึงแนวคิดของการชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนซึ่งถือว่ามีความสำคัญและยังมีความจำเป็นต่อการค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรมในชั้นต้น

⁴⁰ จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช, หลักและทฤษฎีการสอบสวน, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, 2556), หน้า 262

⁴¹ สุเมธ จิตต์พาณิชย์, "หลักการค้นหาความจริงในการสอบสวน," หน้า 91

2.2 แนวคิดของการชี้ตัวผู้ต้องหากับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นสอบสวน

การสอบสวนคดีอาญาถูกนิยามไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีสาระสำคัญ 2 ประการ⁴² คือ การรวบรวมพยานหลักฐาน แม้ว่าบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) วางหลักให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา เท่านั้น แต่ในปัจจุบันผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในฐานะประธานของคดี⁴³ จึงต้องพิจารณาประกอบมาตรา 131⁴⁴ ที่ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ทั้งความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาด้วย ดังนั้น การสอบสวนจึงหมายถึงการรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นผลดี หรือผลร้ายแก่ผู้ถูกกล่าวหา⁴⁵ อีกประการหนึ่ง คือ การดำเนินคดีต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ได้แก่ การสอบปากคำผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือพยาน การรวบรวมเอกสารต่าง ๆ และมาตรการบังคับ ที่กฎหมายให้อำนาจพนักงานสอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน ไม่ว่าจะเป็นการออกหมายเรียก บุคคลให้มาพบ การควบคุมตัวบุคคลระหว่างสอบสวน เป็นต้น การดำเนินการดังกล่าวก็เพื่อที่จะ ทราบข้อเท็จจริง เพื่อให้สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ⁴⁶ ซึ่งการดำเนินการต่าง ๆ นี้มีผลกระทบต่อ สิทธิเสรีภาพของบุคคลมากน้อยแตกต่างกัน แม้นิยามของการสอบสวนจะมีความหมายครอบคลุมทั้ง การรวบรวมพยานหลักฐาน และการใช้มาตรการบังคับการดำเนินคดีต่าง ๆ แต่ศาลฎีกากลับวินิจฉัย ว่าเป็นส่วนที่แยกออกจากกันได้ กล่าวคือ แม้การใช้มาตรการบังคับจะมีขอบด้วยกฎหมาย การ รวบรวมพยานหลักฐานก็ไม่เสียไปแต่อย่างใด⁴⁷

ดังนั้น จะเห็นว่าการสอบสวนคดีอาญาเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญยิ่งของกระบวนการยุติธรรม มี วัตถุประสงค์เพื่อทราบข้อเท็จจริงว่าได้มีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นตามข้อกล่าวหาหรือไม่

CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 2 (11) การสอบสวน หมายถึง “การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่ง ประมวลกฎหมายนี้ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อ เอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ”

⁴³ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 134

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 131 “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของ ผู้ต้องหา”

⁴⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญู ชน, 2554), หน้า 131

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 46

⁴⁷ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 440

หากมีการกระทำความผิดขึ้นแล้วจะต้องพิจารณาต่อไปว่า บุคคลที่ถูกกล่าวหา นั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ โดยพิจารณาจากการรวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อการค้นหาคำความจริงรูปแบบหนึ่งในคดีอาญา คือ การจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยการทดสอบพยานเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าการดำเนินคดีได้ดำเนินมาถูกต้องแล้ว การรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าวย่อมนับว่ามีความสำคัญ ซึ่งสามารถถ่วงดุลองผู้บริสุทธิ์และระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ กระบวนการดังกล่าวจึงควรมีความแม่นยำ ดำเนินไปอย่างเป็นธรรม เพราะหากกระทำโดยไม่มีประสิทธิภาพแล้วย่อมส่งผลต่อการอำนวยความยุติธรรมในชั้นต่อไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้⁴⁸

2.2.1 ความหมายและวัตถุประสงค์ของการชี้ตัวผู้ต้องหา

เมื่อพิจารณาตามกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วพบว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กล่าวถึงเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาแต่ไม่ได้กำหนดความหมายหรือนิยามไว้แต่ประการใด คงมีแต่ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีที่กล่าวถึงวิธีปฏิบัติในการชี้ตัวผู้ต้องหาว่า คือ การกระทำเพื่อให้แน่ใจว่าพยานจำผู้ต้องหาได้หรือไม่

จากการศึกษาความหมายในพจนานุกรมพบว่า การพิสูจน์สิ่งของหรือบุคคลว่าเป็นสิ่งเดียวกัน มีความหมายตรงกับคำว่า Identification⁴⁹ ซึ่งในทางปรัชญาได้อธิบายไว้ว่า identity คือ สิ่งของที่มีเพียงหนึ่งเดียว หายาก ไม่สามารถนำสิ่งอื่นมาทดแทนได้ การ identification จึงเป็นการจัดหมวดหมู่ นำสิ่งของไปรวมอยู่ในประเภทหรือจำพวกที่กำหนดขอบเขตไว้⁵⁰ จึงอาจกล่าวได้ว่า eyewitness identification หรือการชี้ตัวผู้ต้องหา คือ การระบุตัวหรือพิสูจน์ตัวบุคคลโดยทำการเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันโดยให้ประจักษ์พยานเป็นผู้ระบุยืนยัน

วัตถุประสงค์ในการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน เพื่อทดสอบประจักษ์พยานที่พบเห็นการกระทำความผิด เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจับตัวผู้ต้องสงสัยได้ หากจำเป็นต้องพิสูจน์ว่าบุคคลผู้ต้องสงสัยที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้และผู้กระทำความผิดที่พยานเห็นเป็นคนเดียวกัน เพื่อให้เกิดความแน่นอนว่าจะไม่เกิดความผิดพลาดของพยานว่าสามารถจำผู้กระทำความผิดได้ทำให้ต้องทดสอบพยาน

⁴⁸ อธิพิพล ดาววงศ์ญาติ, "การสอบสวนคดีอาญากรณีผู้ต้องหาเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558), หน้า 11

⁴⁹ ธง วิทย์วัฒน์, พจนานุกรมศัพท์และสำนวนกฎหมาย อังกฤษ-ไทย (2553), หน้า 570

⁵⁰ ทศนะ สุวรรณจุฑะ และคณะ, นิติเวชศาสตร์ หลักปฏิบัติและวิเคราะห์ปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (สำนักพิมพ์ หจก.ภาพพิมพ์, 2532), หน้า 6

ผ่านกระบวนการดังกล่าว⁵¹ และเพื่อแสดงถึงความหนักแน่นและความถูกต้องของพยานหลักฐานที่เจ้าหน้าที่ตำรวจรวบรวมได้ด้วย⁵²

เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมบุคคลต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด หรือจากการสืบสวนแล้วพบว่าผู้ถูกกล่าวหาหน้าเชื่อว่าจะเป็นผู้กระทำความผิด และหากมีประจักษ์พยานอยู่ในเหตุการณ์หรือบริเวณใกล้เคียงพบเห็นผู้กระทำความผิด เจ้าหน้าที่ตำรวจจะจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา และถ้าหากพยานชี้ตัวยืนยันได้ถูกต้องว่าบุคคลในกระบวนการคือผู้กระทำความผิด ก็เป็นเหตุที่น่าเชื่อได้ว่าการดำเนินคดีได้ใกล้เคียงความจริงมากขึ้น แต่ถ้าหากพยานไม่ยืนยันหรือชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาดแล้วย่อมทำให้น่าเชื่อได้ว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาอาจไม่ใช่ผู้กระทำความผิดก็จะต้องปล่อยตัวไป ซึ่งผลจากกระบวนการที่จัดขึ้นสามารถช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาได้ในเบื้องต้นด้วย

2.2.2 วิธีการระบุตัวบุคคลในการดำเนินคดีอาญา

เมื่อพยานหลักฐานเป็นเครื่องมือสำคัญในการพิสูจน์ความจริงในคดีอาญา เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงต้องพยายามแสวงหาพยานหลักฐานให้ได้มากที่สุด การสืบสวนสอบสวนจึงจะมีประสิทธิภาพ นอกจากความรู้ความชำนาญของเจ้าหน้าที่แล้วต้องอาศัยข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่เพียงพอ การรวบรวมและพิสูจน์พยานหลักฐานจึงต้องพึ่งพาความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องพยายามหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และในการหาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดต้องอาศัยระบุตัวตน ทั้งหลักการทางวิทยาศาสตร์และหลักการทางจิตวิทยา ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

2.2.2.1 การระบุตัวบุคคลด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ความก้าวหน้าวิทยาศาสตร์ได้เข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงในคดีอาญา โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีมาใช้ตรวจหาพยานหลักฐานเพื่อให้ผลการพิสูจน์มีความแม่นยำและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการค้นหาความจริงมากที่สุด วิทยาศาสตร์ทำให้สามารถพิสูจน์อัตลักษณ์ตัวตนของบุคคลสิ่งของ โดยใช้หลักความเป็นเหตุเป็นผล และความจริงทางวิทยาศาสตร์ในการหาคำตอบ การค้นหาความจริงทางวิทยาศาสตร์ในทางกฎหมายเรียกว่า นิติวิทยาศาสตร์ (Forensic Science) คือ การนำ

⁵¹ Augustino Chwinga, "Analysis and Effectiveness of Identification Parade in the Administration of Justice in Tanzania" Augustine University of Tanzania, a dissertation), p. 12

⁵²Yvette Marie Temsley, "Identification Parade Upholding the Integrity of the Criminal Justice Process?" (Thesis Doctor of Philosophy, Birmingham University), p. 1

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีเพื่อผลประโยชน์ทางกฎหมาย พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่นิยมนำมาใช้ได้แก่ การตรวจลายพิมพ์นิ้วมือ การตรวจสอบลายเซ็น การตรวจพยานวัตถุทางชีววิทยา เช่น การตรวจเส้นผม เส้นขน การตรวจหาหมู่เลือด การตรวจหาสารพันธุกรรม (DNA) ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนกัน⁵³ เป็นการระบุตัวบุคคลหรือ การจำแนกประเภทบุคคลจากการเปรียบเทียบลักษณะเฉพาะประการหนึ่ง

การพิสูจน์บุคคลหรือพยานหลักฐานเกี่ยวกับบุคคลนั้นว่าเป็นหัวใจสำคัญของวิทยาการตำรวจ เพราะหากไม่สามารถยืนยันว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดได้ก็ไม่สามารถฟ้องดำเนินคดีได้⁵⁴ แม้ การพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์จะได้รับการยอมรับและน่าเชื่อถือ แต่ในทางจิตวิทยาก็ยังเกิดประเด็น ปัญหาถึงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการให้ความเห็นถึงความเป็นไปได้ของที่อาจเกิดจากอคติหรือมีความผิดพลาดได้เช่นกัน⁵⁵

2.2.2.2 การระบุตัวบุคคลด้วยความทรงจำของประจักษ์พยานหรือการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยประจักษ์พยาน

การชี้ตัวด้วยความทรงจำของพยานอาศัยหลักความทรงจำของพยานที่พบเห็นเหตุการณ์การกระทำความผิดในการระบุว่าบุคคลใดเป็นคนร้าย การจดจำของพยานเกิดจากการรับรู้ทางสายตาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การจดจำใบหน้า รูปร่าง ทรงผม หรือแม้กระทั่งการจดจำเสียงผู้กระทำความผิด โดยสมองจะประมวลผลจดจำบันทึกเหตุการณ์ไว้ และจะมีการดึงข้อมูลออกมา⁵⁶ ในขณะที่มีการทดสอบพยานโดยการนำบุคคลหลาย ๆ คนมาให้พยานพิจารณาเปรียบเทียบกับความทรงจำว่าบุคคลใดเป็นคนร้ายตามที่พยานเห็น ซึ่งหนึ่งในบุคคลที่เป็นตัวแปรในกระบวนการคือผู้ถูกกล่าวหา การชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยวิธีนี้ต้องอาศัยความทรงจำของพยานเองและต้องไม่ใช่อิทธิพลจากเหตุปัจจัยอื่น⁵⁷

⁵³ อรรถพล แซ่มสุวรรณวงศ์ และคณะ, นิติวิทยาศาสตร์ 1 เพื่อการสืบสวนสอบสวน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ทีจีซี พรินต์ติ้ง, 2546), หน้า 2-7

⁵⁴ ทศนะ สุวรรณจุฑะ และคณะ, นิติเวชศาสตร์ หลักปฏิบัติและวิเคราะห์ปัญหา, หน้า 7

⁵⁵ William C. Thompson and Simon A. Cole, "Psychological Aspects of Forensic Identification Evidence" University of California, (2006) p.31-32

⁵⁶ Edmund S. Higgins and Bruce S. Skinner, "Establishing the Relevance of Expert Testimony Regarding Eyewitness Identification: Comparing Forty Recent Cases with the Psychological Studies," *Northern Kentucky Law Review* 30(2003): 476-477

⁵⁷ Nancy K. Steblay, "Scientific Advances in Eyewitness Identification Evidence," *William Mitchell Law Review* 41(2015): 1103

ในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมานักจิตวิทยาได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงพอที่จะนำเสนอเป็นพยานหลักฐานในศาลหรือไม่ เนื่องจากการค้นพบรายงานที่ศึกษาเกี่ยวกับความทรงจำของมนุษย์เมื่อประมาณหนึ่งร้อยปีก่อน โดยศาสตราจารย์ชาวเยอรมันในกรุงเบอร์ลินได้กล่าวถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำของมนุษย์แล้วนำมาเปรียบเทียบกับกรณีชี้ตัวผู้ต้องหาที่ใช้ความทรงจำพยานที่อยู่ในเหตุการณ์การกระทำความผิด ในรายงานดังกล่าวได้มีการจำลองสถานการณ์ในห้องเรียนผลปรากฏว่านักเรียนแต่ละคนรับรู้สถานการณ์ไม่ได้เหมือนกัน* จึงเป็นสิ่งที่ตอกย้ำความน่าเชื่อถือของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา สอดคล้องกับผลสำรวจในแต่ละปีของประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่ามีผู้บริสุทธิ์จำนวนมากตกเป็นจำเลย เหตุผลส่วนหนึ่งมาจากการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดความผิดพลาดขึ้น และในประเทศอังกฤษหลังจากเกิดความผิดพลาดจากการชี้ตัวผู้ต้องหาได้เกิดการตั้งคณะกรรมการพิเศษศึกษาทบทวนกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาขึ้นในปี ค.ศ. 1974⁵⁸ โดยธรรมชาติของพฤติกรรมมนุษย์การจดจำสิ่งต่าง ๆ ไม่ได้มีประสิทธิภาพเหมือนกับการบันทึกภาพวิดีโอ ความทรงจำที่เกิดขึ้นของมนุษย์ไม่ได้ถูกจัดเก็บและนำออกมาถ่ายทอดได้อย่างสมบูรณ์⁵⁹ ทำให้ไม่อาจทราบได้ว่าความทรงจำถูกบิดเบือนด้วยสิ่งใดมาก่อนบ้าง และมีเหตุปัจจัยใดที่เข้ามาแต่งเติมหรือทำลาย ปัญหาที่เกิดขึ้นนำมาสู่การศึกษาหลักทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา โดยพบว่ามีหลายปัจจัยที่มีผลต่อความทรงจำของพยาน และส่งผลโดยตรงต่อการชี้ตัวผู้ต้องหา⁶⁰ ดังต่อไปนี้

ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูล (Factors Affecting Acquisition) เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นระยะเวลาที่เกิดเหตุมีความสำคัญต่อความจำของพยาน โดยบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์เป็นระยะเวลาสั้นย่อมจำสิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าเพราะมีโอกาสสังเกตและจดจำรายละเอียดได้มากกว่าคนที่อยู่

*ศาสตราจารย์ฟอนลิชท์นักรักษาพยาบาลที่มีชื่อเสียงในยุคนั้นกำลังสอนนักเรียนอยู่ ปรากฏว่าเมื่อนักเรียนสองคนเกิดการโต้เถียงกันอย่างดุเดือดและจบลงด้วยการยิงปืนแต่ไม่มีใครได้รับบาดเจ็บ ภายหลังอาจารย์ให้นักเรียนแต่ละคนในชั้นเรียนอธิบายโดยละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากเหตุการณ์ทั้งหมดศาสตราจารย์ฟอนลิชท์นักรับว่าได้จัดฉากขึ้นเพื่อดำเนินการทดลอง หลังจากอ่านรายงานของนักเรียนแต่ละคนแล้วพบว่านักเรียนซึ่งถือเป็นพยานมีการรับรู้แตกต่างกัน บางคนไม่ได้กล่าวถึงส่วนสำคัญที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ ขณะที่นักเรียนบางคนกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นจริงด้วยซ้ำไป

⁵⁸ Edmund S. Higgins and Bruce S. Skinner, "Establishing the Relevance of Expert Testimony Regarding Eyewitness Identification: Comparing Forty Recent Cases with the Psychological Studies," *Northern Kentucky Law Review*: 471-472

⁵⁹ Richard A. Wise and Clifford S. Fishman, "How to Analyze the Accuracy of Eyewitness Testimony in a Criminal Case," *Connecticut Law Review* 42(2009): 455

⁶⁰ Edmund S. Higgins, Bruce S. Skinner, "Establishing the Relevance of expert Testimony Regarding Eyewitness Identification: Comparing Forty Recent Cases with the Psychological Studies," *Northern Kentucky Law Review* 30 (2003): 471 – 486

เพียงชั่วขณะ นอกจากนี้ความเครียดและความกลัวที่เกิดขึ้นจะทำให้จดจำเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้น้อยลง แม้ว่าการนำบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์มาทดสอบภายหลังจะไม่มี ความเครียดหรือความกลัวก็ตาม ผู้ที่ ประสบอยู่ในเหตุการณ์ที่เกิดอาชญากรรมความสนใจอยู่กับวัตถุที่เป็นอาวุธ เช่น มีด ปืน มีส่วนสำคัญ ที่จะดึงดูดความสนใจของพยานในเหตุการณ์เป็นอย่างมาก⁶¹ จะทำให้ความสามารถในการจดจำสิ่ง ต่าง ๆ รอบข้าง และรายละเอียดของการกระทำ ความผิดพลาด เพราะจะให้ความสนใจไปที่อาวุธ มากกว่าสภาวะรอบข้างที่เกิดขึ้น ในกรณีของเด็กกฎหมายได้กำหนดความคุ้มครองพยานเด็กที่มีอายุ ต่ำกว่า 18 ปี ไม่ให้เผชิญหน้ากับผู้ถูกกล่าวหา แต่ไม่ได้กำหนดอายุขั้นต่ำของพยานที่เป็นเด็กไว้⁶² ซึ่ง จากงานวิจัยพบว่าเด็กที่มีอายุ 12 ปีขึ้นไปนั้นมีความสามารถในการจดจำใบหน้าได้ดีเทียบเท่ากับ ผู้ใหญ่ ในทางกลับกันเด็กที่มีอายุน้อยมาก ๆ จะจดจำรายละเอียดได้น้อยลง ทำให้เกิดข้อสังเกตว่า หากมีการนำพยานที่มีอายุต่ำกว่า 12 ปี มาชี้ตัวผู้ต้องหา จะทำให้ประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือ ของการชี้ตัวผู้ต้องหาลดลงหรือไม่

ปัจจัยที่มีผลกับการเก็บข้อมูลหรือความทรงจำ (Factors Affecting Retention) คือ ระยะเวลาระหว่างเกิดเหตุการณ์จนถึงเวลาที่ทำการเรียกคืนความทรงจำ (Time until retrieval) กล่าวคือ ช่วงระยะเวลาระหว่างที่มีการกระทำ ความผิดจนถึงก่อนที่จะมีการจัดให้ชี้ตัวผู้ต้องหา โดย ธรรมชาติแล้วเมื่อมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในชีวิตประจำวัน ย่อมส่งผลทำให้หลงลืมข้อมูลเก่าและเมื่อ เวลาผ่านไปนานมากขึ้นจะทำให้ลืมสิ่งต่าง ๆ มากขึ้นจากเดิม ทำให้บางประเทศมีกฎหมายและคำ วินิจฉัยของศาลที่ให้ดำเนินการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะประสิทธิภาพ ความจำของประจักษ์พยานจะลดลงและอาจคลาดเคลื่อนได้ หรือกรณีที่ประจักษ์พยานจำเหตุการณ์ ผิดตั้งแต่แรก การรวบรวมข้อมูลหลังจากเกิดเหตุ (Post-event information incorporation) เกิด จากข้อมูลถูกปิดเป็นต้นตั้งแต่แรกแล้ว สิ่งที่ถูกรายงานผลออกไปจึงไม่ใช่ข้อมูลที่แท้จริง

ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียกคืนความทรงจำ (Factors Affecting Retrieval) การที่พยานได้ แสดงความมั่นใจว่าสามารถจำสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ในความเป็นจริงแล้วพยานอาจอยู่ในสถานการณ์ที่การ กระทำ ความผิดมีระยะเวลาไม่มาก มีการใช้ความรุนแรงหรือเกิดจากเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อน ทำให้ เป็นเรื่องยากในการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่พยานให้ไว้ถูกต้องเพียงใด นอกจากนี้ยังพบว่าพยานที่จะเป็นผู้ ชี้ตัวผู้ต้องหาอาจได้รับอิทธิพลจากการชี้หน้า จากการศึกษาในหลายคดีที่ตอนแรกพยานมีความมั่นใจ

⁶¹ Saul M. Kassin *et al.*, "On the General Acceptance of Eyewitness Testimony Research a New Survey of the Experts," *American Psychologist* 56, 5 (2001): 408

⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ตรี วรรค 1

น้อยมากในการชี้ตัวผู้ต้องหา แต่ภายหลังจากความมั่นใจของพยานกลับมากขึ้นในระหว่างที่มีการดำเนินคดี แม้ว่าภายหลังมีผลพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ออกมาว่ายืนยันว่ากระบวนการชี้ตัวนั้นชี้ผิดพลาดแต่พยานก็ยังยืนยันและไม่ยอมรับ โดยมีความเชื่อมั่นว่าตนได้ชี้ตัวผู้ต้องหาถูกต้อง ซึ่งเป็นต้นเหตุของกระบวนการที่ผิดพลาด แสดงให้เห็นว่าปัจจัยจากตัวพยานก็อาจนำไปสู่ความคลาดเคลื่อนในการดำเนินคดีได้

ปัจจัยจากเหตุการณ์กระทบกระเทือนจิตใจ จากการทดสอบปรากฏการณ์ Yerkes-Dodson Curve⁶³ ระบุว่าความเครียดในระดับปานกลางจะช่วยเพิ่มหน่วยความจำ แต่ความเครียดหรือการบาดเจ็บที่มากเกินไปจะลดประสิทธิภาพของหน่วยความจำ* และในทางจิตวิทยาพบว่าในบุคคลที่มีความทุกข์มาก ประสิทธิภาพในการจดจำจะลดน้อยลง ส่วนบุคคลที่มีอคติจะแฝงไปด้วยข้อมูลที่ถูกปะปนจากสิ่งที่อยู่รอบข้างมากกว่าความทรงจำของตนเอง หากเปรียบเทียบกับกรชี้ตัวผู้ต้องหา พยานอาจตัดสินใจเลือกจากสิ่งที่ใกล้เคียงมากกว่าที่จะมาจากความทรงจำตัวเอง⁶⁴ หรือแหล่งข้อมูลทำให้เกิดการบิดเบือน พยานอาจสับสนหากได้รับอิทธิพลจากข้อมูลที่รับรู้ เช่น การเรียนรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น สื่อ⁶⁵ เจ้าหน้าที่ตำรวจ พยานคนอื่นๆ หรือบุคคลภายนอก เป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่ง เนื่องจากอาจเป็นการชี้พยานโดยมิได้ตั้งใจขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าบุคคลที่นำมาร่วมทดสอบอาจมีลักษณะชี้พยานให้เกิดความไขว้เขวได้หากมีลักษณะที่แตกต่างโดดเด่นจากบุคคลอื่น และในทางปฏิบัติได้เกิดปัญหากับเจ้าหน้าที่ตำรวจเช่นกันเพราะไม่สามารถหาบุคคลที่มีความใกล้เคียงกับผู้ถูกกล่าวหา⁶⁶ ทำให้กระบวนการทดสอบอาจมีการชี้พยานอย่างมิได้ตั้งใจ

ในส่วนของการดำเนินกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาจากงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าการนำเสนอผู้ถูกชี้ตัวแบบยื่นเรียงพร้อมกัน (simultaneous presentation of suspects) มีความเป็นไปได้สูงที่พยานจะทำการเปรียบเทียบบุคคลที่ถูกชี้ตัวมากกว่าใช้ความทรงจำของตนเอง เพราะพยานมักจะเลือกจากคนที่ความใกล้เคียงมากที่สุด (relative judgments) ทั้งที่ควรจะเป็นไปโดยการเลือกสิ่งที่ตรงกับ

⁶³ Kenneth A. Deffenbacher *et al.*, "A Meta-Analytic Review of the Effects of High Stress on Eyewitness Memory," *Law and Human Behavior* 28(2004): 688

* ตัวอย่างเหตุการณ์เครื่องบินยูโกสลาเวียแอร์ไลน์เกิดการระเบิดในอากาศและเครื่องบินตกลงไป 30,000 ฟุต เหตุการณ์ดังกล่าวมีผู้รอดชีวิตแต่กลับจำไม่ได้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นระหว่างการเดินทางบนเครื่องบินจนกระทั่งได้ตื่นขึ้นมาในโรงพยาบาล

⁶⁴ Gary L. Wells and Eric P. Seelau, "Eyewitness Identification: Psychological Research and Legal Policy on Lineups," *Psychology Public Policy and Law* 1, 4 (1995): 769

⁶⁵ Daniel L. Schacter, "The Seven Sins of Memory: Insights from Psychology and Cognitive Neuroscience," *Psychology*, *Harvard University Annals New York Academy of Sciences* (2003): 228

⁶⁶ Christina Begakis, "Eyewitness Misidentification: A Comparative Analysis between the United States and England," *Santa Clara Journal of International Law* 15(2017): 182-184

ข้อเท็จจริงที่จำได้มากที่สุด (absolute judgments) ซึ่งการนำเสนอแบบที่ละคนจะช่วยลดความผิดพลาดได้ แม้จะไม่สามารถรับประกันได้แน่ชัดว่าจะไม่เกิดความผิดพลาดเลย แต่วิธีการแสดงแบบที่ละคนเป็นหนทางที่ดีที่สุดในเวลา⁶⁷ เชื่อชาติ เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ผู้ชี้ตัวมักมีการเปรียบเทียบเชื้อชาติระหว่างบุคคลที่อยู่ร่วมในกระบวนการชี้ตัว ในงานวิจัยค้นพบว่าประจักษ์พยานจะมีความสามารถในการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีเชื้อชาติเดียวกับตนเองได้แม่นยำมากกว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีเชื้อชาติต่างจากตนเอง จะเห็นว่าเชื้อชาติเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการชี้ตัวผู้ต้องหา เนื่องจากบุคคลที่มีเชื้อชาติเดียวกันจะสามารถชี้ตัวผู้ต้องหาได้แม่นยำกว่า นอกจากนี้ยังพบว่ามติดีที่นำพยานชาวต่างชาติมาชี้ตัวและเป็นการชี้ตัวผิดอีกด้วย*

จากการพิจารณาหลักทฤษฎีทางจิตวิทยาแล้วพบว่าความทรงจำของมนุษย์นั้นมีความไม่แน่นอนและมีโอกาสเกิดความผิดพลาดได้ง่ายเมื่อได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ สอดคล้องกับผลการชี้ตัวของต่างประเทศในอดีตที่พบว่ามี การชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาดจำนวนมาก ถึงอย่างไรก็ดีปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขได้ด้วยการหาวิธีมาทดสอบพยานเพื่อที่จะได้ผลลัพธ์ที่ดีและถูกต้องที่สุด⁶⁸ จึงกล่าวได้ว่า วิธีการที่นำมาใช้การระบุตัวบุคคลหรือการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีความสำคัญในการค้นหาความจริงในคดีอาญาอย่างมากเพราะกระบวนการจะนำมาซึ่งผลในการดำเนินคดีอาญาที่ถูกต้อง เป็นพยานหลักฐานที่มีประสิทธิภาพและมีความเป็นธรรม

วิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่อาศัยความทรงจำของพยานมีหลายวิธี ซึ่งแต่ละวิธีมีแนวทางในการปฏิบัติในสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป ดังนี้

1. การชี้ตัวบุคคลแบบยืนเรียงแถว (Line up/identification parade) เป็นวิธีที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไป โดยพยานจะเป็นผู้ชี้ตัวจากคนจริง ๆ (Live Lineup) โดยผู้ร่วมกระบวนการประกอบไปด้วยบุคคลที่เป็นผู้ต้องสงสัย และบุคคลอื่น ๆ ที่เข้าร่วมในกระบวนการแต่ไม่ได้เป็นผู้ต้องสงสัย เป็นเพียงตัวประกอบ (fillers) หรือเรียกว่า ตัวทดสอบหรือตัวหลอก เพื่อช่วยให้กระบวนการชี้ตัวเป็นธรรมต่อผู้ต้องหา ทำให้กระบวนการนี้มีความหลากหลายมากขึ้น จำนวนตัวประกอบก็มีความสำคัญเช่นกันหากตัวประกอบน้อย หรือบางที่การชี้ตัวแต่ละครั้งมีผู้ต้องหาอยู่ในกระบวนการ

⁶⁷Laura L. Finley, *Crime and Punishment in America: An Encyclopedia of Trends and Controversies in the Justice System* (United State: ABC-CLIO, 2016). p. 398

* คดีนาย สฤช จันทอง ผู้เสียหายที่ชี้ตัวเป็นชาวแคนาดา และเป็นการชี้ตัวด้วยรูปถ่าย และคดีของ และคดีปล้นทรัพย์ที่คนชี้ตัวเป็นชาวต่างชาติ

⁶⁸Gary L. Wells and Eric P.Seelau, "Eyewitness Identification: Psychological Research and Legal Policy on Lineups," *Psychology Public Policy and Law*: 767

มากกว่า 1 คนก็จะทำให้เกิดความผิดพลาดได้ง่าย จุดประสงค์ของการชี้ตัวแบบนี้ก็เพื่อให้พยานชี้ตัวบุคคลที่กระทำความผิดมิใช่ไปชี้เป็นผู้เป็นตัวประกอบ⁶⁹

2. วิธีการชี้ตัวแบบคนเดียว (Show up/a one-on-one confrontation) การนำตัวผู้ต้องสงสัยเพียงคนเดียว ไม่มีการนำตัวประกอบเข้ามารวมปะปน เป็นการเผชิญหน้ากับพยานโดยตรงให้พยานพิจารณา จากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจจะถามพยานว่าผู้ต้องสงสัยที่ตำรวจจับกุมมาได้เป็นผู้กระทำความผิดตามที่พยานได้พบเห็นหรือไม่ กระบวนการชี้ตัวแบบคนเดียวสามารถกระทำได้รวดเร็วสามารถอำนวยความสะดวกให้กับเจ้าพนักงานของรัฐในการรวบรวมพยานหลักฐานได้ง่าย แต่ในทางกลับกันความสะดวกของกระบวนการชี้ตัวแบบนี้ก็นำมาซึ่งความเสี่ยงสูง เนื่องด้วยมีลักษณะเป็นการกระทำที่ชี้หน้าจนเกินไป⁷⁰ มีผลทำให้พยานคล้อยตามได้ง่ายเพราะมีผู้ถูกกล่าวหาอยู่เพียงคนเดียวให้เลือก เพราะโดยปกติแล้วพยานมักเชื่อว่าบุคคลที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมมาต้องเป็นผู้กระทำความผิดอยู่แล้ว⁷¹ แต่อย่างไรก็ดีการชี้ตัวแบบคนเดียวก็ถูกนำมาใช้ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน⁷²

3. การชี้ตัวด้วยรูปถ่าย (Photographic identification) คือ การนำรูปถ่ายหลายรูป อันประกอบด้วยผู้ต้องสงสัยและผู้ร่วมกระบวนการที่เป็นตัวประกอบมาให้พยานพิจารณาโดยไม่ต้องเห็นบุคคลจริง วิธีชี้ตัวด้วยภาพเป็นวิธีที่นิยมนำมาใช้ในทางปฏิบัติ เนื่องจากสิทธิในการมีทนายมิได้ครอบคลุมถึงการชี้ตัวด้วยรูปภาพ อีกทั้งการจัดการรูปภาพยังสามารถทำได้สะดวกกว่าการนำตัวบุคคลมาร่วมกระบวนการ⁷³ สามารถการปกป้องพยานจากอิทธิพลในขณะที่ทำการชี้ตัว และในกรณีจำเป็นที่ไม่อาจหาผู้ร่วมกระบวนการได้ กระบวนการชี้ตัวด้วยรูปภาพก็จะถูกนำมาใช้ วิธีการชี้ตัวด้วยรูปภาพนี้รวมถึงการชี้ภาพแบบคนเดียวด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁶⁹ Gary L. Wells, "Eyewitness Identification: Systemic Reforms," *Wisconsin Law Review* 615(2006): 617-618

⁷⁰ John Wasberg, "Lineups, Showups and Photographic Spreads: Legal and Practical Aspects Regarding Identification Procedures and Testimony," [Online] Accessed: 12 October 2018. Available from: <https://fortress.wa.gov/cjtc/www/images/Eyewitness%20ID%20current%20thru%2007%2001%2017%20final.pdf>

⁷¹ Michael D. Cicchini and Joseph G. Easton, "Reforming the Law on Show-up Identifications," *Journal of Criminal Law and Criminology* 100, 2 (2010): 9

⁷² *State v. Alferez*, 37 Wn. App. 508 (Div. III, 1984)

⁷³ Solomon M. Fulero and Lawrence S. Wrightsman, *Forensic Psychology*, ed. 3 (USA: Michele Sordi, 2009). p. 231-232

4. วิธีการชี้ตัวด้วยเสียง (Voice identification) การให้ผู้ต้องสงสัยเปล่งเสียงออกมาและให้ทดสอบฟังเสียงหลาย ๆ เสียง โดยให้พยานพิจารณาเสียงที่เป็นคำพูดที่เคยได้ยินผู้กระทำความผิดพูด และพยานจำได้ ส่วนใหญ่จะกระทำร่วมกับการชี้ตัวบุคคลเพื่อเป็นการเสริมกับกระบวนการชี้ตัวบุคคล⁷⁴ ให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบหลายคนเปล่งเสียงออกมาให้พยานฟัง⁷⁵ แต่เสียงก่อให้เกิดความผิดพลาดได้ง่าย และอาจถูกโต้แย้งในความน่าเชื่อถือ ถ้าหากได้ยินเสียงผู้ถูกกล่าวหา ก่อนแล้วก็ไม่มีประโยชน์ที่จะให้ชี้ตัวด้วยเสียงอีก⁷⁶

เมื่อการดำเนินคดีอาญาเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งการระบุหาตัวผู้กระทำความผิดโดยใช้ความทรงจำของพยานหรือการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีโอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดและคลาดเคลื่อนได้ง่าย แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจยังมีความจำเป็นต้องดำเนินการตามกฎหมายที่ให้อำนาจไว้เพื่อกำหนดทิศทางในการดำเนินคดี การกระทำดังกล่าวย่อมเกิดผลกระทบต่อผู้ถูกดำเนินคดีอาญา จึงจำเป็นต้องศึกษาขอบเขตของกระบวนการทางกฎหมายและวางกรอบให้เหมาะสม

2.3 หลักความชอบธรรมที่เกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหา

ทฤษฎีที่นำมาใช้อธิบายกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักสากล แบ่งแยกเป็น 2 รูปแบบคือ ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม และทฤษฎีหลักศุนิติกะบวน ทั้งสองนี้แตกต่างกันในทางแนวความคิดและมีวัตถุประสงค์ต่างกัน ผู้ริเริ่มศึกษาทฤษฎีดังกล่าว คือ ศาสตราจารย์เฮอ์เบิร์ต แพกเกอร์ (Herbert Packer) อาจารย์กฎหมายที่มีชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford university) ประเทศสหรัฐอเมริกา แพกเกอร์ได้ศึกษาและเผยแพร่ทฤษฎีทั้งสองรูปแบบ เพื่อแสดงให้เห็นข้อดีและข้อด้อยของรูปแบบกระบวนการยุติธรรมในแต่ละประเภทที่ส่งผลต่อการดูแลความสงบเรียบร้อยในสังคม และแสดงให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมที่ดีควรที่จะต้องรักษาสมดุลระหว่างการใช้อำนาจของรัฐและคงหลักประกันซึ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ได้ ไม่ให้โน้มเอียงไปด้านใดด้านหนึ่งจนเกินไป⁷⁷

⁷⁴ Chris Gallavin, *Evidence* (Wellington: LexisNexis NZ Limited, 2008). p.258

⁷⁵ R v Chitate 1966 (2) SA 690 (RA) 692H).

⁷⁶ Harry Hollien, "On Earwitness Lineups," *Investigative Sciences Journal* 4(2012): 10

⁷⁷ Herbert Packer, "The Limit of the Criminal Sanction," *California: Stanford University Press* (1968):

2.3.1 ทฤษฎีควบคุมอาชญากรรม (Crime Control)

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในรูปแบบการควบคุมอาชญากรรม มีแนวคิดในการยับยั้งและปราบปรามอาชญากรรมเป็นสำคัญ เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจในการปราบปรามอาชญากรรมอย่างเต็มที่ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าความล้มเหลวในการบังคับใช้กฎหมายย่อมเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกริดรอนได้

แนวคิดการควบคุมอาชญากรรมเชื่อว่าถ้ากฎหมายไม่สามารถที่จะใช้บังคับได้ การก่ออาชญากรรมก็จะสูงขึ้นพลเมืองที่บริสุทธิ์จะตกเป็นเหยื่อ การดำเนินคดีอาญาเป็นเครื่องมือในการรับประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงมุ่งไปที่ขั้นตอนหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดสูง และผู้ที่ถูกจับกุมนั้นจะต้องเป็นผู้กระทำความผิดจริง ในขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เริ่มต้นตั้งแต่มีการสืบสวนก่อนการจับกุม ดำเนินการจับกุม การสอบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียมคดีเพื่อฟ้องศาล การพิจารณาพิพากษาคดีของศาล และการปล่อยตัวจำเลย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้คือ การกลั่นกรองกรองผู้บริสุทธิ์ออกจากกระบวนการดำเนินคดี หากบุคคลใดก็ตามที่ไม่ได้ถูกกลั่นกรองออกก็จะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้กระทำความผิด โดยถือว่าการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการเป็นการค้นหาความจริงที่น่าเชื่อถือ ทำให้ต้องสันนิษฐานไว้ล่วงหน้าก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำผิดเพราะเชื่อถือในกระบวนการของเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการเป็นสำคัญ ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความมั่นใจจากการค้นหาข้อเท็จจริงแล้วก็ถือว่ากระบวนการมีประสิทธิภาพ ในกรณีที่เกิดความผิดพลาดจากกระบวนการขึ้นทฤษฎีนี้ย่อมรับความผิดพลาดดังกล่าวได้⁷⁸ หากกระบวนการนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมองว่าการที่ไปคำนึงถึงขั้นตอนในกระบวนการมากเกินไปจะทำให้ประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายในการปราบปรามอาชญากรรมลดลง⁷⁹

หัวใจสำคัญของทฤษฎีนี้คือกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในการควบคุมอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่รัฐที่จะค้นหาความจริงและพยานหลักฐานจากการกระทำความผิด โดยมองว่าการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดจะทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย แม้มีการก้าวล่วงสิทธิเสรีภาพของประชาชนบ้าง ก็เป็นสิ่งที่ยอมรับได้เพราะสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนเป็นเรื่องรองลงมา แต่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังนั้น เพื่อวัตถุประสงค์ทฤษฎีนี้จึงเน้นไปที่

⁷⁸ Herbert Packer, "Two Models of the Criminal Process," *Pennsylvania Law Review* 113 (1964): 15

⁷⁹ *Ibid.* p. 9-13

ประสิทธิภาพของหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ กระบวนการยุติธรรมจะต้องมุ่งเน้นในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายซึ่งเป็นเหยื่อของอาชญากรรมมากกว่าที่จะปกป้องสิทธิของผู้ต้องหา

2.3.2 ทฤษฎีหลักศุนิติกระบวนการ (Due Process)

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญารูปแบบหลักศุนิติกระบวนการ มุ่งคุ้มครองและให้ประกันกับสิทธิ เสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ การกระทำใด ๆ ที่กระทบสิทธิเสรีภาพของบุคคล ต้องอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจเท่านั้น การดำเนินคดีอาญาตามทฤษฎีนี้จึงจำกัดอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐว่าต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างกับทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม

ทฤษฎีหลักศุนิติกระบวนการ ไม่ได้ปฏิเสธกระบวนการในการปราบปรามอาชญากรรมเพียงแต่การดำเนินการจะต้องกระทำตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ทุกขั้นตอนในการปฏิบัติหน้าที่ไม่ว่าจะเป็นการสืบสวน สอบสวน การรับฟังพยานหลักฐานจะต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของประชาชนยิ่งกว่าความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ทฤษฎีนี้ไม่ยอมรับกระบวนการค้นหาความจริงที่อาศัยเทคนิคของเจ้าพนักงานโดยที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ พยานหลักฐานในการดำเนินคดีต้องเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยวิธีที่ชอบด้วยกฎหมาย คำรับสารภาพ หรือพยานหลักฐานที่ได้มาต้องมีได้เกิดจากอคติหรือมีผลประโยชน์แอบแฝง เพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้กระบวนการยุติธรรมเกิดความผิดพลาดโดยที่ไม่มีใครสามารถปกป้องผู้ถูกกล่าวหาได้ ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมที่กำหนดไว้ต้องอยู่บนพื้นฐานความถูกต้อง ชอบธรรมและจะช่วยจำกัดอำนาจของเจ้าหน้าที่ที่มีการใช้อำนาจเกินสมควรหรือใช้ในทางที่ผิด ผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ถูกตัดสินว่ากระทำ ความผิดเพียงเพราะเหตุที่ว่าจะเป็นไปได้ (Probability) แต่เจ้าหน้าที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐาน และค้นหาความจริงตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด และจะต้องมีกระบวนการตรวจสอบเพื่อป้องกันและจำกัดข้อผิดพลาดในขอบเขตที่เป็นไปได้มากที่สุด จุดมุ่งหมายอย่างน้อยที่สุดของทฤษฎีหลักศุนิติกระบวนการต้องปกป้องผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดีได้โดยยึดหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์⁸⁰

หลักการของทฤษฎีนี้ต้องการให้หลักประกันกับประชาชนว่าผู้บริสุทธิ์จะต้องไม่ถูกดำเนินคดีรูปแบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับใด ๆ ต้องมุ่งคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ บุคคลควรได้รับการปฏิบัติด้วยวิธีที่ซัดจั้งและชอบด้วยกฎหมาย

⁸⁰ Ibid. p. 13-23

ปฏิเสธการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐโดยมิชอบ ซึ่งจะแตกต่างกับทฤษฎีแรกเนื่องจากทฤษฎีนี้เชื่อว่าการที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเต็มที่ที่จะทำให้เกิดการใช้อำนาจเกินพอดี

จะเห็นได้ว่าทั้งสองทฤษฎีมีแนวคิดที่แตกต่างกัน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วไม่มีประเทศใดใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยเคร่งครัด สำหรับขั้นตอนการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน หากมีการนำทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) มาใช้มากเกินไปโอกาสที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะละเมิดสิทธิ เสรีภาพผู้ถูกกล่าวหาหรือประชาชนทั่วไปนั้นมีมาก เพราะได้รับอำนาจอย่างกว้างขวางในการที่จะมุ่งปราบปรามอาชญากรรม แต่ข้อดี คือ กระบวนการยุติธรรมจะดำเนินไปอย่างรวดเร็วและเด็ดขาดสามารถยับยั้งอาชญากรรมที่เกิดได้อย่างทันท่วงที ในทางกลับกันหากกระบวนการยุติธรรมเน้นในหลักศุภนิติกระบวนการ (Due Process) เน้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนเป็นสำคัญแล้วย่อมส่งผลให้การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมมีประสิทธิภาพลดลงเนื่องจากอำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอยู่อย่างจำกัด ผู้กระทำความผิดอาจหลุดพ้นจากการถูกลงโทษและภัยต่อสังคม แต่ข้อดีคือประชาชนจะได้รับความคุ้มครองจากการถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพจากกระบวนการที่ไม่เป็นธรรมเพราะเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจะได้รับความการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ และทำให้ได้รับความเป็นธรรมในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญา

ในประเด็นเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ผ่านมาได้มีการถกเถียงถึงประโยชน์และคุณค่าจากกระบวนการดังกล่าว เนื่องจากการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีหลายเหตุปัจจัยที่อาจกระทบต่อหลักศุภนิติกระบวนการ (due process) อย่างไรก็ตามการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ยังมีการนำมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาโดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความเชื่อของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการรวบรวมพยานหลักฐาน⁸¹ การชี้ตัวผู้ต้องหาเกิดจากกระบวนการที่นำพยานมาระบุตัวบุคคลซึ่งเป็นวิธีที่ทำทางกายภาพ อาจทำให้การพิสูจน์ความจริงเกิดความคลาดเคลื่อนได้ง่าย นอกจากนี้ยังไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าสิ่งที่พยานยืนยันมีความถูกต้องสมบูรณ์เพียงใด จึงมีความพยายามเสนอให้มีนายความเข้ามาช่วยตรวจสอบและช่วยให้คำปรึกษาทางกฎหมายในระหว่างที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหา เนื่องจากกระบวนการที่จัดขึ้นอาจมีลักษณะชี้พยานโดยไม่จำเป็น อาจก่อให้เกิดความผิดพลาดจนเป็นการทำลายความเป็นธรรมในการพิจารณาคดี หากศาลรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวจะทำให้ละเมิดต่อหลักการศุภนิติกระบวนการ ตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 14 ของประเทศสหรัฐอเมริกา⁸² ได้บัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนมิให้ถูกละเมิดตามหลักศุภนิติกระบวนการ (Due process) หลักการดังกล่าวถูกปรับใช้พิจารณาคดีที่มีการ

⁸¹ Steven E. Clark, "Eyewitness Identification Reform: Data, Theory, and Due Process," *Perspectives on Psychological Science* 7(2012): 282

⁸² *Manson v. Brathwaite*, 432 U.S. 98, 107-14 (1977)

ชี้ตัวผู้ต้องหา ก่อนขึ้นพิจารณาคดีของศาล (Pre-trial)⁸³ เพื่อป้องกันกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ไม่มี ความน่าเชื่อถือ⁸⁴ การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่มีความเสี่ยงและไม่น่าเชื่อถือถือควรมีการยับยั้งและหา มาตรการป้องกันเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธิได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมจากกระบวนการทาง กฎหมาย

เมื่อกระบวนการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่ระหว่างการเลือกที่จะ คัดกรองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา กับความจำเป็นต้องควบคุมอาชญากรรมในสังคม ถึงอย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมที่ดีควรจะต้องคุ้มครองประชาชนและสังคมให้มีความปลอดภัยและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของปัจเจกชนเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงต้องพยายามแสวงหาแนวทางให้เกิดความสมดุลระหว่าง สองแนวคิด เพื่อให้เกิดทั้งประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนควบคู่กัน ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้อำนาจและ ดุลพินิจพนักงานสอบสวนแสวงหาพยานหลักฐานได้อย่างกว้างขวาง แต่ก็ยังมีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่วางขอบเขตการใช้อำนาจนั้นไว้เช่นกัน อันจะต้องศึกษาต่อไปว่ามีความเหมาะสม และเป็นธรรมหรือไม่

2.3.3 หลักนิติธรรม (Rule of Law)

หลักนิติธรรม หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการ กระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดแย้ง⁸⁵ กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่เป็น กระบวนการยุติธรรมที่ดีสามารถบังคับได้ตราบที่ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม⁸⁶ นอกจากนี้หลักนิติธรรมยังมี ความหมายครอบคลุมถึงเรื่องความถูกต้องชอบธรรม ความเสมอภาค การเคารพศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์⁸⁷ เมื่อมีการสร้างกฎหมายระเบียบขึ้นมาปกครองสังคม กฎหมายที่ดีและมีความเป็นธรรมตาม หลักนิติธรรมจะเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานให้กับสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ในการดำเนินคดีอาญา

⁸³Connie Mayer, "Due Process Challenges to Eyewitness Identification Based on Pretrial Photographic Arrays," *Pace Law Review* 13(1994): 823-824

⁸⁴ Dana Walsh, "The Dangers of Eyewitness Identification: A Call for Greater State Involvement to Ensure Fundamental Fairness," *Boston College Law Review* 54(2013): 1417

⁸⁵คณะกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรมใน คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ, *หลักนิติธรรม (the Rule of Law) ความหมาย สาระสำคัญ และผล ของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พี เอส พรินติ้ง แอน์ ดีไซน์, 2557), หน้า 1

⁸⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม นิติรัฐ ในฐานะเป็นเกณฑ์จำกัดอำนาจรัฐ* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), หน้า 12

⁸⁷ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, *หลักนิติธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธนาพลส, 2552), หน้า 2

ความยุติธรรมเป็นหัวใจสำคัญของกฎหมาย หากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการบังคับใช้กฎหมายที่มีได้บรรลุถึงความยุติธรรมแล้ว ย่อมแสดงให้เห็นว่ากฎหมายห่างไกลจากความมีเหตุผล ความแน่นอน และความเป็นสากล⁸⁸ ซึ่งเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม

ลักษณะที่ดีของกฎหมายตามความหมายของหลักนิติธรรมมีสาระสำคัญดังนี้⁸⁹

1. กฎหมายที่ดีต้องมีความชัดเจน การบัญญัติกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรต้องใช้ถ้อยคำในลักษณะที่ชัดเจนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการบัญญัติกฎหมายนั้น หลีกเลี่ยงถ้อยคำที่คลุมเครือ เพราะจะทำให้ตีความไปได้หลายนัย ซึ่งการตีความไปได้หลายนัยจะส่งผลถึงความแน่นอนและความน่าเชื่อถือ

2. กฎหมายที่ดีต้องมีเหตุผล กล่าวคือ กฎหมายที่บัญญัติขึ้นต้องมีเหตุผล หากกฎหมายที่ใช้กับประชาชนไม่สามารถอธิบายถึงเหตุผลอันยอมรับได้ที่จะบังคับใช้กับประชาชน ไม่สามารถอธิบายหลักการของการบัญญัติกฎหมายได้อย่างเหมาะสม จะทำให้กฎหมายดังกล่าวขาดน้ำหนักความน่าเชื่อถือ ความไม่มีเหตุผลจะทำให้ผู้ที่อยู่ใต้บังคับนั้นไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญ

3. กฎหมายที่ดีต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน คักดีศรีความเป็นมนุษย์ หรือสิทธิขั้นพื้นฐานที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด จึงเป็นการที่ไม่สมควรที่รัฐจะมาพรากสิทธิดังกล่าวไป หากแต่ในบางกรณีที่มีรัฐมีความจำเป็นต้องจำกัดสิทธิบางประการ รัฐก็ควรคำนึงถึงสิทธิของประชาชนโดยกระทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

4. กฎหมายที่ดีต้องทันสมัย สามารถรับต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม กฎหมายที่ดีไม่เพียงแต่จะต้องตอบสนองต่อการแก้ปัญหาสังคม แต่ต้องรองรับการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการด้านสังคม เศรษฐกิจ โลกปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ การบัญญัติกฎหมายจึงต้องสอดคล้องและรองรับไปกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ต้องคำนึงถึงหลักการแนวความคิดที่เปลี่ยนไปให้เหมาะสมกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้วย

5. กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญของกฎหมาย กฎหมายถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นหนทางที่จะนำสังคมไปสู่ความเป็นธรรม หากกฎหมายมีวัตถุประสงค์ หรือบัญญัติโดยไม่เป็นธรรมต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมย่อมเป็นกฎหมายที่ไม่ดี

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 66

⁸⁹ คณะกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรมในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ, หลักนิติธรรม (The Rule of Law) ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม, หน้า 2-6

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติเรื่องหลักนิติธรรมไว้ โดยกำหนดเป็นข้อจำกัดของการใช้อำนาจอรัฐ⁹⁰ หรือข้อผูกพันในการใช้อำนาจทั้งหลายของรัฐ การที่รัฐใช้อำนาจจะเมิดหรือฝ่าฝืนหลักนิติธรรมย่อมส่งผลต่อความชอบด้วยกฎหมาย เมื่อหลักนิติธรรมมีฐานะเป็นหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน เกณฑ์การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ เกณฑ์ในการตรากฎหมาย⁹¹ กระบวนการยุติธรรมในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นกฎหมายหรือการใช้อำนาจของรัฐตามกฎหมายก็จำเป็นต้องคำนึงถึงหลักนิติธรรมดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ที่ถูกดำเนินคดีอาญาควรที่จะได้รับการปฏิบัติและการคุ้มครองจากกฎหมายอย่างชอบธรรมจนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด ยังผลให้สิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนได้รับการรับรองอย่างเต็มที่ เนื่องจากกฎหมายหรือกระบวนการทางกฎหมายที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมจะเอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไม่ให้ถูกพรากไปโดยไร้เหตุผล

หากกฎหมายหรือกระบวนการทางกฎหมายไม่ได้สอดคล้องไปกับหลักนิติธรรม มุ่งที่จะปราบปรามการกระทำความผิดโดยไม่คำนึงถึงเหตุผลหรือสิทธิเสรีภาพของคนในสังคม กระบวนการยุติธรรมย่อมไม่อาจนำไปสู่ความยุติธรรมซึ่งเป็นหัวใจของกฎหมายได้ และส่งผลกระทบต่อผู้อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายที่จะได้รับความเดือดร้อนและถูกกระทบต่อสิทธิเสรีภาพอย่างเกินจำเป็น นอกจากนี้ยังมีผลทำให้กฎหมายและกระบวนการทางกฎหมายของรัฐขาดความเชื่อถือศรัทธา การชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานในคดีอาญาที่มีกฎหมายและระเบียบกำหนดไว้ จากสิ่งที่กล่าวไปแล้วว่ากระบวนการมีโอกาสเกิดความเสี่ยงและมีความไม่น่าเชื่อถือ ดังนั้น จึงกฎหมายและกระบวนการของกฎหมายจึงต้องชัดเจน คุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนและเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยตามหลักนิติธรรม เพื่อป้องกันสิ่งผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นให้ได้มากที่สุด มิเช่นนั้นนี้อาจจะทำให้สิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาถูกละเมิดอย่างไม่เป็นธรรม ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไป

⁹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 3 รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม

⁹¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 26 การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

2.4 แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

เมื่อรัฐมีความจำเป็นต้องใช้อำนาจกฎหมายควบคุมจัดระเบียบ และรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ความจำเป็นดังกล่าวทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่สอดส่องดูแล หากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นต้องแสวงหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตั้งแต่ขั้นก่อนการพิจารณาคดี ได้แก่ การสืบสวน การสอบสวน สอบปากคำ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา และอาจรวมไปถึงประชาชนทั่วไปได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษา ความหมายและความสำคัญของสิทธิเสรีภาพ ผู้ถูกกล่าวหา การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาที่รัฐจะต้องให้ความคุ้มครอง เพื่อให้การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมายและชอบธรรม ดังต่อไปนี้

2.4.1 ความหมายและความสำคัญของสิทธิเสรีภาพ

สิทธิ (Right) หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการใด ๆ และก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นในการกระทำและงดเว้นการกระทำ โดยที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ ทั้งนี้ แล้วแต่ประเภทของสิทธินั้น ๆ ด้วยว่าเป็นสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือบุคคล⁹²

เสรีภาพ (Liberty) หมายถึง สภาวะที่มนุษย์ใช้อำนาจการตัดสินใจของตนเองที่จะไม่ติดอยู่ภายใต้การหน่วงเหนี่ยว ขัดขวางจากผู้อื่น

จะเห็นว่าสิทธิและเสรีภาพแม้จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันทั้งที่จริงแล้วแตกต่างกัน กล่าวคือ สิทธิเป็นอำนาจอันชอบธรรมที่กฎหมายรับรองให้สามารถกระทำการใด ๆ หรือไม่กระทำการใดได้ตามที่ต้องการ และส่งผลให้บุคคลอื่นมีหน้าที่ที่จะรับรู้ถึงการใช้สิทธินั้น ส่วนเสรีภาพ คือ การเลือกภายใต้การตัดสินใจของบุคคลเป็นสิ่งที่มนุษย์พึงมีได้โดยชอบธรรม⁹³ อย่างไรก็ตามการกล่าวอ้างว่าเรามีสิทธิหรือมีเสรีภาพอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะกระทำการต่าง ๆ ตามที่กฎหมายรับรองไว้ นั้นจะก่อให้เกิดผลเหมือนกันคือทำให้เกิดความชอบธรรมในการใช้อำนาจนั้นและขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดหน้าที่แก่ไปโดยไร้เหตุผลไม่ได้ เว้นแต่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ ซึ่งกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายก็จะต้องให้ความคุ้มครองต่อสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่ มิใช่รัฐกำหนดให้กฎหมายกระทำการได้ตามอำเภอใจและไร้ขอบเขต โดยเฉพาะกับผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา ตามความหมายผู้ถูกกล่าวหาคือผู้ต้องหาหรือบุคคลที่

⁹² คณิน บุญสุวรรณ, คู่มือการใช้สิทธิของประชาชน (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, 2547), หน้า 21

⁹³ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า 24-25

ถูกผู้เสียหายฟ้องก่อนศาลประทับฟ้อง⁹⁴ แสดงว่าฐานะผู้ถูกกล่าวหา ก่อนศาลประทับฟ้องยังไม่มี ความผิดจนกว่าศาลจะพิพากษา ดังนั้น ผู้ถูกกล่าวหาในฐานะที่เป็นประชาชนคนหนึ่งควรได้รับความ เป็นธรรมอย่างเท่าเทียมในการดำเนินคดีอาญา รัฐต้องให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอย่างเต็ม ความสามารถ เพื่อเป็นหลักประกันให้กับคนในสังคมและผู้กล่าวหาว่าจะได้รับการพิจารณาคดีอย่าง เป็นธรรม

จากการที่ศึกษาความหมายของสิทธิเสรีภาพแล้ว ในหัวข้อต่อไปจะต้องศึกษาว่าหลักการ สิทธิ เสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมนั้นเป็นเช่นไร

2.4.2 หลักการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาที่ควรได้รับการคุ้มครอง

กฎหมายและมาตรการทางกฎหมายเป็นหลักเกณฑ์ที่กำหนดกรอบและทิศทางการ ดำเนินการของรัฐ เป็นมาตรฐานที่กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพติดตัวมา ตั้งแต่กำเนิด ส่วนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นเครื่องมือจัดการความยุติธรรมตามกฎหมายอัน ประกอบด้วย อำนาจหน้าที่ของรัฐ เจ้าพนักงาน องค์กรและกระบวนการยุติธรรมตลอดจนการลงโทษ และการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพและอำนวยความสะดวกให้กับคนในสังคม ดังนั้น การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนทุกคนในกระบวนการยุติธรรมจึงมีความสัมพันธ์กับหลักเกณฑ์หรือมาตรการทางกฎหมาย⁹⁵ และสิทธิดังกล่าวนี้ควรจะต้องครอบคลุมไปถึงสิทธิผู้ถูกกล่าวหาในฐานะเป็นประชาชนคนหนึ่งของ สังคม ซึ่งปัจจุบันมีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ กระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันผู้ถูกกล่าวหาจะอยู่ใน ฐานะประธานของคดี⁹⁶ การดำเนินคดีอาญาต่าง ๆ ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและมี หลักประกันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมจากกฎหมายและการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมในการ ถูกดำเนินคดีอาญา

ในอดีตเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 15 ผู้ถูกกล่าวหา มีสถานะเป็นเป็นวัตถุของคดี ไม่มีสิทธิ ใด ๆ ในการดำเนินคดี รัฐสามารถใช้อำนาจในการดูแลปกครองบ้านเมืองได้อย่างเต็มที่ เนื่องจาก หลักการปกครองโดยชอบด้วยกฎหมาย (The Rule of Law) ยังไม่ได้รับการยอมรับ ผู้ถูกกล่าวหาจึง ไม่มีสิทธิใด ๆ ในทางคดี ไม่มีแม้กระทั่งสิทธิในการนำพยานที่เบิกความยืนยันความบริสุทธิ์ของตนเอง

⁹⁴ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552), หน้า 86-87

⁹⁵ ซาดี ชัยเดชสุริยะ, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดือนตุลา, 2549), หน้า 1.

⁹⁶ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 134

เข้ามาให้การในคดี คำรับสารภาพของผู้ถูกกล่าวหาถือเป็นสัญลักษณ์การชำระคดีโดยชอบด้วยกฎหมาย ทำให้มักมีการใช้การทรมานผู้ต้องหาเพื่อให้ได้คำรับสารภาพนั้น ในยุคนั้นจึงมีการดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาโดยอำเภอใจ เนื่องจากในยุคสมัยนั้นไม่มีหลักการปกครองโดยกฎหมาย (The Rule of Law) หรือกฎเกณฑ์ที่ดีและเป็นธรรมเพียงพอ

ในเวลาต่อมาสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาได้รับการยอมรับและรับรองมากขึ้นจึงกล่าวกันว่าผู้ถูกกล่าวหา มีสถานะเป็นประธานคดีเกิดความเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยในการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 4 ครั้งที่ 5 และครั้งที่ 6 ให้การรับรองสิทธิของประชาชนที่เรียกว่า Bill of Rights หรือ Declaration of Rights และประกาศใช้อย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1791 โดยได้รับแนวคิดมาจาก Bill of Rights ของประเทศอังกฤษที่ตราโดยรัฐสภาในปี ค.ศ. 1689

ในรัฐธรรมนูญแก้ไขครั้งที่ 5 มีการกล่าวถึง รับรองสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับต้องให้การเป็นปฏิปักษ์กับตนเอง และไม่ถูกละเมิดต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน โดยปราศจากกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย (Due Process of Law) การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6 รับรองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญาทุกประเภทว่าจะได้รับการ พิจารณาอย่างรวดเร็ว เปิดเผยและเป็นธรรม ผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธิได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและลักษณะการกระทำที่ตนถูกกล่าวหา มีสิทธิเผชิญหน้า ชักถามข้อพิรุธกับพยานที่ให้การเป็นปฏิปักษ์กับตน มีสิทธินำพยานฝ่ายตนเข้าให้การ และมีสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษาจากทนายความ และในการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 14 ได้รับรองสิทธิในชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สินของบุคคลจะไม่ถูกละเมิดโดยปราศจากกระบวนการโดยชอบด้วยกฎหมาย (Due Process of Law) และรับรองความเสมอภาคกันของบุคคลภายใต้กฎหมาย (The Rule of Law)⁹⁷

จากประวัติความเป็นมาทำให้เห็นว่าแต่เดิมฐานะของผู้ถูกกล่าวหา นั้นตกอยู่ในกรรมของคดี มีสถานะไม่ต่างจากวัตถุชิ้นหนึ่ง ในเวลาต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานของคดี เป็นผู้ที่มีสิทธิต่าง ๆ ในคดี⁹⁸ ทำให้ฐานะของผู้ถูกกล่าวหา มีความเท่าเทียมมากขึ้น เมื่อผู้ถูกกล่าวหาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว กฎหมายจึงควรให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา มิให้ถูกดำเนินกระบวนการพิจารณาที่มีชอบ ดังนั้น หน้าที่ของรัฐในฐานะที่เป็นผู้ใช้อำนาจทางกฎหมายต้องดำเนินกระบวนการทางอาญาให้เป็นไปตามแนวคิดดังกล่าว เช่น สิทธิในการมีทนายของผู้ถูกกล่าวหา นั้นต้องจัดให้ผู้ถูกกล่าวหา มีทนายในการต่อสู้คดี ทนายความถือเป็นบุคคลที่จะพิทักษ์รักษาสิทธิของ

⁹⁷ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, "หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา," วารสารธรรมศาสตร์ 33(2557): 53

⁹⁸ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 134.

ผู้ต้องหาได้ดีที่สุด ในการดำเนินคดีทางอาญาจึงได้กำหนดว่าต้องมีพยานความ การให้สิทธิกับ ผู้ต้องขังและผู้ถูกกล่าวหาในการที่จะพบทนายได้เป็นการเฉพาะตัว รวมถึงให้ทนายมีสิทธิเข้ารับฟัง การสอบปากคำในชั้นสอบสวนได้ แต่สิทธิในการมีทนายมิได้ครอบคลุมไปทุกกระบวนการ

ในการดำเนินคดีอาญาการรวบรวมพยานหลักฐานเป็นขั้นตอนสำคัญเจ้าหน้าที่ต้องรวบรวม ทั้งพยานหลักฐานที่เป็นโทษและเป็นคุณกับผู้ถูกกล่าวหา ต้องมิใช่กระทำไปเพราะพิสูจน์ความผิดของ ผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น แต่ต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาด้วย ซึ่งจะช่วยถ่วงดุลผู้บริสุทธิ์ ออกจากการถูกดำเนินคดีได้ทางหนึ่ง การกำหนดกระบวนการต่าง ๆ ทางกฎหมายจึงควรตระหนักถึง สิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ขั้นตอนทางกฎหมายต้องมีความเป็นธรรม ไม่ใช่เพียงเพื่ออำนวยความสะดวก ในหาพยานหลักฐานให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องรับโทษ และพนักงานสอบสวนในฐานะเป็นบุคคลที่รวบรวม พยานหลักฐานต้องให้ความยุติธรรมในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐาน ปฏิบัติตามขั้นตอน กฎหมายที่วางไว้ ไม่กระทำการอันใดที่เป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย โดยที่คำนึงถึงหลักประกันในการ ค้ำครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.4.2.1 สิทธิในการได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์

แนวคิดหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์เป็นหลักที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของผู้ถูกดำเนินคดีอาญา การตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาถือเป็นความทุกข์และ เดือดร้อนซึ่งไม่มีบุคคลใดประสงค์ที่จะตกอยู่ในฐานะเช่นนั้น⁹⁹ บางกรณีผู้บริสุทธิ์ถูกกล่าวหาโดยมิ ชอบซึ่งเท่ากับถูกให้ร้ายอย่างไม่เป็นธรรม ขณะเดียวกันแม้ว่าจะกระทำความผิดจริงก็ยังคงอยู่ในฐานะ มนุษย์ที่ควรจะได้รับปฏิบัติโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือบุคคลผู้มีสิทธิ การปฏิบัติต่อ ผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยที่ไม่ได้ให้ความเป็นธรรมหรือกระทำการโดยมิชอบ ย่อมสะท้อนถึงความไร้อารย ธรรมของสังคมส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของคนในสังคม¹⁰⁰ ความศักดิ์สิทธิ์ของการใช้อำนาจรัฐในการ ปกป้องดูแลสังคมจึงจำเป็นที่จะต้องมีการที่วางกรอบการใช้อำนาจรัฐให้ได้มาตรฐานและเป็น ระบบ หลักประกันพื้นฐานของกฎหมายนั้น คือ การกำหนดข้อสันนิษฐานว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำผิด (presumption of innocence)¹⁰¹ หลักการ สันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญาโจทก์มีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย

⁹⁹ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หนังสือรวมบทความทางวิชาการ เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ศาสตราจารย์ ไพโรจน์ชัชวาล (2538), หน้า 451-452

¹⁰⁰ ซาดี ซัยเตซสุริเย, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, หน้า 61.

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน

ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีจำเลยจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะนำพยานมาพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด โจทก์ไม่สามารถบังคับเอาหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดจากจำเลยบังคับให้จำเลยให้การหรือเสนอพยานต่อศาล ดังนั้น จึงไม่มีกฎหมายบังคับให้จำเลยต้องให้การหรือต้องสืบพยานของตนหากจำเลยไม่ประสงค์จะกระทำเช่นนั้น¹⁰²

ในกระบวนการสอบสวนผู้ต้องหา แม้บุคคลใดจะตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม กระบวนการทางกฎหมายต่าง ๆ ต้องอำนวยความสะดวกให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าถึงสิทธิในความชอบธรรมทางกฎหมายจะปฏิบัติกับผู้ถูกกล่าวหาเสมือนกับบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำผิดแล้วไม่ได้ กล่าวคือ ขั้นตอนทางกฎหมายสมควรให้น้ำหนักหรืออำนวยความสะดวกให้เจ้าหน้าที่ตำรวจพยายามหาพยานหลักฐานเพื่อให้พิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำผิดเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงให้ความเป็นธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหาในการถูกพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง กระบวนการทางกฎหมายต้องรัดกุม ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้หากผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับความเป็นธรรม

2.4.2.2 สิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิกิริยาแก่ตนเองในคดีอาญา

หลักการนี้เป็นหลักการสำคัญหลักการหนึ่งที่จะคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบ เป็นสิทธิที่ให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยมีโอกาสต่อสู้คดีได้เต็มที่ ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิจะให้การอย่างไรก็ได้ หรือไม่ให้การใด ๆ เลย หลักพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญของสิทธินี้คือรัฐจะต้องให้ความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมือง เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของเสรีภาพมนุษย์ มีความมุ่งหมายเพื่อจะไม่ให้การสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจละเมิดสิทธิของบุคคล โดยคุ้มครองบุคคลว่ามีสิทธิที่จะไม่ตอบคำถามหรือให้พยานหลักฐานใด ๆ ที่อาจทำให้เขาได้รับโทษ และเพื่อคุ้มครองสิทธิดังกล่าวได้อย่างมั่นคงการที่บุคคลที่ถูกสอบสวนปากคำจะต้องมีโอกาสปรึกษาทนายความหรือได้มีการแจ้งเตือนให้ทราบถึงผลร้ายที่จะเกิดขึ้นในการดำเนินคดีอาญา สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำใด ๆ เป็นหลักกฎหมายที่มาจากคำพิพากษาของศาลสูงประเทศสหรัฐอเมริกาในคดีมิแรนดา (Miranda v. Arizona) และมีผลต่ออย่างยิ่งต่อการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา พยานบุคคลก็ได้รับความคุ้มครองทำนองเดียวกันในการไม่ต้องตอบคำถามใด ๆ ที่อาจทำให้ตนถูกฟ้องฟ้องคดีด้วย

ในประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับหลักความยุติธรรมนี้เป็นอย่างมาก ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่สำคัญประการหนึ่ง จึงมีการนำมาบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาในบทแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (fifth Amendment) ซึ่งบัญญัติไว้ว่า No person... shall

¹⁰² ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556), หน้า 78

be compelled in any criminal case to be a witness against himself¹⁰³ แต่ในการคุ้มครองดังกล่าวคุ้มครองเฉพาะ “ถ้อยคำ” เท่านั้นโดยจะบังคับให้บุคคลกล่าวถ้อยคำใด ๆ เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญาไม่ได้ ศาลอเมริกันวินิจฉัยว่า สิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา (Privilege against self-incrimination) ในคดี *Miranda v. Arizona* วางหลักว่าบุคคลไม่อาจถูกบังคับให้ปรักปรำตนเองได้ ในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวจึงกำหนดให้ก่อนเริ่มการสอบสวนพนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่า ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้ ถ้อยคำที่ผู้ถูกกล่าวหาออกมาอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันแก่ผู้ต้องหาในชั้นศาลได้ ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในระหว่างการสอบสวน หากผู้ต้องหาไม่สามารถจัดหาทนายความได้เองจะมีการแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหาก่อนเริ่มการสอบสวน หากไม่มีการแจ้งสิทธิดังกล่าวแล้วพยานหลักฐานที่ได้มาจากคำให้การนั้นจะรับฟังไม่ได้ แต่สิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์แก่ตนเองศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาวางหลักไว้ในคดีอื่น ๆ ว่าไม่ให้การรับรองและคุ้มครองไปถึงเรื่องการห้ามการบังคับเจาะเลือดคดี¹⁰⁴ การบังคับให้เปล่งเสียง การบังคับให้เขียนลายมือ¹⁰⁵ รวมถึงการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา¹⁰⁶

ในการตีความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญประเทศสหรัฐอเมริกาดังกล่าวมีความสอดคล้องทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญของไทย¹⁰⁷ และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องการห้ามพนักงานสอบสวนกระทำการอันมิชอบต่อผู้ต้องหา¹⁰⁸ เพราะหากมีการกระทำอันมิชอบและผู้ต้องหากล่าวถ้อยคำใด ๆ ออกมา อาจถือได้ว่าเป็นการบังคับให้ผู้ต้องหาเป็นพยานอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองในคดีอาญา เพื่อเป็นการป้องกันมิให้พนักงานสอบสวนกระทำการอันมิชอบให้ผู้ต้องหาให้ถ้อยคำและเพื่อเป็นการคุ้มครองให้ผู้ต้องหาใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองได้อย่างเต็มที่ หากผู้ต้องหายังประสงค์จะให้ถ้อยคำต่อพนักงานสอบสวน ก็จะต้องให้สิทธิตาม

¹⁰³ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, "สิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง," *วารสารนิติศาสตร์* 34(2547): 326.

¹⁰⁴ *Schmerber v. California*, 384 U.S. 757 (1966)

¹⁰⁵ *Gilbert v. California*, 388 U.S. 263 (1967)

¹⁰⁶ *U.S. v. Wade*, 388 U.S. 218 (1967) 51

¹⁰⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 29 ...ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้

¹⁰⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 135 ในการถามคำให้การผู้ต้องหาห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใดๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือ กระทำโดยมิชอบประการใดๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างไรๆ ในเรื่องที่ต้องหา

รัฐธรรมนูญในการจะไม่ปรักปรำตนเองแล้ว แต่อย่างไรก็ตามหลักการไม่ให้เกิดการปรักปรำตนเองนี้ คุ่มครองเฉพาะการถูกบังคับในการให้คำให้การเท่านั้น ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงการห้ามเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในการกระทำต่อร่างกายผู้ต้องหาหรือการขอให้ส่งมอบวัตถุอื่นๆ เช่น การขอตัวอย่างเลือดจากผู้ถูก กล่าวหา หรือการขอความร่วมมือให้เข้าแถวให้พยานชี้ตัว การขอตัวอย่างลายมือ การขอตัวอย่างเสียง กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนในการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยให้ พยานมาชี้ตัวสามารถกระทำได้โดยที่ไม่ขัดกับหลักปรักปรำตนเอง ไม่ได้เป็นการละเมิดต่อสิทธิในการ ป้องกันตนเอง¹⁰⁹ ทำให้กระบวนการต่าง ๆ ที่กระทำต่อผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่การหาพยานหลักฐานโดยการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นการหาพยานหลักฐานโดยกระทำต่อ ผู้ถูกกล่าวหาโดยตรงและใช้กระบวนการกับตัวของผู้ถูกกล่าวหาเอง

2.4.3 หลักประกันด้านสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาตามกฎหมาย ระหว่างประเทศ

เมื่อนานาชาติหันมาตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชนมากขึ้น จึงมีความพยายามที่ ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในโลกหันมาร่วมมือในการสร้างมาตรการและจัดการปัญหาการใช้อำนาจรัฐใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อสิทธิของประชาชนจึงมีการทำ ข้อตกลงระหว่างประเทศเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นมาหลายฉบับ โดยหลักการส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่จะ คุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันใน เรื่องเชื้อชาติ ศาสนา หรือภาษาใด ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดข้อขัดข้องในการดำเนินความร่วมมือระหว่าง ประเทศ หรือข้อแตกต่างจึงจำเป็นจึงต้องมีกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อมิให้เกิดปัญหาระหว่าง ประเทศและกฎหมายภายใน ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมบุคคลที่ถูกดำเนินคดีอาญาพึงมีสิทธิได้รับ ความเป็นธรรมและความเสมอภาคจากการพิจารณาคดี ได้รับการปกป้องและเคารพสิทธิจาก เจ้าหน้าที่รัฐ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความตกลงต่าง ๆ เป็นเอกสารเพื่อที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ หลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในชั้นก่อนพิจารณาคดีดังนี้

¹⁰⁹ จริฎ ภัคธิธนากุล. (2546, มิถุนายน). กฎหมายลักษณะพยานหลักฐานกับการใช้สิทธิที่จะนิ่งและสิทธิที่จะไม่ให้เกิดการ ปรักปรำตนเอง บทบัญญัติ อ่างโดย ฉาดฉาน แต่งประณีต, "การใช้อำนาจแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา : ศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะ นิติศาสตร์ปริทัศน์มยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2557), หน้า 30

2.4.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights/ UDHR) ได้มีการประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 ร่างปฏิญญานี้ประกอบด้วยข้อมูลและความเห็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ส่งมาจากประเทศต่างๆ ซึ่งเลขาธิการสหประชาชาติรวบรวมและได้เสนอให้สมัชชาสหประชาชาติพิจารณาในสมัยประชุม ณ กรุงปารีส เมื่อวันที่ 21 กันยายน ค.ศ.1948 และประเทศไทยก็เป็นหนึ่งใน 48 ประเทศแรกที่ลงคะแนนเสียงร่วมรับรองปฏิญญาฉบับนี้ในการประชุมดังกล่าว¹¹⁰ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นเครื่องหมายเน้นย้ำถึงความต้องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลก

หลักเกณฑ์ที่สำคัญของปฏิญญาที่เกี่ยวกับสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา ได้แก่ ข้อ 8 บัญญัติว่าทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย¹¹¹ ข้อ 10 ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียง และการถูกกำหนดสิทธิหน้าที่หรือข้อกล่าวหาในคดีอาญา¹¹² และข้อ 11 (1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีที่เปิดเผยซึ่งตนได้รับหลักประกันที่จำเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี

ขอบเขตของปฏิญญาข้อ 8 มุ่งเน้นถึงสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งตามธรรมเนียมปฏิบัติแล้วจะได้รับการรับรองภายใต้รัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามในปฏิญญาข้อ 8 ยังครอบคลุมถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมด้วย โดยเป็นการให้การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานในระดับประเทศ คำว่ารัฐธรรมนูญจึงกล่าวได้ว่าหมายถึงสิทธิขั้นพื้นฐานทางกฎหมายที่จำต้องกำหนดไว้ในกฎหมายภายใน ส่วนคำว่ากฎหมาย หมายรวมถึงไม่แค่เพียงกฎหมายลายลักษณ์อักษรเท่านั้นแต่ยัง

¹¹⁰ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, "[ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2560. แหล่งที่มา: <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>

¹¹¹ The Universal Declaration of Human Rights

Article 8 “Everyone has the right to an effective remedy by the competent national tribunals for acts violating the fundamental rights granted him by the constitution or by law.”

¹¹² The Universal Declaration of Human Rights

Article 10 “Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.”

ต้องรวมถึงกฎระเบียบและหลักกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือกฎหมายจารีตประเพณีด้วย¹¹³ ที่จะต้องให้การรับรองและเยียวยาสิทธิของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน

ตามปฏิญญาข้อ 10 ที่กล่าวว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม สิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม (Right to a Fair Trial) มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบกฎหมายหลักการดังกล่าวเป็นหลักการพื้นฐานของความยุติธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นเครื่องมือที่จะป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจ (Abuse of Power) เป็นการสร้างหลักประกันให้กับประชาชนว่าจะได้รับการปฏิบัติตามกระบวนการทางกฎหมายที่แน่นอน คาดหมายได้และเป็นธรรมอันเป็นไปตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ในการปกครอง¹¹⁴ นอกจากนี้สิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมมีความเกี่ยวข้องกับสิทธิอื่นในการดำเนินคดี เช่น สิทธิที่จะได้รับการสืบพยานอย่างเป็นธรรม สิทธิที่จะได้รับการบริหารงานยุติธรรมที่เหมาะสมและเป็นธรรม จากที่กล่าวมาสามารถแยกความแตกต่างได้ 2 ด้าน คือ ด้านกระบวนการพิจารณาทางกฎหมายที่การสืบพยานจะต้องเป็นธรรมและเปิดเผย และด้านองค์การศาลที่ผู้พิพากษาจะต้องมีความเป็นอิสระและเป็นกลาง¹¹⁵ ซึ่งจะได้กล่าวถึงสิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมต่อไปในอนุสัญญาว่าด้วยยุโรปด้วยสิทธิมนุษยชน

ข้อ 11 (1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นทำผิดตามกฎหมาย ดังนั้นผู้ที่ถูกดำเนินคดีอาญาพึงจะได้รับการคุ้มครองอย่างดีที่สุดได้รับการช่วยเหลือให้เข้าถึงสิทธิต่างๆในกระบวนการพิจารณา เช่น ต้องได้รับความสะดวกและเวลาพอสมควรในการเตรียมตัวต่อสู้คดีหรือแก้ข้อกล่าวหาและสามารถติดต่อกับที่ปรึกษาของตนได้ตามความประสงค์ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรให้การรับรองสิทธิต่าง ๆ ไว้ แม้ว่าปฏิญญาสากลจะไม่ใช่นิติสนธิสัญญาระหว่างประเทศทำให้ไม่เกิดพันธกรณีให้ปฏิบัติตาม¹¹⁶ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีการประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้วก็ได้มีการนำบทบัญญัติของ

¹¹³ Erik Mose, "Article 8," The Universal Declaration of Human Rights a Common Standard of Achievement, edited by Gudmundur Alfredsson and Asbjorn Eide (Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999), pp.203-204 อ้างโดย สมบัติ พงศ์พิงศ์ภักดิ์, "การปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของประเทศไทยสู่มาตรฐานสากล" (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), หน้า 69

¹¹⁴ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, "หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา," วารสารธรรมศาสตร์: 57

¹¹⁵ จักรพงษ์ วิวัฒน์พานิช, หลักทฤษฎีการสอบสวนและการรับฟังซึ่งนำหน้าพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน, หน้า 261

¹¹⁶ ซาดิ ซัยเตซสุริเยะ, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, หน้า 33.

ปฏิญญาไปกำหนดไว้ในสนธิสัญญาระหว่างประเทศอันเป็นเครื่องมือเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค ตลอดจนได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ เช่นกัน แม้มีอาจบังคับให้เป็นไปตามหลักปฏิญญาสากลนี้ได้ แต่หากนำไปปฏิบัติแล้วจะเกิดผลดีต่อการส่งเสริมมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศนั้นให้เป็นที่ยอมรับของประชาคมโลก

2.4.3.2 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยุโรป

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยุโรป (European Convention on Human Rights/ ECHR) มีผลใช้บังคับใช้วันที่ 3 กันยายน ค.ศ.1953 โดยการผลักดันของสภาแห่งยุโรป (Council of Europe) อนุสัญญามีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิด้านการเมืองและสิทธิพลเมือง ได้แก่ สิทธิในชีวิตเสรีภาพ ความมั่นคงและความปลอดภัยจากการทารุณโหดร้ายหรือการปฏิบัติที่ดูหมิ่นเหยียดหยาม สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม และสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด เป็นต้น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยุโรปกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมายยุโรปในด้านสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองยุโรปถือเป็นการจัดตั้งกลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคมีจำนวนภาคีสมาชิกจำนวน 47 ประเทศ

ในปี ค.ศ. 1959 ได้มีการจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเพื่อให้บุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยุโรปสามารถนำคดีไปสู่ศาลได้ กล่าวคือ มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทำการคุ้มครองปัจเจกชนจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน คำพิพากษาของศาลจะผูกพันรัฐสมาชิกและรัฐสมาชิกมีพันธกรณีในการบังคับคดีตามคำพิพากษา ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเป็นองค์กรตุลาการที่มีอำนาจพิจารณาทุกคดีที่เกี่ยวข้องและอนุสัญญายังกำหนดอำนาจพิเศษแก่ศาลในการที่จะทำการชดเชยแก่คู่กรณีที่ได้รับ ความเสียหายหากกฎหมายภายในประเทศไม่มีมาตรการแก้ไขเยียวยาที่เพียงพอ รวมทั้งมีหน้าที่ให้ความเห็นด้านกฎหมายเมื่อมีการร้องขอให้ตีความอนุสัญญาและพิธีสารที่เกี่ยวข้อง โดยจะมีคณะกรรมการรัฐมนตรีของสภาแห่งยุโรปจะทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบการบังคับตามคำพิพากษาของศาล¹¹⁷

โครงสร้างของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนประกอบด้วยบทบัญญัติ 18 ข้อ โดยได้เลือกมาศึกษา ดังนี้

ข้อ 1 ของอนุสัญญาได้กำหนดให้รัฐภาคีแห่งอนุสัญญายอมรับว่าทุกรัฐจะต้องรับรองและคุ้มครองสิทธิที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญาและจะไม่ละเมิดสิทธิที่กำหนดไว้ในอนุสัญญา กระบวนการของ

¹¹⁷ สมบัติ พงศพิงคภัค, "การปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของประเทศไทยสู่มาตรฐานสากล," หน้า 70

อนุสัญญาจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักความร่วมมือกันและหลักการช่วยเหลือกัน¹¹⁸ กล่าวคือ รัฐสมาชิกจะได้รับประกันสิทธิในการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาและมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาดังกล่าว ทั้งนี้ศาลสิทธิมนุษยชนจะทำหน้าที่ช่วยตัดสินการร้องทุกข์ในกรณีที่มีการละเมิดอนุสัญญาเกิดขึ้น

ข้อที่ 6 สิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม ในอนุสัญญาได้บัญญัติเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมว่า ในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลและการกระทำผิดอาญาใด ๆ ที่ถูกกล่าวหา บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยภายในระยะเวลาอันสมควร โดยคณะกรรมการหรือองค์คณะพิจารณาข้อพิพาทที่มีความเป็นอิสระและเป็นกลางซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยกฎหมาย คำตัดสินต้องประกาศอย่างเปิดเผยโดยหนังสือพิมพ์ และสาธารณชนอาจถูกตัดออกจากการพิจารณาทั้งหมดหรือบางส่วนได้เพื่อประโยชน์ทางศีลธรรมความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของประเทศในสังคมประชาธิปไตย¹¹⁹ ในบทบัญญัติข้อที่ 6 (2) บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย¹²⁰ หลักการนี้ของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้บัญญัติคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไว้ทำนองเดียวกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (1) ที่กล่าวว่าทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานดังกล่าวจนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด

¹¹⁸ สิริยา อุทัย, นโยบายรวมด้านต่างประเทศของสหภาพยุโรปประเด็นสิทธิมนุษยชนต่อประเทศที่สามกรณีศึกษาประเด็นสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ระหว่างปี ค.ศ. 2001-2007 (2552), หน้า 39-40.

¹¹⁹ European Convention on Human Rights

Article 6 Right to a fair trial

...(1) In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. Judgment shall be pronounced publicly but the press and public may be excluded from all or part of the trial in the interests of morals, public order or national security in a democratic society, where the interests of juveniles or the protection of the private life of the parties so require, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice.

¹²⁰ European Convention on Human Rights

Article 6 Right to a fair trial

...(2) “Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law.”

แนวคิดเรื่องการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair trial) หรือ การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย
 อย่างเป็นธรรม (fair hearing) ค่อนข้างที่จะคลุมเครือและมีขอบเขตกว้างขวาง ถูกนำมาปรับใช้ในการ
 การพิจารณาความผิดทางอาญาประกอบไปด้วยเรื่องการพิจารณาคดีตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 6 (1)
 และการให้หลักประกันสิทธิของจำเลยซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 6 (3) อันเป็นการให้ความคุ้มครอง
 ผู้ต้องหาจากการดำเนินกระบวนการที่ไม่น่าเชื่อถือและไม่แน่นอนจนอาจเป็นเหตุให้ขัดแย้งกับสิทธิของ
 ประชาชนได้¹²¹

สิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
 นับเป็นหัวใจของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในข้อ 6 และมักมีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสิทธิ
 ของผู้ต้องหาเกิดขึ้นในการให้ศาลพิจารณาว่าการกระทำดังกล่าวขัดต่อบทบัญญัติข้อ 6 แห่งอนุสัญญา
 ยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ดังแนวคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปที่นำหลักความเท่า
 เทียมกันทางกระบวนการพิจารณา (Procedural Equality) หรือ หลักการ “การมีอาวุธเท่าเทียมกัน”
 (Equality of Arms) ที่ได้ถูกกล่าวถึงในคดี Neumeister v. Austria¹²² อันมีลักษณะเป็นเรื่อง
 เดียวกับบทบัญญัติข้อ 6 (1) แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนโดยนับตั้งแต่การดำเนินคดีต้อง
 ให้ความเป็นธรรมระหว่างคู่ความ โดยแต่ละฝ่ายสามารถเสนอคดีหรือพยานหลักฐานของตนได้ภายใต้
 ความเท่าเทียมกันในกระบวนการทางศาล (Judicial Process)¹²³ นอกจากนี้สิทธิที่จะได้รับการ
 พิจารณาอย่างเป็นธรรมยังครอบคลุมถึงเรื่องที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ โดยศาล
 สิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้พิพากษาว่าผู้ถูกกล่าวหาควรมีสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษาจากทนายความ
 ตั้งแต่การสอบปากคำ ปรากฏว่าประเทศตุรกีซึ่งเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาไม่ได้อำนวยความสะดวก
 ยุติธรรมให้กับผู้ถูกกล่าวหาในการได้รับสิทธิดังกล่าว การกระทำของประเทศตุรกีจึงเป็นการละเมิด
 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมตามบัญญัติข้อ 6 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิ
 มนุษยชน¹²⁴

สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมได้นำไปใช้กับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่แสดงให้เห็น
 เห็นว่าศาลให้การรับรองและป้องกันสิทธิให้กับผู้ต้องหาจากกระบวนการชี้ตัวตำรวจที่เจ้าหน้าที่

¹²¹ Andrew Roberts, "Pre-Trial Defence Rights and the Fair Use of Eyewitness Identification Procedures," *The Modern Law Review* 71(2008): 331,357

¹²² Neumeister v. Austria, Judgment of 27 June 1968, Series A, No.8;(1979-80) 1 EHRR 91.

¹²³ Ruiz-Mateos v. Spain, Judgment of 23 June 1993, Series A, No.262;(1993) 16 EHRR 505.

¹²⁴ Salduz V Turkey: ECHR 27 Nov 2008

ดำเนินการ โดยในคดี *Laska and Lika v Albania*¹²⁵ ผู้ถูกกล่าวหาได้ร้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป เมื่อวันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 2001 ว่าในเหตุอาชญากรรมที่เกิดขึ้นมีคนร้าย 3 คน ใส่หมวกสีน้ำเงิน 2 คนสีขาว 1 คนได้ปล้นผู้โดยสารบนรถมินิบัส หลังจากเกิดเหตุตำรวจได้ค้นบ้านของบุคคลที่อยู่ในระแวกนั้นซึ่งคือบ้านของลิกา (lika) และพบสิ่งของที่น่าสงสัยเมื่อตำรวจพาไปที่สถานีตำรวจจึงจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยให้ผู้ถูกกล่าวหายืนยันปะปนกับบุคคลอื่นอีก 2 คนแต่ในกระบวนการดังกล่าวตำรวจให้ผู้ถูกกล่าวหาใส่หมวกสีเดียวกับวันที่เกิดเหตุ ส่วนบุคคลอื่นใส่หมวกสีดำ แม้ว่าตำรวจจะมีการเปลี่ยนตำแหน่งในการยืนในกระบวนการชี้ตัว แต่ผู้เสียหายที่ชี้ตัวก็ยืนยันว่าบุคคลที่ใส่หมวกสีฟ้าและสีขาวคือผู้กระทำผิด ซึ่งในกระบวนการทั้งหมดนั้นไม่มีนายความเข้าไปตั้งแต่ขั้นตอนสอบปากคำ และกระบวนการชี้ตัว จนกระทั่งเดือนเมษา ค.ศ. 2001 ผู้ถูกกล่าวหาคือ Laska และ Lika ถูกตั้งข้อหาลักทรัพย์โดยใช้อาวุธ แต่ผู้ถูกกล่าวหาโต้แย้งว่ากระบวนการที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัตินั้นไม่ถูกต้อง มีความพยายามทำให้ผู้ถูกกล่าวหายอมรับในการกระทำความผิด จากการพิจารณาของศาลภายในประเทศ ศาลได้สังเกตเห็นความผิดปกติในขั้นตอนดังกล่าวแล้ว แต่ก็ยังตัดสินให้ผู้ถูกกล่าวหาจำคุก 13 ปี ในเรือนจำที่มีความมั่นคงสูง ผู้ต้องหาทั้งสองได้ยื่นคำร้องต่อศาลสิทธิยุโรปเมื่อวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ. 2004 ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปกล่าวว่า ศาลภายในแม้จะเห็นความผิดปกติจากกระบวนการชี้ตัวดังกล่าว แต่ยังคงยอมรับพยานหลักฐานจากการชี้ตัวนั้น ศาลเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการละเลยต่อกระบวนการยุติธรรม ผู้ถูกกล่าวหาควรจะมีสิทธิโต้แย้งในกระบวนการที่ไม่เท่าเทียมกันดังกล่าว การกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติข้อที่ 6 (1) แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

จากคำตัดสินของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปชี้ให้เห็นว่าแม้มีข้อบกพร่องจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ศาลภายในประเทศอาจจะไม่ถือว่าเป็นข้อสาระสำคัญแต่ศาลสิทธิยุโรปก็ยังให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาจากกระบวนการที่มีลักษณะเป็นการชี้นำผู้เสียหายให้ชี้ตัวผู้ต้องหาและไม่จัดหาทนายความให้ผู้ถูกกล่าวหาด้วย ถือว่ากระบวนการดังกล่าวที่เกิดขึ้นขัดต่อหลักสิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม จากสิ่งที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องสิทธิในกระบวนการพิจารณาอย่างเป็นธรรมถูกนำมาปรับใช้กับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีข้อบกพร่องและถูกนำมาพิจารณาถึงความชอบธรรมในกระบวนการดังกล่าว โดยนำบทบัญญัติในข้อ 6 (1) ที่ได้ให้การรับรองคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานมาพิจารณา¹²⁶ ในเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหา หากการพิสูจน์การกระทำ

¹²⁵ *Laska and Lika v Albania*, Judgment of 20 April 2010, No. 12315/04 and 17605/04

¹²⁶ Andrew Roberts, "Pre-Trial Defence Rights and the Fair Use of Eyewitness Identification Procedures," *The Modern Law Review*: 340-343

ความผิดเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานเกิดจากกระบวนการที่ชี้แจงเกินสมควร หรือมีความไม่น่าเชื่อถือ แล้วอาจเป็นการขัดต่อสิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมของผู้ถูกกล่าวหาได้

ในเรื่องการบังคับการให้เป็นไปตามอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนั้นสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการรับรองตามอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมักจะมีผลกระทบอย่างมากต่อกระบวนการยุติธรรมโดยไปไกลกว่าการบังคับตามกฎหมายสนธิสัญญาระหว่างประเทศปกติ ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติตามอนุสัญญาโดยบังคับในกฎหมายภายในด้วยการฟ้องคดีต่อศาลภายในประเทศได้โดยตรง การบังคับให้เป็นไปตามอนุสัญญานี้มีหลายรูปแบบโดยหลายประเทศได้กำหนดสถานะทางกฎหมายของอนุสัญญาอย่างน้อยเท่ากับรัฐธรรมนูญของประเทศ ได้แก่ ออสเตรีย บางประเทศปฏิบัติตามอนุสัญญาโดยการบังคับตามกฎหมายธรรมดา ได้แก่ อิตาลี และเยอรมนี ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ถูกตีความโดยศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปในบริบทของสิทธิในกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ เป็นการให้การรับรองและคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาให้ได้รับความเป็นธรรมมากขึ้นรวมถึงทำให้สอดคล้องกับกฎหมายภายในในการสร้างหลักประกันขั้นต่ำสำหรับสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา¹²⁷

จากปัญญาสาส์นกล่าวว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยุโรปสะท้อนให้เห็นว่านานาประเทศตระหนักถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมจึงมีความร่วมมือกันในการสร้างหลักการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาขึ้น เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพและเกิดความชอบธรรม แม้ว่าการดำเนินคดีอาญาโดยเจ้าหน้าที่รัฐจะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั้งผู้เสียหายฝ่ายผู้ต้องหาหรือพยานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงกระนั้นเจ้าหน้าที่ควรจะต้องตระหนักถึงหลักการพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนควบคู่ไปด้วย ต้องให้ความเคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคลในชีวิต ร่างกายไม่ล่วงล้ำสิทธิดังกล่าวเกินจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาในคดีอาญาในฐานะที่เป็นประชาชนคนหนึ่งย่อมสมควรจะได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามหลักสากล มาตรการใด ๆ ที่เจ้าหน้าที่ดำเนินการอันเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาแม้เป็นเรื่องที่ไม่ใช่สาระสำคัญก็ตามเจ้าหน้าที่ก็ต้องให้ความรับรองและคุ้มครองทุกขั้นตอนของกระบวนการโดยต้องตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องหา ความถูกต้องของกระบวนการ ถ้าหากมีการละเมิดเกิดขึ้นรัฐก็จำเป็นต้องมีมาตรการป้องกันและตรวจสอบการใช้

¹²⁷ สมบัติ พงศพิงคภักดิ์, "การปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของประเทศไทยสู่มาตรฐานสากล," หน้า 76-77

อำนาจดังกล่าวเพื่ออำนวยความสะดวก สร้างความน่าเชื่อถือและมาตรฐานให้ทัดเทียมกับนานาชาติ อารยประเทศ

2.4.4 หลักประกันด้านสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

เมื่อได้มีการกล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาตามหลักสากลแล้วจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาหลักประกันด้านสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาตามกฎหมายไทย หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองในประเทศไทยถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยรัฐธรรมนูญมุ่งที่จะส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนขึ้น เป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่าการใช้อำนาจของรัฐตามกฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมสอดคล้องกับหลักความชอบธรรมในการบริหารบ้านเมือง

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดไว้ว่า หน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมายและหลักนิติธรรมเพื่อให้เกิดความสงบสุขของประชาชน¹²⁸ แสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญกำหนดมิให้องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐใช้อำนาจหน้าที่ไปตามอำเภอใจเกินความจำเป็นแต่ต้องจะต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม กล่าวคือ ต้องอยู่ภายใต้หลักกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ มีความเป็นธรรมและให้ถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาค การจะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนเป็นหน้าที่หน่วยงานรัฐในการรวบรวมพยานหลักฐานจะต้องปฏิบัติหน้าที่อยู่ในกรอบหลักนิติธรรมเช่นเดียวกัน ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพของบุคคลทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดตามที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครอง¹²⁹ นอกจากนี้ผู้ถูกกล่าวหายังได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพจากการถูกดำเนินคดีอาญาไว้ในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญมีสาระสำคัญ ดังนี้

การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ หลักการดังกล่าวได้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 เป็นครั้งแรก โดยมีความสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1948 มาตรา 11 และในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

¹²⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 3 “... รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมายและหลักนิติธรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

¹²⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 4 “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน”

ก็ได้บัญญัติรับรองหลักการนี้ไว้ในมาตรา 29¹³⁰ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต่อสู้อุคติได้อย่างเต็มที่จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดและเพื่อคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาให้ถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพจากการพิสูจน์ความผิดในระหว่างขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม การให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดมีผลทำให้การปฏิบัติงานใด ๆ หรือการกระทำใด ๆ ต่อบุคคลผู้ถูกกล่าวหาเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิดแล้วจะกระทำมิได้เพราะเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้กฎหมายได้กำหนดห้ามมิให้บังคับให้บุคคลใดให้การเป็นพยานต่อตนเอง¹³¹

จากหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของผู้ถูกกล่าวหาที่ได้กล่าวไปข้างต้นแสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์มุ่งคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในตัวปัจเจกชน กล่าวคือ สิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีติดตัวมาแต่กำเนิด ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพร่างกาย และความเสมอภาค¹³² ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสละกันได้และบุคคลใดจะมาละเมิดไม่ได้ อันเป็นหลักการที่สอดคล้องกับแนวคิดการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับสากล ด้วยเหตุนี้ในการออกกฎหมาย การปฏิบัติหน้าที่ในการใช้อำนาจของรัฐจึงต้องเคารพและปกป้องประชาชนให้สอดคล้องกับหลักการดังกล่าวด้วย และในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมต้องให้มุ่งให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน การดำเนินการต้องเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันการบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และภารกิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้เหมาะสมกับปัจจุบันเพื่อให้สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างเต็มที่

เมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้กำหนดให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่รัฐอย่างกว้างขวางในการปฏิบัติงานและกำหนดมาตรการต่าง ๆ อันส่งผลกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการจับกุม การสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐาน ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะขั้นตอนการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานจึงต้องกำหนดขอบเขตให้ชัดเจนปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการได้อย่างถูกต้องและชอบธรรม มิเช่นนั้น อาจ

¹³⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 29 “...ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

¹³¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 29 “...ในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นพยานต่อตนเองมิได้”

¹³² สิทธิมนุษยชน, “[ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 15 ธันวาคม 2560. แหล่งที่มา: <http://www.focusthailand.org/สิทธิมนุษยชน-human-rights/>

เป็นไปได้ว่าบทบัญญัติกฎหมายให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่รัฐจนไม่ได้คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพอย่างเหมาะสม อันเป็นการขัดต่อหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนุญ และเป็นการลิดรอนสิทธิมนุษยชนของผู้ถูกกล่าวหา ก่อให้เกิดความไม่สมดุลตามหลักศุภนิติกระบวนการตามกฎหมาย (Due process)

บทที่ 3

กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

จากแนวคิดในการแสวงหาพยานหลักฐานกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ใช้ในการสอบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดที่ผ่านมา จะเห็นว่ากฎหมายและมาตรการทางกฎหมายถือเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในการอำนวยความสะดวก การจะพัฒนาปรับปรุงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาให้มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องศึกษากฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันแล้วเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา ประเทศอังกฤษ ประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อที่จะนำมาพิจารณาเป็นแนวทางปรับปรุงกฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาให้มีความเหมาะสมและอำนวยความสะดวกได้ดียิ่งขึ้น

3.1 กฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทย

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยซึ่งการจะพัฒนาปรับปรุงกฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสม ต้องทำความเข้าใจความเป็นมาและความสำคัญของการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทยเสียก่อน เพื่อจะได้ทราบว่าเบื้องหลังของกฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาอย่างไร จากนั้นจะทำการศึกษากฎหมายและมาตรการในกระบวนการที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน มีปัญหาประการใด และผลของการฝ่าฝืนกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายเป็นอย่างไร การดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นมีการตรวจสอบประการใด

3.1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการชี้ตัวผู้ต้องหาต่อการดำเนินคดีอาญา

จากการศึกษาไม่ปรากฏแน่ชัดว่าการดำเนินคดีอาญาได้เริ่มนำการชี้ตัวผู้ต้องหามาใช้ในประเทศไทยครั้งแรกเมื่อใด แต่พบว่าในปี พ.ศ. 2464 การสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมของไทยมีการกล่าวถึง แนวปฏิบัติการชี้ตัวผู้ร้ายซึ่งวิธีการคล้ายกับการชี้ตัวผู้ต้องหาในปัจจุบัน กล่าวคือ ให้นำคนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันกับผู้ต้องหาและแต่งตัวให้เหมือนหรือคล้ายกับผู้ต้องหาให้พยานชี้ตัว และกำหนดว่ามีให้ทำเครื่องหมายให้เป็นที่สังเกตหรือมีพิรุณ ถ้าพยานชี้ตัวผู้ต้องหาได้ถูกต้องให้จดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งการชี้ตัวผู้ร้ายขณะนั้นทำเพื่อประโยชน์ต่อการพิจารณาของศาล เพราะหากทำขึ้นโดยวิธีการที่ไม่สมควรแล้วฝ่ายจำเลยหรือศาลถามขึ้น อาจทำให้ศาลไม่เชื่อถือได้ แม้ว่าผู้ต้องหาจะ

กระทำผิดก็ตาม และยึดหลักว่าการชี้ตัวผู้ร้ายต้องเกิดจากความรู้เห็นของพยานเพียงลำพัง โดยที่ไม่มีเหตุอื่นมาแทรกแซง¹³³

จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพบว่าได้เริ่มบัญญัติถึงการชี้ตัวผู้ต้องหาในปี พ.ศ.2542 สืบเนื่องจากในชั้นสอบสวน การถามปากคำพยานหรือผู้เสียหายที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี รวมถึงการชี้ตัวผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนยังมีความชำนาญด้านจิตวิทยาไม่เพียงพอ อาจส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเด็กที่มีความอ่อนแอ จึงได้บัญญัติกฎหมายเรื่องความเหมาะสมของสถานที่และการจัดให้มีนักจิตวิทยา บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการอยู่ในขณะที่เด็กจะชี้ตัวผู้ต้องหาขึ้น เพื่อให้สอดคล้องอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 รวมถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540¹³⁴ ภายหลังกฎหมายกำหนดให้จัดสถานที่ให้เหมาะสมกับผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี¹³⁵ และได้คุ้มครองไปถึงพยานหรือผู้เสียหายที่เป็นผู้ใหญ่¹³⁶

ทั้งนี้โดยเห็นว่าการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยได้พยายามให้ความสำคัญในการอำนวยความสะดวกในชั้นสอบสวน เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนสามารถรวบรวมพยานหลักฐานได้ทุกชนิดเพื่อประสงค์จะทราบความจริง¹³⁷ ซึ่งการค้นหาความจริงของเจ้าหน้าที่ตำรวจอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของประชาชนและผู้ถูกกล่าวหาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กฎหมายจึงได้บัญญัติคุ้มครองพยานเด็กจากการถูกสอบปากคำ รวมถึงการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยหลักกฎหมายดังกล่าวมีรากฐานแนวคิดสืบเนื่องมาจากอนุสัญญาสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 4 และมาตรา 53 ทำให้กระบวนการค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญาต้องให้ความสำคัญแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และปราศจากการใช้ความรุนแรงและการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อพยานที่เป็นเด็ก ซึ่งรวมถึงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่พยานเด็กอาจต้องเผชิญหน้ากับผู้ต้องหาและอาจเกิดความกลัว จึงนำไปสู่ความจำเป็นในกำหนดให้มีกฎหมายหรือมาตรการในการดำเนินคดีอาญากับเด็กแตกต่างจากกรณีทั่วไป เพื่อไม่ให้เด็กได้รับ

¹³³พระศรีเสนา(คิด คชาชีวะ), วิธีสอบสวนโจรผู้ร้าย เล่ม 2 (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2464), หน้า 76-77

¹³⁴พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 มาตรา 133 ตรี วรยศ 1

¹³⁵พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ.2550 มาตรา 133 ตรี วรยศ 2

¹³⁶พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 มาตรา 133 วรยศ 5

¹³⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

ผลกระทบต่อชื่อเสียงและจิตใจในระหว่างที่มีการดำเนินคดี¹³⁸ นอกจากนี้ในการป้องกันไม่ให้เด็กได้รับผลกระทบทางด้านร่างกายและจิตใจจากกระบวนการยุติธรรมเกินสมควร กฎหมายได้ให้ความคุ้มครองเรื่องการจัดสถานที่ให้เหมาะสมกับการผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในการถูกชี้ตัวจากพยานด้วย ต่อมาภายหลังพยานที่เป็นผู้ใหญ่ก็ได้รับสิทธิการปฏิบัติอย่างเป็นทางการเป็นธรรมดาตามรัฐธรรมนูญ โดยกฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องจัดสถานที่ให้เหมาะสมและคำนึงถึงความปลอดภัยของพยานทุกคนในการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 (4)¹³⁹

ในการสืบสวนสอบสวนดำเนินคดีอาญาเพื่อพิสูจน์ความผิดและหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หากผลการสืบสวนสอบสวนปรากฏว่ามีพยานหรือผู้เสียหายให้การว่าเห็นและจำหน้าคนร้ายได้ ย่อมเป็นกรณีจำเป็นต้องจัดให้พยานหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นประจักษ์พยานระบุตัวผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวน¹⁴⁰ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าผลของการชี้ตัวผู้ต้องหา หากพยานหรือผู้เสียหายยืนยันว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นคนร้ายตามที่พบเห็นการกระทำความผิด ก็จะส่งผลให้ฝ่ายโจทก์สามารถอ้างเป็นพยานหลักฐานหลักฐานในชั้นศาลได้ และข้อสำคัญอีกประการ คือ หากภายหลังประจักษ์พยานเบิกความในชั้นพิจารณาคดีแล้วกลับคำให้การในชั้นสอบสวน เมื่อพิจารณาการชี้ตัวผู้ต้องหาประกอบแล้วอาจเป็นไปได้ว่าประจักษ์พยานต้องการบ่ายเบี่ยงทำนองช่วยเหลือให้จำเลยพ้นผิด ซึ่งศาลอาจเชื่อคำให้การในชั้นสอบสวนมากกว่าคำเบิกความในชั้นพิจารณาคดีก็ได้¹⁴¹ อย่างไรก็ตาม การชี้ตัวผู้ต้องหาที่จะอ้างเป็นพยานหลักฐานได้จะต้องเกิดจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีความเป็นธรรมและชอบด้วยกฎหมาย พยานหรือผู้เสียหายต้องชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยความบริสุทธิ์ใจของพยานเอง และต้องไม่ใช่เกิดจากการถูกบังคับ ชูเชิญ¹⁴² ถูกแนะนำหรือเหตุประการอื่น ๆ ที่ไม่ได้เกิดจากความรู้ความเข้าใจของพยานหรือผู้เสียหายด้วย

¹³⁸ ณรงค์ ใจหาญ, "การคุ้มครองเด็กในการให้ปากคำในคดีอาญา," ตุลพาท เล่ม 1 ปีที่ 47 (มกราคม-เมษายน 2543): 5-29

¹³⁹ ธาณิช เกศพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2559), หน้า 392-394

¹⁴⁰ เรื่องเดียวกัน

¹⁴¹ จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช, หลักและทฤษฎีการสอบสวน, หน้า 206

¹⁴² สุรศักดิ์ ตรีรัตน์ตระกูล, "การชี้ตัวผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 58

3.1.2 กฎหมายและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการซื้อตัวผู้ต้องหาของประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยกฎหมายและวิธีการซื้อตัวผู้ต้องหาถูกกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอย่างกว้าง ๆ ในเรื่องความเหมาะสมของสถานที่และการกำหนดให้มีสหวิชาชีพเข้าร่วมอยู่ด้วย เนื่องด้วยแนวคิดในการคุ้มครองพยานและการคุ้มครองเด็กตามที่ได้กล่าวไปในบทที่ผ่านมา ซึ่งบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้กล่าวถึงกระบวนการในการซื้อตัวผู้ต้องหาแต่อย่างใด แต่กระบวนการต่าง ๆ ในการซื้อตัวผู้ต้องหาได้กำหนดไว้ในระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

3.1.2.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ตามขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ หากผลการสืบสวนสอบสวนปรากฏว่ามีพยานหรือผู้เสียหายเป็นประจักษ์พยานยืนยันว่าเห็นผู้ใดเป็นคนร้ายผู้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนย่อมมีดุลพินิจดำเนินการจัดให้ซื้อตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้ดำเนินการตามนี้

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติในการให้พยานซื้อตัวผู้ต้องหาว่าให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการซื้อตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาเห็นตัวพยานหรือผู้เสียหาย โดยให้คำนึงถึงความปลอดภัยของพยานหรือผู้เสียหายเท่าที่เหมาะสมตามพฤติการณ์แห่งกรณี เว้นแต่กรณีที่พยานหรือผู้เสียหายยินยอม¹⁴³ จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายดังกล่าวกำหนดให้ปฏิบัติต่อพยานหรือผู้เสียหาย โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเพศหรืออายุไว้และไม่ต้องมีบุคคลในสหวิชาชีพเข้าร่วมในการซื้อตัวผู้ต้องหา นอกจากนี้กฎหมายยังให้พยานหรือผู้เสียหายสามารถให้ความยินยอมให้พนักงานสอบสวนไม่ต้องปฏิบัติตามมาตรา 133 วรรค 5 ได้ อาจกล่าวได้ว่ามาตรานี้เป็นเรื่องที่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิบัติต่อพยานหรือผู้เสียหายที่เป็นผู้ใหญ่ เพราะกฎหมายกำหนดวิธีการเฉพาะสำหรับเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ไว้แล้ว

สำหรับพยานหรือผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปีกำหนดวิธีการคุ้มครองเด็กที่เป็นผู้เสียหายหรือพยานไว้ ดังนี้¹⁴⁴

1. ต้องให้พยานเด็กซื้อตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก
2. สถานที่ต้องสามารถป้องกันมิให้ผู้จะถูกซื้อตัวเห็นตัวเด็ก

¹⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 133 วรรค 5

¹⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา มาตรา 133 ตรี วรรค 1

3. ต้องจัดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการ เข้าร่วมกับเด็กในการซื้อตัวบุคคลนั้น เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนที่มีอาจปฏิบัติได้ตามมาตรา 133 ทวิ วรรคท้าย

หากพนักงานสอบสวนจะจัดให้มีการซื้อตัวผู้ต้องหาเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของมาตรา 133 ทรี วรรค 2¹⁴⁵ ดังนี้

1. ต้องให้พยานเด็กซื้อตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก
2. สถานที่ต้องสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กเห็นตัวบุคคลที่จะทำการซื้อตัว

จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะเห็นว่าในกรณีของเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี กฎหมายกำหนดเงื่อนไขและหลักเกณฑ์วิธีปฏิบัติต่อพยานหรือผู้เสียหายกับผู้ต้องหาที่เป็นเด็กไว้ต่างกัน กรณีของผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก เดิมมาตรา 134/2 ให้นำมาตรา 133 ทวิ และมาตรา 133 ทรี มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสอบสวนผู้ต้องหาเด็ก ซึ่งหมายความว่า การซื้อตัวผู้ต้องหาเด็กแต่เดิมถูกคุ้มครองด้วยการจัดให้มีสหวิชาชีพพร้อมอยู่กับเด็กที่ถูกซื้อตัวด้วย แต่เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/2 ใหม่ในปี พ.ศ. 2550 มิได้ให้นำมาตรา 133 ทรี มาบังคับใช้ต่อไป จึงหมายความว่า ในการซื้อตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กไม่ต้องจัดให้มีสหวิชาชีพเข้าร่วม¹⁴⁶ เพียงแต่กำหนดให้ต้องจัดสถานที่ให้เหมาะสมกับการซื้อตัวเท่านั้น

ส่วนการคุ้มครองพยานหรือผู้เสียหายที่เป็นเด็กจากการซื้อตัวผู้ต้องหาตามมาตรา 133 ทรี ไม่ได้กำหนดฐานความผิดไว้ดังเช่นการสอบสวนผู้ต้องหาเด็ก ดังนั้น ไม่ว่าจะตีประเภทใดก็ตาม หากพนักงานสอบสวนมีดุลพินิจจัดให้มีการซื้อตัวแล้ว ต้องจัดให้พยานเด็กซื้อตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้ผู้ถูกซื้อตัวเห็นเด็กได้ และต้องจัดให้มีนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการอยู่ด้วยในขณะทำการซื้อตัวเพื่อเป็นการคุ้มครองสภาพจิตใจของเด็ก¹⁴⁷ เว้นแต่กรณีมีเหตุจำเป็นที่ไม่สามารถกระทำได้และต้องบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ด้วย นอกจากนี้กฎหมายมิได้กำหนดให้เด็กสามารถให้ความยินยอมให้พนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตามกฎหมายได้เหมือนกับกรณีของพยานที่เป็นผู้ใหญ่ตามมาตรา 133 วรรค 5

¹⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทรี วรรค 2

¹⁴⁶ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วย การดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินติ้ง, 2553), หน้า 582

¹⁴⁷ เรื่องเดียวกัน

จากการพิจารณากฎหมายเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาแล้วพบว่า ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาการจับให้ชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาหรือไม่ก็ได้ ซึ่งบัญญัติหลักเกณฑ์และเงื่อนไขสำหรับการคุ้มครองประจักษ์พยานและกรณีของเด็กอายุไม่เกิน 18 ปีไว้ในเบื้องต้น แต่ไม่ได้กำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการชี้ตัวผู้ต้องหาแต่อย่างใด แต่กระบวนการและขั้นตอนถูกกำหนดไว้ในแนวทางปฏิบัติของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเรื่องการชี้ตัวและถ่ายรูปผู้ต้องหาซึ่งอยู่ในระเบียบประมวลตำรวจเกี่ยวกับคดี อันเป็นแนวทางภายในของตำรวจ อย่างไรก็ตามแม้มีแนวปฏิบัติกำหนดไว้แต่ก็ยังเปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจได้ อีกทั้งกระบวนการยังไม่รัดกุมและให้ความยุติธรรมอย่างเพียงพอกับผู้ถูกกล่าวหาในการจะถูกพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ด้วยวิธีดังกล่าว ซึ่งจะได้ศึกษาดังต่อไปนี้

3.1.2.2 ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี

ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 8 บทที่ 8 การชี้ตัวและการถ่ายรูปผู้ต้องหา เป็นวิทนาการของตำรวจแขนงหนึ่งที่พนักงานสอบสวนจะต้องให้ความสนใจ กระทำด้วยความละเอียดรอบคอบเป็นกลาง และสำคัญที่สุดคือจะต้องให้ความยุติธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาอย่างเต็มที่ เพราะจากกระบวนการที่เกิดขึ้นพนักงานสอบสวนจะต้องทำเป็นรายงานบันทึกเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ที่อยู่อยู่ในเหตุการณ์นั้นสามารถยืนยันตัวผู้กระทำความผิดได้หรือไม่ ซึ่งฝ่ายโจทก์และจำเลยสามารถอ้างในศาลได้ ทั้งนี้ ระเบียบดังกล่าวกำหนดว่าถ้าทำการชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานีตำรวจให้ผู้อำนวยความสะดวกชี้ตัวเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนหรือผู้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้นไป ถ้าหากเป็นสถานที่อื่นให้เป็นหน้าที่ของนายตำรวจที่มียศตั้งแต่ นายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไปเป็นผู้อำนวยความสะดวกชี้ตัวผู้ต้องหา และให้จัดสถานที่ให้มีแสงสว่างอย่างดี มีที่กำบังมิให้พยานหรือผู้เสียหายได้เห็นตัวผู้ถูกกล่าวหาก่อน¹⁴⁸

ส่วนวิธีการในการดำเนินกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา¹⁴⁹ มีดังนี้

1. ห้ามมิให้ผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับหรือเจ้าหน้าที่ผู้สืบสวนซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับผู้ต้องหาในคดีเข้าไปเกี่ยวข้องในการชี้ตัว
2. ก่อนทำการชี้ตัวอย่าให้ผู้จะทำการชี้ตัวมีโอกาสติดต่อกับผู้ใดที่เห็นว่าจะก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมแก่คดีได้ ทั้งอย่าให้เห็นตัวผู้ต้องหาหรือรูปหรือคำนิรूपพรรณของผู้ต้องหาก่อนการชี้ตัว

¹⁴⁸ ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 260

¹⁴⁹ ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 261

3. จัดให้ผู้ต้องหาสวมเสื้อคล้ายคลึงกับเวลาเกิดเหตุ และจัดให้บุคคลอื่นซึ่งมีเพศ รูปร่าง ขนาด อายุ และการแต่งกายคล้ายคลึงกับผู้ต้องหา อยู่ร่วมในที่เดียวกันไม่น้อยกว่า 5 คน ถ้าผู้ต้องหา ประสงค์จะเลือกที่ยืนตามความพอใจภายในเขตที่จัดขึ้นสำหรับการชี้ตัวนั้นแล้วก็ให้เลือกได้ และถ้า ประสงค์จะเปลี่ยนที่อีกระหว่างที่พยานคนหนึ่ง ๆ ชี้ตัวไปแล้วก็ให้เลือกได้เช่นเดียวกัน

4. ก่อนให้ผู้กล่าวหาหรือพยานชี้ตัวต้องสอบถามผู้ต้องหาว่า การจัดให้มีการชี้ตัวนี้เป็นที่ ถูกต้องพอใจหรือไม่ มีสิ่งใดที่ต้องการให้ผ่อนผันหรือจัดการให้หรือไม่ หรือให้แก้ไขตามความประสงค์ ที่ควรผ่อนตามได้ แล้วให้บันทึกไว้เป็นหลักฐาน และให้ผู้มีส่วนรู้เห็นในเวลานั้นและตัวผู้ต้องหาลง ลายมือชื่อรับรู้ว่าเป็นที่พอใจแล้ว

5. ต้องจัดการให้พยานหรือผู้กล่าวหาเข้าชี้ตัวผู้ต้องหาทีละคน และต้องระวังไม่ให้ผู้ใดกระทำ การอย่างใดอันเป็นเชิงแนะนำพยานให้ชี้ตัวได้ในเวลาที่พยานชี้ตัว ผู้อำนวยการชี้ตัวควรสังเกตโดย ละเอียดว่าพยานชี้ตัวผู้ต้องหาโดยถูกต้อง หรือแสดงความไม่แน่ใจหรือชี้ตัวผิดหรือไม่ หรือมีเหตุอย่าง อื่นที่ไม่เป็นธรรมอย่างใดให้บันทึกไว้

6. เมื่อพยานออกไปจากที่ชี้ตัวผู้ต้องหาแล้ว อย่าให้ไปรวมหรือมีโอกาสติดต่อกับผู้กล่าวหา หรือพยานคนอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้ทำการชี้ตัวผู้ต้องหา

7. เมื่อพยานชี้ตัวผู้ต้องหาแล้ว ให้สอบปากคำพยานในเรื่องที่ได้ชี้ตัวนั้นไว้ตามลักษณะแห่ง การสอบสวน

ในอดีตวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาของเจ้าหน้าที่ตำรวจมีเพียงกำหนดให้นำคนที่มีอายุรุ่นราวคราว เดียวกันกับผู้ต้องหาและแต่งตัวให้เหมือนหรือคล้ายกับผู้ต้องหามาให้พยานชี้ตัวเท่านั้น¹⁵⁰ เมื่อ เปรียบเทียบกับระเบียบฯ ของตำรวจพบว่าวิธีการดังกล่าวยังคงคล้ายคลึงกัน แต่ปัจจุบันกระบวนการ มีรายละเอียดมากขึ้น คือ กำหนดเรื่อง เพศ รูปร่าง อายุ จำนวนบุคคลไว้ และให้ผู้ถูกกล่าวหาเลือก ตำแหน่งที่ยืนได้ตามความพึงพอใจได้ จากการพิจารณาพบว่ากรณีดังกล่าวเป็นการกำหนดตัวแปรใน การทดสอบเพื่อหาผู้กระทำความผิด ความคล้ายคลึงของตัวเลือก และจำนวนตัวเลือกจะช่วยทดสอบ พยานให้กระบวนการมีความแม่นยำมากขึ้น เพราะหากว่าพยานจำรายละเอียดผู้กระทำความผิดได้ น้อย บุคคลที่เป็นตัวเลือกจะทำให้พยานสับสน¹⁵¹ กลับกันเมื่อพยานสามารถจำผู้กระทำความผิดได้แน่ชัด จะไม่เกิดความลังเลในการตัดสินใจ และกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

¹⁵⁰ พระศรีเสนา(คิด คชาชีวะ), วิธีสอบสวนโจรผู้ร้าย เล่ม 2, หน้า 76-77.

¹⁵¹ Nancy K. Steblay, "Scientific Advances in Eyewitness Identification Evidence," *William Mitchell Law Review*: 1113-1114

การที่ระเบียบฯ กำหนดไม่ให้พยานเห็นตัวผู้ถูกกล่าวหา ก่อน เมื่อพยานมีหลายคนต้องให้เข้าชี้ตัวผู้ต้องหาทีละคน หรือการห้ามมิให้พยานติดต่อกับบุคคลอื่นใดทั้งก่อนและหลังการชี้ตัวผู้ต้องหา เหล่านี้เป็นการป้องกันไม่ให้พยานรับรู้ข้อมูลก่อนที่จะทำการชี้ตัวเพร าะมิเช่นนั้นแล้วกระบวนการชี้ตัวที่ทำขึ้นก็ไม่เกิดประโยชน์เพราะไม่ได้เกิดจากการที่พยานจำผู้กระทำความผิดได้จริง

นอกจากนี้ในระเบียบฯ ห้ามมิให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเจ้าหน้าที่ผู้สืบสวนซึ่งเป็นปฏิบัติกับผู้ต้องหาในคดีเข้าไปเกี่ยวข้องในการชี้ตัวด้วย การที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้สืบสวนคดีเป็นผู้ดำเนินคดีมาตั้งแต่ต้นย่อมที่จะเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหาที่จับกุมมาเป็นผู้กระทำความผิด มิเช่นนั้นคงไม่จับกุมมา ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อกังวลว่าเจ้าหน้าที่ผู้สืบสวนหรือบุคคลอื่นๆ จะเข้าไปปรบกวร การชี้ตัวผู้ต้องหา หรือทำการชี้หน้าพยาน ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งอาจส่งผลต่อการตัดสินใจของพยานในการชี้ตัวผู้ต้องหาได้

ส่วนการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาเป็นอีกหนึ่งวิธีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้ระบุตัวผู้กระทำความผิดโดยระเบียบฯ กำหนดไว้¹⁵² ดังนี้

เมื่อมีเหตุจำเป็นอันไม่อาจจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาจะจัดให้ชี้รูปผู้ต้องหาแทนก็ได้ หรือมีเหตุอย่างอื่นที่เห็นว่าการชี้รูปถ่ายจะไม่เสียหายแก่ความยุติธรรมก็ให้ชี้รูปถ่ายแทนได้ หากไม่จำเป็นจริง ๆ ให้ผู้กล่าวหาหรือพยานชี้ตัวผู้ต้องหาดีกว่า วิธีชี้รูปผู้ต้องหากำหนดว่าให้นำวิธีการชี้ตัวบุคคลมาใช้เท่าที่พอจะใช้ได้ แต่กรณีต่อไปนี้จะให้เป็นพิเศษ คือ

1. รูปที่จะให้ชี้ต้องเหมือนหรือใกล้เคียงความจริงกับตัวผู้ถูกกล่าวหา ณ เวลาปัจจุบัน
2. ห้ามมิให้รูปที่นำมาคลบรวมกันมีเครื่องหมายใด ๆ อันอาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม
- 3.ให้นำรูปผู้ถูกกล่าวหาารรวมกับรูปคนอื่น ๆ ให้พยานดูในคราวเดียวกัน แล้วให้พยานชี้ว่ารูปถ่ายไหนคือรูปของผู้กระทำความผิด

จากระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีที่กล่าวว่า “หากไม่จำเป็นจริง ๆ ให้พยานชี้ตัวผู้ต้องหาดีกว่า” แสดงให้เห็นว่าการชี้ตัวบุคคลได้รับความเชื่อถือมากกว่าการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา ส่วนข้อกำหนดต่าง ๆ ในกระบวนการชี้รูปถ่ายกำหนดไว้เพียงให้นำรูปที่เหมือนกับผู้ถูกกล่าวหา ณ เวลาปัจจุบัน เนื่องจากจะได้ใกล้เคียงผู้ถูกกล่าวหามากที่สุด โดยนำรูปถ่ายของคนอื่น ๆ ที่คล้ายกันมาคลบรวมให้พยานเลือกพร้อม ๆ กัน

¹⁵² ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 262-263

เมื่อดำเนินกระบวนการชี้ตัวหรือชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาเสร็จแล้วตามระเบียบฯ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องลงรายงานบันทึกไว้เป็นหลักฐานและให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อไว้¹⁵³ จากนั้นบันทึกดังกล่าวจะถูกรวมเข้าสำนวน ซึ่งการรวมสำนวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ การนำเอกสารต่าง ๆ ที่พนักงานสอบสวนบันทึกการสอบสวนเสร็จแล้ว¹⁵⁴ หรือ กรณีสิ่งของก็ทำเป็นบัญชีไว้¹⁵⁵ ยกตัวอย่างเช่น บันทึกคำให้การของบุคคลที่เกี่ยวข้อง บันทึกของพนักงานสอบสวนที่สร้างขึ้นในกรณีแสดงสถานที่เกิดเหตุ การตรวจสอบประวัติและการพิมพ์รายชื่อผู้ต้องหา รวมถึงเอกสารบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหา¹⁵⁶ จะถูกรวบรวมเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานต่อไป

จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีพบว่าในทางปฏิบัติประเทศไทยได้ใช้วิธีการชี้ตัวผู้ต้องหา 2 วิธี คือ วิธีการให้คนยืนเรียงแถว (Line up/Identification parade) กับวิธีการชี้รูปถ่าย โดยใช้การชี้ตัวผู้ต้องหาแบบยืนเรียงแถวเป็นหลักทั่วไป และใช้วิธีการชี้รูปถ่ายเป็นกรณียกเว้นเมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่สามารถปฏิบัติตามหลักทั่วไปได้

3.1.3 ผลของการที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและมาตรการในการชี้ตัวผู้ต้องหา

ตามกฎหมายไทยไม่ได้บัญญัติไว้ว่าการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กำหนดไว้ผลจะเป็นอย่างไร แต่พบคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยถึงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาว่ากรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีผ้าพันแผลเพียงคนเดียวในการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา¹⁵⁷ โดยศาลในขณะนั้นมองว่ากรณีดังกล่าวยังมีข้อแตกต่างอื่นอีก เพียงแค่เรื่องมีผ้าพันแผล จึงไม่มีเหตุเพียงพอที่จะไม่เชื่อถือการชี้ตัวผู้ต้องหา และการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จำเลยอ้างว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจัดให้มีการสวมเสื้อทับไว้ในกางเกงทำให้จำเลยมีลักษณะที่ผิดสังเกตไปจากบุคคลอื่น¹⁵⁸ ศาลในคดีดังกล่าว กล่าวว่าแค่เพียงแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจบอกให้พยานหรือผู้เสียหายชี้ตัวก็ยอมทำได้แล้วจึงมองว่าไม่ใช่ข้อพิรุธในคดี

¹⁵³ ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 264

¹⁵⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 139

¹⁵⁵ ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 272

¹⁵⁶ ธนสาร บำรุงกิจ, "การศึกษาอุปสรรคและปัญหาภายในหน่วยงานซึ่งมีผลต่อการทำสำนวนล่าช้า : ศึกษาเฉพาะพนักงานสอบสวนสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 1" (สารนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 29

¹⁵⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 77/2532 "...แม้ขณะที่ยื่นเข้าแถวให้ชี้ตัว จำเลยมีผ้าพันแผลที่แขนซ้ายต่างจากคนอื่น ๆ เมื่อไม่ปรากฏว่าได้มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบล่วงหน้าก่อนชี้ตัวว่าจำเลยมีผ้าพันแผลดังกล่าว ถือว่ามีข้อแตกต่างอื่น ๆ ในระหว่างผู้ถูกชี้ตัวให้พิจารณา ดังนั้นข้อที่มีผ้าพันแผลดังกล่าวจึงไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะไม่เชื่อถือการชี้ตัวจำเลย"

¹⁵⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 575/2548 "...ส่วนที่จำเลยฎีกาอ้างว่าในการชี้ตัวผู้ต้องหาของผู้เสียหายตามบันทึกผลการชี้ตัวผู้ต้องหาและภาพถ่ายการชี้ตัวผู้ต้องหาเอกสารหมายเลข จ.1 ไม่น่าเชื่อถือเพราะในจำนวนผู้ถูกชี้ตัวทั้งหมดคนมีจำเลยเพียงคนเดียว

หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพบว่าหากปรากฏว่าในการชี้ตัวผู้ต้องหาพนักงานสอบสวนได้กระทำฝ่าฝืนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ หากเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนใช้กำลังบังคับ จู่ใจ หรือกระทำการประการใดให้เกิดการชี้ตัวผู้ต้องหากรณียอมเข้าเกณฑ์ที่ต้องถือว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นพยานที่เกิดขึ้นโดยมิชอบ ต้องห้ามมิให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นตามมาตรา 226¹⁵⁹ แต่ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ได้ทำการจู่ใจ ช่มชู้ด้วยประการใด ๆ ก็เป็นดุลพินิจของศาลโดยแท้ที่จะรับฟังหรือไม่รับพยานหลักฐานดังกล่าวซึ่งกำหนดให้ศาลพิจารณาถึงพฤติการณ์และปัจจัยอื่น ๆ ประกอบได้แม้ว่าเป็นพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยชอบและได้มาโดยมิชอบ¹⁶⁰

กรณีที่ไม่นำตัวประจักษ์พยานมายืนยันการชี้ตัวผู้กระทำความผิดที่ศาล จะต้องใช้บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนที่พนักงานสอบสวนทำขึ้น ซึ่งจากบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาของประจักษ์พยานในชั้นสอบสวนดังกล่าวจะอยู่ในฐานะพยานบอกเล่า¹⁶¹ ซึ่งก็ให้ศาลก็มีดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวได้หากเข้าข่ายกเว้นของกฎหมาย แม้ว่าโดยหลักแล้วพยานบอกเล่ารับฟังมิได้ก็ตาม¹⁶²

แม้ว่าการค้นหาความจริงของเจ้าหน้าที่รัฐจากการชี้ตัวผู้ต้องหาจะใช้หลักการทางจิตวิทยา ซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนในระบุตัวผู้กระทำความผิดและอาจลวงละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม แต่เพื่อประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ยังคงต้องอาศัยการชี้ตัวผู้ต้องหาในการพิสูจน์ตัวผู้กระทำความผิดในเบื้องต้น จึงจำเป็นต้องกำหนดกระบวนการที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหา โดยกฎหมายได้กำหนดให้มีหลักเกณฑ์ วิธีการที่เหมาะสมในเรื่องสถานที่ และการปฏิบัติต่อเด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปี หรือแม้กระทั่งกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จำเป็นต้องกำหนดรายละเอียดให้เหมาะสมเพื่อทดสอบประจักษ์พยานในการหาตัวผู้กระทำความผิด

เท่านั้นที่เจ้าพนักงานตำรวจจัดให้มีการสวมเสื้อทับไว้ในกางเกงให้เป็นที่สังเกต ผิดไปจากบุคคลอื่นอีก 5 คน เพียงแต่มีเจ้าพนักงานตำรวจบางคนบอกผู้ทำการชี้ตัวถึงการแต่งกายของจำเลย พยานยอมชี้ตัวจำเลยได้ถูกต้องนั้น เห็นว่าเป็นเรื่องที่จำเลยคาดคะเนเอาเอง ภาพถ่ายการชี้ตัวผู้ต้องหาดังกล่าวจึงหาเป็นข้อพิรุธตั้งที่จำเลยอ้างไม่”

¹⁵⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 226

¹⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 226/1

¹⁶¹ เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2557), หน้า 461

¹⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226/3

นอกจากนี้เนื่องจากการชี้ตัวผู้ต้องหาที่อาศัยหลักจิตวิทยา มักถูกโต้แย้งว่ากระบวนการมีความไม่แน่นอน มีความไม่โปร่งใส และไม่ชอบด้วยกฎหมาย ในการพิจารณาคดีของศาลจึงจำเป็นต้องศึกษาและหามาตรการป้องกันและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของกระบวนการดังกล่าว ซึ่งการนำบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะเข้ามาให้ความเห็นในการพิจารณาคดีเป็นอีกวิธีหนึ่งที่น่าสนใจ ดังจะกล่าวต่อไป

3.1.4 การใช้พยานผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

การรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญเป็นข้อยกเว้นของหลักที่ว่าศาลห้ามรับฟังความเห็นของพยานบุคคล เนื่องจากการนำสืบพยานบุคคล บุคคลนั้นต้องเป็นผู้รู้ได้เห็นหรือได้ทราบเหตุการณ์ด้วยตนเอง ศาลจึงไม่นำความเห็นของบุคคลอื่นมาประกอบการพิจารณาคดีอันเป็นการยอมให้พยานหรือบุคคลอื่นมาทำหน้าที่แทนศาล¹⁶³ ซึ่งในคดีอาญามีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 กำหนดวิธีการนำสืบพยานไว้ว่าผู้ใดโดยอาชีพหรือมิใช่ก็ตาม มีความเชี่ยวชาญในการใด ๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฝีมือ พาณิชยกรรม การแพทย์ หรือกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งความเห็นของผู้นั้นอาจมีประโยชน์ในการวินิจฉัยคดี ในด้านการสอบสวน หรือการพิจารณาคดี หรืออาจเป็นพยานในเรื่องต่าง ๆ เช่น การตรวจร่างกายหรือจิตใจของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือจำเลย การตรวจลายมือ ทำการทดลองหรือกิจการอื่น ๆ โดยคำว่าความเห็น หมายรวมถึง ความรู้และความคิดอันจะเป็นสิ่งที่พยานผู้เชี่ยวชาญให้แก่ศาลเพื่อนำไปใช้เป็นปัจจัยหนึ่งในการในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง¹⁶⁴ กฎหมายไทยให้ความสำคัญพยานผู้เชี่ยวชาญไว้กว้างมากและยังเปิดโอกาสให้นำความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญมาใช้ได้อย่างยืดหยุ่นในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี โดยการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีสามารถนำเข้ามาได้ 2 ทาง คือ ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งกับคู่ความขอนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาสืบเป็นพยานหลักฐานของฝ่ายตนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 99 แม้ว่าจะมีความยุ่งยากทำให้เสียเวลาและสิ้นเปลือง แต่บางเรื่องบางประเด็นอาจต้องใช้หลักความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาช่วย แต่ศาลก็ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยไปตามพยานผู้เชี่ยวชาญเสมอไป¹⁶⁵ ยกตัวอย่างคดีอาญาที่นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาใช้เกี่ยวกับงานตรวจพิสูจน์

¹⁶³ พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานหน้า, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555), หน้า 341

¹⁶⁴ จรัญ ภักดีธนากุล, กฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2559), หน้า 600-601

¹⁶⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 605

ระบุตัวบุคคลทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ การตรวจพิสูจน์ลายมือ การตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA)¹⁶⁶

ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ศาลต้องพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญมากขึ้น เพราะพยานผู้เชี่ยวชาญจะให้ความรู้และข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ได้ โดยเฉพาะการระบุตัวบุคคลด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์ซึ่งถือว่ามีความแม่นยำ ทำให้ในอนาคตบทบาทของพยานผู้เชี่ยวชาญจะต้องมีมากขึ้นและเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้¹⁶⁷ แต่ในการพิสูจน์ตัวบุคคลด้วยการระบุตัวด้วยความทรงจำหรือการชี้ตัวผู้ต้องหาปัจจุบันในประเทศไทยยังไม่พบว่ามี การนำความเห็นพยานผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา มาตรวจพิสูจน์ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือแต่อย่างใด แม้จะเกิดการโต้แย้งว่าการระบุตัวด้วยการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีความไม่แน่นอนและคลาดเคลื่อนอยู่มาก

เมื่อทราบถึงกฎหมายและวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยในปัจจุบันแล้ว ต่อไปจะเป็นการศึกษากฎหมายต่างประเทศที่มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างจากกฎหมายไทยอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางในการศึกษาถึงความแม่นยำและเหมาะสมของกฎหมายประเทศไทยที่ใช้อยู่ และปรับปรุงกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายในประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3.2 กฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของต่างประเทศ

ในการจะวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมาะสมของกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายในประเทศไทยจำเป็นต้องศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายในประเทศต่าง ๆ ว่ามีที่มา ความสำคัญ และการดำเนินกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาอย่างไร โดยเลือกที่จะศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไรน่า ประเทศอังกฤษ ประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

3.2.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการชี้ตัวผู้ต้องหาต่อการดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศ

การศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของการชี้ตัวผู้ต้องหาที่นำมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาจะทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่าในแต่ละประเทศประสบปัญหาอะไร และเหตุใดจึงต้องออกกฎหมายมาควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ กฎหมายที่บังคับใช้ผ่านการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอย่างไร นอกจากนี้ ยังทำให้ทราบถึงเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของ

¹⁶⁶ พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานหน้า, หน้า 345-346

¹⁶⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 367

กฎหมายที่บัญญัติขึ้น ซึ่งจะทำให้แนวทางการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของสังคม

3.2.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาประเทศสหรัฐอเมริกาได้ชื่อว่าเป็นที่มีความสำคัญกับการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างมาก โดยจะเห็นได้จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1-10 หรือ Bill of Rights บทบัญญัติดังกล่าวนอกจากให้ความคุ้มครองกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั่วไปแล้ว ยังได้ขยายความคุ้มครองไปถึงผู้ถูกกล่าวหาและจำเลยในคดีอาญาด้วย โดยมีการกำหนดให้กระบวนการที่เจ้าหน้าที่รัฐต้องปฏิบัติต้องมีความเหมาะสม ซึ่งหลักการตามรัฐธรรมนูญที่มีความเกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญา ได้แก่

รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 4 (The Fourth Amendment) ได้รับรองสิทธิของประชาชนที่จะมีความมั่นคงปลอดภัยในร่างกาย เคหสถาน เอกสาร และทรัพย์สินจากการถูกตรวจค้นหรือยึด โดยไม่มีสาเหตุอันควร จะถูกละเมิดไม่ได้ และจะออกหมายใด ๆ ไม่ได้ เว้นแต่จะมีเหตุอันควรเชื่อถือ ซึ่งได้รับการยืนยันด้วยการสาบานหรือปฏิญาณตน และหมายต้องระบุสถานที่ที่จะค้นหรือบุคคลที่จะจับกุม หรือสิ่งที่จะยึดไว้ในหมายนั้น

รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 (The Fifth Amendment) บุคคลใด...ไม่อาจถูกบังคับให้เป็นพยานแก่ตนเองในคดีอาญาหรือจะถูกจำกัดสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมาย (Due Process of Law)”

รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6 (The Sixth Amendment) ในการดำเนินคดีอาญาทั้งปวงผู้ต้องหาหรือจำเลยทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะได้รับแจ้งให้ทราบถึงลักษณะและเหตุแห่งข้อกล่าวหาเผชิญหน้ากับพยานที่เป็นปฏิปักษ์ (ได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผย) และสิทธิที่จะมีทนายความแก้ต่างคดีให้

รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 14 (The Fourteenth Amendment) มลรัฐใดจะออกกฎหมายหรือบังคับใช้กฎหมายที่เป็นการริดรอนสิทธิเสรีภาพของพลเมืองไม่ได้ หรือกระทำการใด ๆ อันจะจำกัดสิทธิในชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของบุคคลโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายหรือจะปฏิเสธไม่ให้ความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งในรัฐไม่ได้ (Due Process of Law)” และหากมีการละเมิดสิทธิในข้อใดข้อหนึ่งของรัฐธรรมนูญ ศาลจะไม่รับฟัง

พยานหลักฐานที่เกิดจากการละเมิดนั้น (The Exclusionary Rule) เพื่อเป็นการคุ้มครองและประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน¹⁶⁸

เมื่อกกล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในการชี้ตัวผู้ต้องหาเดิมที่ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีกฎหมายบัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้เฉพาะ แต่ในการวินิจฉัยของศาลที่อาศัยบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญครั้งที่ 6 (The Sixth Amendment) ที่ให้การรับรองสิทธิแก่ผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดีว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดี ทำให้ในคดี *United States v. Wade*¹⁶⁹ ศาลวางหลักว่าสิทธิในการมีทนายความจะต้องมีอยู่ในทุกขั้นตอนที่สำคัญของการดำเนินคดีอาญา เริ่มตั้งแต่การนำตัวผู้ต้องหามารับทราบข้อกล่าวหาจนถึงชั้นสืบพยานเนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญมาก และเมื่อผู้ถูกกล่าวหาต้องเผชิญหน้ากับพยานในการชี้ตัวจึงมีความจำเป็นต้องมีทนายความให้ความช่วยเหลือเพื่อรักษาสิทธิขั้นพื้นฐานในการที่ได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม¹⁷⁰ การชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นหลังจากที่มีการแจ้งข้อกล่าวหาแล้วเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการดำเนินคดีทางอาญา จึงจำเป็นที่จะต้องมีทนายความอยู่ด้วย ดังนั้น จะต้องแจ้งผู้ต้องหาและทนายความถึงสิทธิที่ควรจะได้รับแต่ในคดีดังกล่าวหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ซึ่งเป็นกรณีที่ไม่อาจถือว่า *Wade* สละสิทธิโดยเข้าใจถึงสิทธิที่ตนมี (intelligent waiver) และโดยเหตุผลของศาลเชื่อว่าการมีทนายความจะเป็นประโยชน์กับผู้ต้องหา เพราะไม่เคยมีการต่อต้านสิทธิในการมีทนายความของผู้ต้องหาก่อน นอกจากนี้ศาลมองว่าเป็นการยากที่ทนายความจะขัดขวางการบังคับใช้กฎหมายในทางตรงกันข้ามทนายความน่าจะเป็นการช่วยเสริมการบังคับใช้กฎหมายมากกว่า โดยจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดที่เกิดพยานหลักฐานที่ได้จากการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วย อย่างไรก็ตามศาลในคดี *United States v. Wade* ไม่ได้ให้ความชัดเจนว่าสิทธิในการมีทนายความจะต้องมีอยู่ในทุกกระบวนการที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหาหรือไม่ ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ.1972 ศาลในคดี *Kirby v. Illinois* ได้วินิจฉัยปัญหาดังกล่าวว่าสิทธิในการมีทนายความจะเกิดขึ้นเมื่อมีการดำเนินการพิจารณาคดีกับผู้ต้องหาแล้วเท่านั้น ทำให้จำเลยที่ถูกชี้ตัวภายหลังจากการถูกจับกุมตัว แต่ก่อนเริ่มดำเนินการพิจารณาคดีไม่ได้รับสิทธิที่จะมีทนายความอยู่ในขณะที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหา นอกจากนี้ศาลยังได้นำหลักความชอบธรรมทางกฎหมาย (Due Process of Law) วินิจฉัยว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาที่นำตัวผู้ต้องสงสัยที่มีความสูงแตกต่างจากคนอื่น ๆ และเจ้าหน้าที่ตำรวจใส่เสื้อแจ็กเก็ตเหน็บซึ่งตรงกับลักษณะของ

¹⁶⁸ จิรนิติ หะวานนท์, "หลักการไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ : เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายอเมริกันและกฎหมายเยอรมัน " *ตุลพาท เล่ม 3 ปีที่ 31* (พฤษภาคม - มิถุนายน 2537) : 35

¹⁶⁹ *United States v. Wade*, 388 U.S. 218 (1967)

¹⁷⁰ *Powell v. Alabama*, 287 U.S. 45 (1932)

บุคคลที่พยานกล่าวอ้างว่าเป็นผู้กระทำการชิงทรัพย์ เมื่อการชี้ตัวไม่สำเร็จจึงมีการนำผู้ต้องสงสัยให้เผชิญหน้ากับพยานอีก (show up) ท้ายที่สุดประจักษ์พยานอ้างว่าตนมั่นใจว่าผู้ต้องสงสัยคือหนึ่งในผู้ทำการชิงทรัพย์ ศาลพิจารณาคดีชี้ตัวผู้ต้องสงสัยที่เกิดขึ้นแล้วเห็นว่ากรณีดังกล่าวเป็นของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น¹⁷¹ หรือการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบจัดให้ผู้ถูกกล่าวหาเผชิญหน้ากับพยานที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่มีการกระทำความผิดที่ใช้เวลานาน¹⁷² ดังนั้น ควรต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้นเพราะการที่กระบวนการมีลักษณะเป็นการชักจูงพยาน ทำให้ความสนใจของพยานมุ่งไปที่ผู้ถูกกล่าวหาเกินสมควรเป็นเรื่องสำคัญ

การชี้ตัวบุคคลและรูปถ่ายเดิมในประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดให้การชี้รูปภาพหรือบุคคลต้องประกอบด้วย 5 รูปภาพหรือคน 5 คน จุดประสงค์เพื่อทดสอบพยานโดยให้พิจารณาผู้ถูกกล่าวหา กับคนอื่น ๆ และกำหนดให้ผู้ที่น่ามาร่วมทดสอบต้องมีลักษณะ ผมน ส่วนสูง น้ำหนัก ส่วนสูง ที่คล้ายกับผู้ถูกกล่าวหา ส่วนรูปถ่ายนั้นภาพพื้นหลังต้องมีความคล้ายคลึงกัน คำนึงถึงความสว่างของภาพ และระยะห่างในการถ่ายภาพของบุคคลที่อยู่ในรูปภาพ แม้มีกระบวนการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้แล้วก็ตามแต่ก็ยังพบปัญหาการชี้ตัวผิดพลาด พบข้อบกพร่องจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ถูกโต้แย้งบ่อยครั้งทำให้เกิดการพิจารณาปรับปรุงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาขึ้นอีกครั้ง

นับตั้งแต่ศาลมีคำพิพากษาของศาลในคดี United States v. Wade ในปี ค.ศ.1967 และคำพิพากษาอีกหลาย ๆ คดีที่กล่าวถึงข้อบกพร่องจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา รวมถึงความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมที่เกิดจากการชี้ตัวผู้ต้องหา ทำให้วงการวิทยาศาสตร์ได้เริ่มทำการศึกษาวิจัยความน่าเชื่อถือของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาอย่างกว้างขวาง และได้เน้นย้ำถึงความเสี่ยงของกระบวนการที่ได้จากการทดสอบความจำของมนุษย์รวมถึงปัจจัยข้างเคียงอื่น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จัดขึ้น ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมตระหนักถึงปัญหา จนนำไปสู่การปรับปรุงกฎหมายเพื่อป้องกันปัญหาการชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาด¹⁷³

การปฏิรูปกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ประสบผลสำเร็จได้เกิดขึ้นในหลายรัฐ เช่น การปฏิรูปของรัฐนิวเจอร์ซีย์ รัฐแคลิฟอร์เนีย จอร์เจีย นิวยอร์ก ฟลอริดา เป็นต้น¹⁷⁴ โดยเฉพาะรัฐแคลิฟอร์เนียได้จัด

¹⁷¹ Foster v. California, 394 U.S. 440 (1969)

¹⁷² Neil v. Biggers, 409 U.S. 188 (1972)

¹⁷³ Steven E. Clark, "Eyewitness Identification Reform: Data, Theory, and Due Process," *Perspectives on Psychological Science*: 279-283

¹⁷⁴ Innocent project, "Eyewitness Identification Reform," [Online] Accessed: 12 october 2017. Available from: <https://www.innocenceproject.org/eyewitness-identification-reform/>

ให้มีการปฏิรูป กฎหมาย (Eyewitness Identification Act) ผ่านการจัดตั้งคณะกรรมการซึ่งมีนาย ไอ เบเวอร์ลี เลก เป็นประธานศาลสูงสุดของศาลรัฐแคโรไลนาด้วย แม้ว่าคณะกรรมการนี้จะไม่มีความจำเป็นทางการเห็นอกรรมตำรวจทั่วรัฐแคโรไลนาแต่คณะกรรมการนี้ก็ประกอบไปด้วย คณะบุคคลที่น่าเชื่อถือและมีอิทธิพล เช่น อัยการสูงสุด อัยการเขตผู้บัญชาการตำรวจ ครูฝึกตำรวจ ฯลฯ คณะกรรมการ (North Carolina Actual Innocence Commission) โดยส่วนใหญ่ได้เห็นชอบกับข้อเสนอแนะทั้งหมด และผ่านการทำประชามติ กรมตำรวจหลายแห่งในรัฐนอร์ทแคโรไลนาได้เริ่มดำเนินการปรับใช้การปฏิรูปดังกล่าวแล้ว การฝึกของเจ้าหน้าที่ตำรวจในรัฐไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เข้ามาใหม่หรือเป็นการฝึกต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ปัจจุบันจะรวมเอาการปฏิรูปเกี่ยวกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ด้วย ¹⁷⁵

3.2.1.2 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (common law) เมื่อมีคดีความเกิดขึ้นและข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญที่คล้ายคลึงกัน การวินิจฉัยชี้ขาดแต่ละคดีจะกลายเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาคดีอื่น ๆ ซึ่งมิได้มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ¹⁷⁶ รวมถึงรัฐธรรมนูญก็ไม่ได้บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรเช่นเดียวกัน แต่ประเทศอังกฤษก็ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนโดยได้ให้สัตยาบันในอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ECHR) เมื่อปี ค.ศ. 1951 และได้ตราพระราชบัญญัติสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1998 (The Human Rights Act 1998) ขึ้นบังคับใช้เพื่อให้ความสอดคล้องตามอนุสัญญาอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ประเทศสมาชิกจะต้องให้ความเคารพและปฏิบัติตามข้อกำหนดต่าง ๆ รวมถึงรับรองว่าจะไม่กระทำการอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน การพิจารณาคดีของศาลต้องเป็นไปอย่างเป็นธรรม หากการพิจารณาคดีของศาลภายในประเทศละเมิดต่อข้อบัญญัติอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ผู้ที่ได้รับความเสียหายสามารถนำคดีมาฟ้องศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปได้ ¹⁷⁷ อย่างไรก็ตามไม่ใช่ประเทศอังกฤษจะไม่

¹⁷⁵Mary Kelly Tate, "Commissioning Innocence and Restoring Confidence: The North Carolina Innocence Inquiry Commission and the Missing Deliberative Citizen," *Maine Law Review* 64(2012): p. 543-544

¹⁷⁶ สุนัย มโนมัยอุดม, ระบบกฎหมายอังกฤษ, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), หน้า 237

¹⁷⁷ British Academy Policy Centre, "Human Rights and the UK Constitution," [Online] Accessed: 10 October 2018. Available from: <https://www.thebritishacademy.ac.uk/sites/default/files/Human%20rights%20and%20the%20UK%20constitution%20WEB.pdf>

มีกฎหมายในรูปแบบลายลักษณ์อักษรเลย เพียงแต่มีการบัญญัติกฎหมายไว้เฉพาะกรณีซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบ พระราชบัญญัติ ระเบียบ หรือแนวปฏิบัติ และในเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีกฎหมายกำหนดวิธีการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ด้วย จะเห็นว่าแม้ว่าตำรวจ อัยการ ศาล จะมีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายแต่ก็มีการควบคุมแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งการกำหนดมาตรการใด ๆ ควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐมิได้ทำให้ประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของประเทศอังกฤษลดลงเลย

พระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานในคดีอาญา (Police and Criminal Evidence Act หรือ PACE) ของประเทศอังกฤษเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจรวบรวมแสวงหาพยานหลักฐานและหาตัวผู้กระทำความผิดในคดีอาญามาลงโทษ โดยเนื้อหาจะกล่าวถึงขั้นตอนกระบวนการ อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งการจับ ค้น ยึด การสอบปากคำผู้ต้องหา รวมถึงการชี้ตัวผู้ต้องหาและการบันทึกเทปการสอบสวนผู้ต้องหาในคดีอาญา¹⁷⁸ และหากเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจกฎหมายโดยมิได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ศาลไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานนั้นได้ อย่างไรก็ตามแนวคิดการรับฟังพยานหลักฐานของประเทศอังกฤษ รัฐสภาได้มีการเสนอรายละเอียดแก้ไขให้ศาลใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานมากกว่าที่จะใช้เป็นหลักตัดพยาน (Exclusionary Rules) หรือห้ามไม่ให้พยานหลักฐานเข้าสู่ศาลเสียเลย ส่วนการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หากเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องร้องดำเนินคดีได้ แต่ในทางปฏิบัติการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ตำรวจมีไม่มากนักเนื่องจากขาดพยานหลักฐานที่จะนำสืบในคดี ส่วนการดำเนินคดีทางแพ่งสามารถฟ้องเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ถ้าเป็นการกระทำขณะปฏิบัติหน้าที่¹⁷⁹

เมื่อทราบถึงการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษแล้ว ในเรื่องความเป็นมาของการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีที่มาจากช่วงกลางศตวรรษที่ 19 มีความพยายามนำการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบให้ผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ยืนเรียงแถวให้พยานชี้ตัว (Identification Parade) มาใช้ทดแทนการชี้ตัวในศาลที่ให้จำเลยเผชิญหน้ากับพยาน (Show up) เพื่อให้กระบวนการเกิดความเป็นธรรมยิ่งขึ้น ตั้งแต่นั้นการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบการยืนเรียงแถวได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในประเทศอังกฤษ แต่กระนั้นก็ถูกตั้งข้อสังเกตจากหลายฝ่ายว่ากระบวนการชี้ตัวผู้หาอย่างไม่เป็นธรรมกับฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาเพียงพอ

¹⁷⁸ ฉาดฉาน แต่งประณีต, "การใช้อำนาจแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา : ศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1," หน้า 57 - 61

¹⁷⁹ ณัฐญา ชุ่มใจชน, "ขอบเขตในการใช้อำนาจรัฐในการรวบรวมพยานหลักฐานจากตัวผู้ต้องหา," หน้า 62.

แม้ว่าจะได้มีการสร้างความเป็นธรรมจากการพัฒนาการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบให้จำเลยเผชิญหน้ากับพยาน (Show up) เป็นนำคนหลายคนมาให้พยานทดสอบแทนที่จะเป็นผู้ถูกกล่าวหาคนเดียวก็ตาม การให้พยานสังเกตรูปพรรณสัณฐานผู้กระทำความผิดจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและนำมาถ่ายทอดภายหลังให้เจ้าหน้าที่หาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หลักกล่าวกลับเกิดความผิดพลาดทำให้เกิดการลงโทษผู้บริสุทธิ์ขึ้น

ความกังวลต่อการพิพากษาคดีผิดพลาดจากการที่ประจักษ์พยานชี้ตัวผู้กระทำความผิดคลาดเคลื่อนทำให้ลอร์ดเดฟลิน (Deplin) หนายความและผู้พิพากษาชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงเข้ามารับตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการที่ได้รับคำสั่งจากสภาสามัญชน (House of Commons) ให้ศึกษาเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งผลในรายงานของลอร์ดเดฟลินชี้ให้เห็นถึงปัญหาของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการพิพากษาคดีผิดพลาดและมีสถิติที่แสดงถึงรายละเอียดของปัญหาดังกล่าว โดยพบว่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 มี 38 กรณีที่เกิดการยืนยันผู้กระทำความผิดจากการชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาด และภายหลังศาลกลับคำพิพากษาหรือได้มีการอภัยโทษขึ้นในประเทศอังกฤษและเวลส์ ซึ่งสถิติดังกล่าวได้แสดงเฉพาะกรณีที่มีการกลับคำพิพากษาสำเร็จเท่านั้น ยังไม่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลกรณีอื่น ๆ ที่มีได้มีการกลับคำพิพากษา หรือการดำเนินคดีในชั้นอื่น ทำให้คาดการณ์ว่าตัวเลขสถิติของการชี้ตัวผิดพลาดน่าจะมีมากกว่าที่คาดไว้ นอกจากนี้ในรายงานของลอร์ดเดฟลินยังแนะนำแนวทางในการพัฒนากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วย และศาลของประเทศอังกฤษได้นำไปปรับใช้เพื่อเป็นมาตรการป้องกันความผิดพลาดในการพิจารณาคดีที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหาเกิดขึ้นตามคำพิพากษาคดี Regina v. Turnbull¹⁸⁰ และในปัจจุบัน

3.2.1.3 ประเทศนิวซีแลนด์

ในปี ค.ศ. 1989 คณะกรรมการร่างกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ได้หยิบยกพระราชบัญญัติพยาน (Evidence Act 1908) ขึ้นมาทบทวนโดยเล็งเห็นว่าควรมีการปรับปรุงกฎหมายให้มีความชัดเจน และง่ายต่อการทำความเข้าใจ เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็วและเกิดความยุติธรรมมากขึ้น การทบทวนปรับปรุงกฎหมายพยานหลักฐานดังกล่าวจะทำให้การพิจารณาคดีของศาลและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจตามกฎหมายมีความเป็นระบบและมีมาตรฐาน

¹⁸⁰ Christina Begakis, "Eyewitness Misidentification: A Comparative Analysis between the United States and England," *Santa Clara Journal of International Law*: 175-178

เดียวกัน¹⁸¹ และหลังจากนั้นก็ได้มีการปรับปรุงกฎหมายเรื่อยมา จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1999 คณะกรรมการร่างกฎหมายก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา เนื่องจากอิทธิพลความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ชี้ให้เห็นว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความผิดพลาดนั้นถึง 52% และจากงานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ทำให้มีการบัญญัติกฎหมายไว้ในข้อ 344B ถึง 344D ของพระราชบัญญัติอาชญากรรม ค.ศ.1961 (the Crimes Act 1961)¹⁸² โดยพระราชบัญญัติอาชญากรรมเป็นกฎหมายที่ได้กำหนดเรื่องความผิดและการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐอันมีลักษณะคล้ายกับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ในการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับการชี้ตัวผู้ต้องหา กฎหมายจึงได้กำหนดเรื่องความยินยอม การให้สิทธิที่จะมีที่ปรึกษากฎหมายในคดี และกำหนดให้มีการให้คำแนะนำแก่ลูกขุนในการพิจารณาถึงการชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา แต่ภายหลังได้มีการยกเลิกบทบัญญัติบางข้อไป¹⁸³

ต่อมาในการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติพยาน ค.ศ. 2017 คณะกรรมการได้นำเสนอหลักเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานขึ้นใหม่ คือ ให้พยานหลักฐานจากการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ศาลจะรับฟังได้จะต้องดำเนินการตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด (formal procedure)¹⁸⁴ เว้นแต่จะมีเหตุผลอันสมควร โดยการบัญญัติกฎหมายมิได้ชี้เฉพาะว่าให้ใช้วิธีการชี้ตัวบุคคล หรือ ชี้ตัวรูปถ่าย เนื่องจากการศึกษาวิจัยพบว่าการชี้ตัวโดยรูปภาพและการชี้ตัวบุคคลนั้นมีประสิทธิภาพเท่ากัน ทำให้พระราชบัญญัติพยานหลักฐานใน section 45 ไม่ได้กำหนดให้การชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งไว้เฉพาะ แต่ให้ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด (formal procedure)¹⁸⁵ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

¹⁸¹ Law Commission, "The 2013 Review of the Evidence Act 2006," [Online] Accessed: 17 october 2017. Available from: <http://r127.publications.lawcom.govt.nz/>

¹⁸² Crimes Act 1961

344B Attendance at identification parade voluntary

(1) No person charged with an offence shall be compelled to attend an identification parade.

(2) If any person charged with an offence does attend an identification parade, he or she shall be entitled to have his or her solicitor present.

(3) Where a person charged with an offence has refused to attend an identification parade, no comment adverse to the person charged shall be made thereon.

¹⁸³ Law Commission, "The 2013 Review of the Evidence Act 2006."

¹⁸⁴ *ibid.*

¹⁸⁵ Peter Williams, "Legislation Note Evidence in Criminal Law: Codification and Reform in the Evidence Act 2006," *Auckland University Law Review* (2007): p. 236

ในหัวข้อกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศนิวซีแลนด์ นอกจากมีบทบัญญัติกฎหมายแล้วการพิจารณาคดีศาลยังได้เน้นย้ำถึงความจำเป็นที่เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีการปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด¹⁸⁶ และกล่าวว่ากรณีจะดำเนินการให้ชี้ตัวผู้ต้องหาควรเกิดขึ้นก่อนผู้ถูกกล่าวหาจะถูกเปิดเผยตัวตนออกสู่สาธารณะด้วย¹⁸⁷ แสดงให้เห็นว่าศาลได้ให้ความสำคัญในการพิจารณาถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นมิใช่เพียงผลจากการชี้ตัวเท่านั้น

3.2.1.4 ประเทศฟิลิปปินส์

ประเทศฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีใกล้เคียงกับประเทศไทย เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil law) กฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์จึงเป็นระบบผสมผสาน การดำเนินคดีอาญาเป็นแบบกล่าวหา แต่ระบบในการดำเนินคดีอาญาระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการมีความแตกต่างกับประเทศไทย พนักงานอัยการในประเทศฟิลิปปินส์ (Public Prosecutor) สังกัดสำนักงานอัยการแห่งชาติ (National Prosecution Service) มีอำนาจหน้าที่ควบคุม ดูแลการสอบสวนคดีอาญา และสามารถเริ่มต้นการสอบสวนได้เองไม่ว่าจะได้รับรายงานจากหน่วยงานของรัฐหรือได้รับคำร้องทุกข์จากประชาชน และจะได้รับความร่วมมือทางด้านการสอบสวนจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ¹⁸⁸

การดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหาในประเทศฟิลิปปินส์ได้ให้การรับรองสิทธิ เสรีภาพไว้ทำนองเดียวกับนานาประเทศและหลักสากล กล่าวคือ เมื่อได้จับกุมผู้กระทำความผิดจะต้องมีการแจ้งข้อหาแห่งการกระทำความผิด และแจ้งสิทธิผู้ถูกจับว่ามีสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ ซึ่งให้การคุ้มครองสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิบัติแก่ตนเองในคดีอาญา การดำเนินการต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ต้องเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ในการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจหาตัวผู้กระทำความผิด แนวทางปฏิบัติของตำรวจได้กำหนดวิธีการตรวจสอบผู้กระทำความผิดไว้โดยให้ใช้วิธีการแพทย์ การตรวจสอบลายนิ้วมือ หรือการชี้ตัวผู้ต้องหา¹⁸⁹

กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จัดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในประเทศฟิลิปปินส์มีหลายรูปแบบ เช่น การชี้ตัวแบบให้พยานเผชิญหน้ากับผู้ถูกกล่าวหา (show up) การให้ดูรูปถ่ายผู้ถูกกล่าวหาเพียง

¹⁸⁶ R v Hristov [1985] NZCA 113; (1985) 8 CRNZ 158 (CA).

¹⁸⁷ R v Tamihere [1990] NZCA 213; [1991] 1 NZLR 195, 197 (CA).

¹⁸⁸ ซาดิ ชัยเดชสุริยะ, สารานุกรมฉบับสรุปความองค์การอัยการใน 195 ประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556) หน้า 120

¹⁸⁹ Philippine National police Manual criminal investigation manual revised 2011

คนเดียวแล้วให้พยานบอกว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ และการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบยืนเรียงแถว (line up) ถึงแม้ว่าจะไม่มีกฎหมายหรือแนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจกำหนดกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ แต่ในการพิจารณาคดีของศาลได้พยายามวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาว่า หากเป็นการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยพยานชี้ตัวผ่านรูปถ่ายต้องมีรูปถ่ายบุคคลอื่นๆ ประกอบด้วย และต้องไม่มีการบอกกล่าวหรือแนะนำประการใดกับพยานให้มีการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา¹⁹⁰ จากการศึกษาพบว่ากรณีที่ไม่มีกฎหมายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนทำให้กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาถูกบิดเบือนและมีผลต่อความน่าเชื่อถือต่อการรับฟังเป็นพยานหลักฐานของศาล ทำให้ต้องหาแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าว คือ ในการพิจารณาคดีศาลจะต้องพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยจากแนวคำพิพากษาศาลพยายามให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมที่พยานเห็นผู้กระทำความผิดเพื่อนำมาช่วยในการพิจารณาการชี้ตัวผู้ต้องหาให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยัง ในปี ค.ศ. 2016 ได้มีความพยายามผลักดันร่างกฎหมายปรับปรุงการชี้ตัวผู้ต้องหาของพยานขึ้น (An Act Improving the Accuracy of eyewitness identifications) โดยได้รับอิทธิพลของกฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวยังคงอยู่ในวาระการพิจารณาของสภาฟิลิปปินส์¹⁹¹

3.2.2 กฎหมายและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการชี้ตัวผู้ต้องหาของต่างประเทศ

เมื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของการชี้ตัวผู้ต้องหาแล้ว ต่อไปจะเป็นการศึกษากฎหมายและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการชี้ตัวผู้ต้องหาในแต่ละประเทศว่าการพิสูจน์หาตัวผู้กระทำความผิดโดยการนำพยานมาระบุตัวผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาแบบใด และมีการกำหนดขั้นตอนและกระบวนการในการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้อย่างไร เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความเหมาะสมและความเป็นธรรมต่อการดำเนินคดีอาญา

3.2.2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

พระราชบัญญัติการชี้ตัวผู้ต้องหา (Eyewitness Identification Act) ของประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไลนาได้บัญญัติกระบวนการการชี้ตัวผู้ต้องหาและการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาไว้ โดยจุดประสงค์ของการบัญญัติกฎหมายต้องแก้ปัญหาอาชญากรรมเพื่อให้สามารถหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และกีดกันร่องผู้บริสุทธิ์ออกจากการถูกดำเนินคดี¹⁹² ในเนื้อหาของ

¹⁹⁰ People v. Pineda, G.R. No. 141644, May 17, 2004, 429 SCRA 478, 495.

¹⁹¹ Sixteenth congress of the republic of the Philippines Third Regular Session Senate No. 3173

¹⁹² North Carolina Eyewitness Identification Act § 15A-284.51.

บทบัญญัติกฎหมายได้กำหนดนิยาม คำว่า Lineup หมายถึงกระบวนการที่นำกลุ่มบุคคลมาแสดงให้พยานระบุว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดตามที่พยานเห็น และหมายความรวมถึงการแสดงรูปถ่ายหลายรูปให้พยานระบุผู้กระทำความผิดด้วย ซึ่งการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะดำเนินการโดยมลรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจคนใดจะต้องปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด ดังนี้

กฎหมายกำหนดให้ต้องมีการแจ้งพยานก่อนที่จะจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา¹⁹³ ดังต่อไปนี้

1. ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาจจะอยู่หรือมีได้อยู่ในกระบวนการที่จัดขึ้นก็ได้
2. เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่รู้ว่าบุคคลใดคือผู้กระทำความผิด
3. พยานต้องไม่รู้สึกว่าถูกกดดันให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา
4. ถ้าพยานสามารถระบุตัวผู้กระทำผิดได้ถูกต้องก็จะเป็นการช่วยผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดี
5. กระบวนการสืบสวนสอบสวนยังคงดำเนินต่อไปแม้จะไม่ได้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาเกิดขึ้น

เมื่อได้แจ้งพยานตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว ให้พยานลงลายมือชื่อไว้กำกับไว้ หากพยานปฏิเสธการลงลายมือชื่อเจ้าหน้าที่จะต้องบันทึกเหตุแห่งการปฏิเสธนั้นด้วย

ส่วนบุคคลที่มีหน้าที่ในการดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาหากกฎหมายกำหนดไว้ว่า การดำเนินการกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ที่เป็นอิสระ (Independent administrator)¹⁹⁴ ซึ่งตามนิยามหมายถึง เจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องมีใจเจ้าหน้าที่ที่ทำการสืบสวนการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น และต้องเป็นบุคคลที่ไม่ทราบมาก่อนว่าบุคคลใดเป็นผู้ต้องสงสัยหรือเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด¹⁹⁵ และหากไม่สามารถหาเจ้าหน้าที่เช่นที่กล่าวมาได้ ให้ใช้กระบวนการชี้รูปถ่ายผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์แทน¹⁹⁶

¹⁹³ North Carolina Eyewitness Identification Act § 15A-284.52. (3)

¹⁹⁴ North Carolina Eyewitness Identification Act § 15A-284.52. (b)(1)

¹⁹⁵ North Carolina Eyewitness Identification Act § 15A-284.52.

(a) Definitions The following definitions apply in this Article:

(3) Independent administrator. A lineup administrator who is not participating in the investigation of the criminal offense and is unaware of which person in the lineup is the suspect.

¹⁹⁶ North Carolina Eyewitness Identification Act § 15A-284.52.

(c) Alternative Methods for Identification if Independent Administrator Is Not Used. – In lieu of using an independent administrator, a photo lineup eyewitness identification procedure may be conducted using

วัตถุประสงค์ที่กฎหมายกำหนดให้การดำเนินกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาทำโดยเจ้าหน้าที่ที่เป็นอิสระจากการศึกษาแล้วพบว่า กฎหมายต้องการห้ามเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่รู้ว่าบุคคลใดเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องสงสัยเข้าร่วมในกระบวนการชี้ตัวด้วย เพื่อป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวมีอิทธิพลเหนือพยานในการตัดสินใจที่จะชี้ตัวผู้ต้องหา ทั้งที่อาจเกิดจากความตั้งใจหรือมิได้ตั้งใจก็ตาม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนของผลการชี้ตัวผู้ต้องหาได้

นอกจากนี้กฎหมายยังได้ให้ความสำคัญกับวิธีการยื่นของผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น (Fillers) ที่เข้าร่วมทดสอบในการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยกฎหมายกำหนดให้ใช้วิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลอื่น ๆ เดินออกมาให้พยานดูทีละคน (sequentially) หรือหากเป็นกรณีการชี้รูปถ่ายต้องให้แสดงรูปถ่ายผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ทีละรูป (sequentially) เมื่อพยานดูเสร็จแล้วให้นำคนหรือรูปถ่ายออก แล้วให้พยานเริ่มพิจารณาคนถัดไป¹⁹⁷ ซึ่งแต่เดิมผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ จะเดินเรียงแถวออกมาให้พยานดูตัวพร้อมกันหรือกรณีรูปถ่ายจะนำมาวางเรียงให้พยานดูพร้อมกันหลาย ๆ รูป ซึ่งแนวทางตามกฎหมายในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป

การบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จัดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ ในกฎหมายกำหนดว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้คนจริง ๆ (live identification procedures) ให้มีการบันทึกเป็นวิดีโอไว้ หากไม่สามารถบันทึกวิดีโอได้ จะต้องบันทึกเหตุนั้นไว้และให้ทำการบันทึกเสียงแทน ถ้าหากไม่สามารถทำได้ที่ทั้งบันทึกวิดีโอและบันทึกเสียง ก็ให้บันทึกเหตุนั้นไว้ และให้เจ้าหน้าที่บันทึกด้วยเอกสารแทน¹⁹⁸ และ

an alternative method specified and approved by the North Carolina Criminal Justice Education and Training Standards Commission. Any alternative method shall be carefully structured to achieve neutral administration and to prevent the administrator from knowing which photograph is being presented to the eyewitness during the identification procedure.

¹⁹⁷ North Carolina Eyewitness Identification Act § 15A-284.52.

(b) Eyewitness Identification Procedures. – Lineups conducted by State, county, and other local law enforcement officers shall meet all of the following requirements:

(2) Individuals or photos shall be presented to witnesses sequentially, with each individual or photo presented to the witness separately, in a previously determined order, and removed after it is viewed before the next individual or photo is presented.

¹⁹⁸ North Carolina Eyewitness Identification Act § 15A-284.52.

(14) Unless it is not practical, a video record of live identification procedures shall be made. If a video record is not practical, the reasons shall be documented, and an audio record shall be made. If neither a video nor audio record are practical, the reasons shall be documented, and the lineup administrator shall make a written record of the lineup.

ไม่ว่าจะเป็นการบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาในรูปแบบใดสิ่งๆหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ต้องบันทึกควรประกอบไปด้วย ผลของการชี้ตัวผู้ต้องหาของพยานแม้ว่าพยานจะมีการชี้ตัวเกิดขึ้นหรือไม่ และให้พยานลงลายมือชื่อหากพยานปฏิเสธเจ้าหน้าที่ควรจะต้องบันทึกเหตุแห่งการนั้น และให้เจ้าหน้าที่ลงชื่อด้วย ต้องบันทึกระดับความมั่นใจของพยานในการชี้ตัวผู้ต้องหา ชื่อทุกคนที่อยู่ในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา วัน เวลา และสถานที่ รวมถึงสิ่งที่พยานได้พูดออกมาในขณะที่กำลังอยู่ในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ที่มาของคนอื่น ๆ หรือรูปถ่ายที่เจ้าหน้าที่นำมาทดสอบพยาน และควรจะต้องให้บันทึกภาพคนเหล่านี้และรูปถ่ายไว้¹⁹⁹

3.2.2.2 ประเทศอังกฤษ

กฎหมายเกี่ยวกับการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในประเทศอังกฤษถูกตราไว้ในพระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานในคดีอาญา (Police and Criminal Evidence Act หรือ PACE) พระราชบัญญัติฉบับนี้ประกอบด้วยประมวลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Code of Practice) ที่วางกรอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่น การจับ คั่น การสอบปากคำ และการระบุตัวบุคคล รวมถึงการรับฟังพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม เคารพต่อผู้ถูกบังคับใช้กฎหมายโดยที่ไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งภายใต้พระราชบัญญัติความเสมอภาค ค.ศ.2010 (The Equality Act 2010) ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีเจตนารมณ์จะบัญญัติให้การใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ตำรวจมีความสอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน²⁰⁰ ในประมวลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Code of Practice) กล่าวถึงวิธีการระบุตัวบุคคลในคดีอาญาไว้ใน Code D ได้แก่

การระบุตัวบุคคลด้วยลายนิ้วมือและรอยเท้า (Identification by fingerprints and footwear impressions)

การระบุตัวบุคคลด้วยอวัยวะของร่างกาย (Identification by body samples and impressions) และการระบุตัวผู้กระทำความผิดด้วยความทรงจำหรือการชี้ตัวผู้ต้องหา (Identification and recognition of suspects)

¹⁹⁹ North Carolina Eyewitness Identification Act § 15A-284.52. (15)

²⁰⁰"Guidance Police and Criminal Evidence Act 1984 (Pace) Codes of Practice," [Online] Accessed: 17 August 2017. Available from: <https://www.gov.uk/guidance/police-and-criminal-evidence-act-1984-pace-codes-of-practice>

วิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานในคดีอาญา (Police and Criminal Evidence Act) มีทั้งการชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านวิดีโอ (Video Identification) การชี้ตัวผู้ต้องหาการยืนเรียงแถว (Identification Parades) การชี้ตัวผู้ต้องหาแบบกลุ่ม (Group Identification) รวมถึงการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบให้ผู้ถูกกล่าวหาเผชิญหน้ากับพยาน (Confrontation by an eye-witness) ในการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการหาตัวผู้กระทำความผิดกฎหมาย กำหนดให้ใช้การชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านวิดีโอเป็นหลัก ส่วนการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบอื่น ๆ นั้นจะเป็นข้อยกเว้นในกรณีที่การชี้ตัวแบบวิดีโอไม่สามารถปฏิบัติได้ และเนื่องจากการบัญญัติวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ต่างกันทำให้หลักเกณฑ์การชี้ตัวผู้ต้องหาแต่ละประเภทถูกกำหนดไว้แตกต่างกันด้วย ซึ่งในการศึกษาจะแยกเป็นประเด็นดังนี้

ประมวลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Code of Practice) Code D ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่จะต้องแจ้งแก่บุคคลที่จะระบุตัวผ่านรูปภาพ หรือ วิดีทัศน์ว่าบุคคลที่รู้พยานได้ให้ข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอาจจะปรากฏหรือไม่ปรากฏในรูปหรือวิดีโอที่กำลังแสดงก็ได้ และถ้าหากพยานไม่สามารถจำได้ให้แจ้งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ยังต้องแจ้งให้ทราบว่าจะสามารถที่จะขอดูรูปได้เท่าที่พยานจะพอใจ ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นและเพื่อให้มั่นใจได้ว่าการทดสอบเป็นไปอย่างถูกต้อง²⁰¹

เจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาจะต้องไม่ใช่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนคดี อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาสามารถปรึกษากับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำหน้าที่สืบสวนการกระทำความผิดได้ว่ากรณีที่เกิดขึ้นนั้นควรจะดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบใดจึงจะเหมาะสม กฎหมายไม่ได้ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจติดต่อประสานงานกันเพียงแต่การที่กำหนดให้การดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องไม่ใช่หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนการกระทำความผิด เพื่อให้เกิดความยุติธรรมกับผู้ถูกกล่าวหาและพยาน โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ดำเนินการชี้ตัวสามารถมอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่ตำรวจอื่นดำเนินการดังกล่าวแทนได้²⁰² การที่กำหนด

²⁰¹Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) CODE D

Annex A 3.35 To provide safeguards against mistaken recognition and to avoid any possibility of collusion, on the occasion of the viewing, the arrangements should ensure:

(c) that immediately before a person views the material, they are told that:

(i) an individual who is known to them may, or may not, appear in the material they are shown and that if they do not recognise anyone, they should say so;

²⁰² Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) CODE D

ไว้เช่นว่านั้นก็เพื่อเป็นการรับประกันในเบื้องต้นว่าจะไม่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามามีอิทธิพลกับคดี ส่วนกรณีผู้ต้องสงสัยที่ถูกควบคุมหรือกักขังอยู่ การดำเนินการชี้ตัวให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ดูแลผู้ต้องสงสัยหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจคนไหนคนใด โดยที่ต่องไม่ใช่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสืบสวนคดีด้วย²⁰³

อย่างที่ได้อธิบายไปแล้วว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศอังกฤษวิธีการชี้ตัวที่นำมาใช้เป็นหลักคือการชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านวิดีโอ ส่วนการชี้ตัวที่ทำโดยคนจริง ๆ จะนำมาใช้เมื่อการชี้ตัวผ่านวิดีโอไม่สามารถปฏิบัติได้²⁰⁴ ซึ่งทำให้รูปแบบวิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ของทั้ง 2 มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ การชี้ตัวผู้ต้องหาที่ให้พยานดูผ่านวิดีโอจะแสดงรูปภาพเคลื่อนไหวที่เห็นช่วงศีรษะและช่วงไหล่ ความยาวของวิดีโอประมาณ 15 วินาที การแสดงภาพของคนที่อยู่ในวิดีโอจะหันจากซ้ายไปขวาและหันหน้าตรงเพื่อให้ดู พยานจะได้ดูรูปแต่ละคนในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาตามลำดับ (played sequentially on a television or monitor screen) เป็นจำนวนทั้งหมด 8 วิดีโอคลิป²⁰⁵ ส่วนการชี้ตัวบุคคลที่ให้นับเรียงแถว (Identification Parades) ใช้วิธีการให้ผู้ถูก

Part (A) duties of identification officer 3.11 Except as provided for in paragraph 3.19, the arrangements for, and conduct of, the eyewitness identification procedures in paragraphs 3.5 to 3.10 and circumstances in which any such identification procedure must be held shall be the responsibility of an officer not below inspector rank who is not involved with the investigation („the identification officer”)

... This paragraph does not prevent the identification officer from consulting the officer in charge of the investigation to determine which procedure to use. When an identification procedure is required, in the interest of fairness to suspects and eye-witnesses, it must be held as soon as practicable.

²⁰³ Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) CODE D

Part (A) duties of identification officer

3.19 In the case of a detained suspect, the duties under paragraphs 3.17 and 3.18 may be performed by the custody officer or by another officer or police staff not involved in the investigation as directed by the custody officer, if:

²⁰⁴ Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) CODE D

Part (A) Selecting an eye-witness identification procedure

3.14 If, because of paragraph 3.12, an identification procedure is to be held, the suspect shall initially be invited to take part in a video identification unless: (a) a video identification is not practicable; or (b) an identification parade is both practicable and more suitable than a video identification; or (c) paragraph 3.16 applies.

²⁰⁵ Tim Valentine, "Stephen Darling, Amina Memon, Do Strict Rules and Moving Images Increase the Reliability of Sequential Identification Procedures?," [Online] Accessed: 23 June 2017. Available from: <http://www.valentinemoore.co.uk/trv/VIPER%20sequential%20ACP.pdf>

กล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ยืนเรียงแถวให้พยานชี้ตัว โดยยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการนำเสนอเนื่องจากมีความพยายามผลักดันให้ใช้การชี้ตัวผ่านวิดีโอทัศนมากกว่า²⁰⁶

การบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศอังกฤษ²⁰⁷ การชี้ตัวผู้ต้องหาที่พยานดูผ่านวิดีโอทัศนกำหนดว่าการบันทึกกระบวนการจะต้องประกอบไปด้วยชื่อผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา สิ่งที่พยานได้พูดในขณะที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา และหากว่ากรณีใดที่ไม่สามารถปฏิบัติตามประมวลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ให้บันทึกเหตุอันไว้ด้วย ซึ่งการจัดทำบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาดังกล่าวจะใช้เป็นข้อมูลเพิ่มเติมของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้น และเนื่องจากกระบวนการชี้ตัวบุคคลและการชี้รูปผู้ต้องหาผ่านวิดีโอทัศนได้กำหนดไว้แยกกัน การบันทึกกระบวนการของการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้คนจริงยืนเรียงแถว ได้กำหนดให้มีการบันทึกกระบวนการเป็นวิดีโอ แต่ถ้าไม่สามารถบันทึกวิดีโอได้ให้บันทึกเป็นภาพสไลด์แทน โดยต้องบันทึกชื่อผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการบันทึกสิ่งที่พยานได้พูดในขณะที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหา และกรณีใดที่ไม่สามารถปฏิบัติตามที่กำหนดให้บันทึกเหตุอันไว้²⁰⁸ และในระหว่างที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหาหากเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการชี้ตัวให้บุคคลใดออกไปจากการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จัดขึ้นเพราะเหตุว่าได้ก่อความรบกวนให้บันทึกไว้ และถ้าผู้ถูกกล่าวหาหรือที่ปรึกษาทนายความของผู้ถูกกล่าวหาต้องการบันทึกการชี้ตัวผู้หาดังกล่าวก็ต้องดำเนินการคัดลอกให้กับบุคคลผู้ร้องขอภายในเวลาที่สมควร นอกจากนี้ในชั้นการพิจารณาคดีศาลได้กล่าวว่าการกำหนดให้บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาจะช่วยยืนยันความน่าเชื่อถือของกระบวนการที่สร้างขึ้น โดยการบันทึกควรประกอบไปด้วยกระบวนการตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงสิ้นสุดเพื่อจะได้พิจารณาและสังเกตพยานระหว่างที่ชี้ตัวด้วย²⁰⁹

เนื่องจากประมวลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Code of Practice) ที่ถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานในคดีอาญา (Police and Criminal Evidence Act หรือ PACE) ได้กำหนดวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยวิธีต่าง ๆ แยกออกจากกัน กระบวนการและขั้นตอนก็มีความแตกต่างกัน จึงต้องกล่าวถึงรายละเอียดของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในแบบต่าง ๆ ดังนี้

²⁰⁶ Graham Davies and Tim Valentine, "Codes of Practice for Identification: A Review Of : Wells, G. L., Small, M., Penrod, S., Malpass, R., Fulero, S. M. & Brimacombe, C. A. E. (1998). Eyewitness Identification Procedures: Recommendations for Lineups and Photospreads Law and Human Behaviour.," [Online] Accessed: 12 October 2018. Available from: <http://www.valentinemoore.co.uk/trv/IDcodes.pdf>

²⁰⁷ Police and Criminal Evidence Act 1984 Code D Annex A (d) 17,18

²⁰⁸ Police and Criminal Evidence Act 1984 Code D Annex B (d) 23-28

²⁰⁹ R. v. Smith (Dean Martin) and others [2009] 1 Cr App R 521(36)

การชี้ตัวผู้ต้องหาแบบให้คนเรียงแถว (identification parade) กำหนดว่ากระบวนการชี้ตัวบุคคลจะต้องดำเนินการในสถานที่ที่พยานเห็นผู้ถูกกล่าวหาเพียงด้านเดียว ผู้ถูกกล่าวหาจะไม่สามารถมองเห็นพยานได้ หากมีพยานหลายคนจะต้องไม่ให้พยานติดต่อกันระหว่างที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา และห้ามบุคคลใดที่ไม่ได้รับอนุญาตเข้าไปข้องเกี่ยวในระหว่างที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา ในการชี้ตัวต้องต้องมีอย่างน้อย 8 คนที่มีลักษณะใกล้เคียงกันไม่ว่าจะเป็น เพศ อายุ ส่วนสูง ลักษณะภายนอกที่ปรากฏ ซึ่งการชี้ตัวแต่ละครั้งต้องมีผู้ต้องสงสัยเพียงคนเดียว เว้นแต่ผู้ต้องสงสัยมีลักษณะไม่แตกต่างกันมากแต่ต้องเพิ่มจำนวนคนเข้าไปในกระบวนการเป็น 12 คนหากผู้ต้องสงสัยมีรูปลักษณ์ภายนอกที่แตกต่างกับบุคคลอื่นอย่างเด่นชัด เช่น รอยแผลเป็นที่หน้า รอยสัก สิว หรือทรงผม จะต้องมีการปกปิดลักษณะที่แตกต่างดังกล่าวก่อนให้มีความคล้ายคลึงกัน เช่น ให้สวมหมวกหรือแปะพลาสติกปิดไว้ ทั้งนี้ผู้ต้องสงสัยสามารถเลือกตำแหน่งที่ยืนได้²¹⁰

การกำหนดให้พยานชี้รูปจากวิดีโอ (video identification) เป็นวิธีการหลักของการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศอังกฤษ เนื่องจากเชื่อว่าการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยจะทำให้ลดปัจจัยต่าง ๆ ทั้งจากบุคคลที่ร่วมในกระบวนการชี้ตัวและเจ้าหน้าที่ตำรวจที่อาจมีบทบาทเหนือการตัดสินใจพยาน โดยกำหนดว่าห้ามบุคคลที่ไม่ได้รับอนุญาตอยู่ในระหว่างที่มีการชี้รูป เว้นแต่ที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้ถูกกล่าวหาร้องขอและถ้าไม่เป็นการรบกวนกระบวนการที่ทำงานเจ้าหน้าที่ก็สามารถอนุญาตได้ หากเจ้าหน้าที่ไม่อนุญาตจะต้องบันทึกเหตุผลไว้ พยานจะไม่ได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับผู้ใดที่เกี่ยวข้องกับคดีหรือพยานที่ได้ชี้ตัวไปแล้ว นอกจากนี้ต้องสอบถามพยานว่ามีการเห็นรูปผู้ต้องสงสัยก่อนหน้าหรือไม่ ไม่ว่าจะจากเจ้าหน้าที่หรือสื่อต่าง ๆ และต้องพยายามห้ามพยานไม่ให้เห็นรูปหรือข้อมูลผู้ต้องสงสัยก่อนที่จะได้ดำเนินการกระบวนการชี้รูปผู้ต้องหา ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ในการชี้รูปวิดีโอจะต้องมีการเก็บรักษาในที่ที่ปลอดภัย และไม่อนุญาตให้ผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามายุ่งเกี่ยวก่อนเริ่มกระบวนการ

หลักเกณฑ์การชี้รูปจากวิดีโอกำหนดว่าให้นำรูปถ่ายวิดีโอของผู้ต้องสงสัยและรูปของบุคคลอื่นอย่างน้อย 8 คนที่มีลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกันกับผู้ต้องสงสัยมาแสดง โดยรูปจะแสดงเป็นภาพเคลื่อนไหวไปตามลำดับทีละรูป ในการชี้ตัวแต่ละครั้งต้องมีผู้ต้องสงสัยเพียงคนเดียวเว้นแต่มีผู้ต้องสงสัย 2 คนที่มีความคล้ายคลึงกันก็ให้ดำเนินการพร้อมกันได้แต่ต้องเพิ่มบุคคลอื่นเข้าไปในกระบวนการเป็น 12 คน หากผู้ต้องสงสัยมีลักษณะกายภาพที่แตกต่างจากคนอื่น เช่น แผลเป็นที่หน้า รอยสัก ทรงผม หรือสีผมที่โดดเด่นกว่าคนอื่นในรูป จะต้องปกปิดลักษณะที่แตกต่างบนรูปผู้ต้องสงสัยและคนอื่น ๆ หรือแต่งเติมลักษณะที่แตกต่างในรูปวิดีโอของบุคคลอื่นด้วย การปกปิดหรือแต่งเติมอาจ

²¹⁰ Police and Criminal Evidence Act 1984 Code D Annex B Identification Parade

ทำโดยวิธีทางอิเล็กทรอนิกส์หรือวิธีอื่นใดก็ได้ แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีดุลพินิจที่จะไม่ปกปิดหรือแต่งเติมลักษณะที่แตกต่างจะต้องบันทึกเหตุผลที่ทำให้ไม่สามารถทำได้ไว้²¹¹

3.2.2.3 ประเทศนิวซีแลนด์

หลักเกณฑ์และเงื่อนไขทั่วไปของการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศนิวซีแลนด์ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติอาชญากรรม ค.ศ.1961 (the Crimes Act 1961) โดยกำหนดเรื่องความยินยอมและการให้พยานอยู่ร่วมในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ดังนี้

1. จะต้องไม่มีการบังคับให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าร่วมการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยวิธีอื่นเรียงแถว
2. ผู้ถูกกล่าวหาสามารถนำที่ปรึกษาทางกฎหมายเข้าร่วมการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยวิธีอื่นเรียงแถวได้
3. ผู้ถูกกล่าวหาสามารถปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการชี้ตัวผู้ต้องหาได้²¹²

ส่วนขั้นตอนหรือกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติพยาน (Evidence Act 2006) โดยเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการรับฟังพยานหลักฐานจากการชี้ตัวผู้ต้องหา (Visual identification evidence) กำหนดไว้ว่าถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด (Formal procedure) หรือการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดมีเหตุผลอันสมควรให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นได้ เว้นแต่จะมีการพิสูจน์ได้ว่ากระบวนการที่เกิดขึ้นมีความไม่น่าเชื่อถือก็จะไม่รับฟังเป็นพยานหลักฐาน

กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กฎหมายกำหนดให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ (Formal procedure) จะต้องปฏิบัติตาม ดังนี้²¹³

²¹¹ Police and Criminal Evidence Act 1984 Code D Annex A Video Identification.

²¹² Crimes Act 1961

Section 344B Attendance at identification parade voluntary

(1) No person charged with an offence shall be compelled to attend an identification parade.

(2) If any person charged with an offence does attend an identification parade, he or she shall be entitled to have his or her solicitor present.

(3) Where a person charged with an offence has refused to attend an identification parade, no comment adverse to the person charged shall be made thereon.

²¹³ Evidence Act 2006

Section 45(3) Admissibility of visual identification evidence

1. หลังจากมีรายงานว่ามีผู้กระทำความผิดกระบวนกรชี้ตัวจะต้องจัดทำขึ้นเร็วที่สุดเท่าที่เป็นไปได้
2. ต้องจัดให้มีบุคคลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับผู้ต้องสงสัยไม่น้อยกว่า 7 คน
3. ต้องไม่กระทำการใดอันมีลักษณะชี้แนะแก่ผู้ที่จะทำการชี้ตัวผู้ต้องหา
4. บุคคลที่ชี้ตัวผู้ต้องหาจะต้องได้รับการแจ้งก่อนการชี้ตัวว่า ผู้ต้องสงสัยอาจจะอยู่หรือมิได้อยู่ในกระบวนกรก็ได้
5. ให้จัดบันทึกกระบวนกรชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้น
6. และให้มีการบันทึกภาพเพื่อประโยชน์ต่อศาลหรือผู้ถูกกล่าวหาในการพิจารณาคดี

เมื่อพิจารณากฎหมายในประเทศนิวซีแลนด์พบว่ากรจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาตามกระบวนกรที่กฎหมายกำหนด (Formal procedure) ให้มีการแจ้งเตือนพยานก่อนที่จะชี้ตัวผู้ต้องหาว่าผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาจจะอยู่หรือมิได้อยู่ในกระบวนกรที่จัดขึ้น

ในขั้นตอนกรชี้ตัวผู้ต้องหาวิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาให้พยานหรือผู้เสียหายใช้วิธีการแบบยื่นเรียงแถวกล่าวคือ ให้ผู้ถูกกล่าวหารวมถึงบุคคลอื่นยื่นเรียงแถวให้พยานระบุตัวว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด วิธีการชี้รูปถ่ายก็ให้พยานดูรูปถ่ายทั้งหมดพร้อมกัน แล้วให้พยานเลือกว่าบุคคลใดที่พยานจำได้ว่ากระทำความผิด²¹⁴

พระราชบัญญัติพยานหลักฐานของประเทศนิวซีแลนด์ได้บัญญัติว่าพยานหลักฐานจากการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จะรับฟังได้ต้องเป็นพยานหลักฐานที่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมาย (officers of an enforcement agency) ได้ปฏิบัติตามกระบวนกรที่กฎหมายกำหนด หรือกรณีที่ไม่ได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายมีเหตุผลที่เพียงพอที่จะไม่ปฏิบัติตามกระบวนกรดังกล่าว

คำว่า หน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมาย²¹⁵ ตามนิยามของพระราชบัญญัติพยานหลักฐานหมายถึง หน่วยงานของตำรวจนิวซีแลนด์หรือองค์กรอื่นใดที่อยู่ภายใต้พระ ราชบัญญัติฉบับนี้

²¹⁴ Law Commission, "Evidence: Total Recall? The Reliability of Witness Testimony," [Online] Accessed: 17 October 2017. Available from: <http://www.nzlii.org/nz/other/nzlc/mp/MP13/MP13.pdf>

²¹⁵ Evidence Act 2006,

Section 4 definition of enforcement agency

ยกตัวอย่างเช่น หน่วยงานของศุลกากร (The New Zealand Customs Service) เป็นต้น²¹⁶ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงเป็นเจ้าหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามฉบับนี้ โดยที่มีได้บัญญัติถึงเจ้าหน้าที่ที่จะเป็นผู้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้เฉพาะ อย่างไรก็ตามหากเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าหน่วยงานที่อยู่ภายใต้กฎหมายไม่ได้รวมถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้วย²¹⁷

การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ในการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องมีการบันทึกกระบวนการที่เกิดขึ้นจริงและกฎหมายกำหนดว่าต้องบันทึกภาพไว้ด้วย บันทึกดังกล่าวใช้เพื่อประโยชน์ของศาลและจำเลยในการพิจารณาคดี²¹⁸ อาจกล่าวได้ว่าบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาจะเป็นประโยชน์ต่อจำเลยในการโต้แย้งถึงความน่าเชื่อถือซึ่งจำเลยสามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้ยังสามารถนำออกถ่ายทอดให้ศาลพิจารณาความน่าเชื่อถือของการชี้ตัวผู้ต้องหาได้ด้วย

จากการศึกษาพบว่า การชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศนิวซีแลนด์กำหนดไว้ว่าการชี้ตัวผู้ต้องหา (Visual identification evidence) แบบวิธีการที่กฎหมายกำหนด (Formal Procedure) ให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติพยานโดยมิได้กำหนดไว้เฉพาะว่าเป็นการชี้ตัวบุคคลหรือชี้ตัวด้วยรูปถ่าย เนื่องจากเห็นว่าการชี้ตัวด้วยรูปถ่ายและการชี้ตัวบุคคลมีประสิทธิภาพเท่ากัน ทำให้พระราชบัญญัติพยานหลักฐานใน section 45 ไม่ได้กำหนดวิธีการสำหรับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งไว้ แต่ถ้าหากจะให้การชี้ตัวผู้ต้องหารับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ให้ดำเนินการตามกฎหมาย²¹⁹ ทำให้การชี้ตัวด้วยรูปถ่ายต้องปฏิบัติตามกฎหมายด้วย²²⁰ นอกจากนี้กฎหมายยังกล่าวถึงการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยเสียง (Voice identification) ซึ่งกฎหมายห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญา เว้นแต่ฝ่ายโจทก์จะพิสูจน์ได้ว่าในสถานการณ์เช่นนั้นการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยการใช้น้ำเสียงมีความน่าเชื่อถือ²²¹

²¹⁶ Kirstie Wyss, "Visual Identification Is the Current Law Sufficient to Protect against Misidentification?" (Dissertation University of Otago, 2011), p. 22

²¹⁷ Ibid

²¹⁸ Evidence Act 2006 Section 45(3)

²¹⁹ Peter Williams, "Legislation Note Evidence in Criminal Law: Codification and Reform in the Evidence Act 2006," *Auckland University Law Review* (2007): 236

²²⁰ Kirstie Wyss, "Visual Identification Is the Current Law Sufficient to Protect against Misidentification?," p. 29

²²¹ Evidence Act 2006

Section 46 Admissibility of voice identification evidence

3.3.2.4 ประเทศฟิลิปปินส์

ประเทศฟิลิปปินส์ปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่กล่าวถึงการชี้ตัวผู้ต้องหา รวมถึง การชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา แต่ในทางปฏิบัติได้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาและศาลจะเป็นผู้พิจารณาใน แต่ละคดี ซึ่งศาลได้ตระหนักถึงความเสี่ยงและอันตรายจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ในแต่ละคดีที่ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาศาลของฟิลิปปินส์ได้พยายามนำหลักคำพิพากษาของ ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้ นอกจากนี้ยังพบว่าได้มีการเสนอร่างกฎหมาย การชี้ตัวผู้ต้องหาที่ดำเนินตามแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกา ขณะนี้ร่างกฎหมายดังกล่าวยังไม่ได้ ประกาศใช้เป็นกฎหมาย²²²

แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหา แต่จากการศึกษาพบว่ามีความพิพากษาที่ศาล พยายามวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านรูปถ่ายว่าต้องมีรูปถ่ายบุคคลอื่นๆ ประกอบด้วย และต้องไม่มีการบอกกล่าวหรือแนะนำประการใดกับพยานให้มีการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา²²³ นอกจากนี้ การชี้รูปถ่ายหรือการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบใช้คนจริง ๆ ได้มีการบันทึกกระบวนการและใช้บันทึกในชั้น การพิจารณาคดีของศาล²²⁴ จะเห็นว่าศาลที่ศาลหยิบยกการชี้ตัวผู้ต้องหาไปพิจารณาในชั้นศาลก็แสดง ให้เห็นว่าวิธีการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญาได้ให้ความสำคัญกับบันทึก การชี้ตัวผู้ต้องหาที่เพิ่มขึ้นด้วย

3.2.3 ผลของการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและมาตรการในการชี้ตัวผู้ต้องหาของ ต่างประเทศ

การชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะจัดให้มีการชี้ตัว ผู้ต้องหาเพื่อรวบรวมเป็นพยานหลักฐานในการยืนยันตัวผู้กระทำความผิด ผลจากความผิดพลาดของ การชี้ตัวผู้ต้องหาในต่างประเทศที่มีการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรมทางวิทยาศาสตร์ (DNA) กับ ผู้ต้องหาหลังจากถูกลงโทษเสร็จสิ้นแล้ว พบว่าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้กระทำความผิด ประกอบกับงานวิจัยที่ ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีความน่าเชื่อถือน้อย และมีความเสี่ยงที่จะเกิดความผิดพลาดสูง

²²² ACT Improving The Accuracy Of Eyewitness Identifications, Sixteenth Congress Of The Republic of the Philippines, Third Regular Session

²²³ People v. Pineda, G.R. No. 141644, May 17, 2004, 429 SCRA 478, 495.

²²⁴ People Of The Philipines v. Lee Rodrigo, G.R. No. 176159, September 11, 2008

แต่กระบวนการดังกล่าวยังมีความจำเป็นต่อการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ตำรวจละเลยไม่ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด ย่อมทำให้การชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นอันตรายต่อกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น ดังนั้น จำเป็นต้องศึกษากฎหมายต่างประเทศว่าการที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายมีการดำเนินการอย่างไร

3.2.3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกาการพิจารณาดีของศาลได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเนื่องจากในอดีตเคยมีการลงโทษผู้บริสุทธิ์ สาเหตุมาจากการชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาด ทำให้พบว่าศาลได้ตระหนักถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นในขณะที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยได้วินิจฉัยว่าการที่จำเลยสวมใส่เสื้อผ้าที่พอดีตัวกว่าคนอื่น²²⁵ หรือการใช้วิธีการชี้ตัวแบบให้ผู้ถูกกล่าวหาเผชิญหน้ากับพยานเพียงคนเดียว (Show Up) ศาลถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นการชี้หน้ากับพยานเกินจำเป็นแล้ว²²⁶ แสดงให้เห็นว่าศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาได้คำนึงถึงกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อทดสอบหาตัวผู้กระทำผิด โดยหากมีลักษณะเป็นการชี้หน้าพยานเกินความจำเป็นก็อาจเป็นผลร้ายทำให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับความไม่เป็นธรรม

ปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา (North Carolina) มีกฎหมายกำหนดเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้โดยเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติการชี้ตัวของพยาน (Eyewitness Identification Act) พระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดวิธีแก้ไขเยียวยาในกรณีเจ้าหน้าที่ไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กฎหมายกำหนด โดยให้ศาลไม่ได้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน ถ้าหากศาลยอมรับฟังการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ไม่ได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดเป็นพยานหลักฐานจะต้องมีเหตุผลทราบเท่าที่ยอมรับได้ และพยานหลักฐานที่เกิดจากการปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามกระบวนการข้างต้นศาลควรจะต้องบอกกล่าวลูกขุน เพื่อให้ลูกขุนนำไปชั่งน้ำหนักถึงความน่าเชื่อถือของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

3.2.3.2 ประเทศอังกฤษ

พระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานในคดีอาญา (Police and Criminal Evidence Act) เป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ในคดีอาญา และเมื่อใดที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ปฏิบัติตามกฎหมายจะมีผลต่อการ

²²⁵ People v. Franklin, 22 Ill.App.3d 775, 317 N.E.2d 611 (1st Dist. 1974)

²²⁶ People v. Magadan, 126 Ill.App.2d 335, 261 N.E.2d 703 (1st Dist. 1970)

รับฟังพยานหลักฐานภายใต้พระราชบัญญัตินี้ จากเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Code of practice) ไม่ได้กำหนดผลจากการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่าฝืนกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้โดยตรง แต่การที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายอาจมีผลต่อการรับฟังพยานหลักฐานตาม Section 78 ของ Police and Criminal Evidence Act (PACE) ซึ่งกระทบต่อความยุติธรรมในการดำเนินคดีอาญา ศาลจึงสามารถปฏิเสธที่จะไม่รับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวได้²²⁷ จากการศึกษาพบว่าแนวความคิดดำเนินคดีอาญาและการรับฟังพยานหลักฐานประเทศอังกฤษมองว่าพยานหลักฐานที่มีคุณค่าพอที่จะสามารถพิสูจน์ความจริงย่อมถือว่าให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ หากเจ้าหน้าที่ตำรวจจะดำเนินการโดยมิชอบด้วยกฎหมายไปบ้างเนื่องจากมีความจำเป็นต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่แท้จริงให้ได้มาก แต่มิได้หมายความว่ากระบวนการยุติธรรมในประเทศอังกฤษจะละเลยสิทธิผู้ถูกกล่าวหาทั้งหมด เนื่องจากการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีความสำคัญต่อการพิสูจน์หาตัวผู้กระทำความผิดหากเจ้าหน้าที่ตำรวจละเลย ย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลอื่นในคดี²²⁸ และแม้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจำเป็นจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้เพียงพอต่อการจับผู้กระทำความผิด แต่ถ้าไม่ได้ดำเนินการตามประมวลการปฏิบัติงานในข้อ D (Code D) ศาลก็ควรพิจารณาไม่รับฟังการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้น²²⁹

เรื่องการพิจารณาคดีกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจมีการดำเนินการให้พยานชี้ตัวผู้ต้องหา ตามแนวคำพิพากษาศาลในประเทศอังกฤษได้เน้นย้ำถึงความน่าเชื่อถือของกระบวนการที่มีโอกาสผิดพลาดจากการพิสูจน์ตัวบุคคลด้วยวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหา และให้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ถูกกล่าวหาเนื่องจากไม่มีมาตรการใด ๆ ป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้ การชี้ตัวผู้ต้องหาที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด กรณีที่ศาลไม่ได้ห้ามรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าว ศาลพยายามแนะนำให้ให้มีพิจารณาถึงความยุติธรรม²³⁰ โดยการให้คำเตือนลูกขุน เช่น ในคดี R. v Turnbull²³¹ กำหนดแนวทางที่สำคัญไว้สำหรับเตือนลูกขุนถึงการพิจารณาและชี้หน้าพยานหลักฐานจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาว่า ลูกขุนควรจะคำนึงถึง ระยะเวลาที่พยานพบเห็นผู้ต้องสงสัยในการ

²²⁷ Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) CODE D 2017

section 78 Exclusion of unfair evidence.

²²⁸ Marco Y. Wong, "Convicting with Our Eyes Open: Regulation of Eyewitness Identification in the United States and England and Wales," *Columbia Journal of Transnational Law* 54(2015): 266

²²⁹ K v. Director of Public Prosecutions. [2003] EWHC

²³⁰ R v. Forbes [2001] 1 AC 473

²³¹ R. v Turnbull, (1976) 63 Cr. App. R. 132.

กระทำความผิด ระยะห่างระหว่างผู้ต้องสงสัยกับพยาน แสงสว่างในขณะนั้น ระยะเวลาที่ดำเนินการชี้ตัวกับวันเกิดเหตุ ประกอบการพิจารณาด้วย แสดงให้เห็นว่าแม้กฎหมายของอังกฤษจะไม่มีบทบัญญัติไว้โดยเฉพาะ แต่ก็ได้ตระหนักถึงความเสี่ยงของกระบวนการดังกล่าวและอันตรายที่อาจเกิดขึ้นหากเจ้าหน้าที่ไม่ได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดเช่นกัน การที่ศาลให้คำเตือนดังกล่าวแม้ว่าจะไม่ได้รับประกันได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับความคุ้มครองในสิทธิของตนอย่างเต็มที่ หรือช่วยการยับยั้งการกระทำหน้าที่โดยมิชอบของตำรวจก็ตาม แต่หลักการที่ศาลแนะนำเป็นการแสดงให้เห็นถึงการช่วยอำนวยความสะดวกในเบื้องต้นให้ผู้ถูกกล่าวหาจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทำขึ้น

3.2.3.3 ประเทศนิวซีแลนด์

เนื่องจากความเสี่ยงของการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีโอกาสทำให้เกิดความผิดพลาดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม²³² ทำให้ประเทศนิวซีแลนด์ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและการแก้ไขกฎหมายโดยพระราชบัญญัติพยานกำหนดว่าถ้าเจ้าหน้าที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด และไม่มีเหตุผลอันสมควรจากการที่ไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้ กรณีดังกล่าวห้ามไม่รับฟังเป็นพยานหลักฐาน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าพยานหลักฐานจากการชี้ตัวผู้ต้องหานั้นมีความน่าเชื่อถือ แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดถือว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ เว้นแต่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยจะพิสูจน์ได้ว่ากระบวนการมีความไม่น่าเชื่อถือ²³³ จุดประสงค์ที่กฎหมายกำหนดเช่นว่านั้นก็เพื่อแสดงว่า หากเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายแล้วก็ไม่มีความจำเป็นต้องพิสูจน์ความน่าเชื่อถือแต่เป็นหน้าที่ของอีกฝ่ายหนึ่ง

นอกจากนี้กฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ยังได้กำหนดข้อยกเว้นว่ากรณีที่มีเหตุผลที่อันสมควรที่เจ้าหน้าที่ไม่ต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดได้ มีดังนี้

1. ผู้ต้องสงสัยมีลักษณะเฉพาะ (ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่สามารถปกปิดหรือเปลี่ยนแปลงให้เหมือนกับบุคคลอื่น ๆ ได้)
2. ผู้ต้องสงสัยมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะเฉพาะตัวอันปรากฏหลังจากที่เกิดการกระทำความผิด แต่เกิดก่อนที่จะมีการจัดให้ชี้ตัวผู้ต้องหา โดยข้อยกเว้นนี้ไม่ใช่เรื่องกรณีที่มีเหตุผลอันสมควร

²³² Law Commission, "Evidence: Reform of the Law," [Online] Accessed: 17 October 2017. Available from: <https://www.lawcom.govt.nz/sites/default/files/projectAvailableFormats/NZLC%20R55%20v1.pdf>

แต่กำหนดไว้เป็นข้อยกเว้นเนื่องจากผู้ร่างกฎหมายเห็นว่าจุดประสงค์ที่แท้จริงของการชี้ตัวผู้ต้องหา ต้องการให้พยานระบุตัวผู้ถูกกล่าวหาจากสิ่งที่พยานจำได้ หากผู้ถูกกล่าวหา มีการเปลี่ยนแปลง ลักษณะกายภาพไปแล้ว ย่อมไม่สอดคล้องกับสิ่งที่พยานหรือผู้เสียหายให้การไว้ อาจทำให้ไม่มีเหตุผลที่เพียงพอว่าจะชี้ตัวผู้ต้องหาถูกต้อง เช่น มีการเปลี่ยนสีผม หรือทรงผมไปแล้ว

3. ในสถานการณ์ที่ความผิดพัวพันเกิดขึ้นและเริ่มต้นการสืบสวนสอบสวนหลังจากนั้นไม่นาน ทำให้ไม่สามารถดำเนินกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนดได้ แต่ต้องป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากพยานชี้ตัวผู้ต้องหาหลังจากวันเกิดเหตุหลายวัน²³⁴ ถือว่ากรณีดังกล่าวขาดตอนจากกรณีเร่งด่วนแล้ว จึงไม่ถือว่ามีเหตุผลอันสมควรที่จะไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย²³⁵

4. กรณีที่พยานหรือผู้เสียหายเคยเห็นผู้กระทำความผิดมาก่อน

การที่กฎหมายกำหนดข้อยกเว้นดังกล่าวไม่ได้มีความมุ่งหมายที่จะลดทอนความสำคัญของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาแต่อย่างใด เพียงแต่กำหนดไว้เพื่อใช้ประโยชน์กับคดีที่มีข้อเท็จจริงแตกต่างกันออกไป²³⁶ ดังนั้น ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดย่อมส่งผลกระทบต่อ การรับฟังเป็นพยานหลักฐานของศาล โดยหากไม่มีเหตุผลอันสมควรตามกฎหมายกำหนดแล้ว จะทำให้การชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้

3.2.3.4 ประเทศฟิลิปปินส์

กฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์กำหนดไว้ว่าพยานหลักฐานที่จะรับฟังได้ต้องเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีและกฎหมายไม่ได้ห้ามรับฟังพยานหลักฐานเช่นว่านั้น²³⁷ อย่างไรก็ตามไม่พบว่ามีการบัญญัติเรื่องการไม่รับฟังพยานหลักฐานหรือผลจากการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ แต่มีคำพิพากษาที่กล่าวถึงการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจนำรูปถ่ายรูปเดียวให้พยานทำการชี้ตัวผู้ต้องหา²³⁸ ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ทำให้ศาลไม่อาจรับฟังพยานหลักฐานที่ละเมิดหลักความชอบด้วยกฎหมายได้ (due process)²³⁹: นอกจากนี้กรณีดังกล่าวยังเป็นการปฏิเสธสิทธิจะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม (fair trial) และ

²³⁴ Police v Clifton DC Dunedin CRI-2010-012-004152, 21 October 2010

²³⁵ R v Edmonds [2009] NZCA 303, [2010] 1 NZLR 762 a

²³⁶ Tararo v R [2010] NZCA 287, (2010) 24 CRNZ 888

²³⁷ Rules on evidence Rule 128 Section 3. Admissibility of evidence

²³⁸ People v. Pineda, G.R. No. 141644, May 17, 2004, 429 SCRA 478, 495.

²³⁹ People of The Philippines v. Lee Rodrigo, G.R. No. 176159, September 11, 2008

เป็นการปฏิเสธการใช้หลักเกณฑ์และมาตรฐานเดียวกันกับคดีอื่นด้วย²⁴⁰ การพิจารณาคดีของศาลได้คำนึงถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ ทำให้การพิจารณาการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือกับสิทธิตามรัฐธรรมนูญ เมื่อเกิดความบกพร่องจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาขึ้นทำให้ไม่ได้เป็นไปตามหลักการพิจารณาอย่างเป็นธรรม ในการแก้ปัญหาดังกล่าวศาลจึงต้องพิจารณาถึงปัจจัยดังต่อไปนี้ประกอบการพิจารณาคดี ได้แก่ การมองเห็นของพยานในขณะเกิดเหตุ ความสนใจของพยาน ณ ขณะนั้น สิ่งที่พยานได้อธิบายให้ข้อมูลไว้ก่อนจะทำการชี้ตัว ระดับความมั่นใจของพยาน ระยะเวลาระหว่างเกิดเหตุและเวลาที่มาชี้ตัว และที่สำคัญจะต้องคำนึงถึงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นการชี้หน้าพยานด้วย²⁴¹

จากการศึกษากรณีที่เกิดกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่เป็นไปตามกระบวนการที่กฎหมายในต่างประเทศแล้วพบว่าย่อมทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหาและอาจเป็นผลร้ายต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในแต่ละประเทศการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นจะส่งผลต่อการพิจารณาคดีในชั้นศาลในการรับฟังเป็นพยานหลักฐาน รวมถึงการที่ศาลวางหลักเกณฑ์ไว้เพื่อเป็นข้อเตือนใจให้กับลูกขุนและยังพบว่ามีอีกแนวทางหนึ่งในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของกระบวนการที่เกิดขึ้น ได้แก่ การนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นทางคดีเกี่ยวกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ดังจะนำเสนอในหัวข้อถัดไป

3.2.4 การใช้พยานผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของต่างประเทศ

ตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์การนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นทางคดี จะเป็นการนำเข้ามาโดยคู่ความเนื่องจากทั้งโจทก์และจำเลยจะมีฐานะเท่าเทียมกันในการเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของตน โดยไม่มีการแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญจากคำสั่งศาลเหมือนกับประเทศไทย การนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาจะเป็นการนำมาสนับสนุนข้อโต้แย้งและเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ฝ่ายตน²⁴² ซึ่งประเทศที่มีการกล่าวถึงถึงการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหา ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศนิวซีแลนด์

²⁴⁰ People of The Philipines vs. Crisente Pepano Nunes, G.R. No. 209342, October 4, 2017

²⁴¹ People of The Philipines v. Claudio Teehankee G.R. Nos. 111206-08 October 6, 1995

²⁴² จิราภรณ์ เนาวพนานนท์, "พยานผู้เชี่ยวชาญในคดีอาญา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), หน้า 107-108

3.2.4.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในระบบการดำเนินคดีของประเทศสหรัฐอเมริกาการนำประจักษ์พยานชี้ตัวยืนยันว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดมีแนวโน้มที่จะจูงใจให้ลูกขุนเชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหานั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง ซึ่งบางครั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลเหนือพยานไม่ว่าจะเป็นอคติหรือความไม่แน่ใจของพยานเอง ก่อให้เกิดปัญหาการชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาด ซึ่งมีการยอมรับว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีมาตรการป้องกันและตรวจสอบความถูกต้องไม่เพียงพอ²⁴³ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่ใช้ระบบลูกขุนอย่างสหรัฐอเมริกา การชี้ตัวผู้ต้องหาของพยานมีแนวโน้มจูงใจลูกขุนได้สูง ในขณะที่เดียวกันก็พบปัญหาความผิดพลาดจนเกิดการลงโทษผู้บริสุทธิ์เป็นจำนวนมากจากวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหา จึงมีความพยายามที่จะสร้างมาตรการป้องกันและตรวจสอบความน่าเชื่อถือก่อนที่จะพิจารณาคดีโดยการเสนอให้นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้คำแนะนำและให้ความเห็นในคดีที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในการพิจารณาคดีอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ Federal Rule of Evidence และเป็นดุลพินิจของศาลว่าจะการยอมรับฟังความเห็นจากพยานผู้เชี่ยวชาญหรือไม่ ปรากฏว่าศาลบางคดี²⁴⁴ อนุญาตให้นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีได้ เนื่องจากเห็นว่าไม่ได้เป็นการรบกวนการพิจารณาคดีของศาลแต่อย่างใด ความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญจะช่วยให้การพิจารณาคดีมีประสิทธิภาพ สิ่งที่สำคัญคือถือว่าเป็นโอกาสสุดท้ายของจำเลยในการพิสูจน์ยืนยันว่าตนเองบริสุทธิ์²⁴⁵ ยกตัวอย่างในคดี State v Clopten ฝ่ายจำเลยได้กล่าวอ้างถึงความไม่น่าเชื่อถือของการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยขอให้นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดี ท้ายที่สุดศาลยอมให้ฝ่ายจำเลยนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้คำแนะนำกับลูกขุนถึงความเสี่ยงที่จะเกิดความผิดพลาดในการชี้ตัวผู้ต้องหา²⁴⁶ อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้เชี่ยวชาญจะมีความรู้ความสามารถและทักษะเฉพาะด้านในทางศาสตร์ด้านจิตวิทยา แต่ก็มีคดีที่ศาลไม่ยอมรับพยานผู้เชี่ยวชาญ²⁴⁷ โดยเห็นว่าในการพิจารณาคดีศาลจะเป็นผู้พิจารณาประจักษ์พยานอย่างระมัดระวังอยู่แล้ว และไม่ใช่นักจิตวิทยาทุกคนจะมีความรู้ความสามารถพื้นฐานจนเข้าใจต่อในตัวพยานเมื่อ

²⁴³ Christian Sheehan, "Making the Jurors the "Experts": The Case for Eyewitness Identification Jury Instructions," *Boston College Law Review* 52(2011): 654

²⁴⁴ *People v. Lerma*, 2014 IL App (1st) 121880

²⁴⁵ Christian Sheehan, "Making the Jurors the "Experts": The Case for Eyewitness Identification Jury Instructions," *Boston College Law Review*: 654-655

²⁴⁶ *State v. Clotpen* (Utah) 2009

²⁴⁷ *United States v. Amaral*, 488 F.2d 1148 (9th Cir. 1973) and *People v. Johnson*, 38 Cal. App. 3d 1, 7, 112 Cal. Rptr. 834, 837 (1974)

ได้รับอิทธิพลต่าง ๆ²⁴⁸ อีกทั้งความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญอาจทำให้ลูกขุนเกิดความสับสนมากขึ้น²⁴⁹

3.2.4.2 ประเทศอังกฤษ

ด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์พบว่าได้มีความพยายามนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาอธิบายเรื่องราวของสิ่งต่าง ๆ และเกิดการเล็งเห็นว่าความสามารถ ความเชี่ยวชาญเฉพาะของบุคคลสามารถนำไปอธิบายเหตุการณ์ในคดีได้²⁵⁰ ซึ่งความรู้และความเห็นของผู้เชี่ยวชาญมีความสำคัญในประเด็นแห่งคดีโดยหลักแล้วศาลจะไม่รับฟังความเห็นของพยานบุคคลแต่ในกรณีของผู้เชี่ยวชาญศาลต้องอาศัยความรู้ความสามารถเพื่อเป็นข้อมูลแก่ศาลและเพื่อให้ลูกขุนได้พิจารณาและชั่งน้ำหนักจากความเห็นดังกล่าว การนำสืบความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญในประเทศอังกฤษคู่ความสามารถนำเสนอต่อศาลภายใต้ Police and Criminal Evidence Act 1984 Section 81 และศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและทักษะในประเด็นแห่งคดีนั้นได้ โดยความรู้ความสามารถต้องเป็นเรื่องที่ไม่ใช่ที่รู้เป็นการทั่วไปที่ศาลและลูกขุนจะเข้าใจได้ และยังพบว่าในคดี R v Robb²⁵¹ ได้นำพยานผู้เชี่ยวชาญไปให้ความเห็นในการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยเสียงว่ามีความไม่น่าเชื่อถือเพื่อให้ลูกขุนได้พิจารณาความเห็นประกอบการชั่งน้ำหนักคดี แสดงให้เห็นว่าได้มีความพยายามในการตรวจสอบและป้องกันความไม่น่าเชื่อถือจากกระบวนการชี้ตัวด้วยเสียงที่เกิดขึ้น

3.2.4.3 ประเทศนิวซีแลนด์

ในประเทศนิวซีแลนด์การรับฟังพยานหลักฐานจากความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญได้บัญญัติไว้ใน section 25 ของพระราชบัญญัติพยาน²⁵² ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้จะต้องเป็นความเห็นที่จะช่วยให้เข้าใจในพยานหลักฐานที่น่าเสนอมากขึ้น และต้องไม่เป็นความเห็นที่บุคคลทั่วไปสามารถรู้ได้อยู่แล้ว ซึ่งในการทดสอบพยานจากกระบวนการชี้ตัว

²⁴⁸ Fredric D. Woocher, "Did Your Eyes Deceive You--Expert Psychological Testimony on the Unreliability of Eyewitness Identification," *Stanford Law Review* 29(1977): 1014-1015

²⁴⁹ Dana Walsh, "The Dangers of Eyewitness Identification: A Call for Greater State Involvement to Ensure Fundamental Fairness," *Boston College Law Review*: 1433

²⁵⁰ Yvette Tinsley, "Identification Parades Upholding the Integrity of the Criminal Justice Process?" (Thesis for the degree of doctor of philosophy Faculty of Law The University of Birmingham 1999), p.266-267

²⁵¹ R v Robb [1991] 93 Cr

²⁵² Evidence Act 2006

Section 25 Admissibility of expert opinion evidence

ผู้ต้องหาได้มีการเสนอให้พยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความช่วยเหลือศาลในการพิจารณาว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาสมควรรับฟังเป็นพยานหลักฐานหรือไม่หรือช่วยให้ลูกขุนตระหนักถึงความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้นจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา แต่อย่างไรก็ตามการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีไม่ได้ทำให้พยานสามารถชี้ตัวผู้ต้องหาได้แม่นยำมากขึ้นแต่อย่างใด ยิ่งไปกว่านั้นการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นในคดีจะยิ่งเป็นการทำให้เสียเวลาและเกิดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเพิ่มขึ้น และการที่ศาลยอมรับฟังความเห็นจากพยานผู้เชี่ยวชาญอาจทำให้เกิดการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาหักล้างกันเองและจะทำให้ลูกขุนเกิดความสับสน ดังนั้น ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาในการพิจารณาของศาลในคดี R v Turaki²⁵³ จึงไม่ได้รับฟังพยานหลักฐานจากพยานผู้เชี่ยวชาญ

²⁵³ R v Turaki [2009] NZCA 310

3.2.4.4 ประเทศฟิลิปปินส์

ตามพระราชบัญญัติพยานของประเทศฟิลิปปินส์กำหนดว่าพยานผู้เชี่ยวชาญจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์เฉพาะด้าน ซึ่งความเห็นของบุคคลนั้นอาจจะเป็นประโยชน์ต่อการรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี²⁵⁴ และพบว่ามี การนำพยานผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาไปใช้ในคดีที่จำเป็นต้องพิสูจน์ความบกพร่องทางด้านจิตใจ โดยพยานผู้เชี่ยวชาญจะสังเกตจากคำพูด พฤติกรรม อากัปกริยาต่าง ๆ และศาลจะพิจารณาความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวประกอบการวินิจฉัยคดี²⁵⁵ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาไม่พบว่ามี การนำพยานผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิตวิทยาไปใช้กับคดีที่มีจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศฟิลิปปินส์

²⁵⁴ Rules on evidence Rule 130 Section 49. Opinion of expert witness.

²⁵⁵ People of the philippines v. Efren Castillo G.R. No. 186533 August 9, 2010

บทที่ 4

บทวิเคราะห์ปัญหาในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

จากการศึกษากฎหมายเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยพบว่ากฎหมายที่ใช้บังคับยังมีข้อบกพร่องหลายประการ ทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมในการพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา แม้จะมีกฎหมายหรือระเบียบภายในของหน่วยงานตำรวจบังคับใช้ แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมและเพียงพอที่จะอำนวยความยุติธรรมให้ผู้ถูกกล่าวหาได้เต็มที่ ทำให้เกิดการชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาดขึ้น แม้ว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาอาจทำให้เกิดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมและเกิดข้อโต้แย้งถึงความน่าเชื่อถือ แต่นับว่ายังมีความสำคัญต่อการค้นหาความจริงในคดีอาญา ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องการตรวจสอบในเบื้องต้นว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดตามที่พยานจำได้จริงหรือไม่ พนักงานสอบสวนจึงจัดให้การชี้ตัวผู้ต้องหา การดำเนินการดังกล่าวจึงเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานในการดำเนินคดีจากประจักษ์พยานที่อยู่ในเวลาใกล้ชิดกับเหตุการณ์ อย่างไรก็ตามการดำเนินกระบวนการดังกล่าวควรต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาด้วย

เมื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศพบว่า ในต่างประเทศได้ให้ความสำคัญและตระหนักถึงเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งรวมถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ในหลายประเทศมีความพยายามสร้างกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายขึ้นเพื่อจะป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นจากการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยได้มีการคำนึงถึงความแม่นยำและรัดกุมของกระบวนการ มีกฎหมายกำหนดขั้นตอนและรายละเอียดการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ได้คำนึงถึงหลักทางจิตวิทยาที่ใช้ในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของพยาน ในประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา ประเทศอังกฤษ และประเทศนิวซีแลนด์ ได้กล่าวถึงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ มีการกำหนดเรื่อง การแจ้งพยานก่อนทำการชี้ตัวผู้ต้องหา เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา (ผู้อำนวยการชี้ตัวผู้ต้องหา) และวิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่นในกระบวนการชี้ตัวให้พยานพิจารณา การบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ต้องการให้ตรวจสอบได้และสร้างความชอบธรรมให้ผู้ถูกกล่าวหา นอกจากนี้ในแต่ละประเทศมีวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาในรูปแบบอื่น ๆ ที่นำมาใช้ไม่เหมือนกัน และกำหนดผลของการที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายไว้เฉพาะเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศนิวซีแลนด์ รวมถึงยังมีการเสนอให้นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นกับลูกขุนด้วย

ดังนั้น ในบทนี้จะทำการเปรียบเทียบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทยและต่างประเทศ เรื่องกระบวนการที่ใช้ในการชี้ตัวผู้ต้องหา การใช้วิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้วิธีทัศน์ ผลของการที่ไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนด และการใช้พยานผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งมีรายละเอียดของกระบวนการกำหนดไว้ในลักษณะที่แตกต่างกัน โดยนำมาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมที่นำมาใช้ให้แก้ปัญหาคความบกพร่องของกฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ ในประเทศไทย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน

4.1 กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

การชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นกระบวนการในขั้นสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่สร้างขึ้นเพื่อรวบรวมเป็นพยานหลักฐาน กฎหมายกำหนดให้การชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาหรือไม่ก็ได้²⁵⁶ ซึ่งการแสวงหาพยานหลักฐานดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาได้หากกฎหมาย ขั้นตอนทางกฎหมาย หรือการให้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐล่วงเกินสิทธิอย่างไม่เป็นธรรม และเมื่อพิจารณาการชี้ตัวผู้ต้องหาซึ่งเป็นการสอบสวนรูปแบบหนึ่งที่รัฐให้ดุลพินิจเจ้าหน้าที่ตำรวจ กระบวนการที่เกิดขึ้นของเจ้าหน้าที่ตำรวจอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิผู้ถูกกล่าวหาเกินความจำเป็น จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิเคราะห์ว่ากฎหมายเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหา มีความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาได้อย่างเหมาะสมแล้วหรือไม่

การชี้ตัวผู้ต้องหา มีจุดประสงค์เพื่อทดสอบประจักษ์พยานที่เห็นการกระทำความผิดว่าประจักษ์พยานสามารถจดจำผู้กระทำความผิดได้หรือไม่และเป็นบุคคลเดียวกับที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมมาหรือไม่ ซึ่งเป็นการระบุตัวบุคคลผู้กระทำความผิดประเภทหนึ่ง แม้ว่าความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของหลักการทดสอบการยืนยันตัวบุคคลไม่อาจเทียบได้กับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่วิธีการระบุตัวผู้กระทำความผิดโดยการชี้ตัวผู้ต้องหา ก็ยังมีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการดำเนินคดีในเบื้องต้น เมื่อพยานหรือผู้เสียหายชี้ตัวบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด การชี้หรือระบุตัวผู้กระทำความผิดเป็นการบอกกล่าวหรือสื่อสารประเภทหนึ่งที่ทำให้ได้ข้อมูลเป็นพยานหลักฐานสนับสนุนว่าผู้ต้องสงสัยน่าจะเป็นผู้กระทำความผิดจริง และจะทำให้ทิศทางการดำเนินคดีมุ่งมาที่

²⁵⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133

บุคคลที่ประจักษ์พยานระบุว่ากระทำความผิด โดยหลักแล้วบุคคลผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญามีสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์แก่ตนเอง (The privilege against self-incrimination) ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะไม่ตอบคำถามหรือให้พยานหลักฐานใด ๆ ที่อาจทำให้เขาได้รับโทษได้ แต่การที่ผู้ถูกกล่าวหายินยอมให้ตนเองถูกชี้ตัวเมื่อพิจารณาแนวคำพิพากษาในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่ากรณีที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหาได้เป็นการละเมิดสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง เนื่องจากสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์แก่ตนเองต้องเป็นกรณีการให้ถ้อยคำ ไม่ใช่กรณีที่ทำต่อร่างกาย เมื่อการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่ใช้การให้ถ้อยคำ เพียงแต่เป็นการได้ข้อมูลทางกายภาพของผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น²⁵⁷ ทำนองเดียวกับคำพิพากษาเรื่องกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบังคับเจาะเลือดผู้ถูกกล่าวหาตรวจ หากทำโดยแพทย์และกระบวนการตามกฎหมายผลตรวจเลือดที่ได้มาเป็นพยานหลักฐานไม่ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์แก่ตนเองของผู้ถูกกล่าวหา²⁵⁸ ดังนั้น สิทธิดังกล่าวจึงมิได้คุ้มครองครอบคลุมถึงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาซึ่งต่างจากกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหารับสารภาพหรือให้ถ้อยคำใด ๆ

เมื่อการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่ใช้การให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์แก่ตนเองเหมือนกับการถามปากคำหรือการสอบปากคำผู้ต้องหา การชี้ตัวผู้ต้องหาจึงไม่ได้ถูกรับรองในการอ้างถึงสิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้ารับฟัง ทำให้ไม่มีผู้ช่วยเหลือในการต่อสู้คดีได้อย่างเท่าเทียมเหมือนกับการสอบปากคำ แต่อย่างไรก็ตามพบว่าในประเทศสหรัฐอเมริกาตามคำวินิจฉัยของศาลกำหนดให้แจ้งผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงสิทธิในการมีทนายความครอบคลุมถึงการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วย²⁵⁹ ทำนองเดียวกับคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป²⁶⁰ ที่ได้กล่าวถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาว่าควรจะได้รับ การพิจารณา คดีอย่างเป็นธรรมจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งในกระบวนการทั้งหมดที่เกิดขึ้นไม่มีทนายความเข้าไปตั้งแต่ขั้นตอนสอบปากคำและกระบวนการชี้ตัว

ดังนั้น จะเห็นว่าในต่างประเทศมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาคดีชี้ตัวผู้ต้องหาให้มีความเป็นธรรมยิ่งขึ้น เนื่องจากปัญหาจากชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาดและความไม่น่าเชื่อถือของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา นอกจากนี้ยังมีการกำหนดกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาให้มีรายละเอียดชัดเจนและรัดกุม

²⁵⁷ Holt v. United States, 218 U.S. 245 (1910)

²⁵⁸ Albert Victor Wray, "Constitutional Law Compulsory Blood Tests Self-Incrimination," *North Carolina Law Review* 45(1966): 15

²⁵⁹ United States v. Wade, 388 U.S. 218 (1967) and Gilbert v. California, 388 U.S. 263 (1967)

²⁶⁰ Laska and Lika v Albania, Judgment of 20 April 2010, No. 12315/04 and 17605/04

และหามาตรการอื่น ๆ เข้ามาใช้ในกับการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งจากการศึกษากฎหมายต่างประเทศในบทที่ผ่านมามีพบว่าในแต่ละประเทศประสบปัญหาเกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาทำให้มีการกำหนดขอบเขตและวิธีปฏิบัติในการชี้ตัวผู้ต้องหาซึ่งมีรายละเอียด หลักเกณฑ์ที่ต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละประเทศ แต่มีความมุ่งหมายเดียวกันคือเพื่อแก้ปัญหากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาให้มีการลงโทษผู้บริสุทธิ์เกิดขึ้น ซึ่งจะได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ต่อไป

4.1.1 การแจ้งให้พยานหรือผู้เสียหายทราบก่อนจะชี้ตัวผู้ต้องหา

การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยหลักการจะต้องอาศัยความทรงจำของประจักษ์พยานเมื่อเกิดเหตุการณ์การกระทำความผิด ความทรงจำเป็นศาสตร์หนึ่งในทางจิตวิทยา ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าพบว่ามีหลายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความทรงจำของมนุษย์และเมื่อระลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วเกิดความคลาดเคลื่อนได้ง่าย ส่งผลให้การชี้ตัวผู้ต้องหาอาจไม่มีความแน่นอนและประสบปัญหาความผิดพลาดได้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความทรงจำของมนุษย์ประกอบไปด้วย ความเครียด ความกลัว อายุ ระยะเวลา เชื้อชาติ เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อพยานหรือผู้เสียหายที่จะเป็นคนที่ชี้ตัวผู้ต้องหาโดยตรง เช่น หากพยานหรือผู้เสียหายเกิดความเครียดหรือกังวลก็อาจทำให้ความสามารถในการจดจำจะลดลงหากเทียบกับภาวะปกติ²⁶¹ หรือกรณีของเด็กที่มีอายุน้อยมาก ๆ ความสามารถในการจดจำจะน้อยลงด้วย

เมื่อกระบวนการยุติธรรมของไทยเป็นระบบการดำเนินคดีโดยรัฐ ทุกองค์กรต้องร่วมกันค้นหาความจริงและอำนวยความสะดวกในพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา การที่จะให้พยานหรือผู้เสียหายชี้ตัวหรือระบุว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเมื่อใดที่พยานหรือผู้เสียหายชี้ตัวแล้วบุคคลนั้นจะตกเป็นผู้ถูกกล่าวหา ทิศทางการดำเนินคดีและการรวบรวมพยานหลักฐานจะมุ่งมาสู่ผู้ถูกกล่าวหา ทำให้ได้รับผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพบางประการ ความรู้และความเข้าใจของพยานหรือผู้เสียหายในกระบวนการและขั้นตอนทางกฎหมายในการชี้ตัวเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินคดีอาญา ดังนั้น จำเป็นต้องมีการป้องกันสิทธิผู้ถูกกล่าวหาเต็มที่เพื่อมิให้เกิดปัญหาการลงโทษผู้บริสุทธิ์ ในขณะที่เดียวกันกระบวนการทางกฎหมายต้องประสิทธิภาพที่จะสามารถเยียวยาผู้เสียหายได้

²⁶¹ Gary L. Wells and Eric P. Seelau, "Eyewitness Identification: Psychological Research and Legal Policy on Lineups," *Psychology Public Policy and Law*: 769

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลระเบียบการตำรวจยังไม่มีบทบัญญัติเรื่องการแจ้งเตือนพยานหรือการทำความเข้าใจกับพยานก่อนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ มีเพียงคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาจากการแจ้งเตือนผู้ต้องหาก่อนให้การเท่านั้น²⁶² จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศในบทที่แล้ว พบว่าประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา ประเทศอังกฤษ ประเทศนิวซีแลนด์ มีการกำหนดเรื่องการแจ้งพยานก่อนที่จะให้ชี้ตัวผู้ต้องหา

ประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไลนาในพระราชบัญญัติการชี้ตัวผู้ต้องหา (Eyewitness Identification Act) กำหนดให้ทำการแจ้งพยานก่อนที่จะให้พยานทำการชี้ตัวผู้ต้องหา²⁶³ ดังนี้

- (1) ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาจจะอยู่หรือมีได้อยู่ในกระบวนการที่จัดขึ้นก็ได้
 - (2) เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่รู้ว่าบุคคลใดคือผู้กระทำความผิด
 - (3) พยานจะต้องไม่รู้สึว่าถูกกดดันในการชี้ตัวผู้ต้องหา
 - (4) กระบวนการนี้มีความสำคัญ ถ้าสามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ถูกต้องก็จะเป็นการกลั่นกรองผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดี
 - (5) กระบวนการสืบสวน สอบสวนยังคงดำเนินต่อไปแม้จะไม่ได้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาเกิดขึ้น
- หากทำการแจ้งข้อความทั้ง 5 ประการให้กับพยานทราบแล้ว ให้พยานลงลายมือชื่อไว้ และถ้าหากพยานปฏิเสธเจ้าหน้าที่จะต้องบันทึกเหตุแห่งการปฏิเสธนั้นด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4

²⁶³ North Carolina Eyewitness Identification Act § 15A-284.52.

(3) Before a lineup, the eyewitness shall be instructed that:

(b) Eyewitness Identification Procedures. – Lineups conducted by State, county, and other local law enforcement officers shall meet all of the following requirements:

- a. The perpetrator might or might not be presented in the lineup,
- b. The lineup administrator does not know the suspect's identity,
- c. The eyewitness should not feel compelled to make an identification,
- d. It is as important to exclude innocent persons as it is to identify the perpetrator, and
- e. The investigation will continue whether or not an identification is made.

The eyewitness shall acknowledge the receipt of the instructions in writing. If the eyewitness refuses to sign, the lineup administrator shall note the refusal of the eyewitness to sign the acknowledgement and shall also sign the acknowledgement.

ประเทศอังกฤษได้กำหนดมาตรการการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ในพระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานในคดีอาญา (Police and Criminal Evidence Act หรือ PACE) โดยให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งพยานหรือผู้เสียหายที่จะชี้ตัวผู้ต้องหาว่า บุคคลต้องสงสัยที่พยานหรือผู้เสียหายได้ให้ข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอาจจะปรากฏหรือไม่ปรากฏในรูปหรือวิดิทัศน์ที่กำลังแสดงก็ได้ และถ้าไม่สามารถจดจำได้ให้แจ้งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ²⁶⁴ โดยวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันพยานหรือผู้เสียหายมิให้ชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาด และเพื่อให้การชี้ตัวเป็นไปอย่างถูกต้องแม่นยำ

ในพระราชบัญญัติพยาน (Evidence Act) ของประเทศนิวซีแลนด์ได้กำหนดไว้ทำนองเดียวกัน กล่าวคือ การชี้ตัวผู้ต้องหาที่จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ต้องดำเนินการตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กฎหมายกำหนด (Formal procedure) ซึ่งมีข้อกำหนดให้แจ้งกับพยานที่จะชี้ตัวผู้ต้องหาว่า ผู้ถูกกล่าวหาผู้กระทำความผิดอาจจะอยู่หรือมิได้อยู่ในกระบวนการที่จัดขึ้นก็ได้²⁶⁵ ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ไม่ได้มีกฎหมายกำหนดไว้ให้แจ้งพยานก่อนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้เฉพาะ แต่ในร่างกฎหมายการชี้ตัวผู้ต้องหา (An act improving the accuracy of eyewitness identifications) Section 4 มีแนวคิดที่จะให้มีการแจ้งพยานก่อนการชี้ตัวผู้ต้องหา

จากการเปรียบเทียบแล้วพบว่ามี 4 ประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศนิวซีแลนด์ที่ได้กำหนดให้แจ้งกับพยานก่อนที่จะชี้ตัวผู้ต้องหา ในปัจจุบันมีเพียงประเทศฟิลิปปินส์ที่ไม่ได้มีกฎหมายกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดความผิดพลาดการชี้ตัวผู้ต้องหาแล้วพบว่าหลายเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประจักษ์พยาน เช่น ประจักษ์พยานมีอายุน้อยมาก ๆ ประสิทธิภาพของความจำและความแม่นยำจะลดลง หรือปัจจัยด้านเชื้อชาติ การที่ประจักษ์พยานไม่ได้มีเชื้อชาติเดียวกันกับผู้กระทำ

²⁶⁴Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) CODE D

3 Identification and recognition of suspects

...3.35 To provide safeguards against mistaken recognition and to avoid any possibility of collusion, on the occasion of the viewing, the arrangements should ensure:

... (c) that immediately before a person views the material, they are told that:

(i) an individual who is known to them may, or may not, appear in the material they are shown and that if they do not recognise anyone, they should say so;

²⁶⁵ Evidence Act 2006

Section 45 Admissibility of visual identification evidence

(d) in which the person making the identification is informed that the suspect may or may not be among the persons in the procedure; and

ความผิด อาจทำให้ความแม่นยำน้อยกว่าบุคคลชาติเดียวกัน²⁶⁶ นอกจากนี้ระยะเวลาที่พบเห็นการกระทำความผิด และระยะเวลานับจากเหตุการณ์การกระทำความผิดจนถึงเวลาที่จัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลกับพยานที่จะชี้ตัวผู้ต้องหาทั้งสิ้น

ดังนั้น การที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้แจ้งพยานก่อนที่จะชี้ตัวผู้ต้องหา ย่อมทำให้ไม่มีกฎหมายที่จะสามารถคุ้มครองและป้องกันสิทธิผู้ถูกกล่าวหาได้อย่างเต็มที่ กระบวนการตามกฎหมายที่ตีความที่มุ่งคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของปัจเจกชนควบคู่ไปกับการแสวงหาพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน สามารถแยกบุคคลผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดีได้มิใช่ทำไปเพื่อให้ได้พยานหลักฐานเท่านั้น การที่กำหนดให้แจ้งเตือนพยานจะช่วยให้พยานได้ตระหนักว่าพยานอาจไม่ต้องชี้ตัวผู้ต้องหาก็ได้ หากเกิดความไม่แน่ใจหรือไม่มั่นใจ เป็นการช่วยย้ำเตือนพยาน (pre-lineup admonition) ในการตัดสินใจก่อนที่จะกล่าวหาบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาในเบื้องต้น นอกจากนี้การกำหนดหน้าที่ให้เจ้าหน้าที่แจ้งเตือนพยานก่อนก็ได้ก่อให้เกิดผลเสียประการใด เพราะหากผลลัพธ์ทำให้พยานเกิดความไม่แน่ใจ ลังเลที่จะชี้ตัวผู้ต้องหา ย่อมแสดงว่าพยานก็ได้จัดจำผู้กระทำความผิดได้อย่างแม่นยำพอที่จะกล่าวหาบุคคลใดว่าเป็นผู้กระทำความผิดได้ จากการพิจารณาเปรียบเทียบแล้วพบว่าในประเทศไทยไม่ได้มีกฎหมายกำหนดเรื่องการแจ้งพยานหรือให้คำแนะนำกับพยานก่อนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อตัวพยานมีทั้งปัจจัยจากตัวพยานเอง และอิทธิพลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ผู้เขียนจึงเห็นควรให้กำหนดให้แจ้งเตือนพยานก่อนที่จะดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาทุกครั้ง โดยให้ดำเนินการตามแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนดให้แจ้งพยานด้วยข้อความดังนี้

- (1) ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาจจะอยู่หรือมิได้อยู่ในกระบวนการที่จัดขึ้นก็ได้
- (2) เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่รู้ว่าบุคคลใดคือผู้กระทำความผิด
- (3) พยานจะต้องไม่รู้สึกรู้สีกว่าถูกกดดันในการชี้ตัวผู้ต้องหา
- (4) กระบวนการนี้มีความสำคัญ ถ้าสามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ถูกต้องก็จะเป็นการกลั่นกรองผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดี
- (5) กระบวนการสืบสวน สอบสวนยังคงดำเนินต่อไปแม้จะไม่ได้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาเกิดขึ้น

²⁶⁶Laura L. Finley, *Crime and Punishment in America: An Encyclopedia of Trends and Controversies in the Justice System*. p. 398

และควรกำหนดให้พยานลงลายมือชื่อรับทราบเมื่อได้แจ้งดังกล่าวแล้ว ซึ่งการแจ้งเตือนหรือให้คำแนะนำพยานดังกล่าวยังมีความสอดคล้องกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศอังกฤษและประเทศนิวซีแลนด์ด้วย

ตาราง 1 แสดงการเปรียบเทียบการกำหนดให้แจ้งพยานก่อนการชี้ตัวผู้ต้องหา

ประเทศ เรื่อง	สหรัฐอเมริกา มลรัฐ North Carolina	อังกฤษ	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์
การแจ้งพยานก่อนการชี้ตัว	ให้แจ้งพยานดังนี้ (1) ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาจจะอยู่หรือมีได้อยู่ในกระบวนการที่จัดขึ้นก็ได้ (2) เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่รู้ว่าบุคคลใดคือผู้กระทำความผิด (3) พยานจะต้องไม่รู้สึว่าถูกกกดตันในการชี้ตัวผู้ต้องหา (4) กระบวนการนี้มีมีความสำคัญ ถ้าสามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ถูกต้องก็จะเป็นการกลั่นกรองผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดี (5) กระบวนการสืบสวนสอบสวนยังคงดำเนินต่อไปแม้จะไม่ได้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาเกิดขึ้น	กำหนดให้แจ้งว่าบุคคลต้องสงสัยอาจจะปรากฏหรือไม่ได้ปรากฏในรูปหรือวิดิทัศน์ที่กำลังแสดงก็ได้	กำหนดให้แจ้งพยานว่าผู้กระทำความผิดอาจจะอยู่หรือมีได้ อยู่ในกระบวนการที่จัดขึ้นก็ได้	ไม่มีการกำหนดไว้

4.1.2 ผู้ที่มีหน้าที่ในการดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา (ผู้อำนวยการชี้ตัวผู้ต้องหา)

การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจถือว่าเป็นต้นทางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การสอบสวนคดีอาญาเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการทราบข้อเท็จจริงและหาตัวผู้กระทำความผิด เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงเป็นบุคคลสำคัญและเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่ใกล้ชิดกับการกระทำความผิดที่มีหน้าที่แสวงหารวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นวิธีรวบรวมพยานหลักฐานที่จะช่วยยืนยันข้อเท็จจริงแห่งการกระทำความผิดเพื่อให้เกิดความแน่ใจ กฎหมายจึงให้อำนาจพนักงานสอบสวนมีดุลพินิจจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาได้

ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีกำหนดไว้ว่าห้ามเจ้าหน้าที่สืบสวนหรือบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการชี้ตัวเพื่อป้องกันการแนะนำพยาน การที่กฎหมายกำหนดไว้ในลักษณะดังกล่าวเพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวน เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้จับกุมเข้าเกี่ยวข้องกับการชี้ตัวผู้ต้องหา อันเป็นการป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำการสืบสวนมีอิทธิพลเหนือพยานในการตัดสินใจชี้ตัวผู้กระทำความผิด เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ทำการสืบสวนและหาตัวผู้กระทำความผิดตั้งแต่เริ่มต้นคดี ย่อมเชื่อว่าบุคคลที่ทำการสืบสวนหรือจับกุมได้จากการปฏิบัติหน้าที่ของตนเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริงอยู่แล้ว²⁶⁷ กฎหมายจึงกำหนดห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่สืบสวนเป็นผู้มีหน้าที่ดำเนินการชี้ตัว เพราะอาจจะเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นกับผู้ถูกกล่าวหา

นอกจากนี้ยังกำหนดมิให้บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการชี้ตัวผู้ต้องหา จุดประสงค์เพื่อมิให้รบกวนพยานและมีอิทธิพลเหนือพยานได้ โดยการกระทำบางอย่างอาจมีส่วนทำให้ผลของการชี้ตัวผู้ต้องหาคลาดเคลื่อนไปจากความจริงได้ แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายยังกำหนดไม่รัดกุมเพียงพอ เพราะไม่ได้ครอบคลุมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจคนอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีและอาจมีอิทธิพลต่อพยานเข้าร่วมในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา การที่กฎหมายมิได้กำหนดให้หมายรวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดี อาจนำไปสู่การโต้แย้งความไม่น่าเชื่อจากคู่ความที่ไม่เชื่อมั่นในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจัดขึ้น หรือบางกรณีพยานได้รับอิทธิพลจากการเจ้าหน้าที่ตำรวจทำให้การชี้ตัวผู้ต้องหาไม่ได้เกิดจากความทรงจำที่แท้จริงของพยาน ส่งผลให้ไม่สามารถคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาจากกระบวนการของรัฐอย่างชอบธรรมได้

เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศแล้วพบว่า ในต่างประเทศมีกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีลักษณะคล้ายคลึงและแตกต่างกับประเทศไทย โดยในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะ

²⁶⁷ Gary L. Wells, "Eyewitness Identification: Systemic Reforms," *Wisconsin Law Review*: 629-630

ซึ่งในส่วนต่อไปนี้จะพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นผู้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา (ผู้อำนวยการชี้ตัวผู้ต้องหา) ซึ่งมีส่วนสำคัญกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับประเทศไทย

กฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดไว้ว่า การดำเนินการกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ที่เป็นอิสระ (Independent administrator)²⁶⁸ และกำหนดนิยามของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจนั้นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องมีไม่ใช่เจ้าหน้าที่ที่ทำการสืบสวนการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น และต้องเป็นบุคคลที่ไม่ทราบมาก่อนว่าบุคคลใดเป็นผู้ต้องสงสัยหรือเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด²⁶⁹ หากไม่สามารถทำได้หรือไม่สามารถหาเจ้าหน้าที่นั้นได้ ให้ใช้กระบวนการชี้รูปผู้ต้องหาโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์แทน²⁷⁰ การที่กฎหมายกำหนดให้การดำเนินการกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาทำโดยเจ้าหน้าที่ที่เป็นอิสระ จากการศึกษาพบว่ากฎหมายต้องการห้ามเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่รู้ว่าบุคคลใดเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องสงสัยเข้าร่วมในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา เพื่อป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวมีอิทธิพลเหนือพยานในการตัดสินใจที่จะชี้ตัวผู้ต้องหาทั้งที่จะเกิดจากความตั้งใจหรือมิได้ตั้งใจ การที่กฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าวย่อมหมายความว่าทุกคนโดยมิได้จำกัดว่าเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ที่มีหน้าที่สืบสวนหรือสอบสวนคดี

²⁶⁸ North Carolina Eyewitness Identification Act "§ 15A-284.52.

(b) Eyewitness Identification Procedures. – Lineups conducted by State, county, and other local law enforcement officers shall meet all of the following requirements:

(1) A lineup shall be conducted by an independent administrator or by an alternative method as provided by subsection (c) of this section.

²⁶⁹ North Carolina Eyewitness Identification Act "§ 15A-284.52.

Definitions. – The following definitions apply in this Article:

(3) Independent administrator. – A lineup administrator who is not participating in the investigation of the criminal offense and is unaware of which person in the lineup is the suspect.

²⁷⁰ North Carolina Eyewitness Identification Act"§ 15A-284.52.

(c) Alternative Methods for Identification if Independent Administrator Is Not Used. – In lieu of using an independent administrator, a photo lineup eyewitness identification procedure may be conducted using an alternative method specified and approved by the North Carolina Criminal Justice Education and Training Standards Commission. Any alternative method shall be carefully structured to achieve neutral administration and to prevent the administrator from knowing which photograph is being presented to the eyewitness during the identification procedure.

ในประเทศอังกฤษกำหนดให้หน้าที่ของผู้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องมีใช้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิด การที่กฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าวได้มีการให้เหตุผลว่าไม่ได้ต้องการห้ามมิให้ผู้ดำเนินการชี้ตัวสอบถามหรือปรึกษาเกี่ยวกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา กับเจ้าหน้าที่ที่ทำการสืบสวนเลย เจ้าหน้าที่สามารถปรึกษากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา กับเจ้าหน้าที่ที่สืบสวนคดีได้ การที่กฎหมายไว้ตามกรณีดังกล่าวเพื่อต้องการให้เกิดความยุติธรรมกับผู้ถูกกล่าวหาและพยายามเท่าที่สามารถปฏิบัติได้²⁷¹ ซึ่งข้อกำหนดดังกล่าวไม่ได้นำไปใช้กับการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัวอยู่ เพราะจะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ดูแลผู้ต้องขัง หรือ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ที่สืบสวนการกระทำความผิด²⁷²

พระราชบัญญัติพยานหลักฐานของประเทศนิวซีแลนด์ได้บัญญัติว่าพยานหลักฐานจากการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จะรับฟังได้ต้องเป็นพยานหลักฐานที่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมาย (officers of an enforcement agency) ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด หรือกรณีที่ไม่ได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายมีเหตุผลที่เพียงพอที่จะไม่ปฏิบัติตามกระบวนการดังกล่าว ซึ่งหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายตามนิยามของพระราชบัญญัติพยานหมายถึง หน่วยงานของตำรวจนิวซีแลนด์หรือองค์กรอื่นใดที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้²⁷³

²⁷¹ Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) CODE D

Part (A) Identification of a suspect by an eye-witness

Arranging eye-witness identification procedures – duties of identification officer

3.11 Except as provided for in paragraph 3.19, the arrangements for, and conduct of, the eyewitness identification procedures in paragraphs 3.5 to 3.10 and circumstances in which any such identification procedure must be held shall be the responsibility of an officer not below inspector rank who is not involved with the investigation („the identification officer“)

... This paragraph does not prevent the identification officer from consulting the officer in charge of the investigation to determine which procedure to use. When an identification procedure is required, in the interest of fairness to suspects and eye-witnesses, it must be held as soon as practicable.

²⁷² Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) CODE D

Part (A) Arranging eye-witness identification procedures – duties of identification officer

3.19 In the case of a detained suspect, the duties under paragraphs 3.17 and 3.18 may be performed by the custody officer or by another officer or police staff not involved in the investigation as directed by the custody officer, if:

²⁷³ Evidence Act 2006

Section 4 enforcement agency means the New Zealand Police or any body or organisation that has a statutory responsibility for the enforcement of an enactment

อย่างไรก็ตามกฎหมายมิได้กำหนดให้การดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ประเภทใดไว้เฉพาะ ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ไม่มีกฎหมายกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้

จากการเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษบัญญัติเรื่องเจ้าหน้าที่ที่จะดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกามีกำหนดไว้เคร่งครัดมากกว่า เพราะนอกจากกฎหมายจะห้ามมิให้ผู้ดำเนินการชี้ตัวเป็นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนการกระทำความผิดแล้ว ยังต้องไม่รู้เลยว่าบุคคลใดเป็นผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เนื่องจากมีแนวคิดว่าคุณคนที่มีส่วนร่วมในการชี้ตัวผู้ต้องหาสามารถมีอิทธิพลต่อพยานได้ โดยที่ไม่อาจรู้ได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด²⁷⁴ และหากไม่สามารถหาตัวเจ้าหน้าที่ดังกล่าวตามที่กฎหมายกำหนดได้ ให้พยานชี้รูปผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์แทน การที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อป้องกันอิทธิพลจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่อาจชี้นำพยาน และเพื่อให้เกิดความเป็นกลางมากที่สุด จึงต้องกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างเคร่งครัด และเชื่อว่าการชี้รูปผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์แทนจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกน้อยกว่า เพราะกระบวนการที่จัดขึ้นมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องน้อยกว่า ในขณะที่ประเทศอังกฤษกำหนดไว้ทำนองเดียวกับประเทศไทย คือ เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการต้องมีไม่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ยังกำหนดว่าหากเป็นการชี้ตัวที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวไว้ให้เป็นหน้าที่ของผู้ดูแล หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีไม่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนคดี

หากพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ที่กฎหมายกำหนดห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนความผิดเข้าเกี่ยวข้องกับการชี้ตัวผู้ต้องหา เนื่องจากในภาวะวิสัยเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องการกระทำความผิดตั้งแต่ต้น ย่อมเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของตนว่าดำเนินการหาตัวผู้ถูกกล่าวหาได้ถูกต้องแล้ว เพื่อให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษโดยเร็วและผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยา ด้วยเหตุนี้อาจทำให้การกระทำบางอย่างของเจ้าหน้าที่ตำรวจมีอิทธิพลต่อพยานทั้งที่เกิดความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจขึ้น ซึ่งหากปล่อยให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวย่อมทำให้กระบวนการที่เกิดขึ้นมีความไม่ชอบธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหา และอาจเกิดการโต้แย้งถึงความน่าเชื่อถือจากคู่ความที่ไม่มั่นใจการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังนั้น หากวัตถุประสงค์ของกฎหมายต้องการจะคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและป้องกันการชี้นำพยานหรือป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่มีอิทธิพลเหนือพยาน และลดการโต้แย้งจากคู่ความในคดี จึงจำเป็นที่ต้องมีกฎหมายกำหนดขอบเขตให้จำกัดอิทธิพลที่มีผลต่อการชี้ตัว

²⁷⁴ Phillips M. R. et al., "Double-Blind Photoarray Administration as a Safeguard against Investigator Bias," *Journal of Applied Psychology* 84(1999): 940-951

ผู้ต้องหาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวพันกับคดีและมีแนวโน้มจะทำให้เกิดความไม่เป็นกลางด้วย เพื่อให้กระบวนการทางกฎหมายคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาอย่างเต็มที่

จากการศึกษาพบว่าในกระบวนการสืบสวนสอบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดในคดีอาญานอกจากเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้สืบสวนการกระทำความผิดอันได้แก่ ผู้ทำการจับกุม ที่เป็นผู้กระทำการสืบเสาะแสวงหาหาข้อเท็จจริงตั้งแต่เริ่มต้นแล้ว ยังมีพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานจากการสอบปากคำผู้ต้องหา ตรวจสอบพินิจและเก็บรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจเห็นสิ่งฟ้องคดี²⁷⁵ โดยในแต่ละคดีจะมีพนักงานสอบสวนเจ้าของสำนวนคดีเป็นผู้รับผิดชอบในการทำสำนวนและความเห็นสิ่งฟ้องคดีซึ่งอาจมีปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้มีผลต่อรูปคดี จนก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีผลร้ายแรงจนถึงขั้นมีผู้บริสุทธิ์ตกเป็นแพะรับบาป²⁷⁶ จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบแล้วในประเทศไทยตามระเบียบการประมวลตำรวจเกี่ยวกับคดีได้กำหนดห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสืบสวนการกระทำความผิดเข้าเกี่ยวข้องกับกรซื้อตัวผู้ต้องหาเพื่อป้องกันมิให้คดีจากเจ้าหน้าที่ที่สืบสวนหรือทำการจับกุมผู้กระทำความผิดมีอิทธิพลต่อการซื้อตัว ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นกลางและขัดอิทธิพลต่าง ๆ ที่อาจมีผลต่อการมุ่งใจพยานในกระบวนการซื้อตัวผู้ต้องหา ไม่ว่าจะเกิดจากความตั้งใจหรือมิได้ตั้งใจ จึงควรกำหนดหน้าที่ผู้อำนวยการซื้อตัวผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในกระบวนการซื้อตัวให้มีความเหมาะสม สามารถป้องกันพฤติกรรมที่อาจทำให้รูปคดีบิดเบือนได้ แต่ทั้งนี้ถ้าหากกำหนดให้ผู้ดำเนินการซื้อตัวผู้ต้องหา ห้ามเป็นผู้ที่รู้ว่าใครเป็นผู้ต้องสงสัยหรือรู้ว่าใครเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ในทางปฏิบัติย่อมจะพิสูจน์ได้ยากเพราะเป็นสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจ ผู้เขียนเห็นว่าควรกำหนดห้ามมิให้พนักงานสอบสวนเจ้าของสำนวนคดีที่ย่อมรู้ว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดเป็นผู้ดำเนินการซื้อตัวผู้ต้องหา นอกจากนี้คู่ความที่ไม่เชื่อถือกระบวนการยังสามารถพิสูจน์เรื่องอิทธิพลของเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวพันกับคดีได้เป็นรูปธรรมมากกว่า อันจะทำให้กระบวนการค้นหาความจริงจากการซื้อตัวผู้ต้องหาต้องหาความเป็นกลาง ส่วนการดำเนินการซื้อตัวให้พนักงานสอบสวนคนอื่น ๆ เป็นผู้ดำเนินการแทน ซึ่งแนวทางดังกล่าวยังสอดคล้องกับกฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ที่รู้ตัวผู้กระทำความผิดเป็นผู้ดำเนินการซื้อตัวผู้ต้องหาด้วย

²⁷⁵ วิบูล ปรองดอง, "การดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน : ศึกษาเฉพาะกรณีการไม่รับคำร้องทุกข์ของพนักงานสอบสวน," งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม (2548):

²⁷⁶ พรรณชญา ศิริวรรณบุศย, "แนวทางการปฏิรูประบบงานสอบสวนของตำรวจไทย," วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 46(2559): 137

ตาราง 2 เปรียบเทียบผู้มีหน้าที่ในการดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา (ผู้อำนวยการชี้ตัวผู้ต้องหา)

ประเทศ เรื่อง	สหรัฐอเมริกา มลรัฐ North Carolina	อังกฤษ	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์
ผู้มีหน้าที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา (ผู้อำนวยการชี้ตัว)	ห้ามเจ้าหน้าที่ที่ทำการสืบสวนการกระทำความผิดและเจ้าหน้าที่ที่รู้ว่าใครคือผู้ต้องสงสัยเป็นผู้ดำเนินการ	ห้ามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนการกระทำความผิดเป็นผู้ดำเนินการ	กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้บังคับใช้กฎหมาย	ไม่ได้มีกฎหมายกำหนดไว้

4.1.3 วิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่นในกระบวนการชี้ตัวให้พยานพิจารณา

จากการศึกษากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาพบว่า ในการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ใช้คนจริง ๆ หรือใช้รูปถ่าย จะเกิดข้อขัดข้องลักษณะเดียวกัน คือ โดยธรรมชาติของมนุษย์มีลักษณะทางกายภาพที่มีความเฉพาะและแตกต่างกัน ทำให้เวลาที่เจ้าหน้าที่ต้องหาคูคคลที่มีลักษณะคล้ายคลึงผู้ต้องสงสัยมาแสดงให้พยานหรือผู้เสียหายชี้ตัวทำได้ยากลำบาก²⁷⁷ ผลที่ตามมาคือบุคคลที่เจ้าหน้าที่ตำรวจหามาได้มีลักษณะแตกต่างกับถูกกล่าวหาอย่างมาก เมื่อพิจารณาแล้วการที่นำบุคคลเหล่านี้มาให้พยานระบุตัวผู้กระทำความผิด พยานอาจจะใช้การเปรียบเทียบผู้ถูกกล่าวหากับบุคคลอื่น ๆ ที่ยืนรวมอยู่ด้วย แทนที่การชี้ตัวผู้ต้องหาจะเกิดจากความจำของพยาน นอกจากนี้หากผู้ถูกกล่าวหาที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัวแตกต่างจากคนอื่น กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยวิธีให้คนยืนเรียงแถวอาจทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเกิดข้อเสียเปรียบขึ้นได้

ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีกำหนดไว้ว่าให้จัดให้ผู้ต้องหาสวมเสื้อคล้ายคลึงกับเวลาเกิดเหตุ และจัดให้บุคคลอื่นซึ่งมีเพศ รูปร่าง ขนาด อายุ และการแต่งกายคล้ายคลึงกับผู้ต้องหาอยู่รวมในที่เดียวกันไม่น้อยกว่า 5 คน โดยที่ผู้ต้องหาสามารถเลือกที่ยืนตามความพอใจภายในเขตที่จัดสำหรับการชี้ตัวนั้นได้ ถ้าหากมีพยานที่จะชี้ตัวหลายคนผู้ต้องหาสามารถขอเปลี่ยนตำแหน่งที่ยืน

²⁷⁷ สัมภาษณ์ ร.ต.ท. วรบุญ บุญมี สัมภาษณ์วันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2561

ได้²⁷⁸ จากข้อกำหนดในประมวลดังกล่าว การกำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถเลือกตำแหน่งการยืนได้ ก็เพื่อป้องกันมิให้มีการบอกตำแหน่งที่ยืนล่วงหน้าให้พยานทราบก่อน ถ้าหากพยานมีหลายคนก็ต้อง ป้องกันมิให้พยานบอกตำแหน่งผู้ถูกกล่าวหาระหว่างพยาน โดยกำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาเลือกตำแหน่ง ได้หลังจากพยานคนใดคนหนึ่งได้ทำการชี้ตัวผู้ต้องหาแล้ว แต่อย่างไรก็ตามข้อกำหนดดังกล่าวก็ไม่ใช่ว่า เรื่องที่กำหนดไว้สำหรับการป้องกันการตัดสินใจเลือกโดยการเปรียบเทียบลักษณะภายนอกผู้ถูก กล่าวหากับคนอื่น ๆ

ในประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับวิธีการยืนของผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น (fillers) ที่เข้าร่วมทดสอบในการชี้ตัวผู้ต้องหา เนื่องจากมีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าพยานหรือผู้เสียหายอาจ ตัดสินใจเลือกใครเป็นผู้กระทำความผิดจากการเทียบเคียงลักษณะทางกายภาพมากกว่า (Relative Judgement) ซึ่งทำให้กฎหมายกำหนดให้ใช้วิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลอื่น ๆ เดินออกมาให้พยานดูทีละคน (sequentially) หรือหากเป็นกรณีการชี้รูปถ่ายต้องให้แสดงรูปถ่ายผู้ถูก กล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ทีละรูป (sequentially) เมื่อพยานดูเสร็จแล้วให้นำคนหรือรูปถ่ายออกไป จากกระบวนการ แล้วให้พยานเริ่มพิจารณาคนถัดไป²⁷⁹ ซึ่งวิธีนี้จะช่วยลดข้อผิดพลาดได้

ส่วนกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาประเทศอังกฤษจากการศึกษาพบว่า กฎหมายวางหลักไว้ว่า ควรจัดให้มีการชี้ตัวผ่านทางวิดีโอ เว้นแต่ว่าการยื่นเรียงแถวชี้ตัวผู้ต้องหาหรือการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบ กลุ่มจะมีความเหมาะสมหรือมีความเป็นไปได้มากกว่า²⁸⁰ การชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศอังกฤษให้ ความสำคัญกับวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยการดูผ่านวิดีโอทัศน์มากกว่าเพราะเชื่อว่าจะช่วยลดอิทธิพลจาก ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจของพยานในการชี้ตัวคนจริง ๆ การชี้ตัวผ่านการดูวิดีโอ ทัศน์จะแสดงรูปภาพเคลื่อนไหวที่เห็นช่วงศีรษะและลำตัวช่วงบน มีความยาวประมาณ 15 วินาที โดย

²⁷⁸ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 261

²⁷⁹ North Carolina Eyewitness Identification Act of 2007 § 15A-284.52.

(b) (2) Individuals or photos shall be presented to witnesses sequentially, with each individual or photo presented to the witness separately, in a previously determined order, and removed after it is viewed before the next individual or photo is presented.

²⁸⁰ Police and Criminal Evidence Act 1984 CODE D

Part (A) Identification of a suspect by an eye-witness

3.14 If, because of paragraph 3.12, an identification procedure is to be held, the suspect shall initially be invited to take part in a video identification unless: (a) a video identification is not practicable; or (b) an identification parade is both practicable and more suitable than a video identification; or (c) paragraph 3.16 applies.

ให้พยานดูทีละรูป อันมีลักษณะเดียวกับการให้ดูละรูปภาพตามลำดับ (sequentially)²⁸¹ เหมือนกับการชี้ตัวบุคคลในประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนการชี้ตัวคนจริง (Identification Parades) ยังใช้วิธีการยื่นเรียงแถว เนื่องจากมีการผลักดันให้ใช้การชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านวิดีโอทัศน์มากกว่า²⁸² ส่วนประเทศนิวซีแลนด์และประเทศฟิลิปปินส์ยังคงใช้วิธีการให้ผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ยื่นเรียงแถว

จากการพิจารณาเปรียบเทียบแล้วพบว่าแต่ละประเทศใช้วิธีแตกต่างกัน โดยในประเทศสหรัฐอเมริกากฎหมายกำหนดให้ใช้วิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลอื่น ๆ เดินออกมาให้พยานดูทีละคน (sequentially) และการชี้รูปถ่ายก็ให้พยานดูทีละรูป (sequentially) ประเทศอังกฤษการชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านวิดีโอทัศน์ ใช้วิธีการแสดงรูปถ่ายเป็นภาพเคลื่อนไหวให้พยานสังเกตทีละคนเช่นกัน (sequentially) แต่กรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้ตัวคนจริง ยังใช้วิธีการยื่นเรียงแถว (simultaneous) ในส่วนของประเทศนิวซีแลนด์ทั้งการชี้รูปถ่ายและชี้ตัวบุคคลใช้วิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ให้พยานสังเกตพร้อมกัน (simultaneous) เช่นเดียวประเทศฟิลิปปินส์และประเทศไทยปัจจุบัน กล่าวคือ ทั้งการชี้รูปถ่ายและการชี้ตัวบุคคลใช้วิธีแสดงผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ให้พยานดูทั้งหมดพร้อมกัน ณ เวลาเดียวกัน

การจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาในระเบียบฯ ของประเทศไทยได้กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาแต่งกายคล้ายคลึงกับเวลาเกิดเหตุ และให้บุคคลอื่นที่เข้าร่วมกระบวนการมีเพศ รูปร่าง ขนาด อายุ และการแต่งกายคล้ายคลึงกับผู้ถูกกล่าวหาด้วย ซึ่งตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 คำว่าคล้ายคลึง มีความหมายว่า เกือบเหมือน ดังนั้น เจ้าหน้าที่จึงต้องดำเนินการจัดให้ผู้ถูกกล่าวหาแต่งกายใกล้เคียงเกือบเหมือนกับคำให้การของพยานที่ได้ให้ไว้หลังเกิดเหตุ²⁸³ และทำนองเดียวกันต้องจัดให้บุคคลอื่นที่เป็นผู้เข้าร่วมทดสอบมีลักษณะทางกายภาพที่ใกล้เคียงกับผู้ถูกกล่าวหาด้วย เพื่อจะได้ทดสอบพยานว่าตามคำให้การของพยานที่อ้างว่าจำผู้กระทำความผิดได้สอดคล้องกับการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นหรือไม่ หากสอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันย่อมแสดงให้เห็นว่าพยานจำได้อย่างแม่นยำ

²⁸¹ Tim Valentine, "Stephen Darling, Amina Memon, Do Strict Rules and Moving Images Increase the Reliability of Sequential Identification Procedures?"

²⁸² Graham Davies and Tim Valentine, "Codes of Practice for Identification: A Review Of : Wells, G. L., Small, M., Penrod, S., Malpass, R., Fulero, S. M. & Brimacombe, C. A. E. (1998). Eyewitness Identification Procedures: Recommendations for Lineups and Photospreads Law and Human Behaviour."

²⁸³ Brady Witbeck, "Eyewitness Identifications: Recommendations to the Third Circuit," Southern California Law Review 91(2018): 545

ว่าผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิด²⁸⁴ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติการจัดหาบุคคลอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงหรือเกือบเหมือนกับผู้ถูกกล่าวหาที่มีข้อจำกัดเนื่องจากบุคคลแต่ละคนไม่อาจมีลักษณะที่เหมือนกันทุกประการได้ เจ้าหน้าที่จึงจำเป็นต้องหาบุคคลที่ไม่มีความแตกต่างโดดเด่นจนเป็นที่สังเกตมากกว่าคนอื่น²⁸⁵ เพื่อให้กระบวนการทดสอบพยานที่จัดขึ้นมีความยุติธรรมกับทุกฝ่าย²⁸⁶

เมื่อพิจารณาวิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของแต่ละประเทศพบว่า มีข้อดีและข้อด้อยต่างกัน วิธีการที่ให้ผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ออกมายืนเรียงกันกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาจะมีความสะดวกและรวดเร็ว แต่ข้อด้อยของวิธีการดังกล่าว คือ พยานอาจไม่ได้สังเกตอย่างละเอียดเพียงพอ เมื่อจุดประสงค์ของการกำหนดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องการจะทดสอบพยานว่า พยานจำคนร้ายได้หรือไม่ และคนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมตัวมาเป็นคนร้ายตามที่พยานเห็นหรือไม่ การทดสอบดังกล่าวไม่ได้อาศัยหลักการทดสอบทางวิทยาศาสตร์ที่มีความเชื่อถือ แต่ใช้หลักทางจิตวิทยาที่มีข้อโต้แย้งถึงความน่าเชื่อถืออยู่มาก และหากพิจารณาปัจจัยทางจิตวิทยาที่อาจก่อให้เกิดความผิดพลาดได้ง่าย วิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่นำผู้ถูกกล่าวหาและคนอื่น ๆ ยืนเรียงพร้อมกัน ณ เวลาเดียวกันให้พยานชี้ตัวผู้กระทำผิด หรือการชี้รูปถ่ายที่แสดงรูปถ่ายทั้งหมดพร้อมกัน วิธีการดังกล่าวอาจทำให้ไม่ได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการชี้ตัวผู้ต้องหาที่แท้จริงได้ เพราะพยานอาจจะเลือกผู้กระทำผิดที่มีลักษณะคล้ายอาชญากรมากกว่า หรือเลือกบุคคลที่มีความแตกต่างที่เห็นโดดเด่นมากกว่าจะเลือกจากสิ่งที่พยานจำได้ ซึ่งการกำหนดวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยนำเสนอบุคคลหรือรูปถ่ายทีละคนหรือทีละรูปให้พยานสังเกต (sequentially) ข้อดีของวิธีการนี้อาจช่วยป้องกันไม่ให้พยานตัดสินใจเลือกผู้กระทำผิดจากการเปรียบเทียบความแตกต่างได้ (Relative Judgement) เนื่องจากพยานจะได้ใช้เวลาในการพิจารณาผู้เข้าร่วมกระบวนการแต่ละคนอย่างละเอียด โดยที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะถามพยานว่าบุคคลที่พิจารณา ณ ขณะนั้นใช่ผู้กระทำผิดหรือไม่ พยานมีความคิดเห็นอย่างไร และกระทำเช่นนี้กับคนถัดไปจนครบทุกคน คำตอบของพยานแต่

²⁸⁴ Ebbe B. Ebbesen and Kristin M. Finklea, "In Response to the Illinois Pilot Program on Simultaneous V. Sequential Lineups," *Public Interest Law Reporter* (2006): 9

²⁸⁵ Keith A. Findley, "Implementing the Lessons from Wrongful Convictions: An Empirical Analysis of Eyewitness Identification Reform Strategies," *Missouri Law Review* 81(2016): 389-390

²⁸⁶ Christian A. Meissner, Jonathan W. Schooler, and Siegfried L. Sporer, "Person Descriptions as Eyewitness Evidence " [Online] Accessed: 15 December 2018. Available from: https://labs.psych.ucsb.edu/schooler/jonathan/sites/labs.psych.ucsb.edu.schooler.jonathan/files/pubs/eyewitness_evidence.pdf

ละครั้งจะแสดงให้เห็นถึงความมั่นใจในการระบุตัวผู้กระทำความผิด และถ้าหากพยานไม่สามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ในครั้งแรกต้องมีการชี้ตัวในครั้งที่สอง ย่อมแสดงให้เห็นถึงความไม่แน่ใจของพยานซึ่งจะส่งผลต่อความน่าเชื่อถือในการระบุตัวผู้กระทำความผิด²⁸⁷ แม้ว่าวิธีการนำเสนอที่แต่ละคนจะทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องใช้เวลาจากรายละเอียดของกระบวนการไปบ้าง แต่พยานจะได้ใช้ความทรงจำของตนในการตัดสินใจในแต่ละครั้ง (Absolute Judgment) ซึ่งอาจจะช่วยให้ลดข้อผิดพลาดจากการชี้ตัวผู้ต้องหาได้²⁸⁸ และจะทำให้กระบวนการทางกฎหมายเป็นไปตามหลักศุนีติกระบวนการ (due process) ด้วย²⁸⁹

จากการพิจารณาเปรียบเทียบกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยพบว่ากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กำหนดให้จัดหาบุคคลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับคำให้การ และจัดให้บุคคลอื่น ๆ มีลักษณะใกล้เคียงไม่ให้โดดเด่นแตกต่างกับผู้ถูกกล่าวหาในเรื่องเพศ รูปร่าง ขนาด อายุ และการแต่งกาย โดยกำหนดไว้เพื่อให้การทดสอบพยานเป็นไปอย่างแม่นยำและเป็นธรรมมิให้ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความแตกต่างโดดเด่นมากกว่าคนอื่นจนเป็นการชี้นำพยาน²⁹⁰ แม้ว่าตามระเบียบฯ ของกฎหมายในประเทศไทยจะกำหนดให้จัดหาบุคคลที่มีความคล้ายคลึงกันไว้ แต่ในทางปฏิบัติลักษณะของบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน นอกจากนี้วิธีการนำเสนอผู้ถูกชี้ตัวตามระเบียบฯ และตามแนวทางการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่กำหนดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบนำคนมายืนเรียงกันหรือกรณีการชี้รูปถ่ายให้ดูรูปถ่ายทุกรูปพร้อมกัน อาจทำให้พยานเปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพของบุคคลตามเหตุผลที่ได้กล่าวไปข้างต้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรกำหนดให้ใช้วิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ให้พยานสังเกตที่ละคนหรือทีละรูปตามแนวทางที่ใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาและยังมีความสอดคล้องกับแนวทางการชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านวิดีโอทัศน์ในประเทศอังกฤษ น่าจะช่วยให้กระบวนการทดสอบพยานมีความแม่นยำยิ่งขึ้นจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการทดสอบพยาน รวมถึงอาจช่วยลดความผิดพลาดจากการชี้ตัวผู้ต้องหาได้ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าวิธีการนำเสนอที่ละคนเป็นวิธีการที่ดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบการนำเสนอผู้ถูกชี้ตัวพร้อมกัน²⁹¹ การที่

²⁸⁷ Gary L. Wells, "Eyewitness Identification: Systemic Reforms," *Wisconsin Law Review*: 626-628

²⁸⁸ Law Commission, "Evidence: Total Recall? The Reliability of Witness Testimony."

²⁸⁹ Andrew Roberts, "Eyewitness Identification Evidence: Procedural Developments and the Ends of Adjudicative Accuracy," *International Commentary on Evidence* 6(2008): 11

²⁹⁰ Keith A. Findley, "Implementing the Lessons from Wrongful Convictions: An Empirical Analysis of Eyewitness Identification Reform Strategies," *Missouri Law Review*: 389-390

²⁹¹ Nancy K. Steblay, "Scientific Advances in Eyewitness Identification Evidence," *William Mitchell Law Review*: 1121

กระบวนการค้นหาความจริงจะปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลบริสุทธิ์มิให้ถูกดำเนินคดีได้อย่างเต็มที่ ควรต้องลดปัจจัยเสี่ยงที่จะเกิดความผิดพลาดขึ้น ดังนั้น การนำเสนอบุคคลหรือรูปถ่ายที่ละคนหรือทีละรูปให้พยานสังเกตจึงเป็นวิธีที่น่าจะนำมาใช้กับการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทย โดยวิธีปฏิบัติให้เจ้าหน้าที่ตำรวจถามพยานว่าบุคคลที่พิจารณา ณ ขณะนั้นใช่ผู้กระทำผิดหรือไม่ พยานมีความคิดเห็นอย่างไร ถ้าพิจารณาบุคคลใดแล้วให้นำออกจากกระบวนการ และกระทำเช่นนี้กับคนถัดไปจนครบทุกคน ถ้าหากพยานไม่สามารถระบุตัวผู้กระทำผิดได้ในครั้งแรกต้องมีการชี้ตัวในครั้งที่สองให้บันทึกไว้ด้วย

ตาราง 3 เปรียบเทียบวิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่นในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

ประเทศ เรื่อง	สหรัฐอเมริกา มลรัฐ North Carolina	อังกฤษ	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์
วิธีการนำเสนอ ผู้ถูกกล่าวหา และบุคคลอื่น	ทั้งการชี้ตัวบุคคล และการชี้รูปถ่าย ให้นำผู้ถูกกล่าวหา และบุคคลอื่น ๆ ให้พยานดูทีละคน	ในการชี้ตัวผู้ต้องหา ผ่านวิดีโอให้แสดง รูปให้ดูทีละรูป การชี้ตัวผู้ต้องหาโดย ใช้คนจริง ๆ ใช้การ ยื่นเรียงแถวพร้อมกัน	ทั้งการชี้ตัวบุคคล และการชี้รูปถ่าย ใช้การยื่นเรียงแถว หรือแสดงรูปให้ พยานดูทั้งหมด พร้อมกัน	การชี้ตัว ผู้ต้องหาใช้วิธี ยื่นเรียงแถวให้ พยานดู ทั้งหมดพร้อม กัน

4.1.4 การบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

ปัจจุบันได้มีความพยายามที่จะนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการดำเนินคดีอาญา เช่น กรณีการบันทึกปากคำให้การเด็ก²⁹² และกรณีที่มีความจำเป็นศาลก็สามารถรับฟังคำให้การของพยานที่บันทึกภาพและเสียงไว้ในชั้นสอบสวนได้²⁹³ รวมถึงการสืบพยานในศาลก็ได้มีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยที่การบันทึกกระบวนการสืบพยานสามารถถ่ายทอดเป็นภาพและเสียงเพื่อใช้ในการตรวจสอบความถูกต้อง²⁹⁴ จะเห็นได้ว่ามีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงในชั้นการสอบสวน แต่กรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กระทำขึ้นในชั้นสอบสวน ยังไม่ได้มีนำเรื่องการบันทึกภาพและเสียงเข้ามาใช้ในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาแต่อย่างใด แม้ว่าจะเกิดการโต้แย้งถึงความน่าเชื่อถือในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาก็ตาม

ในเรื่องการสอบสวนเมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหาแล้ว จะต้องทำสำนวนการสอบสวน โดยสำนวนการสอบสวน หมายถึง บันทึกเอกสารต่าง ๆ จากการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ²⁹⁵ ที่จะต้องรวบรวมเป็นพยานหลักฐานทั้งบันทึกเอกสาร วัตถุพยานทั้งหลายรวมเข้า

²⁹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ วรรค 4

“..ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 139 การถามปากคำเด็กตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าวซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน”

²⁹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ตริ วรรค 3 และ วรรค 4

“..ก่อนการสืบพยานตามวรรคหนึ่ง ถ้าศาลเห็นสมควรหรือถ้าพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอโดยมีเหตุผลอันสมควรซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าจะเป็นผลร้ายแก่เด็กถ้าไม่อนุญาตตามที่ร้องขอ ให้ศาลจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงคำให้การของผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง ต่อหน้าคู่ความและในกรณีเช่นนี้ให้ถือสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล โดยให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม ถามค้านหรือถามตั้งพยานได้ ทั้งนี้ เท่าที่จำเป็นและภายในขอบเขตที่ศาลเห็นสมควร” และ “..ในกรณีที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความตามวรรคหนึ่งเพราะมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้ศาลรับฟังสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานนั้นในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง เสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล และให้ศาลรับฟังประกอบพยานอื่นในการพิจารณาพิพากษาคดีได้”

²⁹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรค 4

“..ในการสืบพยาน ให้มีการบันทึกคำเบิกความพยานโดยใช้วิธีการบันทึกลงในวัสดุ ซึ่งสามารถถ่ายทอดออกเป็นภาพและเสียงซึ่งสามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องของการบันทึกได้ และให้ศาลอุทธรณ์ศาลฎีกาใช้การบันทึกดังกล่าวประกอบการพิจารณาคดีด้วย”

²⁹⁵ ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 272 ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 8 กำหนดว่าเมื่อทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ให้รวบรวมบันทึกและเอกสารต่าง ๆ ในการสอบสวนรวมเข้าสำนวนไว้ ถ้าเป็นสิ่งของอย่างอื่นให้ทำบัญชีรายละเอียดรวมไว้ด้วย

ไว้เป็นสำนวน²⁹⁶ เช่น บันทึกคำให้การของบุคคลที่เกี่ยวข้อง บันทึกของพนักงานสอบสวนที่ทำขึ้นในกรณีแสดงสถานที่เกิดเหตุ การตรวจสอบประวัติและการพิมพ์รายชื่อผู้ต้องหา รวมถึงบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหา²⁹⁷ ที่เป็นบันทึกเอกสาร²⁹⁸ จากการศึกษาพบว่าบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นส่วนหนึ่งในสำนวนการสอบสวนถูกใช้อ้างประกอบเป็นพยานหลักฐานในกระบวนการยุติธรรมในชั้นต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการพิจารณาพิพากษาในชั้นศาล อันเป็นขั้นตอนสำคัญและเป็นโอกาสสุดท้ายในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา แต่บันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทยปัจจุบันยังเป็นการบันทึกรูปแบบเอกสารและทางปฏิบัติบางกรณีมีเพียงบันทึกภาพนิ่งโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเท่านั้น ซึ่งระบบการบันทึกข้อมูลดังกล่าวไม่สามารถแสดงให้เห็นกระบวนการที่ดำเนินไปได้ว่าพยานได้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาอย่างไร กระบวนการมีความถูกต้องหรือบกพร่องประการใด

การชี้ตัวผู้ต้องหาของต่างประเทศ เริ่มมีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เข้ามามีส่วนช่วยในการบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเพื่อต้องการตรวจสอบถึงความถูกต้องและแสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือของกระบวนการดังกล่าว ซึ่งบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในแต่ละประเทศกำหนดไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา การบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา กฎหมายกำหนดว่าในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้คนจริง ๆ ให้บันทึกเป็นวิดีโอ ถ้าไม่สามารถบันทึกวิดีโอได้ ต้องบันทึกเหตุการณ์ไว้ และให้ทำการบันทึกเสียงแทน หากไม่สามารถทำได้ทั้งบันทึกวิดีโอและบันทึกเสียงให้บันทึกเหตุการณ์ไว้ และให้เจ้าหน้าที่บันทึกด้วยเอกสารแทน²⁹⁹ ไม่ว่าจะการบันทึกจะ

²⁹⁶ "Policy and Procedure Recommendations for the Collection and Preservation of Eyewitness Identification Evidence," [Online] Accessed: 17 August 2017. Available from: http://apls.wildapricot.org/resources/Documents/Scientific_Review_Paper/APLS%20Scientific%20Review%20Paper%20initial%20draft%20July%2030%202018.pdf

²⁹⁷ ธนสาร บำรุงกิจ, "การศึกษาอุปสรรคและปัญหาภายในหน่วยงานซึ่งมีผลต่อการทำสำนวนล่าช้า : ศึกษาเฉพาะพนักงานสอบสวนสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 1 " 29

²⁹⁸ ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 264 เมื่อทำการชี้ตัวหรือชี้รูปผู้ต้องหาแล้ว ให้จัดการลงรายงานประจำวันและให้ทำบันทึกการชี้ตัวไว้เป็นหลักฐานและให้ผู้ต้องหาลงลายมือชื่ออีกฉบับหนึ่งเพื่อความต้องกันกับรายงานประจำวันรวมเข้าสำนวนไว้

²⁹⁹ North Carolina Eyewitness Identification Act of 2007 "§ 15A-284.52.

(14) Unless it is not practical, a video record of live identification procedures shall be made. If a video record is not practical, the reasons shall be documented, and an audio record shall be made. If neither

เป็นรูปแบบใดสิ่งหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ต้องบันทึกควรประกอบไปด้วย ผลของการชี้ตัวผู้ต้องหาของพยาน ไม่ว่าพยานจะมีการชี้ตัวเกิดขึ้นหรือไม่ และให้พยานลงลายมือชื่อ หากพยานปฏิเสธที่จะลงลายมือชื่อ เจ้าหน้าที่ควรจะต้องบันทึกเหตุแห่งการปฏิเสธนั้นและให้เจ้าหน้าที่ผู้ชี้ตัวผู้ต้องหาลงชื่อกำกับไว้ การบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาควรเริ่มบันทึกตั้งแต่อันแรกก่อนเริ่มกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาจนเสร็จสิ้นกระบวนการ กล่าวคือ ตั้งแต่เริ่มแจ้งเตือนพยานจนถึงขั้นตอนการบันทึกความมั่นใจของพยานเมื่อได้ชี้ตัวผู้ต้องหาเสร็จแล้ว³⁰⁰

นอกจากนี้ข้อมูลที่ดีควรมีอยู่ในบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหา ได้แก่ ระดับความมั่นใจของพยานในการชี้ตัวผู้ต้องหา ชื่อทุกคนที่อยู่ในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา วัน เวลา และสถานที่ รวมถึงสิ่งที่พยานได้พูดออกมาในขณะที่กำลังอยู่ในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา แหล่งที่มาของบุคคลอื่น ๆ ที่นำมาร่วมทดสอบรวมถึงแหล่งที่มาของรูปถ่ายที่นำมาใช้ในการชี้ตัว และให้บันทึกภาพคนเหล่านี้และรูปถ่ายด้วย³⁰¹

a video nor audio record are practical, the reasons shall be documented, and the lineup administrator shall make a written record of the lineup.

³⁰⁰ "Policy and Procedure Recommendations for the Collection and Preservation of Eyewitness Identification Evidence." "Policy and Procedure Recommendations for the Collection and Preservation of Eyewitness Identification Evidence."

³⁰¹ North Carolina Eyewitness Identification Act of 2007 "§ 15A-284.52.

(15) Whether video, audio, or in writing, the record shall include all of the following information:

- a. All identification and nonidentification results obtained during the identification procedure, signed by the eyewitness, including the eyewitness's confidence statement. If the eyewitness refuses to sign, the lineup administrator shall note the refusal of the eyewitness to sign the results and shall also sign the notation.
- b. The names of all persons present at the lineup.
- c. The date, time, and location of the lineup.
- d. The words used by the eyewitness in any identification, including words that describe the eyewitness's certainty of identification.
- e. Whether it was a photo lineup or live lineup and how many photos or individuals were presented in the lineup.
- f. The sources of all photographs or persons used.
- g. In a photo lineup, the photographs themselves.
- h. In a live lineup, a photo or other visual recording of the lineup that includes all persons who participated in the lineup.

ในการบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศอังกฤษ³⁰² กรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยการให้พยานดูผ่านวิดีโอทัศน์กำหนดว่าต้องบันทึกชื่อผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาควรประกอบไปด้วยสิ่งที่พยานได้พูดในขณะที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา และการดำเนินการใด ๆ ที่ไม่สามารถทำได้ตามที่กฎหมายกำหนด โดยบันทึกดังกล่าวจะเป็นข้อมูลเพิ่มเติมในการพิจารณากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้น ในส่วนการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้คนจริงยืนเรียงแถว ได้กำหนดให้มีการบันทึกกระบวนการเป็นวิดีโอหากทำไม่ได้ให้บันทึกเป็นภาพสี และเมื่อผู้ถูกกล่าวหาหรือที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้ถูกกล่าวหาร้องขอ ควรจะต้องดำเนินการคัดลอกให้ภายในเวลาที่สมควร นอกจากนี้ยังมีการกำหนดว่ากรณีที่เจ้าหน้าที่เชิญให้บุคคลใดออกไปจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเนื่องจากได้รับกวนผู้อื่น ต้องมีการบันทึกเหตุอันไว้ด้วย และสิ่งที่ควรจะมีในบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหา กำหนดไว้เช่นเดียวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านวิดีโอ ทัศน์ กล่าวคือ ต้องบันทึกชื่อผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ บันทึกสิ่งที่พยานได้พูดในขณะที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหา และกรณีใดที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามที่กฎหมายนี้กำหนด³⁰³

³⁰² Police and Criminal Evidence Act 1984 Code D
Annex A Video Identification (d) Documentation

17. A record must be made of all those participating in, or seeing, the set of images whose names are known to the police.

18. A record of the conduct of the video identification must be made on forms provided for the purpose. This shall include anything said by the witness about any identifications or the conduct of the procedure and any reasons it was not practicable to comply with any of the provisions of this Code governing the conduct of video identifications. This record is in addition to any statement that is taken from any eye-witness after the procedure.

³⁰³ Police and Criminal Evidence Act 1984 Code D
Annex B Identification Parade (d) Documentation

23. A video recording must normally be taken of the identification parade. If that is impracticable, a colour photograph must be taken. A copy of the video recording or photograph shall be supplied, on request, to the suspect or their solicitor within a reasonable time.

24. As appropriate, paragraph 3.30 or 3.31, should apply to any photograph or video taken as in paragraph 23.

25. If any person is asked to leave an identification parade because they are interfering with its conduct, the circumstances shall be recorded.

26. A record must be made of all those present at an identification parade whose names are known to the police.

27. If prison inmates make up an identification parade, the circumstances must be recorded.

พระราชบัญญัติพยานของประเทศนิวซีแลนด์กำหนดให้การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ในการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องมีการบันทึกเอกสารและมีภาพประกอบ ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดให้มีการบันทึกภาพก็เพื่อเป็นประโยชน์ต่อศาลและจำเลยในการพิจารณาคดี³⁰⁴ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการต่าง ๆ ที่บันทึกไว้อาจเป็นประโยชน์ต่อจำเลยในการโต้แย้งถึงความน่าเชื่อถือของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาได้ เพราะการบันทึกข้อมูลทั้งหลายจะช่วยรับรองถึงความถูกต้องในกระบวนการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจัดขึ้น

ประเทศฟิลิปปินส์ไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้เฉพาะ แต่จากการศึกษาพบว่ามีความพิพาทที่กล่าวถึงการพิจารณาคดีของศาลที่ต้องอาศัยบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยไม่ว่าจะเป็นกรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยให้พยานชี้รูปถ่ายหรือการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบใช้คนจริง ๆ ได้ใช้บันทึกเอกสารดังกล่าวในชั้นการพิจารณาคดีของศาล³⁰⁵ แม้ประเทศฟิลิปปินส์ยังไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติกฎหมายไว้เฉพาะในเรื่องนี้ แต่การที่ศาลหยิบยกการชี้ตัวผู้ต้องหาไปพิจารณาในชั้นศาลก็แสดงให้เห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของประเทศฟิลิปปินส์ได้เล็งเห็นความสำคัญของการบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเช่นกัน

เมื่อทำการเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศแล้วจะเห็นว่า บางประเทศได้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหามากน้อยแตกต่างกัน กล่าวคือ ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ ได้กำหนดให้การชี้ตัวผู้ต้องหาแบบใช้คนจริง ๆ ต้องมีการบันทึกเป็นวิดีโอ หากไม่สามารถทำได้ก็ให้ใช้วิธีการในรูปแบบอื่น ๆ ส่วนในประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

28. A record of the conduct of any identification parade must be made on forms provided for the purpose. This shall include anything said by the witness or the suspect about any identifications or the conduct of the procedure, and any reasons it was not practicable to comply with any of this Code's provisions.

³⁰⁴ Evidence Act 2006 Section 45(3)

(e) that is the subject of a written record of the procedure actually followed that is sworn to be true and complete by the officer who conducted the procedure and provided to the Judge and the defendant (but not the jury) at the hearing; and

(e) Recording the Procedure: and

(f) that is the subject of a pictorial record of what the witness looked at that is prepared and certified to be true and complete by the officer who conducted the procedure and provided to the Judge and the defendant (but not the jury) at the hearing;

³⁰⁵ People Of The Philipines v. Lee Rodrigo, G.R. No. 176159, September 11, 2008

ฟิลิปปินส์ และประเทศไทยยังไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติว่าบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาให้บันทึกเป็นวิดีโอ

ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ค่อนข้างละเอียด โดยกำหนดให้ใช้วิธีการบันทึกวิดีโอกับการชี้ตัวบุคคล อาจกล่าวได้ว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้คนจริง ๆ พยานหรือผู้เสียหายอาจได้รับอิทธิพลในการตัดสินใจมากกว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาในรูปแบบอื่น จึงต้องบันทึกเหตุการณ์ในขณะที่พยานชี้ตัวผู้ต้องหาทั้งหมดเพื่อจะได้ใช้ประโยชน์ในการพิจารณาคดี นอกจากนี้ในประเทศอังกฤษกำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้ถูกกล่าวหาสามารถร้องขอบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจัดทำขึ้นได้อีกด้วย และจะต้องดำเนินการให้ตามที่ร้องขอภายในเวลาที่เหมาะสม

ส่วนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ไม่ได้กระทำกับคนจริง ๆ (ผ่านรูปถ่าย) ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษไม่ได้กำหนดให้บันทึกวิดีโอเพียงแต่กำหนดให้บันทึกรายละเอียดต่าง ๆ เป็นเพราะโอกาสที่ปัจจัยจากภายนอกที่ทำให้เกิดความแตกต่างในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่ได้มีอิทธิพลต่อพยานมากเท่ากับการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ใช้คนจริง เช่น หากบุคคลอื่น ๆ ที่นำมาเปรียบเทียบทดสอบมีความแตกต่างกับผู้ถูกกล่าวหา การชี้ตัวผ่านรูปถ่ายหรือวิดีโอที่คนสามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในปกปิด หรือ เปลี่ยนแปลงให้มีความใกล้เคียงได้

จากการศึกษาเรื่องการใช้เทคโนโลยีในการบันทึกวิดีโอเข้ามาช่วยกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่ได้จะทำให้พยานชี้ตัวผู้ต้องหาแม่นยำมากขึ้นแต่อย่างใด³⁰⁶ เพียงแต่การบันทึกกระบวนการทั้งหมดที่เกิดขึ้นจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาให้มีความน่าเชื่อถือ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกระบวนการที่ถูกต้องย่อมมีคุณค่าที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความจริงในคดี ข้อดีของการบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นวิดีโอ จะช่วยให้สามารถเก็บรวบรวมรายละเอียดที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด หากมีข้อสงสัยหรือข้อบกพร่องใดที่เกิดขึ้นก็สามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้การบันทึกวิดีโออาจเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีของศาล เพราะขั้นตอนการทดสอบพยานในการหาตัวผู้กระทำความผิดอยู่ในชั้นสอบสวน ศาลไม่อาจรับรู้กระบวนการที่เกิดขึ้นได้ และการชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนจะมีความสำคัญอย่างยิ่ง หากพยานที่ได้ชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนไม่ได้มาชี้ตัวผู้ต้องหายืนยันในชั้นศาล ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยกฎหมายยังมีการบันทึกเป็นเอกสารหรือการถ่ายภาพนิ่งทำให้ไม่อาจตรวจสอบความถูกต้องได้

³⁰⁶ " Policy and Procedure Recommendations for the Collection and Preservation of Eyewitness Identification Evidence." "Policy and Procedure Recommendations for the Collection and Preservation of Eyewitness Identification Evidence."

เมื่อพิจารณารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในการออกกฎหมายหรือการใช้อำนาจของรัฐ ต้องเคารพและปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญรับรอง การดำเนินกระบวนการยุติธรรมต้องให้มุ่งให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน และต้องเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว ในขณะเดียวกันการบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และภารกิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้เหมาะสม เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นควรว่าให้มีการปรับปรุงวิธีการบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยกำหนดให้บันทึกเป็นวิดีโอ ตั้งแต่เริ่มจนเสร็จสิ้นกระบวนการ ถ้าหากเกิดข้อขัดข้องที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ ต้องบันทึกเหตุอันไว้ และให้ทำการบันทึกเสียงแทน หากไม่สามารถทำได้ทั้งบันทึกวิดีโอและบันทึกเสียงให้บันทึกเหตุอันไว้ และให้เจ้าหน้าที่บันทึกด้วยเอกสาร ซึ่งกรณีดังกล่าวสอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา และน่าจะช่วยให้สามารถอำนวยความสะดวกให้กับผู้ถูกกล่าวหาได้ หากต้องการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของกระบวนการที่จัดขึ้น และน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันมิให้ถูกกล่าวหาว่าปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วย³⁰⁷

ส่วนวิธีการเก็บรักษาบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาให้เป็นไปคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ได้กำหนดแนวทางในการทำสำนวนการสอบสวน เนื่องจากบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับกรปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยตรง และในคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้กำหนดเรื่องการเก็บและสำเนาสำนวนคดีไว้ ซึ่งมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดเรียงเอกสารในการชี้ตัวผู้ต้องหา รวมถึงภาพถ่ายการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้เรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ในคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติดังกล่าวยังได้กำหนดว่าเมื่อได้รวบรวมพยานหลักฐานอื่น ๆ ทุกชนิดเข้าไว้ในสำนวนแล้วให้ดำเนินการทำสำเนาไว้ 2 ชุด ชุดที่ 1 เป็นต้นฉบับสำหรับส่งให้พนักงานอัยการ ส่วนชุดที่ 2 ซึ่งเป็นสำเนากการสอบสวนให้หัวหน้างานที่มีหน้าที่เก็บรักษา เก็บไว้ที่ห้องหรือตู้สำหรับสำนวนการสอบสวน โดยเฉพาะ³⁰⁸ จะเห็นว่าในคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรื่องการทำสำนวนคดีได้กำหนดวิธีการเก็บเอกสาร รวมถึงสิ่งที่เป็วัตถุพยานอันจะประกอบในสำนวนไว้แล้ว ดังนั้น เห็นควรว่าให้มีการเก็บบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นวิดีโอซึ่งถือเป็นพยานหลักฐานอย่างหนึ่งในสำนวนคดีไว้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจน่าจะมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการเก็บวัตถุพยานอื่น ๆ นอกจากนี้การที่กำหนดให้เก็บไว้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจยังสามารถปกป้องความปลอดภัยของพยานได้อีกด้วย

³⁰⁷ Steven E. Clark *et al.*, "Eyewitness Identification and the Accuracy of the Criminal Justice System," *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences* 2(2015): 180-183

³⁰⁸ คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 472/2550 เรื่องการทำสำนวนการสอบสวน

อีกหนึ่งประเด็นที่ต้องพิจารณาคือการเปิดเผยข้อมูลให้กับผู้ร้องขอบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาซึ่งบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาถือเป็นหนึ่งในสำนวนการสอบสวนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องรวบรวมไว้เพื่อเป็นพยานหลักฐาน หากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับร้องขอคัดสำเนาบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเพื่อตรวจสอบว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จัดขึ้นมีความน่าเชื่อถือเพียงใด จะต้องพิจารณาดังนี้

ในอดีตสำนวนการสอบสวนถือเป็นความลับของรัฐที่ไม่อาจเปิดเผยได้ เนื่องจากเกรงว่าหากเปิดเผยออกไปแล้วจะทำให้จำเลยล่วงรู้ว่ามีพยานหลักฐานสำคัญประการใดและอาจทำลายน้ำหนักพยานหลักฐานนั้นได้³⁰⁹ ซึ่งตามประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ยังกำหนดว่าสำนวนคดีอาญาอันถือว่าเป็นเอกสารสำคัญในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้พนักงานสอบสวนต้องสงวนสำนวนการสอบสวนไว้เป็นความลับ เพราะหากทางฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้ทราบอาจนำไปใช้เพื่อประโยชน์แก่ตนในการต่อสู้คดี และอาจเป็นเหตุให้เสียหายแก่ทางราชการได้³¹⁰ จะเห็นว่าตามระเบียบฯ ดังกล่าวเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถปฏิเสธไม่ให้มีการคัดถ่ายสำเนาการสอบสวนได้ แต่ภายหลังกฎหมายได้พยายามอำนวยความสะดวกให้กับผู้ถูกกล่าวหาและจำเลยมากขึ้นโดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 กำหนดให้จำเลยมีสิทธิขอตรวจดูสิ่งที่เป็นพยานหลักฐานหรือคัดถ่ายสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นได้ แต่ต้องเป็นกรณีที่พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีแล้ว³¹¹ นอกจากนี้หากพิจารณาตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2540 หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจมีดุลพินิจให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของทางราชการหรือไม่ก็ได้ โดยต้องปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการรักษาความลับของทางราชการ พ.ศ. 2544³¹² หากเห็นว่าการเปิดเผยจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพ หรือเสียหายตามเหตุประการอื่น ๆ อาจมีคำสั่งมิให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารราชการก็

³⁰⁹ พิณรัตน์ ชินพิทักษ์, "สิทธิของจำเลยในการได้รับการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), หน้า 21

³¹⁰ ประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 29 ความลับ บทที่ 1 ข้อราชการอันพึงสงวนเป็นความลับ
สำนวนคดีอาญาเป็นเอกสารสำคัญในการสอบสวนพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อจะนำตัวผู้กระทำความผิดส่งฟ้องศาลให้ลงโทษหากฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ทราบพยานหลักฐานอันสำคัญในคดีนั้น ๆ แล้ว อาจนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์แก่การต่อสู้คดีได้ พนักงานสอบสวนจึงต้องสงวนสำนวนการสอบสวนไว้เป็นความลับยิ่ง.

³¹¹ พิณรัตน์ ชินพิทักษ์, "สิทธิของจำเลยในการได้รับการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา,"

³¹² พระราชบัญญัติ ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 16 เพื่อให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติว่าข้อมูลข่าวสารของราชการจะเปิดเผยต่อบุคคลใดได้หรือไม่ภายใต้เงื่อนไขเช่นใด และสมควรมีวิธีรักษามิให้รั่วไหลให้หน่วยงานของ รัฐกำหนดวิธีการคุ้มครองข้อมูลข่าวสารนั้น ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนดว่าด้วยการ รักษาความลับของทางราชการ

ได้³¹³ เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจมีดุลพินิจไม่เปิดเผยสำนวนเอกสารในคดีได้หากการเปิดเผยจะทำให้เกิดอันตรายหรือส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยต่อพยานในคดี³¹⁴ ส่วนกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเห็นสมควรอนุญาตให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารราชการได้ เช่น การเจ้าหน้าที่ตำรวจยอมให้ตรวจดูคำให้การได้ตลอดเวลาที่ย่อมถือเป็นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของทางราชการแล้ว ซึ่งมีผลทำให้สามารถคัดสำเนาเอกสารดังกล่าวได้อีกด้วย แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะกำหนดสิทธิในการตรวจดูและคัดสำเนาเอกสาร รวมถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ ไว้เฉพาะแล้ว แต่พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารเป็นกฎหมายที่ให้สิทธิประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางราชการซึ่งมีความกว้างกว่า จึงไม่ได้ขัดแย้งกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา³¹⁵ เพียงแต่การพิจารณาต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีประกอบด้วย โดยต้องพิจารณาด้วยความระมัดระวัง หากมีข้อความใดในสำนวนคดีส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายก็อาจใช้ดุลพินิจปกปิดชื่อหรือข้อความเท่าที่จำเป็นได้³¹⁶

³¹³ พระราชบัญญัติ ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 15 ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจมีคำสั่งมิให้เปิดเผยก็ได้โดยคำนึงถึงการปฏิบัติหน้าที่ตาม กฎหมายของหน่วยงานของรัฐ ประโยชน์สาธารณะ และประโยชน์ของเอกชนที่เกี่ยวข้องประกอบกัน

(1) การเปิดเผยจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ หรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

(2) การเปิดเผยจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพ หรือไม่อาจสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ได้ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการฟ้องคดีการป้องกัน การปราบปราม การทดสอบ การ ตรวจสอบ หรือการรู้แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารหรือไม่ก็ตาม

(3) ความเห็นหรือคำแนะนำภายในหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการเรื่องหนึ่งเรื่อง ใด แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริง หรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาใช้ในการทำ ความเห็นหรือคำแนะนำภายในดังกล่าว

(4) การเปิดเผยจะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือความปลอดภัยของบุคคลหนึ่ง บุคคลใด

(5) รายงานการแพทย์หรือข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลซึ่งการเปิดเผยจะเป็นการรุกราน สิทธิส่วนบุคคลโดยไม่สมควร

(6) ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีกฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผย หรือข้อมูลข่าวสาร ที่มีผู้ให้มาโดยไม่ประสงค์ให้ทางราชการนำไปเปิดเผยต่อผู้อื่น

(7) กรณีอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา คำสั่งมิให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดก็ได้แต่ต้อง ระบුව่าที่เปิดเผยไม่ได้เพราะเป็นข้อมูลข่าวสารประเภทใดและเพราะเหตุใด และให้ถือว่าคำสั่งเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นดุลพินิจ โดยเฉพาะของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามลำดับสาย การบังคับบัญชา แต่ผู้ขออาจอุทธรณ์ต่อ คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้ตามที่ กำหนดในพระราชบัญญัตินี้

³¹⁴ คำวินิจฉัยคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร สาขาสังคม การบริหารราชการแผ่นดินและการบังคับใช้กฎหมาย ที่ สค 176/2559

³¹⁵ คำวินิจฉัยคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร สาขาสังคม การบริหารราชการแผ่นดินและการบังคับใช้กฎหมาย ที่ สค 131 /2556

³¹⁶ คำวินิจฉัยคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร สาขาสังคม การบริหารราชการแผ่นดินและการบังคับใช้กฎหมาย ที่ สค 175/2559

จากการศึกษาบทบัญญัติกฎหมายจะเห็นว่าเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่จะเปิดเผยหรือให้เข้าถึงสำนวนคดีหรือไม่ก็ได้ ดังนั้น บันทึกการซื้อตัวผู้ต้องหาซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในสำนวนการสอบสวน หากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีร้องขอเพื่อนำไปตรวจสอบหรือพิสูจน์ความน่าเชื่อถือจึงต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ข้างต้น หากเห็นว่าสามารถปกปิดมิให้ผู้เสียหายหรือพยานในคดีโดยที่ไม่กระทบต่อเนื้อหาในข้อมูลข่าวสาร และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้เสียหายหรือพยานในคดีแล้วเจ้าหน้าที่อาจอนุญาตให้มีการคัดสำเนาบันทึกการซื้อตัวผู้ต้องหาได้

ตาราง 4 เปรียบเทียบการบันทึกกระบวนการซื้อตัวผู้ต้องหา

ประเทศ เรื่อง	อเมริกา North Carolina	อังกฤษ	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์
การบันทึกกระบวนการซื้อตัวผู้ต้องหา	การซื้อตัวบุคคลให้บันทึกเป็นวิดีโอ	การซื้อตัวบุคคลให้บันทึกเป็นวิดีโอ		
	การซื้อรูปถ่ายกำหนดให้บันทึกผลของการซื้อตัวผู้ต้องหา ระดับความมั่นใจของพยานในการซื้อตัวผู้ต้องหา ชื่อที่อยู่ วัน เวลา และสถานที่ รวมถึงสิ่งที่พยานได้พูดออกมา	การซื้อรูปจากวิดีโอให้บันทึกชื่อผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ สิ่งที่พยานได้พูดในขณะดำเนินการซื้อตัวผู้ต้องหา	กำหนดให้บันทึกเป็นเอกสารและให้บันทึกภาพด้วย	มีการบันทึกเป็นเอกสาร

4.2 การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้วิดิทัศน์

การชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญามีหลายประเภทนอกจากการกำหนดให้พยานชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นคนจริง ๆ แล้ว ยังมี การชี้ตัวผู้ต้องหาในรูปแบบอื่นที่นำมาใช้ในการระบุตัวผู้กระทำความผิด ได้แก่ การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้รูปถ่าย การชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยเสียง เป็นต้น การที่กฎหมายกำหนดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาหลายรูปแบบ เนื่องจากบางสถานการณ์การชี้ตัวคนจริง ๆ ไม่สามารถจัดขึ้นได้ ซึ่งการชี้รูปถ่ายอาจจะทำให้เกิดความยุติธรรมในคดีและมีความเหมาะสมมากกว่า หรือกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้เสียงช่วยในการพิสูจน์ตัวบุคคลด้วย

ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีของไทยกำหนดเรื่องการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาไว้ว่าเมื่อมีเหตุจำเป็นที่การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้คนจริง ๆ ไม่สามารถทำได้ ให้ใช้การชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาแทน³¹⁷ ตามประมวลระเบียบการตำรวจดังกล่าวยังกล่าวด้วยว่า หากไม่จำเป็นให้ใช้การชี้ตัวผู้ต้องหาดีกว่า แสดงให้เห็นว่าการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยให้ความสำคัญและเชื่อถือการชี้ตัวคนจริง ๆ มากกว่าการให้พยานดูรูปถ่าย และได้กำหนดวิธีการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาว่าให้นำวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาตามอนุโลมใช้ เท่าที่บังคับได้ โดยมีข้อที่ต้องคำนึงเพิ่มเติม คือ รูปถ่ายผู้ถูกกล่าวหาที่นำมาให้พยานชี้ตัวต้องใกล้เคียงกับความจริงกับผู้ถูกกล่าวหาในเวลานั้น และไม่ให้นำคำอธิบายใด ๆ ลงบนรูปในลักษณะที่จะก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม นอกจากนี้ให้นำรูปถ่ายผู้ถูกกล่าวหามาคลบรวมกับรูปถ่ายของบุคคลอื่น ๆ³¹⁸

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า การชี้รูปถ่ายผู้ต้องหากำหนดให้เป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อเห็นว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบใช้คนจริง ๆ ไม่สามารถทำได้ โดยที่ไม่ได้กำหนดขอบเขตว่ากรณีใดที่ถือว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้คนจริง ๆ ไม่อาจเกิดขึ้นได้ และกระบวนการที่กำหนดขึ้นในการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาไม่ได้กำหนดไว้เคร่งครัดเหมือนกับการชี้ตัวผู้ต้องหา กล่าวคือ ไม่มีการกำหนดเรื่องเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา หรือห้ามมิให้คนที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าเกี่ยวข้อง หรือให้แยกพยานออกจากกัน เพียงแต่กำหนดให้นำมาใช้เท่าที่พอจะบังคับได้ กฎหมายกำหนดไว้ค่อนข้างแตกต่างจากการชี้ตัวผู้ต้องหา ทำให้ในทางปฏิบัติการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาถูกนำมาใช้มากกว่าการชี้ตัวผู้ต้องหา เพราะไม่ได้มีรายละเอียดหลักเกณฑ์เคร่งครัด ซึ่งการให้ชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยรูปถ่ายมีข้อดีคือเป็นวิธีที่สะดวกต่อการปฏิบัติงาน ไม่ต้องนำผู้ถูกกล่าวหามาเผชิญหน้ากับพยาน หรือกรณีเกิดข้อขัดข้องที่มีอาจหาบุคคลที่

³¹⁷ ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 262

³¹⁸ ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 263

คล้ายกับคำให้การของพยานหรือหาบุคคลที่มีความคล้ายกับผู้ถูกกล่าวหาได้ การชี้รูปถ่ายจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง แต่การที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่รัดกุมเคร่งครัด ให้ดุลพินิจกับเจ้าหน้าที่มากอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหาจากกระบวนการทดสอบที่ขาดความชัดเจนแม่นยำในการพิสูจน์ตัวบุคคล

ในประเทศสหรัฐอเมริกา การชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยรูปถ่ายกำหนดรายละเอียด หลักเกณฑ์ไว้เคร่งครัดเหมือนกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา กล่าวคือ กระบวนการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา (Photo lineup) กำหนดว่า ก่อนที่จะให้พยานทำการชี้ตัวผู้ต้องหาซึ่งรวมถึงการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาพยานต้องได้รับการเตือนเช่นเดียวกับการชี้ตัวผู้ต้องหา³¹⁹ เนื่องจากนิยามคำว่า Line up³²⁰ หมายความว่ารวมถึงการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาด้วย รูปถ่ายของบุคคลอื่นที่ใช้ต้องมีลักษณะคล้ายกับบุคคลที่พยานให้การไว้ และต้องเป็นรูปถ่ายที่ไม่แตกต่างกันจนเกินไป หากพยานให้การไว้ว่าผู้กระทำผิดมีลักษณะพิเศษหรือสิ่งใดที่เป็นการเฉพาะ รูปบุคคลที่อยู่ร่วมในกระบวนการควรจะต้องมีความคล้ายให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ จำนวนรูปถ่ายบุคคลอื่นต้องมีอย่างน้อย 5 รูป หากพยานเคยชี้รูปถ่ายมาก่อนถ้าให้มีการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาใหม่ รูปถ่ายที่นำมาใช้ครั้งใหม่ต้องแตกต่างจากที่เคยให้พยานเห็นแล้ว และการแสดงรูปให้พยานชี้ต้องนำเสนอให้พยานดูทีละรูป (sequentially) เมื่อพยานดูเสร็จแล้วให้นำรูปถ่ายนั้นออกไปถึงจะเริ่มพิจารณารูปถัดไปได้ หากมีพยานหลายคน การจัดวางตำแหน่งรูปถ่ายให้พยานดูควรจะต้องอยู่ในตำแหน่งที่แตกต่างกัน³²¹ การชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาแต่ละครั้งต้องมีผู้ต้องสงสัยเพียงคนเดียว และ

³¹⁹ North Carolina Eyewitness Identification Act of 2007 "§ 15A-284.52.

(b) (3) Before a lineup, the eyewitness shall be instructed that:

- a. The perpetrator might or might not be presented in the lineup,
- b. The lineup administrator does not know the suspect's identity,
- c. The eyewitness should not feel compelled to make an identification,
- d. It is as important to exclude innocent persons as it is to identify the perpetrator, and
- e. The investigation will continue whether or not an identification is made.

The eyewitness shall acknowledge the receipt of the instructions in writing. If the eyewitness refuses to sign, the lineup administrator shall note the refusal of the eyewitness to sign the acknowledgement and shall also sign the acknowledgement

³²⁰ North Carolina Eyewitness Identification Act of 2007 "§ 15A-284.52

(a) Definitions. – The following definitions apply in this Article:

- (5) Lineup. – A photo lineup or live lineup.

³²¹ North Carolina Eyewitness Identification Act of 2007 "§ 15A-284.52.

(b) Eyewitness Identification Procedures. – Lineups conducted by State, county, and other local law enforcement officers shall meet all of the following requirements:

เจ้าหน้าที่จะต้องแยกพยานที่ทำการชี้รูปถ่ายเสร็จแล้วออกจากพยานที่ยังไม่ได้ชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาเพื่อไม่ให้ติดต่อกันทั้งก่อนและขณะที่มีการดำเนินการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา และกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดอยู่ในขณะที่ทำการชี้รูปถ่ายเว้นแต่ทนายความ

และจากพระราชบัญญัติดังกล่าวพบว่าได้มีการกำหนดให้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการชี้ตัวผู้ต้องหา ในกรณีที่ไม่สามารถจัดหาเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ไม่ทราบว่าคุณคใดเป็นผู้ต้องสงสัยได้ (Independent administrator) โดยเจ้าหน้าที่ต้องมีความเป็นกลาง การทำงานของโปรแกรมคอมพิวเตอร์ดังกล่าวจะสับเปลี่ยนลำดับรูปโดยอัตโนมัติให้พยานเห็น ทั้งนี้ต้องระวังไม่ให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการเห็นรูปที่แสดงจนกว่าจะเสร็จกระบวนการ³²²

(2) Individuals or photos shall be presented to witnesses sequentially, with each individual or photo presented to the witness separately, in a previously determined order, and removed after it is viewed before the next individual or photo is presented

(4) In a photo lineup, the photograph of the suspect shall be contemporary and, to the extent practicable, shall resemble the suspect's appearance at the time of the offense.

(5) The lineup shall be composed so that the fillers generally resemble the eyewitness's description of the perpetrator, while ensuring that the suspect does not unduly stand out from the fillers. In addition:

a. All fillers selected shall resemble, as much as practicable, the eyewitness's description of the perpetrator in significant features, including any unique or unusual features.

b. At least five fillers shall be included in a photo lineup, in addition to the suspect.

d. If the eyewitness has previously viewed a photo lineup or live lineup in connection with the identification of another person suspected of involvement in the offense, the fillers in the lineup in which the current suspect participates shall be different from the fillers used in any prior lineups.

(6) If there are multiple eyewitnesses, the suspect shall be placed in a different position in the lineup or photo array for each eyewitness.

(7) In a lineup, no writings or information concerning any previous arrest, indictment, or conviction of the suspect shall be visible or made known to the eyewitness.

(10) Only one suspect shall be included in a lineup.

(11) Nothing shall be said to the eyewitness regarding the suspect's position in the lineup or regarding anything that might influence the eyewitness's identification.

(12) "...The lineup administrator shall separate all witnesses in order to discourage witnesses from conferring with one another before or during the procedure. Each witness shall be given instructions regarding the identification procedures without other witnesses present."

(13) "...There shall not be anyone present during the live lineup or photographic identification procedures who knows the suspect's identity, except the eyewitness and counsel as required by law."

³²² North Carolina Eyewitness Identification Act of 2007 "§ 15A-284.52.

ส่วนประเทศอังกฤษให้ความสำคัญกับการชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านวิดีโอ (Video Identification) มากกว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นคนจริง ๆ (Identification Parade) โดยจะมีการบันทึกวิดีโอ อาสาสมัครและผู้ถูกกล่าวหาไว้เพื่อนำมาเป็นผู้เลือกให้พยานดูและระบุว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด การที่ประเทศอังกฤษให้ความสำคัญกับการชี้ตัวผู้ต้องหาจากวิดีโอมากกว่า เนื่องจากพบว่าการใช้ คนจริง ๆ พยานอาจถูกรบกวนจากปัจจัยนอกได้มากกว่าอิทธิพลของผู้ร่วมกระบวนการเอง ไม่ว่าจะจาก เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือจากฝ่ายคู่กรณี นอกจากนี้การชี้ตัวบุคคลต้องใช้เวลาเตรียมผู้ที่จะมาเป็นตัวเลือก ซึ่งต้องรอผู้ถูกกล่าวหา พยานหรือผู้เสียหายมาในเวลาเดียวกัน ซึ่งทำให้ระยะเวลาที่จะจัดให้ชี้ตัว ผู้ต้องหากับวันที่เกิดการกระทำความผิดห่างออกไปอีก และส่งผลต่อความจำของพยานด้วย ซึ่งการชี้ ตัวผ่านวิดีโอแม้จะไม่ได้ดำเนินการกับคนจริง ๆ แต่พระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานใน คดีอาญา (PACE) Code D Annex A ได้กำหนดหลักเกณฑ์ และกระบวนการไว้อย่างละเอียด ดังนี้ วิดีโอที่จะนำไปให้พยานดูต้องประกอบด้วยรูปอย่างน้อย 8 รูป บุคคลที่อยู่ในรูปต้องมีอายุ ลักษณะ ที่ปรากฏออกมาให้เห็นคล้ายคลึงกัน ในการชี้รูปแต่ละครั้งต้องมีผู้ต้องสงสัยเพียงคนเดียว เว้นแต่ ผู้กระทำผิดทั้ง 2 มีความคล้ายคลึงกัน แต่ต้องเพิ่มบุคคลที่อยู่ร่วมเข้าไปเป็น 12 คน³²³ ถ้าผู้ถูก กล่าวหา มีลักษณะกายภาพที่ผิดปกติ เช่น แผลเป็นที่หน้า รอยสัก หรือ ทรงผมที่โดดเด่น หรือสีผม จะต้องปกปิดลักษณะที่แตกต่างให้เหมือนกับรูปของคนอื่น ๆ เพื่อให้แน่ใจว่ารูปของผู้ถูกกล่าวหาและ

In lieu of using an independent administrator, a photo lineup eyewitness identification procedure may be conducted using an alternative method specified and approved by the North Carolina Criminal Justice Education and Training Standards Commission. Any alternative method shall be carefully structured to achieve neutral administration and to prevent the administrator from knowing which photograph is being presented to the eyewitness during the identification procedure. Alternative methods may include any of the following:

(1) Automated computer programs that can automatically administer the photo lineup directly to an eyewitness and prevent the administrator from seeing which photo the witness is viewing until after the procedure is completed.

(2) A procedure in which photographs are placed in folders, randomly numbered, and shuffled and then presented to an eyewitness such that the administrator cannot see or track which photograph is being presented to the witness until after the procedure is completed.

(3) Any other procedures that achieve neutral administration.

³²³ Police and Criminal Evidence Act 1984 Code D

Annex A Video Identification

2. The set of images must include the suspect and at least eight other people who, so far as possible, and subject to paragraph 7, resemble the suspect in age, general appearance and position in life. Only one suspect shall appear in any set unless there are two suspects of roughly similar appearance, in which case they may be shown together with at least twelve other people.

บุคคลอื่นมีความคล้ายคลึงกัน แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจมีดุลพินิจที่จะไม่ปกปิดหรือทำซ้ำในคุณลักษณะที่แตกต่างนั้นโดยจะต้องบันทึกเหตุผลและเงื่อนไขด้วย³²⁴

นอกจากนี้ยังกำหนดว่าพยานจะต้องไม่มีโอกาสติดต่อกับผู้ใดที่เกี่ยวกับคดีหรือพยานที่ได้ชี้รูปไปแล้ว และต้องไม่เห็นรูปผู้ถูกกล่าวหา หรือรายละเอียดของผู้ต้องหา ก่อน และไม่รู้ถึงตำแหน่งของรูปจากพยานที่ได้ชี้รูปไปแล้ว พยานจะต้องได้รับแจ้งว่าบุคคลที่พยานให้ข้อมูลไว้ว่าจะไม่ปรากฏหรือปรากฏในวิดิทัศน์ก็ได้ ถ้าหากพยานไม่สามารถชี้รูปผู้ต้องหาได้ให้แจ้งกับเจ้าหน้าที่ บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องจะไม่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในกระบวนการชี้รูปผู้ต้องหา เว้นแต่ที่ปรึกษาทางกฎหมายได้ร้องขอหรือมีการตกลงกับเจ้าหน้าที่ตำรวจไว้ก่อน อุปกรณ์เกี่ยวกับการชี้รูปผู้ต้องหาผ่าน วิดิทัศน์จะต้องถูกเก็บไว้ในที่ที่ปลอดภัย และจะไม่อนุญาตให้ผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามายุ่งเกี่ยวก่อนเริ่มกระบวนการ

กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศอังกฤษนอกจากการชี้ตัวผู้ต้องหาผ่าน วิดิทัศน์แล้วยังมีการชี้ตัวบุคคลแบบยืนเรียงแถว (Identification Parade) ซึ่งกำหนดรายละเอียดหลักเกณฑ์และวิธีการในการชี้ตัวผู้ต้องหารวมถึงการบันทึกกระบวนการไว้ที่พระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานในคดีอาญา (PACE) Code D Annex B และยังมีข้อกำหนดเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบกลุ่ม (Group identification) ที่กำหนดไว้ใน Annex C ซึ่งเป็นกรณีที่มีความจำเป็น ณ เวลานั้นต้องจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาขึ้นในสถานที่สาธารณะ จากการศึกษาในแต่ละรูปแบบของการชี้ตัวผู้ต้องหามีกฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดและรัดกุมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

ประเทศนิวซีแลนด์พระราชบัญญัติพยาน (Evidence Act 2006)³²⁵ กำหนดว่าศาลจะรับฟังพยานหลักฐานจากการชี้ตัวผู้ต้องหาได้ถ้าเป็นการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จัดขึ้นแบบเป็นทางการ (Formal

³²⁴ Police and Criminal Evidence Act 1984 Code D

Annex A Video Identification

2A If the suspect has an unusual physical feature, e.g., a facial scar, tattoo or distinctive hairstyle or hair colour which does not appear on the images of the other people that are available to be used, steps may be taken to: (a) conceal the location of the feature on the images of the suspect and the other people; or (b) replicate that feature on the images of the other people. For these purposes, the feature may be concealed or replicated electronically or by any other method which it is practicable to use to ensure that the images of the suspect and other people resemble each other. The identification officer has discretion to choose whether to conceal or replicate the feature and the method to be used.

2B If the identification officer decides that a feature should be concealed or replicated, the reason for the decision and whether the feature was concealed or replicated in the images shown to any eye-witness shall be recorded.

³²⁵ Evidence Act 2006

Procedure) ซึ่งการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบเป็นทางการหมายความว่ารวมถึงการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาด้วย³²⁶ แสดงให้เห็นว่านิวซีแลนด์ได้มีการกำหนดรายละเอียดวิธีการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาไว้เช่นเดียวกับการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยกฎหมายไม่ได้กำหนดวิธีการไว้สำหรับวิธีชี้ตัวผู้ต้องหาใดโดยเฉพาะ เพียงแต่หากมีการชี้ตัวผู้ต้องหาเกิดขึ้นต้องปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด (Formal Procedure) และกฎหมายยังกล่าวถึงการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยเสียง (Voice identification) ซึ่งโดยหลักแล้วมีความไม่นอน แต่สามารถรับฟังได้เมื่อสามารถพิสูจน์ให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือ

ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่กล่าวถึงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหารวมถึงการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา มีเพียงร่างกฎหมายที่เดินตามแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกา ขณะนี้ร่างดังกล่าวยังไม่ประกาศใช้เป็นกฎหมาย³²⁷ แต่จากคำพิพากษาของศาลพบว่าศาลพยายามวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านรูปถ่ายให้มีรูปถ่ายบุคคลอื่นๆ ประกอบด้วย และต้องไม่มีการบอกกล่าวหรือแนะนำประการใดกับพยานให้มีการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา³²⁸ จะเห็นว่าบทบาทสำคัญจะเป็นการพิจารณาดีของศาลที่อาจเชื่อถือหรือไม่เชื่อถือกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศพบว่าประเทศไทยเชื่อถือการชี้ตัวผู้ต้องหาที่นำพยานมาชี้ตัวคนจริง ๆ มากกว่า ส่งผลให้ไม่ได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับกระบวนการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาเท่าที่ควร กฎหมายจึงกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ไม่เคร่งครัดเท่าการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยพิจารณาจากการที่กฎหมายกำหนดให้นำวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหามาอนุมัติเพื่อใช้ได้ ทำให้ในทางปฏิบัติการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาถูกนำมาใช้บ่อยครั้ง เนื่องจากสามารถจัดขึ้นได้สะดวก รวดเร็ว และไม่มีรายละเอียดซับซ้อนต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อย่างไรก็ตาม หากการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาไม่ได้รับความเชื่อถือและให้ความสำคัญเท่ากับการชี้ตัวผู้ต้องหา และยังไม่มีการกำหนดกระบวนการ ขั้นตอนที่เคร่งครัดไว้ อาจทำให้ส่งผลถึงความไม่น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น และกระทบ

Section 45 Admissibility of visual identification evidence

(1) If a formal procedure is followed by officers of an enforcement agency in obtaining visual identification evidence of a person alleged to have committed an offence or there was a good reason for not following a formal procedure, that evidence is admissible in a criminal proceeding unless the defendant proves on the balance of probabilities that the evidence is unreliable.

³²⁶ Kirstie Wyss, "Visual Identification is the Current Law Sufficient to Protect against Misidentification?," p.29

³²⁷ Act Improving the Accuracy of Eyewitness Identifications, Sixteenth Congress Of The Republic of the Philippines, Third Regular Session

³²⁸ People v. Pineda, G.R. No. 141644, May 17, 2004, 429 SCRA 478, 495.

ต่อสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาด้วย แม้ว่าอาจจะไม่ได้มีการนำตัวผู้ถูกกล่าวหามาให้พยานชี้ตัวแต่การชี้รูปถ่ายก็ส่งผลกระทบต่อผู้ถูกกล่าวหาถูกระบุว่าเป็นผู้กระทำความผิดได้เช่นกัน การชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาแม้ว่าพยานจะไม่ได้เห็นคนจริง ๆ ซึ่งมีความสมบูรณ์ในการพิจารณามากกว่าหากเทียบกับการพิจารณารูปถ่าย แต่การชี้ตัวด้วยรูปถ่ายก็มีข้อดีและมีประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในกรณีที่ถูกกล่าวหาปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการชี้ตัวและเจ้าหน้าที่ที่มีความจำเป็นต้องจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาขึ้น อีกทั้งกรณีที่พยานเกรงกลัวที่จะเผชิญหน้าผู้ถูกกล่าวหาการชี้รูปถ่ายอาจจะเป็นวิธีที่มีความเหมาะสมในสถานการณ์เช่นนั้น

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับต่างประเทศพบว่าในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศนิวซีแลนด์การชี้รูปถ่ายผู้ต้องหากำหนดกระบวนการเคร่งครัดเหมือนการชี้ตัวบุคคล ส่วนประเทศอังกฤษให้ความสำคัญกับการชี้รูปผ่านวิดีโอทัศน์มากกว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาเสียอีก โดยกำหนดรายละเอียดหลักเกณฑ์คล้ายกับการชี้ตัวผู้ต้องหาเช่นกัน หากพิจารณาถึงหลักความชอบธรรมที่ผู้ถูกกล่าวหาควรจะได้รับ ความคุ้มครองและจุดประสงค์ในการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาแล้ว การชี้รูปถ่ายผู้ต้องหามีความมุ่งหมายเกี่ยวกับการชี้ตัวบุคคลในการทดสอบพยานเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานสนับสนุนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดตามที่พยานจำได้ ดังนั้น การกำหนดให้กระบวนการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหามีรายละเอียดของกระบวนการและหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาจะช่วยในการพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ให้มีประสิทธิภาพและช่วยให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการทางกฎหมายยิ่งขึ้น

นอกจากนี้พบว่าในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการนำการชี้รูปผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในกรณีที่ไม่สามารถหาผู้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนดได้ ซึ่งเหตุผลของการนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ก็เพื่อป้องกันอิทธิพลจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่อาจรู้ตัวผู้ต้องสงสัยและอาจทำให้มีการชี้นำพยานได้ ทำนองเดียวกับเหตุผลที่ประเทศอังกฤษใช้การชี้รูปผ่านวิดีโอทัศน์ก็เพื่อป้องกันปัจจัยภายนอกที่จะมีอิทธิพลเหนือพยาน ซึ่งประโยชน์ของวิธีการชี้รูปผ่านวิดีโอทัศน์คือการแสดงให้เห็นภาพเคลื่อนไหว ทำให้พยานที่ทำการชี้ตัวผู้ต้องหาสามารถเห็นมิติของรูปร่างผู้ถูกกล่าวหาและผู้ร่วมกระบวนการคนอื่นอันมีลักษณะใกล้เคียงกับความจริงมากกว่ารูปถ่ายหรือภาพนิ่ง และน่าจะช่วยให้เกิดความแม่นยำและลดความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกมากขึ้น³²⁹ ส่วนในประเทศนิวซีแลนด์มีการชี้

³²⁹ Ryan J. Fitzgerald, Heather L. Price, and Tim Valentine, "Eyewitness Identification: Live, Photo, and Video Lineups " *Psychology, Public Policy, and Law*. (2018): 31-32

ตัวผู้ต้องหาแบบใช้เสียง ซึ่งอาจนำมาใช้ร่วมกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบอื่นได้ แต่ไม่ควรให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาลำพังเพียงแค่เสียงเพราะน่าจะไม่แน่นอนสูงอันทำให้เกิดความไม่น่าเชื่อถือ

จากการเหตุผลที่ได้กล่าวไปข้างต้นผู้เขียนเห็นว่าในประเทศไทยระเบียบๆ การชี้รูปถ่ายผู้ต้อง ยังไม่มีความรัดกุม กำหนดให้ดุลพินิจกับเจ้าหน้าที่ตำรวจมากซึ่งอาจทำให้กระบวนการในการระบุตัวผู้กระทำความผิดไม่มีประสิทธิภาพได้จึงเห็นควรให้กำหนดขั้นตอนและกระบวนการในการชี้รูปจากวิดิทัศน์เหมือนกับการชี้ตัวบุคคลทุกประการ นอกจากนี้สมควรที่จะนำวิธีการชี้รูปผ่านวิดิทัศน์มาใช้แทนการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาด้วยภาพนิ่ง เพื่อพยานจะได้เห็นมิติรูปร่างผู้ถูกกล่าวหาและผู้ร่วมกระบวนการอันน่าจะมีลักษณะใกล้เคียงกับคนจริงมากกว่าภาพนิ่ง ซึ่งน่าจะทำให้เกิดความแม่นยำ เกิดประสิทธิภาพ และมีคุณค่าในเชิงพิสูจน์ได้มากขึ้น³³⁰

³³⁰ Ibid. : 2

ตาราง 5 เปรียบเทียบการซื้อตัวผู้ต้องหาโดยวิทัศน์

ประเทศ เรื่อง	อเมริกา North Carolina	อังกฤษ	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์
วิธีการซื้อตัวผู้ต้องหา	การซื้อตัวบุคคล การซื้อตัวด้วยรูปถ่าย การซื้อรูปถ่ายผ่าน โป ร แ ก ร ม คอมพิวเตอร์	การซื้อตัวบุคคล การซื้อรูปถ่ายผ่าน วิทัศน์ ซึ่งเป็นวิธีหลัก ในประเทศอังกฤษ การซื้อตัวแบบกลุ่ม การซื้อตัวแบบเผชิญหน้า เพียงคนเดียว	การซื้อตัวบุคคล การซื้อตัวด้วยรูป ถ่าย การซื้อตัวด้วยเสียง	การซื้อตัวบุคคล การซื้อตัวด้วยรูป ถ่าย
กระบวนการที่กำหนดไว้สำหรับการซื้อรูปถ่ายหรือการใช้วิทัศน์	การซื้อตัวบุคคลและ การซื้อรูปถ่าย กฎหมายไม่ได้ กำหนดแยกวิธีการ ไว้ โดยมีการกำหนด ไว้ ดังนี้ 1.กำหนดให้แจ้ง พยานก่อนการซื้อตัว 2.รูป ที่ ใช้ ตั อ ง ใกล้เคียงกับผู้ต้อง สงสัยและรูปของ บุคคลอื่น ต้องไป แตกต่างกันมาก 3.ชุด ภาพ ตั อ ง มี อย่างน้อย 5 รูป 4.หากพยานเคยซื้อ รูปมาก่อน การซื้อรูป ครั้งใหม่รูปถ่ายที่ นำมาต้องแตกต่าง จากครั้งก่อน	กำหนดกระบวนการซื้อ รูปถ่ายผ่านวิทัศน์แยก จากการซื้อตัวบุคคลและ กำหนดวิธี ดังนี้ 1.ชุดรูปภาพต้องมีอย่าง น้อย 8 รูป 2.บุคคลในรูปต้องมีอายุ ลักษณะที่คล้ายคลึงกัน 3.การซื้อรูปแต่ละครั้งต้อง มีผู้ต้องสงสัยเพียงคน เดียว 4.ถ้ามีลักษณะกายภาพ ต่างกัน เช่น แผลเป็น รอยสัก ทรงผม สีมม ต้องทำให้เหมือนกับรูป ของคนอื่น ๆ 5.พยานจะต้องซื้อรูปทีละ คน และก่อนทำการซื้อตัว ห้ามติดต่อกับคนอื่น และหลังการซื้อตัวห้าม	ทั้งการซื้อตัวบุคคล และการซื้อรูปถ่าย กฎหมาย กำหนด ให้ ดำเนินการตาม กฎหมาย (Formal Procedure) ถึง จะรับฟัง เป็น พยานหลักฐานได้ ได้แก่ 1. ให้ รี บ ดำเนินการให้เร็ว ที่สุด 2. จัดหาบุคคล ลักษณะคล้ายคลึง กับผู้ต้องสงสัยไม่ น้อยกว่า 7 คน 3. ไม่กระทำการ อันมีลักษณะขึ้นนำ	ทั้งการซื้อตัวและ ซื้อรูปถ่ายไม่มี กฎหมาย บัญญัติไว้ แต่ พบว่า มี ค่า พิพาทศาลที่ วางหลักเกณฑ์ เกี่ยวกับการซื้อรูป ถ่ายว่าต้องมีรูป ถ่ายบุคคลอื่นๆ ประกอบด้วย และต้องไม่มีการ บอกกล่าวหรือ แนะนำประการ ใดกับพยานให้มี การซื้อรูปถ่าย ผู้ต้องหา

5. การแสดงรูปให้พยานต้องให้พยานดูทีละรูป (sequentially) 6. ถ้ามีพยานหลายคน ตำแหน่งรูปถ่ายควรอยู่ในตำแหน่งที่แตกต่างกัน 7. การชี้รูปถ่ายแต่ละครั้ง ต้องมีผู้ต้องสงสัยเพียงคนเดียว 8. ห้ามคนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องเข้าไป เว้นแต่ทนายความ	ติดต่อกับพยานที่ได้ชี้ไปแล้ว 6. ผู้ไม่เกี่ยวข้องห้ามอยู่ในกระบวนการ เว้นแต่ที่ปรึกษาทางกฎหมาย 7. จะต้องเก็บอุปกรณ์ไว้ในที่ที่ปลอดภัย	4. ได้รับการแจ้งก่อนการชี้ตัวว่าผู้ต้องสงสัยอาจจะอยู่หรือมิได้อยู่ในกระบวนการก็ได้ 5. ให้จับบันทึกกระบวนการเกิดขึ้น 6. และให้มี การบันทึกภาพ	

4.3 ผลของการไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนด

ถ้าการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดไว้ มีประเด็นต้องพิจารณาว่าการฝ่าฝืนกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กฎหมายกำหนดจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างไร ในชั้นพิจารณาของศาลจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้หรือไม่ จากการศึกษาเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาในบทที่ผ่านมา จะเห็นว่ามีความเสี่ยงที่โอกาสความผิดพลาดจะเกิดขึ้นได้ และถ้าหากไม่ดำเนินกระบวนการตามที่กำหนดอาจจะส่งผลเสียมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินการดังกล่าวได้

สำหรับประเทศไทยเมื่อมีการดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนเสร็จแล้ว บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาและรูปถ่ายที่เจ้าหน้าที่ตำรวจรวบรวมไว้ในสำนวนจะถูกใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาล จากการศึกษาพบว่ากรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด ไม่ได้มีบทบัญญัติทางกฎหมายกำหนดไว้เฉพาะ แต่มีแนวคำพิพากษาที่กล่าวถึงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ผู้ถูกกล่าวหามีลักษณะแตกต่างจากบุคคลอื่นมาก เช่น การที่ผู้ถูกกล่าวหา มีผ้าพันแผลเพียงคนเดียวใน

การจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา³³¹ โดยศาลในขณะนั้นมองว่ากรณีดังกล่าวยังมีข้อแตกต่างอื่นอีก เพียงแค่เรื่องมีผ้าพันแผลจึงไม่มีเหตุเพียงพอที่จะไม่เชื่อถือการชี้ตัวผู้ต้องหา และการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จำเลยอ้างว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจัดให้มีการสวมเสื้อทับไว้ในกางเกงทำให้จำเลยมีลักษณะที่ผิดสังเกตไปจากบุคคลอื่น³³² ศาลในคดีดังกล่าว กล่าวว่าแค่เพียงแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจบอกให้พยานหรือผู้เสียหายชี้ตัวก็ยอมทำได้แล้วจึงมองว่าไม่ใช่ข้อพิรุธในคดี จากคำพิพากษาของศาลที่มองว่ากรณีที่กล่าวมาไม่ใช่ข้อที่ไม่น่าเชื่อถือหรือข้อพิรุธในคดี อาจเพราะศาลพิจารณาพยานหลักฐานอื่นประกอบด้วยและศาลไม่ได้เห็นกระบวนการต่าง ๆ ในการชี้ตัวผู้ต้องหาที่โต้แย้งกันในคดี แม้ว่ากรณีที่ศาลรับฟังพยานหลักฐานหรือเชื่อถือพยานหลักฐานดังกล่าวจะไม่ได้ทำให้ผลการพิจารณาคดีผิดเพี้ยน แต่อาจจะทำให้เกิดการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานผู้ถูกกล่าวหาได้

นอกจากนี้หากเทียบเคียงกฎหมายปัจจุบันมาตรา 226/1 วางหลักว่าพยานหลักฐานที่ปรากฏต่อศาลหากเกิดขึ้นโดยชอบแต่ได้มาเนื่องจากการกระทำโดยมิชอบ หรือเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยอาศัยข้อมูลที่เกิดขึ้นหรือได้มาโดยมิชอบ ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานนั้น เว้นแต่ จะเป็นกรณีที่เข้าข้อยกเว้นของกฎหมาย³³³ หรือ กรณีที่ประจักษ์พยานไม่ได้มาชี้ตัวยืนยันในศาล บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาจะถูกนำมาพิจารณาและจะเป็นพยานบอกเล่า ซึ่งโดยหลักแล้วรับฟังไม่ได้ แต่ถ้าหากเข้าข้อยกเว้นก็รับฟังได้ ซึ่งตามบทบัญญัติกฎหมายที่กล่าวมากำหนดให้เป็นดุลพินิจของศาลโดยแท้ในการ

³³¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 77/2532 “...แม้ขณะที่ยื่นเข้าแถวให้ชี้ตัว จำเลยมีผ้าพันแผลที่แขนซ้ายต่างจากคนอื่น ๆ เมื่อไม่ปรากฏว่าได้มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบล่วงหน้าก่อนชี้ตัวว่าจำเลยมีผ้าพันแผลดังกล่าว ถือว่ามีข้อแตกต่างอื่น ๆ ในระหว่างผู้ถูกชี้ตัวให้พิจารณา ดังนั้นข้อที่มีผ้าพันแผลดังกล่าวจึงไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะไม่เชื่อถือการชี้ตัวจำเลย”

³³² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 575/2548 “...ส่วนที่จำเลยฎีกาอ้างว่าในการชี้ตัวผู้ต้องหาของผู้เสียหายตามบันทึกผลการชี้ตัวผู้ต้องหาและภาพถ่ายการชี้ตัวผู้ต้องหาเอกสารหมายเลข จ.1 ไม่น่าเชื่อถือเพราะในจำนวนผู้ถูกชี้ตัวทั้งหมดคนมีจำเลยเพียงคนเดียวเท่านั้นที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจัดให้มีการสวมเสื้อทับไว้ในกางเกงให้เป็นสิ่งสังเกต ผิดไปจากบุคคลอื่นอีก 5 คน เพียงแต่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจบางคนบอกผู้ทำการชี้ตัวถึงการแต่งกายของจำเลย พยานยอมชี้ตัวจำเลยได้ถูกต้องนั้น เห็นว่าเป็นเรื่องที่จำเลยคาดคะเนเอาเองหาเป็นข้อพิรุธดังที่จำเลยอ้างไม่”

³³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 226/1 การรับฟังพยานหลักฐานนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการอำนวยความยุติธรรมมากกว่าผลเสียอันเกิดจากผลกระทบต่อมาตรฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาหรือสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของประชาชน ในการใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานศาลจะต้องพิจารณาถึงพฤติการณ์ทั้งปวงแห่งคดี และคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) คุณค่าในเชิงพิสูจน์ ความสำคัญ และความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น
- (2) พฤติการณ์และความร้ายแรงของความผิดในคดี
- (3) ลักษณะและความเสียหายที่เกิดจากการกระทำโดยมิชอบ
- (4) ผู้ที่กระทำการโดยมิชอบอันเป็นเหตุให้ได้พยานหลักฐานมานั้นได้รับการลงโทษหรือไม่เพียงใด

รับฟังพยานหลักฐาน ดังนั้น หากเกิดกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กฎหมายกำหนด ศาลย่อมมีดุลพินิจพิจารณารับฟังพยานหลักฐานได้ เมื่อเป็นดุลพินิจของศาลกรณีตามปัญหาที่กล่าวมา อาจทำให้เกิดการลักลั่นในทางกฎหมาย

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศ การที่ไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กฎหมายกำหนดส่งผลกระทบต่อการพิจารณาคดีแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระบบกฎหมาย ระบบความเชื่อของแต่ละประเทศ บางประเทศกฎหมายกำหนดให้ศาลพิจารณาไม่รับฟังพยานหลักฐานได้ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนประเทศอังกฤษไม่ได้มีกฎหมายกำหนดไว้เฉพาะ กรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมาย ศาลอาจไม่รับฟังพยานหลักฐานได้แต่ไม่เคร่งครัดเท่าประเทศสหรัฐอเมริกา แต่พบว่ามีคำพิพากษาที่วางหลักเกณฑ์ให้พิจารณาการชี้ตัวผู้ต้องหา ส่วนประเทศนิวซีแลนด์กฎหมายกฎหมายพยานหลักฐานบัญญัติไว้ว่าการดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด (Formal procedure) ให้ศาลรับฟังเป็นพยานหลักฐาน และกฎหมายยังกำหนดข้อยกเว้นไว้ในกรณีที่มีเหตุอันควรที่เจ้าหน้าที่ไม่อาจปฏิบัติตามกฎหมายแต่ให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ ในประเทศฟิลิปปินส์มีแนวคำพิพากษาที่กล่าวว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจควรปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กำหนด และมีข้อควรคำนึงในการพิจารณากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่คล้ายกับประเทศอังกฤษ ซึ่งจะวิเคราะห์เปรียบเทียบดังต่อไปนี้

ในประเทศสหรัฐอเมริกาการพิจารณาคดีของศาลได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเนื่องจากในอดีตเคยมีการลงโทษผู้บริสุทธิ์ซึ่งสาเหตุหนึ่งมาจากการชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาด ทำให้พบว่าศาลได้ตระหนักถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นในขณะที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยได้วินิจฉัยว่าการที่จำเลยสวมใส่เสื้อผ้าที่พอดีตัวกว่าคนอื่น³³⁴ หรือการใช้วิธีการชี้ตัวแบบให้ผู้ถูกกล่าวหาเผชิญหน้ากับพยานเพียงคนเดียว (Show up) ศาลถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นการชี้หน้ากับพยานเกินจำเป็น³³⁵ และการชี้หน้าที่เกินจำเป็น (unnecessarily suggestive) ย่อมเป็นการละเมิดต่อหลักศุภนิติกระบวนการ (due process)³³⁶ แสดงให้เห็นว่าศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาได้คำนึงถึงกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อทดสอบหาตัวผู้กระทำผิด โดยหากมีลักษณะเป็นการชี้หน้าพยานเกินความจำเป็นก็อาจเป็นผลร้ายทำให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับความไม่เป็นธรรม

³³⁴ People v. Franklin, 22 Ill.App.3d 775, 317 N.E.2d 611 (1st Dist. 1974)

³³⁵ People v. Magadanz, 126 Ill.App.2d 335, 261 N.E.2d 703 (1st Dist. 1970)

³³⁶ Christopher M. Walters, "Admission of Expert Testimony on Eyewitness Identification," *California Law Review* 73(1985): 1403

และในปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา (North Carolina) ได้มีกฎหมายกำหนดกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้โดยเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติการชี้ตัวผู้ต้องหา (Eyewitness Identification Act) ในพระราชบัญญัติได้กำหนดวิธีแก้ไขเยียวยากรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวที่กฎหมายกำหนดว่า การที่ไม่สามารถปฏิบัติตามกระบวนการได้อาจนำมาสู่การชี้ตัวผู้ต้องหาผิด ซึ่งศาลจะต้องพิจารณาไม่ได้รับฟังพยานหลักฐานดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามหากศาลยอมรับฟังพยานหลักฐานนั้นจะต้องมีเหตุผลครบถ้วนที่ยอมรับได้ และพยานหลักฐานที่เกิดจากการปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามกระบวนการข้างต้นศาลควรจะต้องบอกกล่าวให้ลูกขุนพิจารณาเพื่อนำไปชั่งน้ำหนักถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน

ประเทศอังกฤษไม่มีกฎหมายที่กำหนดถึงกรณีที่มิได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา การพิจารณารับฟังพยานหลักฐานของศาลต้องพิจารณาตาม พระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานในคดีอาญา (PACE) ที่กำหนดแนวปฏิบัติของตำรวจไว้ซึ่งรวมถึงวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหา การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ดำเนินการใด ๆ ถ้าปรากฏต่อศาลว่าการรับฟังพยานหลักฐานเช่นว่าจะมีผลกระทบต่อความเป็นธรรมของการดำเนินคดี ศาลอาจปฏิเสธที่จะไม่รับฟังพยานหลักฐานหลักฐานได้³³⁷ โดยจะนำ Section 78 ของ Police and Criminal Evidence Act (PACE) มาปรับพิจารณา เพราะการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามวิธีการ ขั้นตอนกฎหมายกำหนดย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น³³⁸ โดยศาลจะต้องใช้ดุลพินิจพิจารณาการฝ่าฝืนของเจ้าหน้าที่ตำรวจกับผลกระทบที่จำเลยได้รับประกอบกัน นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาของศาลที่กล่าวว่าแม้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำให้มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะจับตัวผู้กระทำความผิดได้ แต่การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้ดำเนินการตาม Police and Criminal Evidence Act (PACE) Code D ศาลกล่าวว่าควรจะไม่รับฟังพยานหลักฐานดังกล่าว³³⁹ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่กระทำฝ่าฝืนกฎหมายอีก

³³⁷ Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) CODE D 2017
section 78 Exclusion of unfair evidence.

(1) In any proceedings the court may refuse to allow evidence on which the prosecution proposes to rely to be given if it appears to the court that, having regard to all the circumstances, including the circumstances in which the evidence was obtained, the admission of the evidence would have such an adverse effect on the fairness of the proceedings that the court ought not to admit it.

³³⁸ Marco Y. Wong, "Convicting with Our Eyes Open: Regulation of Eyewitness Identification in the United States and England and Wales," *Columbia Journal of Transnational Law*: 266

³³⁹ K v. Director of Public Prosecutions. [2003] EWHC

แม้ว่าแนวคิดของประเทศอังกฤษจะมองว่าพยานหลักฐานที่มีคุณค่าและสามารถพิสูจน์ความจริงยอมรับฟังได้ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐจะดำเนินการโดยมิชอบไปบ้าง เพราะเจ้าหน้าที่ต้องทำเพื่อหาพยานหลักฐานที่แท้จริง แต่ไม่ได้หมายความว่ากระบวนการยุติธรรมในประเทศอังกฤษจะละเลยสิทธิผู้ถูกกล่าวหาทั้งหมด เนื่องจากในการชี้ตัวผู้ต้องหาศาลได้มีความพยายามวางหลักเกณฑ์เตือนให้เห็นอันตรายของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยกำหนดให้บอกกล่าวกับลูกขุนให้พิจารณาถึงความน่าเชื่อถือและผลกระทบต่อผู้ถูกกล่าวหาที่อาจเสียประโยชน์จากการได้รับการป้องกัน เพราะกรณีที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการกฎหมายต้องมีการคำนึงถึงความยุติธรรมประกอบด้วย³⁴⁰ แม้ว่าการที่ศาลให้คำเตือนลูกขุนในการพิจารณาการชี้ตัวผู้ต้องหาจะไม่ได้เป็นการรับประกันได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับความคุ้มครองในสิทธิของตนหรือว่าเป็นการยับยั้งการกระทำหน้าที่โดยมิชอบของตำรวจก็ตาม แต่น่าจะเป็นการช่วยให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้นกับผู้ถูกกล่าวหาจากกระบวนการดังกล่าว และในคดี *R. v Turnbull*³⁴¹ กำหนดแนวทางที่สำคัญไว้สำหรับศาลในการเตือนลูกขุนถึงการพิจารณาและชี้หน้าพยานหลักฐานจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาว่า ลูกขุนควรคำนึงถึง ระยะเวลาที่พยานพบเห็นผู้ต้องสงสัยในการกระทำความผิด ระยะห่างระหว่างผู้ต้องสงสัยกับพยาน แสงสว่างในขณะนั้น ระยะเวลาที่ดำเนินการชี้ตัวกับวันเกิดเหตุ ประกอบการพิจารณาด้วย แสดงให้เห็นว่าแม้กฎหมายของอังกฤษจะไม่มีบทบัญญัติกำหนดผลของการฝ่าฝืนกระบวนการชี้ตัวตามกฎหมายไว้โดยเฉพาะ แต่ก็ได้ตระหนักถึงความเสี่ยงของกระบวนการดังกล่าวและอันตรายที่อาจเกิดขึ้นหากเจ้าหน้าที่ไม่ได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดเช่นกัน

เนื่องจากความเสี่ยงของการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีโอกาสทำให้เกิดความผิดพลาดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม³⁴² ทำให้ประเทศนิวซีแลนด์ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและมีการแก้ไขกฎหมายขึ้นใหม่ โดยพระราชบัญญัติพยานกล่าวว่าการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด และไม่ใช่กรณีที่มีเหตุผลอันสมควรที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ กรณีดังกล่าวย่อมห้ามไม่ให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าพยานหลักฐานจากการชี้ตัวผู้ต้องหานั้นมีความน่าเชื่อถือ³⁴³ แต่

³⁴⁰ *R. v. Forbes* [2001] 1 AC 473

³⁴¹ *R. v Turnbull*, (1976) 63 Cr. App. R. 132.

³⁴² Law Commission Evidence: Reform of the Law (NZLC R55 – Volume 1, 1999)

³⁴³ Evidence Act 2006

Section 45 Admissibility of visual identification evidence

(2) If a formal procedure is not followed by officers of an enforcement agency in obtaining visual identification evidence of a person alleged to have committed an offence and there was no good reason for not following a formal procedure, that evidence is inadmissible in a criminal proceeding unless the

ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดถือว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ เว้นแต่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยจะพิสูจน์ได้ว่ากระบวนการมีความไม่น่าเชื่อถือ³⁴⁴ จุดประสงค์ที่กฎหมายกำหนดเช่นนั้นก็เพื่อแสดงว่าหากเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายแล้วก็ไม่มีความจำเป็นต้องพิสูจน์ความน่าเชื่อถือแต่เป็นหน้าที่ของอีกฝ่ายหนึ่ง

นอกจากนี้กฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ยังได้กำหนดข้อยกเว้นว่ากรณีที่มีเหตุผลอันสมควรที่เจ้าหน้าที่ไม่ต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดได้ ดังต่อไปนี้

1. กรณีผู้ต้องสงสัยมีลักษณะเฉพาะซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่สามารถปลอมหรือแปลงตัวเพื่อให้บุคคลนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับคนที่เปรียบเทียบได้

2. ผู้ต้องสงสัยมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะเฉพาะตัวอันปรากฏหลังจากที่เกิดการกระทำ ความผิด แต่เกิดก่อนที่จะมีการจัดให้ชี้ตัวหา ข้อยกเว้นในข้อนี้ไม่ใช่เรื่องเหตุผลอันสมควร แต่กำหนดไว้เป็นข้อยกเว้นเนื่องจากผู้ร่างกฎหมายเห็นว่าจุดประสงค์ที่แท้จริงของการชี้ตัวผู้ต้องหา ต้องการให้พยานระบุตัวผู้ถูกกล่าวหาจากสิ่งที่พยานจำได้ หากผู้ถูกกล่าวหา มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะกายภาพไปแล้ว ย่อมไม่สอดคล้องกับสิ่งที่พยานหรือผู้เสียหายให้การไว้ อาจทำให้ไม่มีเหตุผลที่เพียงพอที่จะชี้ตัวผู้ต้องหาถูกต้อง เช่น มีการเปลี่ยนสีผม หรือทรงผมไปแล้ว

3. ในสถานการณ์ที่ความผิดเพิ่งเกิดขึ้นและเริ่มต้นการสืบสวน สอบสวนหลังจากนั้นไม่นาน ทำให้ไม่สามารถจัดกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาตามกฎหมายกำหนดได้ แต่ต้องเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากพยานชี้ตัวผู้ต้องหาหลังจากวันเกิดเหตุหลายวัน³⁴⁵ ถือว่ากรณีดังกล่าวขาดตอนจากกรณีเร่งด่วนแล้ว จึงไม่ถือว่าเป็นกรณีที่ไม่สามารถจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบเป็นทางการตามข้อยกเว้นของกฎหมาย³⁴⁶

4. กรณีที่พยานหรือผู้เสียหายเคยเห็นผู้กระทำความผิดมาก่อน

prosecution proves beyond reasonable doubt that the circumstances in which the identification was made have produced a reliable identification.

³⁴⁴ Evidence Act 2006

Section 45 Admissibility of visual identification evidence

(1) If a formal procedure is followed by officers of an enforcement agency in obtaining visual identification evidence of a person alleged to have committed an offence or there was a good reason for not following a formal procedure, that evidence is admissible in a criminal proceeding unless the defendant proves on the balance of probabilities that the evidence is unreliable.

³⁴⁵ Police v Clifton DC Dunedin CRI-2010-012-004152, 21 October 2010

³⁴⁶ R v Edmonds [2009] NZCA 303, [2010] 1 NZLR 762 a

การที่กฎหมายกำหนดข้อยกเว้นดังกล่าวไม่ได้มีความมุ่งหมายที่จะลดทอนความสำคัญของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาแต่อย่างใด เพียงแต่กำหนดไว้เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับคดีที่มีข้อเท็จจริงแตกต่างกัน³⁴⁷ ทำให้เห็นว่าประเทศนิวซีแลนด์ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาและการที่ไม่ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดย่อมส่งผลโดยตรงต่อการรับฟังเป็นพยานหลักฐาน

ส่วนกฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์กำหนดไว้ว่าพยานหลักฐานที่จะรับฟังได้ต้องเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีและกฎหมายไม่ได้ห้ามรับฟังพยานหลักฐานเช่นว่านั้น³⁴⁸ อย่างไรก็ตามไม่พบว่ามีกรณีการไม่รับฟังพยานหลักฐานหรือผลจากการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ แต่มีคำพิพากษาที่กล่าวถึงการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจนำรูปถ่ายรูปเดียวให้พยานทำการชี้ตัวผู้ต้องหา³⁴⁹ ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ทำให้ศาลไม่อาจรับฟังพยานหลักฐานที่ละเมิดหลักความชอบด้วยกฎหมายได้ (due process)³⁵⁰: นอกจากนี้ยังเป็นการปฏิเสธหลักการพิจารณาอย่างเป็นธรรม (fair trial) และปฏิเสธการใช้หลักเกณฑ์และมาตรฐานเดียวกันกับคดีอื่นด้วย³⁵¹ ในการพิจารณาคดีศาลควรคำนึงถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ นอกจากนี้เมื่อเกิดความบกพร่องจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา การแก้ปัญหาดังกล่าวศาลต้องพิจารณาถึงปัจจัยดังต่อไปนี้ประกอบการพิจารณาคดี ได้แก่ การมองเห็นของพยานในขณะเกิดเหตุ ความสนใจของพยาน ณ ขณะนั้น สิ่งที่พยานได้อธิบายให้ข้อมูลไว้ก่อนจะทำการชี้ตัว ระดับความมั่นใจของพยาน ระยะเวลาระหว่างเกิดเหตุและเวลาที่มาชี้ตัว และที่สำคัญจะต้องคำนึงถึงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นการชี้นำพยานด้วย³⁵²

การที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด ย่อมส่งผลต่อการพิจารณาการชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นศาล ซึ่งผลทางกฎหมายในการพิจารณาการชี้ตัวผู้ต้องหาแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับหลักการรับฟังพยานหลักฐานในแต่ละประเทศที่เห็นว่ากรณีใดควรวางหลักเกณฑ์ห้ามมิให้รับฟังพยานหลักฐานประเภทใด การวางบทตัดพยานหลักฐานมักจะมองเปรียบเทียบระหว่างคุณค่าในเชิงพิสูจน์ (probative value) ของพยานหลักฐานชนิดนั้นว่ามีมากหรือน้อยอย่างไร แล้วเปรียบเทียบกับ

³⁴⁷ Tararo v R [2010] NZCA 287, (2010) 24 CRNZ 888

³⁴⁸ Rules on evidence 128 Section 3. Admissibility of evidence.

³⁴⁹ People v. Pineda, G.R. No. 141644, May 17, 2004, 429 SCRA 478, 495.

³⁵⁰ People Of The Philippines v. Lee Rodrigo, G.R. No. 176159, September 11, 2008

³⁵¹ People Of The Philippines vs. Crisente Pepano Nunes, G.R. No. 209342, October 4, 2017

³⁵² People Of The Philippines v. Claudio Teehankee G.R. Nos. 111206-08 October 6, 1995

ผลกระทบทางด้านอคติ (Prejudicial Effect) ที่จะทำให้ผลการวินิจฉัยคลาดเคลื่อนไปว่ามีมากหรือน้อยเพียงใด³⁵³ หากมีผลกระทบในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีมากโอกาสที่จะถูกกฎหมายห้ามมิให้รับฟังพยานหลักฐานก็มีได้มาก แต่หากยังมีคุณค่าในเชิงพิสูจน์อยู่ก็อาจไม่ถึงกับตัดพยานหลักฐานชนิดนี้ไป แต่จะชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานภายหลัง ถึงแม้ว่าจะไม่อันตรายขนาดจะต้องตัดทิ้งไปแต่การรับฟังก็จะต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง

จากการพิจารณาเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาพบว่ามิใช่ข้อโต้แย้งในการระบุตัวผู้กระทำความผิดทางคดี เนื่องจากปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อพยาน ทำให้กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่มีความน่าเชื่อถือและส่งผลต่อการพิจารณาคดีในชั้นศาล ซึ่งแนวทางคำพิพากษาในประเทศสหรัฐอเมริกากล่าวถึงการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้ตระหนักถึงกระบวนการในการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีลักษณะชี้พยานเกินจำเป็น กรณีดังกล่าวย่อมเป็นการละเมิดต่อหลักศุภนิติกระบวนการ (due process) และภายหลังมีการบัญญัติกฎหมายให้กรณีที่ไม่ได้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนด ศาลจะต้องพิจารณาไม่รับฟังเป็นพยานหลักฐาน เพราะการที่ไม่สามารถปฏิบัติตามกระบวนการได้อาจนำมาสู่การชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาด แต่อย่างไรก็ดีหากศาลยอมรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวจะต้องมีเหตุผลอันควรยอมรับได้ จะเห็นได้กฎหมายได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาถึงกับต้องกำหนดไว้ว่าห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานหากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด เว้นแต่มีเหตุผลอันสมควร เมื่อพิจารณาเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศอังกฤษไม่ได้มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะกรณีที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ก็มีคำพิพากษาที่กล่าวว่าจำเป็นต้องตระหนักถึงกระบวนการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายด้วย ส่วนประเทศนิวซีแลนด์มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนทางกฎหมาย มิเช่นนั้นก็ต้องห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามที่กำหนดไว้สำหรับกรณีที่มีความจำเป็นโดยไม่อาจดำเนินการตามกระบวนการได้หรือดำเนินการไปก็ไม่เกิดประโยชน์ ประเทศฟิลิปปินส์ไม่มีกฎหมายกำหนดเรื่องการไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ แต่มีคำพิพากษาที่กล่าวถึงกรณีที่เจ้าหน้าที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ศาลไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้เนื่องจากการละเมิดหลักศุภนิติกระบวนการ (due process)

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตที่ศาลในประเทศอังกฤษวางหลักในการให้คำเตือนแก่ลูกขุนในการชั่งน้ำหนักการชี้ตัวผู้ต้องหาว่าต้องระมัดระวังและคำนึงถึงระยะเวลาที่พยานพบเห็นผู้ต้องสงสัยในการกระทำความผิด ระยะห่างระหว่างผู้ต้องสงสัยกับพยาน แสงสว่างในขณะนั้น ระยะเวลาที่ดำเนินการชี้

³⁵³ จรัญ ภักดีธนากุล, *กฎหมายลักษณะพยาน*, หน้า 300

ตัวกับวันเกิดเหตุ ประกอบการพิจารณาด้วย เช่นเดียวกับประเทศฟิลิปปินส์ที่ศาลจะพิจารณาการชี้ตัวผู้ต้องหาจาก การมองเห็นของพยานในขณะเกิดเหตุ ความสนใจของพยาน ณ ขณะนั้น สิ่งที่พยานได้อธิบายให้ข้อมูลไว้ก่อนจะทำการชี้ตัว ระดับความมั่นใจของพยาน ระยะเวลาระหว่างเกิดเหตุและเวลาที่มาชี้ตัว และที่สำคัญจะต้องคำนึงถึงกระบวนการชี้ตัวที่เป็นการชี้หน้าพยานด้วย

ผลของการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด เมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาของไทยที่ศึกษาพบว่า การจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีลักษณะชี้หน้าพยานเกินความจำเป็น ยังไม่ได้มีการตระหนักถึงกระบวนการที่เกิดการชี้หน้าพยานมากนัก เนื่องจากจากพิจารณาคดีศาลต้องอาศัยพยานหลักฐานอื่นประกอบด้วย มิได้ใช้การชี้ตัวผู้ต้องหาเพียงลำพังในพิจารณาลงโทษจำเลย แต่กระนั้นในการดำเนินคดีอาญา ผู้ถูกกล่าวข่มมีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์และควรได้รับความเป็นธรรมจากดำเนินคดี ดังนั้น การกระทำที่มีลักษณะชี้หน้าพยานในการชี้ตัวผู้ต้องหาจึงเป็นกรณีที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับการป้องกันสิทธิอย่างเต็มที่

หากมีกฎหมายกำหนดไว้ว่ากรณีที่การชี้ตัวที่จัดขึ้นมีการไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่ว่าจะเกิดจากเจ้าหน้าที่หรือบุคคลอื่นควรกำหนดให้มีผลอย่างไรอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ให้ศาลไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้น น่าจะช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่จะเป็นพยานหรือ ทนายความระมัดระวังการชี้ตัวผู้ต้องหามากขึ้น และน่าจะช่วยให้กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา มีประสิทธิภาพ สามารถถ่วงดุลผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดีและหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การที่กำหนดให้ศาลไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดน่าจะช่วยเป็นการยับยั้งการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่กระทำโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจในการละเลยที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย ผู้เขียนมองว่าการที่จะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาจากการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีหลายปัจจัยที่อาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนและไม่แน่นอน หากไม่มีการยับยั้งกระบวนการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายอีก อาจจะทำให้การระบุตัวผู้กระทำความผิดไม่มีประสิทธิภาพและไม่เกิดประโยชน์ตามจุดประสงค์ของการชี้ตัวผู้ต้องหา และจากการพิจารณากฎหมายที่นำมาปรับใช้กับการชี้ตัวผู้ต้องหาปัจจุบันแม้ว่าตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226/1 โดยหลักแล้วกำหนดไม่ให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย แต่จะเห็นว่าได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานหากเข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ทำให้การชี้ตัวผู้ต้องหาดังกล่าวศาลอาจใช้ดุลพินิจรับฟังได้ แม้ว่าการพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงของประเทศไทยจะกระทำโดยศาลที่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่จะรับฟังและชี้หน้าพยานหลักฐานได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม การชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นในชั้น

สอบสวนศาลย่อมไม่อาจทราบกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ หากมีการละเลยกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยไม่มีการยับยั้งและไม่ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการทางกฎหมาย อาจส่งผลให้กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเกิดคลาดเคลื่อนและไม่ได้บรรลุตามความมุ่งหมายที่แท้จริงในการทดสอบความจำพยาน และภายหน้าต่อไปกรณีดังกล่าวย่อมอาจเกิดขึ้นซ้ำได้อีก

การที่กำหนดให้ศาลไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและกระบวนการทางกฎหมายอาจไม่ใช่กรณีที่จะคาดหมายได้ว่าผลการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นจะมีความถูกต้องสมบูรณ์ระบุดังผู้กระทำความผิดได้อย่างแน่นอน แต่การที่กำหนดให้ศาลไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้จากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จะช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและบุคคลที่เกี่ยวข้องที่ได้รับประโยชน์ในการพิสูจน์หาผู้กระทำความผิดระบุดังการชี้ตัวผู้ต้องหามากขึ้นมีเช่นนั้น กระบวนการที่ดำเนินไปอาจเสียหาย ซึ่งการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายย่อมกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการคุ้มครองจากกระบวนการทางกฎหมาย และการที่ไม่มีบทบัญญัติชัดเจนในตัวบทกฎหมายอาจทำให้ศาลใช้ดุลพินิจในแต่ละคดีแตกต่างกันจนเกิดความลักลั่น ดังนั้น ผู้เขียนเห็นควรว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ไม่ได้ดำเนินการตามกฎหมายหรือกระบวนการตามกฎหมายที่กำหนดไว้ให้ศาลไม่รับฟังเป็นพยานหลักฐาน อันสอดคล้องกับแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกาและบทบัญญัติกฎหมายของนิวซีแลนด์ อันน่าจะทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณามีความเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายยิ่งขึ้น

ตาราง 6 เปรียบเทียบผลของการไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

เรื่อง	ประเทศ อเมริกา North Carolina	อังกฤษ	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์
ผลของการไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนด	กฎหมายกำหนดวิธีแก้ไขเยียวยากรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวที่กฎหมายว่า การที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายศาลควรจะต้องพิจารณาไม่รับฟังเป็นพยานหลักฐาน เว้นแต่มีเหตุผลอันยอมรับได้ และจะต้องบอกกล่าวลูกขุนเพื่อนำไปชั่งน้ำหนักถึงความน่าเชื่อถือ	ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เฉพาะการพิจารณารับฟังพยานหลักฐานของศาลอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐาน ถ้าปรากฏต่อศาลว่า การรับฟังพยานหลักฐานจะมีผลกระทบต่อความเป็นธรรม ศาลอาจปฏิเสธที่จะไม่รับฟังพยานหลักฐานหลักฐานได้ตาม Section 78 อย่างไรก็ดีตามแนวคิดของประเทศอังกฤษมองว่าพยานหลักฐานที่มีคุณค่าและสามารถพิสูจน์ความจริงย่อมรับฟังได้	พระราชบัญญัติพยานกำหนดว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนทางกฎหมาย มิเช่นนั้นก็ต้องห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามที่กำหนดไว้	ไม่พบว่ามีการกำหนดผลการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ แต่มีคำพิพากษาที่กล่าวว่าการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจนำรูปถ่ายรูปเดียวให้พยานทำการชี้ตัวผู้ต้องหาศาลไม่อาจรับฟังพยานหลักฐานที่ละเมิดหลัก due process ได้

4.4 การใช้พยานผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

ในการพิจารณาคดีได้มีความพยายามนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นเพื่อช่วยให้ลดข้อผิดพลาดจากการชี้ตัวผู้ต้องหาและเพื่อให้มีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น พยานผู้เชี่ยวชาญคือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านซึ่งจะให้ความเห็นในเรื่องที่ตนมีทักษะความรู้และความชำนาญ จากการศึกษาพบว่าในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยมีการนำความเห็นพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาใช้เกี่ยวกับงานตรวจพิสูจน์ระบุตัวบุคคลทางวิทยาศาสตร์ แต่ในการพิสูจน์ตัวบุคคลด้วยการระบุตัวด้วยความทรงจำหรือการชี้ตัวผู้ต้องหายังไม่พบว่ามีมีการนำความเห็นพยานผู้เชี่ยวชาญตรวจพิสูจน์ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือแต่อย่างใด แม้จะเกิดการโต้แย้งว่าการระบุตัวด้วยการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่แน่นอนและคลาดเคลื่อนอยู่มากก็ตาม

ในต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศที่ใช้ระบบลูกขุน การชี้ตัวผู้ต้องหาสามารถจูงใจให้ลูกขุนเชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหา นั้นเป็นผู้กระทำความผิดได้มาก และก่อให้เกิดปัญหาการชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาดขึ้น จึงมีความพยายามที่จะหามาตรการป้องกันและตรวจสอบความถูกต้องของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาขึ้นโดยการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดี

ประเทศสหรัฐอเมริกาการยอมรับฟังความเห็นจากพยานผู้เชี่ยวชาญเป็นดุลพินิจของศาล ซึ่งมีคดีที่ศาลอนุญาตให้นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นแก่ลูกขุนถึงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา เนื่องจากเห็นว่าไม่ได้เป็นการรบกวนการพิจารณาคดีของศาล และความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญจะช่วยให้การพิจารณาคดีมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังถือว่าเป็นโอกาสสุดท้ายของจำเลยที่จะพิสูจน์ยืนยันว่าตนเองบริสุทธิ์³⁵⁴ เช่นในคดี State v Clopten ฝ่ายจำเลยนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้คำแนะนำกับลูกขุนถึงความเสี่ยงที่จะเกิดความผิดพลาดในการชี้ตัวผู้ต้องหา³⁵⁵ แต่ก็มีบางคดีที่ศาลไม่ยอมรับพยานผู้เชี่ยวชาญ³⁵⁶ โดยเห็นว่าในการพิจารณาคดีศาลจะเป็นผู้พิจารณาประจักษ์พยานอย่าง

³⁵⁴ Christian Sheehan, "Making the Jurors the "Experts": The Case for Eyewitness Identification Jury Instructions," *Boston College Law Review*: 654-655

³⁵⁵ State v. Clotpen (Utah) 2009

³⁵⁶ United States v. Amaral, 488 F.2d 1148 (9th Cir. 1973) and People v. Johnson, 38 Cal. App. 3d 1, 7, 112 Cal. Rptr. 834, 837 (1974)

ระมัดระวังอยู่แล้ว และไม่ใช่ว่าผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาทุกคนจะมีความรู้ความสามารถจนเข้าใจ่องแท้ในตัวพยาน³⁵⁷

การนำสืบความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญในประเทศอังกฤษคู่ความนำสืบได้ภายใต้ Police and Criminal Evidence Act 1984 Section 81 และศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและทักษะในประเด็นแห่งคดีนั้นได้ โดยความรู้ความสามารถต้องเป็นเรื่องที่ไม่ใช่ที่รู้เป็นการทั่วไป นอกจากนี้ยังพบว่าในคดี R v Robb³⁵⁸ ได้นำพยานผู้เชี่ยวชาญไปให้ความเห็นในการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยเสียงว่ามีความไม่น่าเชื่อถือเพื่อให้ลูกขุนได้พิจารณาความเห็นประกอบการพิจารณาซึ่งนำหน้าพยานหลักฐาน

ส่วนประเทศนิวซีแลนด์การรับฟังพยานหลักฐานจากพยานผู้เชี่ยวชาญอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติพยานใน Section 25 การพิจารณาคดีของศาลประเทศนิวซีแลนด์ในคดีที่นำความเห็นพยานผู้เชี่ยวชาญมาใช้ในการชี้ตัวผู้ต้องหา ศาลมองว่าการที่นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีไม่ได้ทำให้การชี้ตัวของพยานมีความถูกต้องแม่นยำขึ้น และทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายมากขึ้นการจากดำเนินคดี นอกจากนี้ศาลเกรงว่าเมื่อยอมรับฟังความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญแล้ว คู่ความอีกฝ่ายอาจนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาสืบหักล้างจนทำให้เกิดความสับสนยิ่งขึ้นไปอีก ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ในคดี R v Turaki³⁵⁹ ที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหาศาลจึงไม่ได้ยอมรับพยานผู้เชี่ยวชาญ ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ไม่พบว่ามี การนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหา

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยแล้วพบว่ากฎหมายของประเทศไทยได้กำหนดให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะอ้างบุคคลใดเป็นพยานของตนก็ได้เมื่อบุคคลนั้นมีความรู้ความเชี่ยวชาญซึ่งความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญอาจเป็นประโยชน์ต่อการวินิจฉัยชี้ขาดในประเด็น แต่ยังไม่พบว่ามี การนำพยานผู้เชี่ยวชาญมาใช้ในการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศนิวซีแลนด์ได้มีการกล่าวถึงการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นหรือคำแนะนำแก่ลูกขุนถึงความไม่แน่นอนในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา แต่บางคดีศาลก็ไม่ได้อนุญาตให้นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดี อย่างไรก็ตาม ความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญอาจจะทำให้ลูกขุนได้ตระหนักและเห็นถึงข้อบกพร่องของกระบวนการที่เกิดขึ้น แต่กรณีดังกล่าวไม่ได้ทำ

³⁵⁷ Fredric D. Woocher, "Did Your Eyes Deceive You--Expert Psychological Testimony on the Unreliability of Eyewitness Identification," *Stanford Law Review*: 1014-1015

³⁵⁸ R v Robb [1991] 93 Cr

ให้ผลการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีความถูกต้องหรือแม่นยำขึ้น เพราะผู้เชี่ยวชาญมิใช่เป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์หรือประจักษ์พยานซึ่งจะรับรองความถูกต้องในการระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ เป็นเพียงบุคคลที่จะให้ความเห็นในเชิงทฤษฎีเพื่อเตือนให้ลูกขุนระมัดระวังในการชั่งน้ำหนักการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งการพิจารณาคดีของประเทศไทยศาลเป็นผู้พิจารณาและพิพากษาคดีเองไม่เหมือนกับระบบลูกขุนที่ให้ประชาชนคนธรรมดาเป็นผู้วินิจฉัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ นอกจากนี้การรับฟังพยานหลักฐานตามแนวคำพิพากษากฎีกาผลของการชี้ตัวผู้ต้องหาการระบุยืนยันตัวผู้กระทำความผิดในชั้นสอบสวนของพยานเป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักน้อย ต้องรับฟังประกอบกับพยานหลักฐานอื่นถึงจะลงโทษจำเลยได้³⁵⁹ จะเห็นว่าหากไม่มีพยานหลักฐานอื่นประกอบที่ทำให้เชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิด โดยลำพังการชี้ตัวผู้ต้องหาศาลย่อมมีอาจพิพากษาลงโทษจำเลยได้ ดังนั้น การนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีอาจไม่ได้ช่วยให้ประสิทธิภาพกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาแม่นยำขึ้นแต่อย่างใด รวมถึงไม่อาจส่งผลกระทบต่อผลการพิจารณาพิพากษาของศาลมากนัก จึงน่าจะยังไม่มีควมจำเป็นต้องนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นกับศาลในการพิจารณากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเนื่องจากด้วยความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายศาลสามารถรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเองได้ การอนุญาตให้นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีอาจทำให้คู่ความนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาต่อสู้กันเองจนก่อให้เกิดความสับสน และยิ่งทำให้เป็นการเสียเวลาและเกิดความยุ่งยากมากขึ้น³⁶⁰ ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลเกิดความล่าช้า ซึ่งความยุติธรรมที่ล่าช้าก็เป็นความไม่ยุติธรรม (Justice Delayed Is Justice Denied) อย่างหนึ่ง เมื่อพิจารณาแล้วการที่นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นต่อการชี้ตัวผู้ต้องหาทำให้เกิดความล่าช้าซับซ้อนและเสียเวลามากเมื่อเทียบกับประโยชน์และความจำเป็น และตามแนวคำพิพากษาของศาลในประเทศไทยมิได้ให้น้ำหนักกับการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยลำพังในการพิพากษาลงโทษจำเลย จึงเห็นว่ายังไม่สมควรที่จะเสนอให้นำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

³⁵⁹ ตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา 485/2542, และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 552/2544

³⁶⁰ Christopher M. Walters, "Admission of Expert Testimony on Eyewitness Identification," *California Law Review*: 1419

ตาราง 7 เปรียบเทียบการใช้พยานผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการชี้ตัวผู้ต้องหา

เรื่อง / ประเทศ	อเมริกา North Carolina	อังกฤษ	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์
การใช้พยานผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา	มีการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดี	มีการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีที่	มีการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดี	ไม่พบว่ามีกรนำพยานเข้ามาในคดี

4.5 ความเหมาะสมในการบัญญัติกฎหมาย

ในประเทศไทยเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาบัญญัติหลักเกณฑ์และเงื่อนไขทั่วไปไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งมิได้มีการบัญญัติขั้นตอนหรือกระบวนการทางกฎหมายไว้แต่อย่างใด แต่กลับพบว่ามีกระบวนการชี้ตัวหรือชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาแยกไว้เป็นแนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่อยู่ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี

เมื่อศึกษากฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีพระราชบัญญัติการชี้ตัวผู้ต้องหากำหนดไว้เฉพาะ (Eyewitness Identification Act) ทำให้กระบวนการขั้นตอนรวมถึงผลของฝ่าฝืนกระบวนการที่กฎหมายกำหนดถูกรวบรวมไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกัน ส่วนประเทศอังกฤษวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาและการรับฟังพยานหลักฐานกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานในคดีอาญา (The Police and Criminal Evidence Act) ซึ่งได้กำหนดวิธีปฏิบัติการชี้ตัวผู้ต้องหาในรูปแบบต่าง ๆ ไว้ใน Code D ในประเทศนิวซีแลนด์เรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติพยาน (Evidence Act) โดยกฎหมายดังกล่าวกำหนดว่าการรับฟังพยานหลักฐานของศาลในการชี้ตัวผู้ต้องหาถ้าปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวที่กฎหมายกำหนดหรือมีเหตุอันควรตามกฎหมายย่อมรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติความผิดอาญา (Crimes Act 1961) ของประเทศนิวซีแลนด์ที่มีลักษณะคล้ายกับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลวิธีพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยได้บัญญัติเกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาในเรื่องความยินยอมและการที่กฎหมายกำหนดให้มีที่ปรึกษาทางกฎหมายในการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วย ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ไม่มีกฎหมายบัญญัติวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหา แต่พบว่ามีร่างกฎหมายเกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาที่บัญญัติเป็นกฎหมายเฉพาะซึ่งในปัจจุบันยังไม่ได้

ประกาศใช้เป็นกฎหมาย จะเห็นว่าแต่ละประเทศบัญญัติเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้แตกต่างกันโดย อาจรวมอยู่เป็นกฎหมายเฉพาะฉบับเดียวหรือแยกกระบวนการหรือวิธีปฏิบัติไว้เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายของไทยได้บัญญัติเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกำหนดว่าให้เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนในการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา ถ้าหากมีการจัดให้ชี้ตัวผู้ต้องหาต้องดำเนินการคุ้มครองพยานหรือผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 133³⁶¹ ส่วนการคุ้มครองพยานหรือผู้เสียหายที่เป็นเด็กกำหนดอยู่ในมาตรา 133 ตรี วรรค 1³⁶² และในมาตรา 133 ตรี วรรค 2³⁶³ ได้กำหนดวิธีการคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นเด็กไว้ จะให้เห็นว่ากฎหมายของไทยได้กำหนดวิธีคุ้มครองพยานหรือผู้เสียหาย ทั้งที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ไว้ ส่วนการคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นเด็กก็ได้กำหนดวิธีการคุ้มครองในเบื้องต้นไว้ แต่จากการศึกษายังไม่พบว่ามีกำหนดให้คุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่แต่อย่างใด ในส่วนระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีที่มีอยู่นั้นเป็นวิธีการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามในขณะที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งมีการกำหนดรายละเอียดของกระบวนการทั้งการชี้ตัวบุคคลรวมถึงการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา และการบันทึกรายละเอียดของกระบวนการ

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่ากรณีที่เป็นการทั่วไปของการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศ ไทยจะถูกบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งไม่ได้มีลักษณะเป็นรายละเอียดให้ เจ้าหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามแต่เป็นเรื่องของความเหมาะสมในการปกป้องคุ้มครองประจักษ์พยานและ เด็ก ดังนั้น หากมีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมในเรื่องเกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ไม่ได้มีความ

³⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 “...ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยาน ยืนยันตัวผู้กระทำความผิด ในชั้นจับกุมหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวน จัดให้มีการยืนยันตัวผู้กระทำความผิดหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถจะป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหรือ ผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยาน โดยให้คำนึงถึง ความปลอดภัยของผู้เสียหายหรือพยานเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งกรณี เว้นแต่ผู้เสียหาย หรือพยานนั้นยินยอม และให้บันทึกความยินยอมนั้นไว้”

³⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ตรี วรรค 1 ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้อง จัดให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่ เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็ก โดยให้มันักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือระบุบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ได้และเด็กไม่ประสงค์จะให้ชี้หรือระบุบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวน ด้วย

³⁶³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ตรี “...ในกรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปด ปีให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้นเห็นตัวบุคคลที่ จะทำการชี้ตัว”

เฉพาะเจาะจงในกระบวนการเห็นควรให้เพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาน่าจะสอดคล้องกับวิธีการสอบสวนและการดำเนินคดีอาญาที่กำหนดไว้ ส่วนการใดที่เป็นรายละเอียดของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจำเป็นต้องปฏิบัติให้กำหนดไว้ในระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 บทที่ 8 เรื่องการจัดให้ชี้ตัวและชี้รูปผู้ต้องหาน่าจะเหมาะสม เนื่องจากกระบวนการที่กำหนดขึ้นเป็นวิธีปฏิบัติที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการปฏิบัติงานอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามแม้ว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาจะไม่ได้บัญญัติรวมกันไว้เป็นเรื่องเฉพาะเหมือนกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ แต่กรณีดังกล่าวย่อมมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับผู้ปฏิบัติงานและการพิจารณาคดี และไม่น่าจะทำให้กฎหมายและกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่กำหนดไว้ขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้เพราะกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายจะมีประสิทธิภาพและให้ความยุติธรรมยิ่งขึ้นอยู่กับว่ากฎหมายนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีความชัดเจนและรัดกุมในการอำนวยความสะดวกให้ทุกฝ่าย และผู้บังคับใช้กฎหมายได้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดแล้วหรือไม่

ตาราง 8 เปรียบเทียบการบัญญัติกฎหมาย

ประเทศ เรื่อง	อเมริกา North Carolina	อังกฤษ	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์
การบัญญัติกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา	บัญญัติไว้ใน Eyewitness Identification Act	Police and Criminal Evidence Act Code D	บัญญัติไว้ใน Evidence Act นอกจากนี้ยังพบว่าได้บัญญัติเรื่องความยินยอมและการกำหนดให้มีที่ปรึกษากฎหมายไว้ใน Crimes Act 1961	ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดไว้ แต่พบว่ามีการร่างกฎหมาย An Act to Improve the Accuracy of Eyewitness Identifications

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในบทสุดท้ายนี้จะทำการสรุปสาระสำคัญของบทต่าง ๆ ในภาพรวม โดยในข้อ 5.1 จะทำการสรุปตั้งแต่แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐาน แนวคิดของการชี้ตัวผู้ต้องหาเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นสอบสวน หลักความชอบธรรมที่เกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหา แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา รวมถึงกฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทย เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาของต่างประเทศ แล้ววิเคราะห์กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาและข้อพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ จากนั้น จะเป็นการเสนอแนะและพัฒนาปรับปรุงกฎหมายและมาตรการในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทยตามประเด็นที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการชี้ตัวผู้ต้องหาและเป็นไปตามรูปแบบการดำเนินคดีอาญาประเทศไทย อันจะเป็นไปตามสมมติฐานของงานวิจัยนี้

5.1 บทสรุป

การสอบสวนคดีอาญาเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรม เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องค้นหาความจริงโดยอาศัยกฎหมายและกระบวนการต่าง ๆ เพื่อหาตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งการพิสูจน์หาตัวบุคคลนั้นว่าเรื่องสำคัญ เพราะถ้าไม่สามารถยืนยันว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด จะไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีได้ การชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นหนึ่งในวิทยาการของตำรวจที่ให้ประจักษ์พยานระบุยืนยันตัวบุคคลผู้กระทำความผิด โดยใช้หลักการทางจิตวิทยา ซึ่งงานวิจัยพบว่าหลักจิตวิทยามีความไม่แน่นอนและมีโอกาสเกิดความผิดพลาดได้ง่าย อันสอดคล้องกับผลการพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) ของต่างประเทศพบว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาดจำนวนมาก ซึ่งปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขได้ด้วยการหาวิธีที่เหมาะสมมาทดสอบพยาน เพื่อให้ผลลัพธ์มีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างถูกต้อง ในส่วนของการดำเนินการทางกฎหมายที่กำหนดให้ทดสอบพยาน ย่อมเกิดผลกระทบต่อผู้ถูกกล่าวหาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การจะคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาจึงควรกำหนดขอบเขตและวงกรอบของกระบวนการทางกฎหมายให้เกิดความชอบธรรม และสอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในระดับสากลและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญด้วย

สำหรับการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีความจำเป็นต่อการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจและมีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการดำเนินคดีเบื้องต้นในประเทศไทย จากการศึกษา

กฎหมายที่เกี่ยวกับการซื้อผู้ต้องหาพบว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้การจัดให้ซื้อผู้ต้องหาเป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนที่จะดำเนินการซื้อผู้ต้องหาหรือไม่ก็ได้ และมีเงื่อนไข หลักเกณฑ์ไว้สำหรับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเด็กและพยานที่จะต้องเผชิญหน้ากับผู้ถูกกล่าวหา โดยให้จัดการซื้อผู้ต้องหาขึ้นในสถานที่ที่เหมาะสมป้องกันมิให้ผู้ถูกกล่าวหาเห็นตัวพยาน ในกรณีเฉพาะพยานที่เป็นเด็กให้มีสหวิชาชีพเข้าร่วมด้วย แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้กำหนดกระบวนการหรือขั้นตอนการซื้อผู้ต้องหาไว้

ในส่วนกระบวนการหรือขั้นตอนการซื้อผู้ต้องหากำหนดไว้ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ซึ่งพิจารณาแล้วพบว่ายังไม่มีมาตรการชัดเจนและแม่นยำในการพิสูจน์ยืนยันตัวบุคคล ทำให้เกิดความผิดพลาดจากการซื้อผู้ต้องหาขึ้นในประเทศไทยอันเป็นผลร้ายต่อกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้การซื้อผู้ต้องหาด้วยรูปถ่ายเป็นวิธีการซื้อผู้ต้องหาอีกประเภทหนึ่งในประมวลระเบียบการตำรวจ ที่ให้เป็นดุลพินิจในการเลือกใช้วิธีดังกล่าวเท่าที่จำเป็นซึ่งกระบวนการกำหนดไว้ไม่ชัดเจนและไม่เคร่งครัดเท่ากับการซื้อตัวบุคคล มีเพียงข้อกำหนดที่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องทำบางประการเท่านั้น ทั้งที่การซื้อผู้ต้องหาด้วยรูปถ่ายตามกฎหมายไม่ได้รับความเชื่อถือเท่ากับการซื้อตัวบุคคล การกำหนดวิธีปฏิบัติที่หละหลวมย่อมเกิดความเสี่ยงที่จะเกิดความผิดพลาดสูงและทำให้การซื้อผู้ต้องหาไม่ได้เป็นไปตามจุดประสงค์อันแท้จริงในการทดสอบพยาน ประกอบกับการพิจารณาคดีของศาลในคดีที่มีการซื้อผู้ต้องหา บางครั้งผู้ถูกกล่าวหาจะมีลักษณะแตกต่างจากบุคคลอื่นในกระบวนการ การพิจารณาคดีศาลวินิจฉัยว่ายังไม่มีเหตุเพียงพอหรือเป็นข้อพิรุธที่จะไม่เชื่อถือการซื้อผู้ต้องหา ตามกฎหมายศาลมีดุลพินิจพิจารณารับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานต่าง ๆ แต่ในกระบวนการซื้อผู้ต้องหามีความเสี่ยงที่จะเกิดความผิดพลาด และกรณีดังกล่าวดังกล่าวว่าจะมีลักษณะเป็นการซื้อนำพยานให้ซื้อผู้ต้องหา ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อการจะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวนซึ่งเป็นต้นทางของกระบวนการยุติธรรม หากไม่มียับยั้งป้องกันย่อมทำให้เกิดการซื้อผู้ต้องหาผิดพลาดขึ้นอีก

จากการศึกษากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศฟิลิปปินส์พบว่าแต่เดิมมีการใช้วิธีการซื้อผู้ต้องหาพิสูจน์หาตัวผู้กระทำความผิด และประสบปัญหาการซื้อผู้ต้องหาผิดพลาด นอกจากนี้มีการวิจัยทางจิตวิทยาแสดงให้เห็นว่ากระบวนการซื้อผู้ต้องหามีปัจจัยหลายประการทำให้เกิดความไม่แน่นอน ทำให้การซื้อผู้ต้องหาเกิดความไม่น่าเชื่อถือด้วยเหตุนี้หลายประเทศจึงได้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการซื้อผู้ต้องหาตั้งแต่วิธีการดำเนินกระบวนการ รวมถึงการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการซื้อผู้ต้องหา กำหนดผลของการที่ไม่ได้ปฏิบัติ

ตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด และการใช้พยานผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา เพื่อเป็นหลักประกันให้กับผู้ถูกกล่าวหาว่าจะได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมจากกระบวนการทางกฎหมาย จากการศึกษาเปรียบเทียบสรุปได้ดังนี้

1 กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

จุดประสงค์ของการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นไปเพื่อทดสอบประจักษ์พยานในการระบุตัวผู้กระทำความผิด แม้ว่าความน่าเชื่อถือของหลักการทดสอบการยืนยันตัวบุคคลไม่อาจเทียบได้กับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่การระบุตัวผู้กระทำความผิดโดยการชี้ตัวผู้ต้องหายังมีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการดำเนินคดีในเบื้องต้น จากการศึกษากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในต่างประเทศได้มีการพัฒนากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาให้เกิดความแม่นยำเพื่อป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น โดยมีข้อพิจารณาดังต่อไปนี้

1.1 การแจ้งพยานหรือผู้เสียหายก่อนจะชี้ตัวผู้ต้องหา

การนำพยานมาทดสอบความจำเป็นศาสตร์ของวิชาจิตวิทยา ซึ่งพบว่ามีความหลายเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความทรงจำของมนุษย์และเมื่อให้ระลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถคลาดเคลื่อนได้ ส่งผลให้การชี้ตัวผู้ต้องหาไม่แน่นอนและพบความผิดพลาดดังตัวอย่างที่เห็นในคดีต่าง ๆ การที่จะให้พยานหรือผู้เสียหายชี้ตัวหรือระบุว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเมื่อใดที่พยานหรือผู้เสียหายชี้ตัวแล้วบุคคลนั้นจะตกเป็นผู้ต้องหา ความรู้และความเข้าใจของพยานในกระบวนการและขั้นตอนทางกฎหมายจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

กฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา มีการกำหนดให้แจ้งพยานก่อนจะชี้ตัวผู้ต้องหาว่า ผู้กระทำความผิดอาจจะอยู่หรือมีได้อยู่ในกระบวนการที่จัดขึ้นก็ได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่รู้ว่าบุคคลใดคือผู้กระทำความผิด พยานจะต้องไม่รู้สึกลัวถูกกดดันในการชี้ตัวผู้ต้องหา กระบวนการนี้มีความสำคัญถ้าสามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ถูกต้องก็จะเป็นการกลับกรองผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดี กระบวนการสืบสวนสอบสวนยังคงดำเนินต่อไปแม้จะไม่ได้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาเกิดขึ้น ส่วนประเทศอังกฤษและประเทศนิวซีแลนด์กำหนดไว้คล้ายคลึงกันว่าให้แจ้งกับพยานที่จะชี้ตัวผู้ต้องหาว่าผู้ถูกกล่าวหาว่าผู้กระทำความผิดอาจจะอยู่หรือมีได้อยู่ในกระบวนการที่จัดขึ้นก็ได้ แต่ไม่พบว่ามีข้อกำหนดให้แจ้งเตือนพยานก่อนการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศฟิลิปปินส์และประเทศไทย

จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่าประเทศส่วนใหญ่กำหนดให้มีการแจ้งพยานก่อนการชี้ตัวผู้ต้องหา การกำหนดให้แจ้งเตือนพยานจะช่วยให้พยานได้ตระหนักว่าพยานอาจไม่ต้องชี้ตัวผู้ต้องหาก็ได้ หากเกิดความไม่แน่ใจหรือไม่มั่นใจ และเป็นการช่วยย้ำเตือนพยาน (pre-lineup admonition)

ในการตัดสินใจก่อนที่จะกล่าวหาบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หากผู้ถูกกล่าวหาไม่ใช่ผู้กระทำความผิดตามที่พยานพบเห็นจะช่วยกันกรองให้ผู้บริสุทธิ์ไม่ถูกดำเนินคดีได้ จากเหตุผลดังกล่าวจึงเห็นควรให้มีการกำหนดให้แจ้งเตือนพยานก่อนที่จะดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา ก่อนทุกครั้งในประเทศไทย และให้พยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ด้วยซึ่งเป็นการดำเนินการตามแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกา และยังคงสอดคล้องกับประเทศอังกฤษและประเทศนิวซีแลนด์อีกด้วย

1.2 ผู้ที่มีหน้าที่ในการดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา (ผู้อำนวยการชี้ตัวผู้ต้องหา)

เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญและเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่ใกล้ชิดกับการกระทำความผิดที่สุด การชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนจะเกิดขึ้นหลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจสืบสวนรู้ตัวผู้ต้องหาต้องสงสัยตามที่พยานได้ให้การไว้ และเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะจัดให้พยานชี้ตัวยืนยันผู้กระทำความผิด

ในประเทศสหรัฐอเมริกากฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องมีไม่ใช่เจ้าหน้าที่ที่ทำการสืบสวนการกระทำความผิด และต้องเป็นบุคคลที่ไม่ทราบมาก่อนว่าบุคคลใดเป็นผู้ต้องสงสัยด้วย หากไม่สามารถหาเจ้าหน้าที่เช่นนั้นได้ให้ใช้การชี้รูปผู้ต้องหาโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์แทน ประเทศอังกฤษกำหนดไว้ทำนองเดียวกับประเทศไทยว่าหน้าที่ของผู้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องมีไม่ใช่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิด ส่วนประเทศนิวซีแลนด์กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้บังคับใช้กฎหมายและมีได้กำหนดให้เป็นหน้าที่บุคคลใดไว้เฉพาะเจาะจง และในประเทศฟิลิปปินส์ไม่ได้มีกฎหมายกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้

จากการวิเคราะห์แล้วพบว่ากรณีที่กฎหมายกำหนดไว้ในลักษณะดังกล่าวเพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนหรือจับกุมเข้าเกี่ยวข้องกับการชี้ตัวผู้ต้องหา เพราะอาจจะทำให้เกิดความไม่เป็นกลางขึ้น เนื่องจากวิสัยการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ต้องการที่จะหาผู้กระทำความผิดมาลงโทษและเยียวยาผู้ได้รับความเดือนร้อนอย่างรวดเร็วที่สุด ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกากฎหมายกำหนดไว้เคร่งครัดกว่าประเทศอื่นโดยเล็งเห็นถึงการป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ที่รู้ว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด อันหมายรวมถึงเจ้าหน้าที่ทุกคนโดยมิได้จำกัดว่าเป็นผู้สืบสวนหรือสอบสวนเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยในระบียบฯ ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสืบสวนการกระทำความผิดเป็นผู้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาเท่านั้น ดังนั้น เพื่อให้การชี้ตัวผู้ต้องหาไม่มีความเป็นกลางและขจัดอิทธิพลต่าง ๆ ที่อาจมีผลต่อการจูงใจพยานในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ผู้เขียนเห็นว่าควรกำหนดห้ามมิให้พนักงานสอบสวนเจ้าของสำนวนคดีเป็นผู้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาเพราะพนักงานสอบสวนเจ้าของคดีย่อมรู้ว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด และให้พนักงานสอบสวนคนอื่น ๆ ดำเนินการแทนซึ่งมีความ

สอดคล้องกับกฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ที่รู้ตัวผู้กระทำความผิดเป็นผู้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วย

1.3 วิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่นในกระบวนการชี้ตัวให้พยานพิจารณา

การชี้ตัวผู้ต้องหาที่กำหนดไว้ในระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีเป็นวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาแบบยืนเรียงกัน กรณีการชี้รูปถ่ายกำหนดให้นำรูปให้พยานดูพร้อมกัน ซึ่งพบว่าจะเกิดข้อขัดข้อง คือบุคคลอื่นที่นำมาปะปนกับผู้ถูกกล่าวหา มีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกับถูกกล่าวหา

กฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับวิธีการยื่นของผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่นที่เข้าร่วมทดสอบ เนื่องจากมีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าพยานหรือผู้เสียหายอาจตัดสินใจเลือกกว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดจากการเทียบเคียงลักษณะทางกายภาพมากกว่า (Relative Judgement) กฎหมายจึงกำหนดให้ใช้การให้ผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ เดินออกมาให้พยานดูทีละคน หากเป็นกรณีการชี้รูปถ่ายให้แสดงทีละรูป เมื่อพยานดูเสร็จแล้วให้นำคนหรือรูปถ่ายออกไป แล้วให้พยานเริ่มพิจารณาคนถัดไป ประเทศอังกฤษให้ความสำคัญกับวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยการดูผ่านวิดีโอมากกว่าเพราะเชื่อว่าจะช่วยลดอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก การชี้ตัวผ่านการดูวิดีโอจะแสดงรูปภาพเคลื่อนไหว ให้พยานดูทีละรูปตามลำดับ แต่กรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้ตัวคนจริงยังใช้วิธีการยืนเรียงแถว ในประเทศนิวซีแลนด์การชี้รูปถ่ายและชี้ตัวบุคคลใช้วิธีการแสดงให้พยานเห็นพร้อม ๆ กัน ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ใช้วิธีการยืนเรียงแถวในการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งในประเทศไทยปัจจุบันใช้วิธีคล้ายกับประเทศนิวซีแลนด์ ทั้งการชี้รูปถ่ายและการชี้ตัวบุคคลใช้วิธีแสดงผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ให้พยานดูทั้งหมดในเวลาเดียวกัน

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบแล้ววิธีการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ นับว่ามีความสำคัญต่อการทดสอบพยาน การที่ให้ผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่น ๆ ออกมายืนพร้อมกันมีข้อดีคือกระบวนการมีความสะดวกและรวดเร็ว แต่ข้อดีของวิธีการดังกล่าวพยานอาจจะเลือกผู้กระทำความผิดที่มีลักษณะคล้ายอาชญากรมากกว่าหรือมีความแตกต่างที่เห็นโดดเด่นมากกว่าเลือกจากสิ่งที่พยานจำได้ ซึ่งอาจทำให้การชี้ตัวผู้ต้องหาได้เป็นไปตามจุดประสงค์ในการทดสอบพยาน และอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับผู้ถูกกล่าวหา ส่วนข้อดีของการนำเสนอผู้ถูกชี้ตัวทีละคนหรือทีละรูปพยานจะได้ใช้เวลาในการพิจารณาผู้เข้าร่วมกระบวนการแต่ละคนอย่างละเอียด โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะถามพยานว่าบุคคลที่พิจารณา ณ ขณะนั้นใช่ผู้กระทำความผิดหรือไม่ พยานมีความคิดเห็นอย่างไร และกระทำเช่นนี้กับคนถัดไปจนครบทุกคน คำตอบของพยานแต่ละครั้งจะแสดงให้เห็นถึงความมั่นใจในการระบุตัวผู้กระทำความผิด และถ้าหากพยานไม่สามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ในครั้งแรกต้องมี

การชี้ตัวในครั้งที่สอง ย่อมแสดงให้เห็นถึงความไม่แน่ใจของพยานและส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือ แม้ว่าตามระเบียบฯ ของกฎหมายในประเทศไทยจะกำหนดให้จัดหาบุคคลที่มีความคล้ายคลึงกันไว้ แต่ในทางปฏิบัติลักษณะของบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน ดังนั้น อาจทำให้เกิดการเปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพของผู้ถูกกล่าวหากับบุคคลอื่น ๆ ได้ จึงเห็นควรให้นำวิธีการแสดงผู้ถูกชี้ตัวทีละคนหรือทีละรูปให้พยานสังเกตมาปรับใช้กับการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทย ซึ่งน่าจะทำให้กระบวนการทดสอบพยานมีความแม่นยำยิ่งขึ้นอันจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการทดสอบพยาน รวมถึงอาจช่วยลดความผิดพลาดจากกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาได้

1.4 การบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นส่วนหนึ่งในสำนวนการสอบสวนและถูกใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี ซึ่งรวมถึงการพิจารณาในชั้นศาล ในประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายกำหนดว่าในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้คนจริง ๆ ให้บันทึกกระบวนการเป็นวิดีโอ ถ้าไม่สามารถบันทึกวิดีโอได้ต้องบันทึกเหตุขึ้นไว้ และให้ทำการบันทึกเสียงแทน หากไม่สามารถทำได้ทั้งบันทึกวิดีโอและบันทึกเสียงให้บันทึกเหตุขึ้นไว้ และให้บันทึกด้วยเอกสารแทน โดยเริ่มบันทึกตั้งแต่ออกเริ่มกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาจนเสร็จสิ้น ในประเทศอังกฤษการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้คนจริงยื่นเรียงแถวกำหนดให้มีการบันทึกกระบวนการเป็นวิดีโอ หากทำไม่ได้ให้บันทึกเป็นภาพสี และเมื่อผู้ถูกกล่าวหาหรือที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้ถูกกล่าวหาต้องดำเนินการคัดลอกให้ภายในเวลาที่สมควร ส่วนประเทศนิวซีแลนด์กำหนดให้การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ในการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องมีการบันทึกเอกสารและมีภาพประกอบ ประเทศฟิลิปปินส์ไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติไว้เฉพาะแต่ในการพิจารณาคดีพบว่ามีการใช้บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหา ส่วนวิธีการบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทยปัจจุบันยังเป็นการบันทึกรูปแบบเอกสารและทางปฏิบัติมีการบันทึกภาพนิ่ง

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่าบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษได้มีการกำหนดให้บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นวิดีโอ หากไม่สามารถทำได้ก็ให้ใช้วิธีการบันทึกเสียงหรือบันทึกเอกสารตามลำดับ การที่กำหนดให้ใช้วิธีการบันทึกวิดีโอกับการชี้ตัวคนจริง ๆ เนื่องจากพยานหรือผู้เสียหายอาจได้รับอิทธิพลในการตัดสินใจมากกว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้รูปภาพ จึงต้องบันทึกเหตุการณ์ในขณะที่พยานชี้ตัวผู้ต้องหาทั้งหมดเพื่อจะได้ใช้ประโยชน์ในการพิจารณาคดี ส่วนในประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศไทยยังไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติให้บันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นวิดีโอ ในการบันทึกวิดีโอจะช่วยให้สามารถเก็บรวบรวมรายละเอียดที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด หากมีข้อสงสัยหรือข้อบกพร่องใดที่เกิดขึ้นก็สามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้การ

บันทึกวิดีโออย่างนุ่มนวลเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีของศาลและยังเป็นประโยชน์ต่อคู่ความในการตรวจสอบกระบวนการที่เกิดขึ้นอีกด้วย ดังนั้น เห็นสมควรให้มีการปรับปรุงวิธีการบันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในประเทศไทย โดยกำหนดให้บันทึกเป็นวิดีโอ ตั้งแต่เริ่มจนเสร็จสิ้นกระบวนการ ถ้าหากเกิดข้อขัดข้องที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ ต้องบันทึกเหตุอันไว้ และให้ทำการบันทึกเสียงแทน หากไม่สามารถทำได้ทั้งบันทึกวิดีโอและบันทึกเสียงให้บันทึกเหตุอันไว้ และให้เจ้าหน้าที่บันทึกด้วยเอกสาร

เรื่องวิธีการเก็บรักษาบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาให้เป็นไปคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ได้กำหนดวิธีการเก็บและสำเนาสำนวนไว้ โดยให้หัวหน้างานที่มีหน้าที่เก็บรักษาเก็บไว้ที่ห้องหรือตู้สำหรับสำนวนการสอบสวนโดยเฉพาะ และถ้าหากมีผู้ร้องขอบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2540 ย่อมเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่จะเปิดเผยหรือให้เข้าถึงสำนวนคดีหรือไม่ก็ได้ หากเห็นว่าสามารถปกปิดมิให้รู้ตัวผู้เสียหายหรือพยานในคดี โดยที่ไม่กระทบต่อเนื้อหาในข้อมูลข่าวสาร และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้เสียหายหรือพยานในคดีแล้ว เจ้าหน้าที่อาจนัญญาให้มีการคัดสำเนาทะเบียนการชี้ตัวผู้ต้องหาได้

2. การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้วิดีโอ

การชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญามีหลายประเภทนอกจากการกำหนดให้พยานชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นคนจริง ๆ แล้วยังมีการชี้ตัวผู้ต้องหารูปแบบอื่นที่นำมาใช้ในการหาตัวผู้กระทำความผิด ได้แก่ การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้รูปถ่ายหรือรูปวิดีโอ และการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยเสียง ประเทศสหรัฐอเมริกาการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยรูปถ่ายกำหนดรายละเอียดหลักเกณฑ์ไว้เคร่งครัดเหมือนกระบวนการชี้ตัวบุคคล และพบว่าได้มีการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการชี้ตัวผู้ต้องหาในกรณีที่ไม่สามารถจัดหาเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ไม่ทราบว่าคุณคนใดเป็นผู้ต้องสงสัยได้ โดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์จะสับเปลี่ยนลำดับรูปโดยอัตโนมัติให้พยานเห็น

ส่วนประเทศอังกฤษให้ความสำคัญกับการชี้ตัวผู้ต้องหาผ่านวิดีโอมากกว่าการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นคนจริง ๆ โดยมีการบันทึกวิดีโออาสาสมัครและผู้ถูกกล่าวหาไว้เพื่อนำมาเป็นตัวเลือกให้พยานดูและระบุว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด และได้กำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการไว้อย่างละเอียดดังนี้ วิดีทัศน์ที่จะนำไปให้พยานดูต้องประกอบด้วยรูปอย่างน้อย 8 รูป บุคคลที่อยู่ในรูปต้องมีอายุและลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ในการชี้รูปแต่ละครั้งต้องมีผู้ต้องสงสัยเพียงคนเดียว เว้นแต่ผู้กระทำความผิดทั้ง 2 มีความคล้ายคลึงกันแต่ต้องเพิ่มบุคคลที่อยู่ร่วมเข้าไปเป็น 12 คน ถ้าผู้ถูกกล่าวหา มีลักษณะกายภาพที่ผิดปกติ เช่น แผลเป็นที่หน้า รอยสัก หรือ ทรงผมที่โดดเด่น หรือสีผม จะต้องปกปิดลักษณะที่

แตกต่างกันให้เหมือนกับรูปของคนอื่น ๆ เพื่อให้แน่ใจว่ารูปของผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่นมีความคล้ายคลึงกัน ประเทศนิวซีแลนด์พระราชบัญญัติพยาน กำหนดว่าศาลจะรับฟังพยานหลักฐานจากการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายกำหนด (Formal Procedure) ซึ่งหมายความรวมถึงการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาด้วย ประเทศฟิลิปปินส์ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่กล่าวถึงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา รวมถึงการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา แต่จากการพิจารณาคดีของศาลพบว่ามีการชี้ตัวบุคคลและชี้ตัวผู้ต้องหาจากรูปถ่าย ส่วนในประเทศไทยกำหนดเรื่องการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาไว้ว่าเมื่อมีเหตุจำเป็นที่การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้คนจริง ๆ ไม่สามารถทำได้ ให้ใช้การชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาแทน แต่หากไม่จำเป็นใช้ให้การชี้ตัวผู้ต้องหาดีกว่า แสดงให้เห็นว่าการจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยให้ความสำคัญและเชื่อถือการชี้ตัวคนจริง ๆ มากกว่าการให้พยานดูรูปถ่าย นอกจากนี้ได้กำหนดวิธีการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาว่า ให้นำวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหามาอนุโลมใช้ เท่าที่บังคับได้ โดยมีข้อที่ต้องคำนึงเพิ่มเติม คือ รูปถ่ายผู้ถูกกล่าวหาที่นำมาให้พยานชี้ตัวต้องใกล้เคียงกับผู้ถูกกล่าวหาในเวลานั้น ไม่ทำเครื่องหมายใด ๆ ลงบนรูปในลักษณะที่จะก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม นอกจากนี้ให้นำรูปถ่ายผู้ถูกกล่าวหามาคละรวมกับรูปถ่ายของบุคคลอื่น ๆ

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศพบว่าประเทศไทยเชื่อถือการชี้ตัวผู้ต้องหาที่นำพยานมาชี้ตัวคนจริง ๆ และการชี้รูปถ่ายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ไม่เคร่งครัดเท่าการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศนิวซีแลนด์การชี้รูปถ่ายผู้ต้องหากำหนดกระบวนการเคร่งครัดเหมือนการชี้ตัวผู้ต้องหา ส่วนประเทศอังกฤษให้ความสำคัญกับการชี้รูปผ่านวิดิทัศน์มากกว่า การชี้ตัวที่กระทำกับคนจริง ๆ นอกจากนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการนำการชี้รูปผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในกรณีที่ไม่สามารถหาผู้ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนดได้ ซึ่งเหตุผลของการนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ก็เพื่อป้องกันอิทธิพลจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่อาจรู้ตัวผู้ถูกกล่าวหา ทำนองเดียวกับเหตุผลที่ประเทศอังกฤษใช้การชี้รูปผ่านวิดิทัศน์เพื่อป้องกันปัจจัยภายนอกที่จะมีอิทธิพลเหนือพยาน จากการเหตุผลที่ได้กล่าวไปข้างต้นในประเทศไทยระเบียบๆ การชี้รูปถ่ายผู้ต้องยังไม่มีควมรัดกุม กำหนดให้ดุลพินิจกับเจ้าหน้าที่ตำรวจมากซึ่งอาจทำให้กระบวนการในการระบุตัวผู้กระทำความผิดไม่มีประสิทธิภาพได้จึงเห็นควรให้กำหนดขั้นตอนและกระบวนการในการชี้รูปจากวิดิทัศน์เหมือนกับการชี้ตัวบุคคลทุกประการ และสมควรที่จะนำวิธีการชี้รูปผ่านวิดิทัศน์มาใช้แทนการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหา เพื่อพยานจะได้เห็นมิติรูปร่างผู้ถูกชี้ตัวอันจะทำให้มีลักษณะใกล้เคียงกับคนจริงมากกว่าภาพนิ่ง ซึ่งน่าจะก่อให้เกิดความแม่นยำและประสิทธิภาพในการระบุตัวผู้กระทำความผิดยิ่งขึ้น รวมถึงอาจทำให้เกิดคุณค่าในเชิงพิสูจน์ได้มากขึ้น

3 ผลของการไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนด

เมื่อการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดไว้ ย่อมส่งผลกระทบต่อการพิจารณาคดีของศาลในการพิจารณารับฟังเป็นพยานหลักฐาน ปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดวิธีแก้ไขเยียวยากรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวที่กฎหมายกำหนดว่าการที่ไม่สามารถปฏิบัติตามกระบวนการได้อาจนำมาสู่การชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาด ซึ่งศาลจะต้องพิจารณาไม่รับฟังพยานหลักฐานดังกล่าว แต่อย่างไรก็ดีหากศาลยอมรับฟังพยานหลักฐานนั้นจะต้องมีเหตุผลอันสมควรที่ยอมรับได้ และพยานหลักฐานที่เกิดจากการปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามกระบวนการข้างต้นศาลควรจะต้องบอกกล่าวให้ลูกขุนพิจารณาด้วยเพื่อนำไปชั่งน้ำหนักถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน

ประเทศอังกฤษไม่มีกฎหมายกำหนดถึงกรณีที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ เฉพาะ การพิจารณารับฟังพยานหลักฐานเป็นดุลพินิจของศาล แต่ถ้าปรากฏต่อศาลว่าการรับฟังพยานหลักฐานเช่นว่าจะมีผลกระทบต่อความเป็นธรรมของการดำเนินคดี ศาลอาจปฏิเสธที่จะไม่รับฟังพยานหลักฐานหลักฐานได้ นอกจากนี้ในคดีที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหาศาลยังกำหนดหลักเกณฑ์ไว้สำหรับเตือนลูกขุนให้พิจารณาและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานจากการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยควรคำนึงถึงระยะเวลาที่พยานพบเห็นผู้ต้องสงสัยในการกระทำความผิด ระยะห่างระหว่างผู้ต้องสงสัยกับพยาน แสงสว่าง ระยะเวลาระหว่างการดำเนินการชี้ตัวกับวันเกิดเหตุประกอบการพิจารณาด้วย ประเทศนิวซีแลนด์พระราชบัญญัติพยานกำหนดว่าหากไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดและไม่ใช้กรณีที่มีเหตุผลอันสมควร กรณีดังกล่าวย่อมห้ามไม่ให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการชี้ตัวผู้ต้องหานั้นมีความน่าเชื่อถือ ประเทศฟิลิปปินส์ไม่พบว่ามีกรณีการบัญญัติเรื่องผลจากการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้ แต่พบว่ามีคำพิพากษาของศาลในกรณีที่เจ้าหน้าที่ให้พยานชี้รูปถ่ายเพียงรูปเดียวโดยศาลพิจารณาถึงการมองเห็นของพยานในขณะเกิดเหตุ ความสนใจของพยาน ณ ขณะนั้น สิ่งที่พยานได้อธิบายให้ข้อมูลไว้ก่อนจะทำการชี้ตัว ระดับความมั่นใจของพยาน ระยะเวลาห่างเกิดเหตุและเวลาที่มาชี้ตัว และการชี้พยานประกอบการพิจารณา ในประเทศไทยจากแนวคำพิพากษาของไทยบางครั้งผู้ถูกกล่าวหาจะมีลักษณะแตกต่างจากบุคคลอื่นในกระบวนการ ซึ่งการพิจารณาคดีศาลวินิจฉัยว่ายังไม่มีความเพียงพอหรือเป็นข้อพิรุธที่จะไม่เชื่อถือการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งตามพระราชบัญญัติพยานศาลมีดุลพินิจพิจารณารับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานต่าง ๆ

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่า การไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เฉพาะ การพิจารณาคดีจะเป็นไปตามดุลพินิจของศาลตามกฎหมายพยานหลักฐาน ซึ่งอาจทำให้ผลการพิจารณาแตกต่างกันจนเกิดความลักลั่นได้ หากมีการกำหนดผลของการฝ่าฝืน

กระบวนการที่กฎหมายกำหนดโดยให้ศาลไม่รับฟังพยานหลักฐาน น่าจะช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและบุคคลที่เกี่ยวข้องระมัดระวังการชี้ตัวผู้ต้องหามากขึ้น นอกจากนี้อาจช่วยให้การชี้ตัวผู้ต้องหาซึ่งเดิมมีความไม่แน่นอน ให้ได้ถูกกลั่นกรองอีกชั้นหนึ่ง เพราะหากมีการละเลยกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งไปย่อมทำให้ประสิทธิภาพในการระบุตัวผู้กระทำความผิดลดลงและส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือรวมถึงอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อการจะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาด้วย ดังนั้น จึงเห็นสมควรว่าเมื่อไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดควรให้ศาลไม่รับฟังการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นเป็นพยานหลักฐาน

4. การใช้พยานผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

ในการพิจารณาคดีได้มีการเสนอให้พยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นและคำแนะนำกับลูกขุนโดยมุ่งหวังให้ช่วยลดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมจากการชี้ตัวผู้ต้องหา ในประเทศสหรัฐอเมริกาการยอมรับฟังความเห็นจากพยานผู้เชี่ยวชาญเป็นดุลพินิจของศาล ซึ่งมีคดีที่ศาลอนุญาตให้พยานผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นแก่ลูกขุนถึงกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ด้วยเหตุผลว่าไม่ได้เป็นการรบกวนการพิจารณาคดีของศาล ความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญจะช่วยให้การพิจารณาคดีมีประสิทธิภาพ และอาจเป็นโอกาสสุดท้ายที่จำเลยจะพิสูจน์ว่าตนเองบริสุทธิ์ แต่ก็มีหลายคดีที่ศาลไม่อนุญาตให้รับฟังความเห็นพยานผู้เชี่ยวชาญเพราะเห็นว่าการพิจารณาคดีศาลจะเป็นผู้พิจารณาประจักษ์พยานอย่างระมัดระวังอยู่แล้ว ในประเทศอังกฤษศาลได้มีการอนุญาตให้นำพยานผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำกับลูกขุนถึงการชี้ตัวผู้ต้องหาด้วยเสียงว่ามีความไม่น่าเชื่อถือเพื่อให้ลูกขุนได้พิจารณาประกอบการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ส่วนประเทศนิวซีแลนด์จากการพิจารณาคดีของศาลที่ไม่ให้รับฟังความเห็นพยานผู้เชี่ยวชาญศาลให้เหตุผลว่าการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีไม่ได้ทำให้การชี้ตัวของพยานมีความถูกต้องแม่นยำขึ้น แต่ยังเป็นการทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่าย นอกจากนี้อาจก่อให้เกิดการนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาต่อสู้กับเองระหว่างคู่ความ ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ไม่พบว่ามี การนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหา

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบแล้วพบว่าในประเทศไทยยังไม่พบว่ามี การเสนอให้มีพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีที่มีการชี้ตัวผู้ต้องหา การพิจารณาคดีของประเทศไทยศาลเป็นผู้พิจารณาและพิพากษาคดีเองซึ่งแตกต่างกับระบบลูกขุน และการรับฟังพยานหลักฐานตามแนวคำพิพากษากฎีกาผลของการชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนเป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักน้อย ต้องรับฟังประกอบกับพยานหลักฐานอื่น การพิจารณาคดีชี้ตัวผู้ต้องหาโดยลำพังมีอาจมีผลทำให้ลงโทษจำเลยได้ นอกจากนี้

การนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดีไม่ได้ช่วยให้การชี้ตัวผู้ต้องหาแม่นยำขึ้นแต่อย่างใด รวมถึงไม่อาจส่งผลกระทบต่อคำพิพากษาของศาลมากนัก จึงน่าจะยังไม่มีควมจำเป็นต้องนำพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้ความเห็นกับศาลในการพิจารณากระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งอาจก่อให้เกิดความยุ่งยากสับสน และยิ่งเป็นการทำให้เสียเวลาในการดำเนินคดีมากขึ้น

5 ความเหมาะสมในการบัญญัติกฎหมาย

ในประเทศไทยหลักเกณฑ์และเงื่อนไขทั่วไปการชี้ตัวผู้ต้องหาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนขั้นตอนและกระบวนการในการชี้ตัวผู้ต้องหากำหนดไว้ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกาการชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีกฎหมายกำหนดไว้เฉพาะ ทำให้กระบวนการและผลของฝ่าฝืนกฎหมายกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน ส่วนประเทศอังกฤษวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหาและการรับฟังพยานหลักฐานกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติตำรวจและพยานหลักฐานในคดีอาญา ประเทศนิวซีแลนด์กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติพยานซึ่งเป็นเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานจากการชี้ตัวผู้ต้องหา นอกจากนี้พระราชบัญญัติความผิดอาญาได้กำหนดเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหา ได้แก่ เรื่องความยินยอมและการกำหนดให้มีที่ปรึกษาทางกฎหมายในการชี้ตัวผู้ต้องหา ประเทศฟิลิปปินส์ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เฉพาะ

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบแล้วพบว่าการกำหนดกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาในแต่ละประเทศกำหนดไว้แตกต่างกัน ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาและการพิจารณากรณีการที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายกำหนดไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกัน ส่วนประเทศนิวซีแลนด์กำหนดกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้แยกกับเรื่องทั่วไป ส่วนประเทศฟิลิปปินส์ปัจจุบันไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณาคดีในแต่ละคดี เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายในประเทศไทยกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหากำหนดอยู่ในระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับงานเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยตรงที่กระทำเพื่อรวบรวมเป็นพยานหลักฐานและสนับสนุนข้อเท็จจริงในชั้นสอบสวน ส่วนกรณีที่เป็นเรื่องทั่วไปบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น เรื่องการบัญญัติคุ้มครองพยานหรือเด็กจากการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งจากข้อพิจารณาในข้อ 1 กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา และข้อ 2 การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยใช้วิดีโอทัศน์เป็นเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนของการชี้ตัวผู้ต้องหา เห็นควรว่าให้กำหนดไว้ในระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 บทที่ 8 เรื่อง การจัดให้ชี้ตัวและชี้รูปผู้ต้องหา และหากมีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมในเรื่องเกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาที่ไม่ได้มีความเฉพาะเจาะจงในกระบวนการเห็นควรให้เพิ่มเติมในประมวล

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาน่าจะสอดคล้องกับวิธีการสอบสวนและการดำเนินคดีอาญาที่กำหนดไว้

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากข้อสรุปในข้างต้นทำให้เห็นว่าประเทศไทยควรนำแนวทางในต่างประเทศมาปรับปรุงกฎหมายและมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยให้การชี้ตัวผู้ต้องหาสัมฤทธิ์ผลในการพิสูจน์หาตัวผู้กระทำความผิดและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงเสนอแนะให้มีการแก้ไขกฎหมายและมาตรการทางกฎหมาย

5.2.1 ข้อเสนอแนะกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

การบังคับใช้กฎหมายของรัฐต่อผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาได้ แต่อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ (presumption of innocence) จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาว่ากระทำความผิด ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นหลักประกันพื้นฐานของกฎหมายที่สอดคล้องกับหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยุโรป และในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 29 ให้การรับรองไว้ด้วย ดังนั้น กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่จะบังคับใช้จะต้องมีความแม่นยำ ไม่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ถูกดำเนินคดีอันเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนอย่างร้ายแรง นอกจากนี้รูปแบบการดำเนินคดีอาญาจะต้องมีความสมดุลระหว่างการควบคุมอาชญากรรมในสังคมกับให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน แม้เป้าหมายของการดำเนินคดีอาญาคือการหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่มิได้หมายความว่าการค้นหาความจริงของรัฐจะละเลยสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ ในเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาของประเทศไทยแม้ว่าจะมีกฎหมายกำหนดเรื่องกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้แล้ว แต่พบว่ายังมีความบกพร่องไม่รัดกุม ซึ่งโดยหลักการของการชี้ตัวผู้ต้องหาเองมีความไม่แน่นอนและอาจส่งผลให้เกิดความผิดพลาดได้ง่าย ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการทางกฎหมายในการทดสอบหาผู้กระทำความผิดเป็นไปอย่างถูกต้องแม่นยำ จำเป็นต้องปรับปรุงขั้นตอนและกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาให้สามารถคุ้มครองป้องกันสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาอย่างเต็มที่ อันเป็นการสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ให้การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนไว้ด้วย จึงเสนอแนะให้แก้ไขและเพิ่มเติมกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ดังนี้

(1) ให้เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา**แจ้งกับพยานก่อนที่จะดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา** ด้วยข้อความต่อไปนี้

“ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาจจะอยู่หรือมีได้อยู่ในกระบวนการที่จัดขึ้นก็ได้”

“เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่รู้ว่าบุคคลใดคือผู้กระทำความผิด”

“พยานจะต้องไม่รู้สึกรู้ว่าถูกกดดันในการชี้ตัวผู้ต้องหา”

“กระบวนการนี้มีความสำคัญ ถ้าสามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ถูกต้องก็จะเป็นการ
กลั่นกรองผู้บริสุทธิ์จากการถูกดำเนินคดี”

“และกระบวนการสืบสวนสอบสวนยังคงดำเนินต่อไปแม้จะไม่ได้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา
เกิดขึ้น”

เมื่อเจ้าหน้าที่ได้แจ้งกับพยานแล้วให้พยานลงลายมือชื่อ และถ้าหากพยานปฏิเสธเจ้าหน้าที่
จะต้องบันทึกเหตุที่พยานปฏิเสธไว้ด้วย

การที่กำหนดให้แจ้งเตือนพยานจะช่วยให้พยานได้ตระหนักว่าพยานอาจไม่ต้องชี้ตัวผู้ต้องหา
ได้ หากเกิดความไม่แน่ใจหรือไม่มั่นใจ เป็นการช่วยย้ำเตือนพยาน (pre-lineup admonition) ในการ
ตัดสินใจก่อนที่จะกล่าวหาบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และการแจ้งเตือนพยานอาจช่วยกลั่นกรองผู้บริสุทธิ์
จากการถูกดำเนินคดีซึ่งเป็นการป้องกันมิให้เกิดการชี้ตัวผู้ต้องหาผิดพลาด จึงเห็นควรให้กำหนดการ
แจ้งพยานก่อนการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยกำหนดไว้ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8
บทที่ 8 ซึ่งได้มีการกำหนดรายละเอียดของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาแต่เดิมไว้

(2) **ให้เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ในการดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา (ผู้อำนวยการชี้ตัวผู้ต้องหา)**
ต้องมีใช้พนักงานสอบสวนเจ้าของคดี โดยให้พนักงานสอบสวนคนอื่น ๆ ดำเนินการแทน

หากพิจารณาระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีที่ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการชี้ตัวผู้ต้องหา
เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจที่สืบสวนการกระทำความผิด เนื่องจากในภาวะวิสัยเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่
เกี่ยวข้องการกระทำความผิดตั้งแต่ต้น ย่อมเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของตนว่าได้หาตัวผู้กระทำ
ความผิดมาได้ถูกต้องแล้ว หากวัตถุประสงค์ของกฎหมายต้องการจะคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา
และป้องกันการชี้พยานหรือป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่มีอิทธิพลเหนือพยาน จึงจำเป็นที่ต้องมีกฎหมาย
กำหนดขอบเขตให้จำกัดอิทธิพลที่มีผลต่อการชี้ตัวผู้ต้องหาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจคนอื่น ๆ ด้วย
โดยเฉพาะพนักงานสอบสวนเจ้าของคดีย่อมรู้ว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดและมีความเกี่ยวข้องกับ
คดี หากไม่ได้มีการป้องกันอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นกลางขึ้น

(3) ให้เปลี่ยนแปลงวิธีการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยเปลี่ยนจากวิธีการยื่นเรียงแถวหรือการนำรูปถ่ายทั้งหมดให้ดูพร้อมกันเป็น นำผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลอื่นที่เป็นตัวเลือกให้พยานดูทีละคน โดยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจถามพยานในขณะที่พิจารณาแต่ละคนว่าบุคคลนั้นใช่ผู้กระทำความผิดหรือไม่ พยานมีความเห็นอย่างไร เมื่อพยานดูบุคคลใดหรือรูปถ่ายใดเสร็จสิ้นแล้วให้นำออกไป แล้วจึงเริ่มพิจารณาคนถัดไป และถ้าหากพยานไม่สามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ในครั้งแรกต้องมีการชี้ตัวในครั้งที่สองให้บันทึกเหตุอันไว้ด้วย

วิธีการดังกล่าวจะช่วยป้องกันไม่ให้พยานตัดสินใจเลือกผู้กระทำความผิดจากการเปรียบเทียบความแตกต่างได้ (Relative Judgement) และพยานจะได้ใช้ความทรงจำของตนในการตัดสินใจในแต่ละครั้ง (Absolute Judgment) ซึ่งอาจช่วยทำให้ลดข้อผิดพลาดจากการชี้ตัวผู้ต้องหา และทำให้การชี้ตัวผู้ต้องหาที่มีความแม่นยำมากขึ้น

(4) ให้บันทึกกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นวิดีโอโดยบันทึกไว้ทั้งภาพและเสียงตั้งแต่เริ่มจนเสร็จสิ้นกระบวนการ

การบันทึกกระบวนการทั้งหมดที่เกิดขึ้นโดยการบันทึกภาพและเสียงเป็นวิดีโอจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาให้มีความน่าเชื่อถือ และสามารถนำออกถ่ายทอดให้พิจารณา แสดงให้เห็นถึงคุณค่าที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความจริงในคดี นอกจากนี้การบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นวิดีโอ จะช่วยให้สามารถเก็บรวบรวมรายละเอียดที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด หากมีข้อสงสัยหรือข้อบกพร่องใดที่เกิดขึ้นก็สามารถตรวจสอบได้ และอาจเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีของศาล แต่หากมีข้อขัดข้องที่มีอาจบันทึกเป็นวิดีโอได้ให้บันทึกเสียงหรือบันทึกเอกสารแทนตามลำดับ ในการเก็บรักษาให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยเป็นไปตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติเรื่องการเก็บและสำเนาสำนวนคดี นอกจากนี้หากมีผู้ร้องขอตรวจสอบบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาให้เป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจหากเห็นว่ามิได้ทำให้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพและสามารถปกป้องพยานโดยวิธีการปกปิดมิให้ผู้พยานได้เจ้าหน้าที่อาจอนุญาตให้มีการคัดสำเนาบันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหาได้

5.2.2. ข้อเสนอแนะให้ใช้การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยวิดีโอทัศน์

เสนอให้ใช้การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยวิดีโอทัศน์แทนการชี้รูปถ่ายโดยภาพนิ่ง และให้กำหนดขั้นตอนและกระบวนการในการชี้รูปจากวิดีโอทัศน์เหมือนกับการชี้ตัวบุคคลทุกประการ

ในประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีการชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาไม่ได้กำหนดกระบวนการไว้ เครื่องครัด รัตกุม ย่อมส่งผลทำให้สิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญให้การรับรอง

และคุ้มครองถูกละเมิด ซึ่งกระบวนการทางกฎหมายในการพิสูจน์หาตัวผู้กระทำความผิดควรจะต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาโดยการกำหนดวิธีการที่ชัดเจนเพื่อมิให้เกิดความเสี่ยงจนนำไปสู่ความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม และตามหลักนิติธรรมกระบวนการทางกฎหมายจะต้องมีความทันสมัยเหมาะสมกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการอันจะนำไปสู่ความเป็นธรรม ดังนั้นสมควรกำหนดให้การชี้รูปถ่ายผู้ต้องหาที่กำหนดขึ้นตอนไว้เคร่งครัดเหมือนกับการชี้ตัวผู้ต้องหา และให้เปลี่ยนวิธีการชี้รูปถ่ายเป็นการกำหนดให้พยานดูผ่านวิดีโอจะช่วยให้เห็นมิติของรูปร่างผู้ถูกกล่าวหาและผู้ร่วมกระบวนการได้ใกล้เคียงกับความจริงมากกว่าภาพนิ่ง ซึ่งการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้อันน่าจะทำให้เกิดความแม่นยำและอาจจะช่วยลดความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความแตกต่างจากบุคคลอื่น ๆ ได้

5.2.3 ข้อเสนอแนะให้บัญญัติกฎหมายกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา

ให้กรณีที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาห้ามศาลรับฟังเป็นพยานหลักฐาน

สืบเนื่องจากวัตถุประสงค์ของการชี้ตัวผู้ต้องหาคือการทดสอบพยานที่พบเห็นการกระทำความผิดและมีผลเป็นการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการที่จัดขึ้นจึงมีผลทำให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหา ยังไม่ได้ถูกพิพากษาว่ากระทำความผิด จึงมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม ซึ่งสิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม (Rights to Fair Trial) เป็นหลักสากลที่เป็นพื้นฐานของความยุติธรรม เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจ (Abuse of Power) และสร้างหลักประกันให้กับประชาชนว่าจะได้รับการปฏิบัติจากกระบวนการทางกฎหมายเป็นธรรมตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้หลักนิติธรรม คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิเสรีภาพของบุคคลทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด ดังนั้น การที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนดอันถือเป็นการดำเนินกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมเป็นการละเมิดต่อหลักนิติธรรมและละเมิดต่อสิทธิในการที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมของผู้ถูกกล่าวหา จึงไม่สมควรที่จะให้รับฟังพยานหลักฐานดังกล่าว และการที่ไม่มีการกำหนดผลของการฝ่าฝืนในต้วบทกฎหมายอย่างชัดเจน เพราะกฎหมายกำหนดให้เป็นดุลพินิจศาลโดยแท้ อาจทำให้ศาลใช้ดุลพินิจจนเกิดความสับสนได้ เห็นสมควรว่า การที่ไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหา ควรห้ามศาลมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานโดยเด็ดขาด อันเป็นแนวที่สอดคล้องกับหลักสากลและเป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปด้วย

5.2.4 ข้อเสนอแนะความเหมาะสมในการบัญญัติกฎหมาย

จากข้อเสนอแนะที่กล่าวไปข้างต้นในการบัญญัติกฎหมายการซื้อผู้ต้องหาเห็นควรว่ากรณีที่ปรับปรุงแก้ไขกระบวนการซื้อผู้ต้องหาโดยเพิ่มเติมกระบวนการหรือรายละเอียดตามข้อ 5.2.1 – 5.2.3 ให้กำหนดไว้ในระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 บทที่ 8 เรื่อง การจัดให้ซื้อตัวและซื้อรูปผู้ต้องหา

เนื่องจากกระบวนการที่กำหนดขึ้นเป็นรายละเอียดที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการปฏิบัติงาน ส่วนกรณีใดที่เป็นกรณีทั่วไปเกี่ยวกับการซื้อผู้ต้องหาให้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอันน่าจะเป็นการสอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- Albert Victor Wray. Constitutional Law Compulsory Blood Tests Self-Incrimination. North Carolina Law Review 45 (1966).
- Andrew Roberts. Eyewitness Identification Evidence: Procedural Developments and the Ends of Adjudicative Accuracy. International Commentary on Evidence 6 (2008).
- . Pre-Trial Defence Rights and the Fair Use of Eyewitness Identification Procedures. The Modern Law Review 71 (2008).
- Augustino Chiwinga. Analysis and Effectiveness of Identification Parade in the Administration of Justice in Tanzania. Augustine University of Tanzania, a dissertation.
- Brian L. Cutler, Steven D. Penrod, and Todd K. Martens. The Reliability of Eyewitness Identification: The Role of System and Estimator Variables. Law and Human Behavior 11 (1987).
- British Academy Policy Centre. Human Rights and the Uk Constitution [Online]. Available from: <https://www.thebritishacademy.ac.uk/sites/default/files/Human%20rights%20and%20the%20UK%20constitution%20WEB.pdf> [10 October 2018].
- Chris Gallavin. Evidence. Wellington: LexisNexis NZ Limited, 2008.
- Christian A. Meissner, Jonathan W. Schooler, and Siegfried L. Sporer. Person Descriptions as Eyewitness Evidence [Online]. Available from: https://labs.psych.ucsb.edu/schooler/jonathan/sites/labs.psych.ucsb.edu.schooler.jonathan/files/pubs/eyewitness_evidence.pdf [15 December 2018].
- Christian Sheehan. Making the Jurors the "Experts": The Case for Eyewitness Identification Jury Instructions. Boston College Law Review 52 (2011).
- Christina Begakis. Eyewitness Misidentification: A Comparative Analysis between the United States and England. Santa Clara Journal of International Law 15 (2017).
- Christopher M. Walters. Admission of Expert Testimony on Eyewitness Identification. California Law Review 73 (1985).

- Connie Mayer. Due Process Challenges to Eyewitness Identification Based on Pretrial Photographic Arrays. Pace Law Review 13 (1994).
- Dana Walsh. The Dangers of Eyewitness Identification: A Call for Greater State Involvement to Ensure Fundamental Fairness. Boston College Law Review 54 (2013).
- Daniel L. Schacter. The Seven Sins of Memory: Insights from Psychology and Cognitive Neuroscience, Psychology. Harvard University Annals New York Academy of Sciences (2003).
- Ebbe B. Ebbesen, and Kristin M. Finklea. In Response to the Illinois Pilot Program on Simultaneous V. Sequential Lineups. Public Interest Law Reporter (2006).
- Edmund S. Higgins, and Bruce S. Skinner. Establishing the Relevance of Expert Testimony Regarding Eyewitness Identification: Comparing Forty Recent Cases with the Psychological Studies. Northern Kentucky Law Review 30 (2003).
- Fredric D. Woocher. Did Your Eyes Deceive You--Expert Psychological Testimony on the Unreliability of Eyewitness Identification. Stanford Law Review 29 (1977).
- Gary L. Wells. Eyewitness Identification: Systemic Reforms. Wisconsin Law Review 615 (2006).
- Gary L. Wells, and Eric P. Seelau. Eyewitness Identification: Psychological Research and Legal Policy on Lineups. Psychology Public Policy and Law 1, 4 (1995).
- Graham Davies, and Tim Valentine. Codes of Practice for Identification: A Review Of : Wells, G. L., Small, M., Penrod, S., Malpass, R., Fulero, S. M. & Brimacombe, C. A. E. (1998). Eyewitness Identification Procedures: Recommendations for Lineups and Photospreads Law and Human Behaviour. [Online]. Available from: <http://www.valentinemoore.co.uk/trv/IDcodes.pdf> [12 October 2018].
- Guidance Police and Criminal Evidence Act 1984 (Pace) Codes of Practice. [Online]. Available from: <https://www.gov.uk/guidance/police-and-criminal-evidence-act-1984-pace-codes-of-practice> [17 August 2017].
- Harry Hollien. On Earwitness Lineups. Investigative Sciences Journal 4 (2012).
- Herbert Packer. The Limit of the Criminal Sanction. California: Stanford University Press (1968).
- . Two Models of the Criminal Process. Pennsylvania Law Review 113 (1964):

15.

Innocent project. Eyewitness Identification Reform [Online]. Available from: <https://www.innocenceproject.org/eyewitness-identification-reform/> [12 October 2017].

John D. Jackson. Theories of Truth Finding in Criminal Procedure: An Evolutionary Approach. Cardozo Law Review 10 (1988).

John Wasberg. Lineups, Showups and Photographic Spreads: Legal and Practical Aspects Regarding Identification Procedures and Testimony [Online]. Available from: <https://fortress.wa.gov/cjtc/www/images/Eyewitness%20ID%20current%20thru%2007%2001%2017%20final.pdf> [12 October 2018].

Keith A. Findley. Implementing the Lessons from Wrongful Convictions: An Empirical Analysis of Eyewitness Identification Reform Strategies. Missouri Law Review 81 (2016).

Kenneth A. Deffenbacher, Brian H. Bornstein, Steven D. Penrod, and Steven D. Penrod. A Meta-Analytic Review of the Effects of High Stress on Eyewitness Memory. Law and Human Behavior 28 (2004).

Kirstie Wyss. Visual Identification Is the Current Law Sufficient to Protect against Misidentification? Dissertation University of Otago, 2011.

Laura L. Finley. Crime and Punishment in America: An Encyclopedia of Trends and Controversies in the Justice System. United State: ABC-CLIO, LLC, 2016.

Law Commission. The 2013 Review of the Evidence Act 2006 [Online]. Available from: <http://r127.publications.lawcom.govt.nz/> [17 October 2017].

———. Evidence: Reform of the Law [Online]. Available from: <https://www.lawcom.govt.nz/sites/default/files/projectAvailableFormats/NZLC%20R55%20v1.pdf> [17 October 2017].

———. Evidence: Total Recall? The Reliability of Witness Testimony [Online]. Available from: <http://www.nzlii.org/nz/other/nzlc/mp/MP13/MP13.pdf> [17 October 2017].

Loftus, E. F. Impact of Expert Psychological Testimony on the Unreliability of Eyewitness Identification. Journal of Applied Psychology 65 (1980).

- Marco Y. Wong. Convicting with Our Eyes Open: Regulation of Eyewitness Identification in the United States and England and Wales. Columbia Journal of Transnational Law 54 (2015).
- Mary Kelly Tate. Commissioning Innocence and Restoring Confidence: The North Carolina Innocence Inquiry Commission and the Missing Deliberative Citizen. Maine Law Review 64 (2012).
- Michael D. Cicchini, and Joseph G. Easton. Reforming the Law on Show-up Identifications. Journal of Criminal Law and Criminology 100, 2 (2010).
- Mukund Sarda. Test Identification Parade: A Study in the Light of Supreme Court Decision in Mulla's Case. All India Law Digest Statutory Diary 8 (2011): 18.
- Nancy K. Steblay. Scientific Advances in Eyewitness Identification Evidence. William Mitchell Law Review 41 (2015).
- Peter Williams. Legislation Note Evidence in Criminal Law: Codification and Reform in the Evidence Act 2006. Auckland University Law Review (2007).
- . Legislation Note Evidence in Criminal Law: Codification and Reform in the Evidence Act 2006. Auckland University Law Review (2007).
- Phillips M. R., McAuliff, B. D., Kovera, M. B., and Cutler, B. L., . Double-Blind Photoarray Administration as a Safeguard against Investigator Bias. Journal of Applied Psychology 84 (1999).
- Policy and Procedure Recommendations for the Collection and Preservation of Eyewitness Identification Evidence. [Online]. Available from: http://apls.wildapricot.org/resources/Documents/Scientific_Review_Paper/APLS%20Scientific%20Review%20Paper%20initial%20draft%20July%2030%202018.pdf [17 August 2017].
- Richard A. Wise, and Clifford S. Fishman. How to Analyze the Accuracy of Eyewitness Testimony in a Criminal Case. Connecticut Law Review 42 (2009).
- Ryan J. Fitzgerald, Heather L. Price, and Valentine, T. Eyewitness Identification: Live, Photo, and Video Lineups Psychology, Public Policy, and Law. (2018).
- Saul M. Kassin, V. Anne Tubb, Harmon M. Hosch, and Amina Memon. On the General Acceptance of Eyewitness Testimony Research a New Survey of the Experts. American Psychologist 56, 5 (2001).

- Solomon M. Fulero, and Lawrence S. Wrightsman. Forensic Psychology. USA: Michele Sordi, 2009.
- Steven E. Clark. Eyewitness Identification Reform: Data, Theory, and Due Process. Perspectives on Psychological Science 7 (2012).
- Steven E. Clark, Aaron S. Benjamin, John T. Wixted, Laura Mickes, and Scott D. Gronlund. Eyewitness Identification and the Accuracy of the Criminal Justice System. Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences 2 (2015).
- Tim Valentine. Stephen Darling, Amina Memon, Do Strict Rules and Moving Images Increase the Reliability of Sequential Identification Procedures? [Online]. Available from: <http://www.valentinemoore.co.uk/trv/VIPER%20sequential%20ACP.pdf> [23 June 2017].
- Wells, G. L. Scientific Study of Witness Memory: Implications for Public and Legal Policy. Psychology Public Policy and Law 1 (1995).
- Witbeck, B. Eyewitness Identifications: Recommendations to the Third Circuit. Southern California Law Review 91 (2018).
- Yvette Marie Tamsley. Identification Parade Upholding the Integrity of the Criminal Justice Process? Thesis Doctor of Philosophy, Birmingham University.
- Yvette Tinsley. Identification Parades Upholding the Integrity of the Criminal Justice Process? Thesis for the degree of doctor of philosophy Faculty of Law The University of Birmingham 1999.

ภาษาไทย

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วย การดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนการพิจารณา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินติ้ง, 2553.
- . สิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง. วารสารนิติศาสตร์ 34(2547).
- เข็มชัย ชุตินวงศ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2557.
- คณะกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรมในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ. หลักนิติธรรม (the Rule of Law) ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พี เอส พรินติ้ง แอน์ ดีไซน์, 2557.

- คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หนังสือรวมบทความทางวิชาการ เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ศาสตราจารย์ไพโรจน์ชัยนาม. 2538.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.
- คณิน บุญสุวรรณ. คู่มือการใช้สิทธิของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, 2547.
- จรัญ ภักดีธนากุล. กฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2559.
- จักรพงษ์ วิวัฒน์พานิช. หลักทฤษฎีการสอบสวนและการรับฟังซึ่งนำพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551.
- จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช. หลักและทฤษฎีการสอบสวน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, 2556.
- จิรนิติ หะวานนท์. หลักการไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ : เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายอเมริกันและกฎหมายเยอรมัน ตุลพาท เล่ม 3 ปีที่ 31(พฤษภาคม - มิถุนายน 2537).
- จิราภรณ์ เนาวพานานนท์. พยานผู้เชี่ยวชาญในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขา นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- ฉาดฉาน แต่งประณีต. การใช้อำนาจแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา : ศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์มยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2557.
- ชัยเกษม นิตสิริ. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2 สอบสวน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักอบรมศึกษากฎหมายเนติบัณฑิตยสภา, 2556.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดือนตุลา, 2549.
- ณรงค์ ใจหาญ. การคุ้มครองเด็กในการให้ปากคำในคดีอาญา. ตุลพาท เล่ม 1 ปีที่ 47(มกราคม-เมษายน 2543).
- . หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552.
- . หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.
- ณัฐญา ชุ่มใจชน. ขอบเขตในการใช้อำนาจรัฐในการรวบรวมพยานหลักฐานจากตัวผู้ต้องหา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- ทัศนะ สุวรรณจุฑะ และคณะ. นิติเวชศาสตร์ หลักปฏิบัติและวิเคราะห์ปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์ หจก.ภาพพิมพ์, 2532.

ธง วิทย์วัฒน์. พจนานุกรมศัพท์และสำนวนกฎหมาย อังกฤษ-ไทย. 2553.

ธนสาร บำรุงกิจ. การศึกษาอุปสรรคและปัญหาภายในหน่วยงานซึ่งมีผลต่อการทำสำนวนล่าช้า : ศึกษาเฉพาะพนักงานสอบสวนสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 1 สารนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. หลักนิติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธนาเพลส, 2552.

ธานีศ เกศพิทักษ์. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 12. สำนักพิมพ์กรุงเทพฯ สยามพับลิชชิ่ง: 2558.

———. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2559.

น้ำแท้ มีบุญสร้าง. หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. วารสารธรรมศาสตร์ 33(2557).

บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม นิติรัฐ ในฐานะเป็นเกณฑ์จำกัดอำนาจรัฐ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560.

ปฎิญาสากรว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf> [เข้าถึงเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2560]

พรเพชร วิชิตชลชัย. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานหน้า. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555.

พรธมชญา ศิริวรรณบุศย. แนวทางการปฏิรูประบบงานสอบสวนของตำรวจไทย. วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 46 (2559).

พระศรีเสนา(คิด คชาชีวะ). วิธีสอบสวนโจรผู้ร้าย เล่ม 2 พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนากร, 2464.

พิณรัตน์ ชินพิทักษ์. สิทธิของจำเลยในการได้รับการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.

วิบูล ปรองดอง. การดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน : ศึกษาเฉพาะกรณีการไม่รับคำร้องทุกข์ของพนักงานสอบสวน. งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม (2548).

ศุภธินี อยู่สวัสดิ์. การปฏิรูปการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย : กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 9, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559).

สมบัติ พฤตพิงศภัก. การปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของประเทศไทยสู่มาตรฐานสากล.

- วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- สำนักข่าวอิศรา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.isranews.org/isranews-scoop/22880-1-sp-813.html> [เข้าถึงเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2560]
- สิญา อุทัย. นโยบายร่วมด้านต่างประเทศของสหภาพยุโรปประเด็นสิทธิมนุษยชนต่อประเทศที่สาม กรณีศึกษาประเด็นสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ระหว่างปี ค.ศ. 2001-2007. 2552.
- สิทธิมนุษยชน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.focusthailand.org/สิทธิมนุษยชน-human-rights/> [เข้าถึงเมื่อ 15 ธันวาคม 2560]
- สุนัย มโนมัยอุดม. ระบบกฎหมายอังกฤษ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.
- สุเมธ จิตต์พานิชย์. หลักการค้นหาความจริงในการสอบสวน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- สุรศักดิ์ ตรีรัตน์ตระกูล. การชี้ตัวผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554.
- อรรถพล แซ่มสุวรรณวงศ์ และคณะ. นิติวิทยาศาสตร์ 1 เพื่อการสืบสวนสอบสวน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ทีจีซี พรินติ้ง, 2546.
- อิทธิพล ดาหวงศ์ญาติ. การสอบสวนคดีอาญากรณีผู้ต้องหาเป็นเจ้าของงานตำรวจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	พิชญามา เลอวงศ์รัตน์
วัน เดือน ปี เกิด	13 ตุลาคม 2533
สถานที่เกิด	จังหวัดนครสวรรค์
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนนครสวรรค์ และสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีนิติศาสตร์บัณฑิตจากคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังสอบผ่านหลักสูตรวิชาว่าความของสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ สภานายความแห่งประเทศไทย รุ่นที่ 46 รวมทั้งสอบได้เป็นเนติบัณฑิตจากสำนักอบรมศึกษากฎหมาย แห่งเนติบัณฑิตยสภา สมัยที่ 70 จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ หมวดวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2559